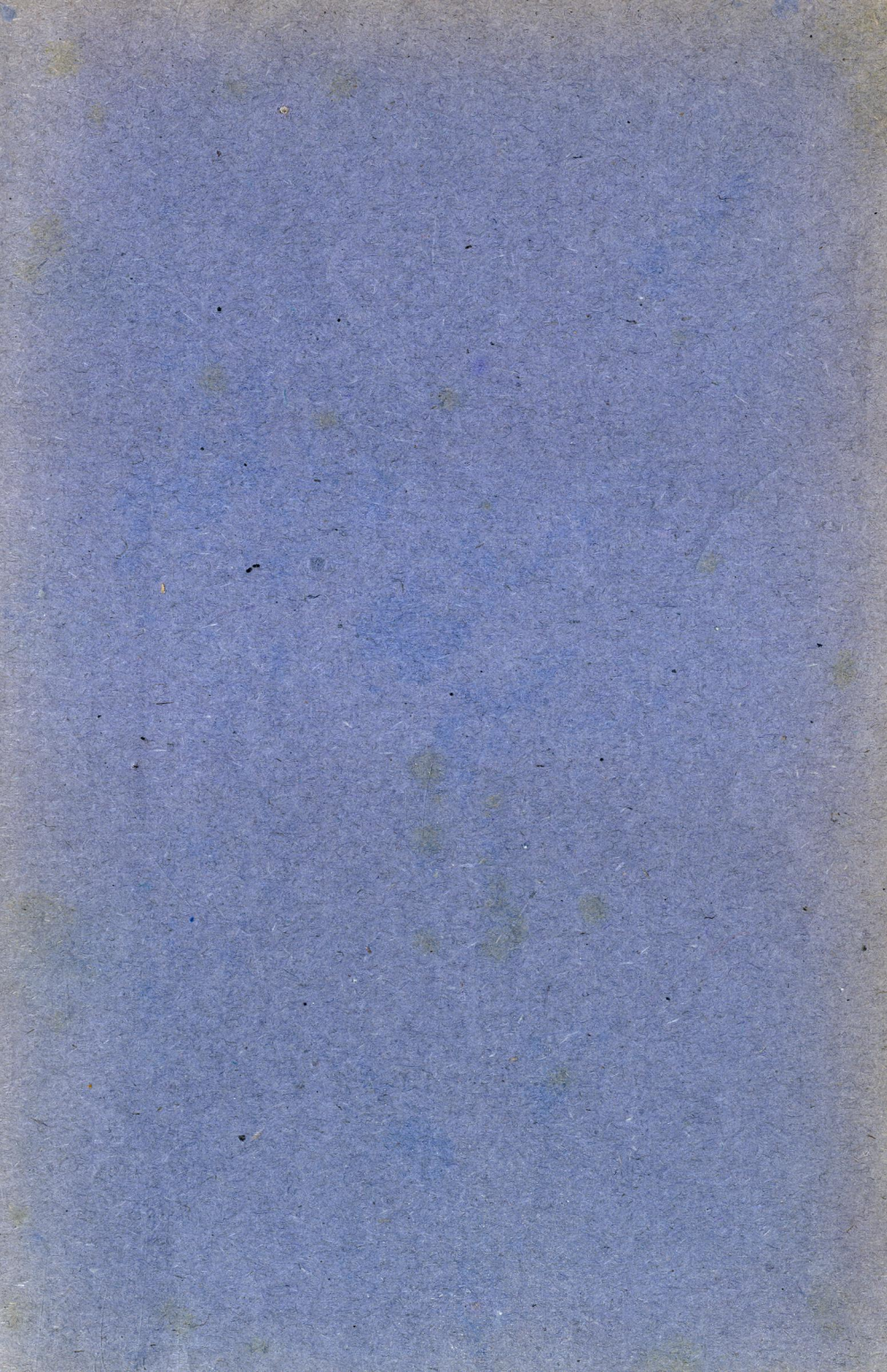

W. L.

07

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ
ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

≈ РІК 1911 ≈

Під редакцією сьвящ. Ярослава Левицького.

ТОМ VIII.

У ЛЬВОВІ

З друкарні Ставропольського Інститута

Ал. Укр. Ресня.

1911.

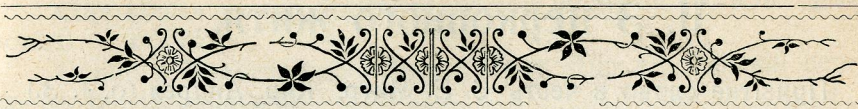
Львівська державна
наукова бібліотека

№ 11

3991

u. 1-10, 11/12, 13, 14/15, 16/17,
18-24

pag. u. 1-5, 7, 8, 9/10, 11, 12.

З М І С Т.

I. Наукові розвідки.

Богослуженє церковне, потреба душі людської, розвій (о. М. Галушинський ч. сьв. В. В.) — ст. 33 і 69.

Новий псалтир Соломона (о. М. Галушинський ч. сьв. В. В.) — ст. 42.

Декрет „*Ne temere*“ і „*Maxima cura*“ а Русини (о. Д-р. Д. Яремко) — ст. 65, 102, 294, 349, 452.

Релігійні мотиви в картинах Т. Шевченка (Кость Широцький) — ст. 129.

Модернізм — його генеза, засади та заключеня (о. М. Галушинський ч. сьв. В. В.) — ст. 161.

Непорочне Зачатє Матери Божої по науці православних Русинів на Україні, Старообрядовців і Великоросів (о. М. Галушинський ч. сьв. В. В.) — ст. 195, 231.

Модерність а модернізм (Ом. Горчинський) — ст. 289, 327.

Книга Екклезіяста (Гав. Костельник) — ст. 341, 390, 424, 490.

Питанє про походженє чоловіка в осьвітленю моністів і палеонтології (О. С-н.) — ст. 434, 511, 552.

Рационалізм а початок християнства (о. Ю. Гірняк) — ст. 459, 502, 559, 581, 616, 755.

Релятивна правда. — ст. 522, 570, 589.

До історії боротьби о. М. Малиновского з народною мовою (М. Возняк) — ст. 583.

Методичні стремління в науці катехизму (о. Т. Кудрик) — ст. 714.

II. З церковного життя.

Привітне слово в честь Є. Е. Митр. Кир Андрея (о. І. З.) — ст. 1.

Десять літ апостольства (о. Д-р. Боцян) — ст. 3.

Проблем з'єдинення сил руского клира (о. Боцян) — ст. 9.

Вага друкованого слова і способи его ширення (о. Н. Будка) — ст. 17.

Вражіння з послідних загальних зборів Товариства свв. ап. Павла (о. М. Щепанюк) — ст. 25.

Дещо з душпастирської ниви (о. А. Г.) — ст. 47.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці (о. К. Курилло) — ст. 73, 107.

Справа кат. університетів а Товариство „Der kath. Univ. Verein in Salzburg (Ом. Горчинський) — ст. 82, 237, 270, 368, 398, 465, 519.

На біжучі теми (Я. Л.) — ст. 91.

Дванайцять провідних вказівок еп. Кеплера для модерної проповіді. — ст. 92.

Справа щоденних молитов (о. Юл. Дзерович) — ст. 97.

Dr. L. Kellner (о. С. Білинський) — 112, 138.

„Нива“ а „Руслан“ (о. Д-р. Д. Яремко) — ст. 117.

Чи ми галицькі Русини римо-католики чи греко-католики (о. І. Ратич) — ст. 143.

В якій мові відмовляє наш нарід свої щоденні молитви? (о. М. Щепанюк) — ст. 150, 169.

Церковна літопись (Я. Л.) — ст. 153, 273, 303, 406, 472, 529, 598, 662, 718.

Ювілейний дім реколекційний ім. Митр. А. Шептицького (о. Н. Садовський) — ст. 173.

В справі щоденних молитов (о. М. Каровець ч. свв. В. В.) — ст. 175.

Реколекції Товариства свв. ап. Павла (о. М. Щ.) — ст. 181.

Огляд преси (Я. Л.) — ст. 186.

Важна справа. — ст. 193.

Єще в справі народних молитов (о. О. Гн.) — ст. 201.

В інтересі правди (Ом. Горчинський) — ст. 205.

На біжучу тему (о. Д-р. Д. Яремко) — ст. 213.

Брацтво священників-почитателів Найсв. Тайни Евхаристії (о. Н. Садовський) — ст. 225.

Також в інтересі правди (о. І. Ратич) — ст. 242.

Про дренаване ерекціональних піль (о. Г. Калимон) — ст. 247.

Еще кілька уваг в справі щоденних молитов (о. Юл. Дзєрович) — ст. 257.

О вірі в Пренепорочне Зачатє Преч. Діви в російській церкві (о. Ев. Цурковский) — ст. 265.

Боротьба угорських Русинів о славянську літургію. — ст. 300.

З дискусії на тему народних молитов (о. М. Каровець ч. сьв. В. В.) — ст. 321.

Хто є Христос, а що є Евхаристія? (о. Н. Садовский) — ст. 354.

Маріявітизм (о. В. Ванчицкий) — ст. 358.

З церковної штуки. — ст. 379.

Посмертна згадка про. бл. п. о. Он. Волянського — ст. 385.

Задачі священничого жіноцтва в нашій церковно-суспільній праці (Гн. М. Ц-ский) — ст. 386, 417, 481, 545.

Як умирають безбожники. — ст. 400.

Йосиф Клейтген (А. Ішак) — ст. 442.

Рускі образки для дітей. — ст. 474.

Дім реколекційний ім. Митроп. А. Шептицького (о. Н. Садовский) — ст. 524.

Розум і наука у новітніх філософів та вчених (о. Н. Садовский) — ст. 562.

Вже понад міру (Д. Я.) — ст. 577.

На історичнім становищі (Я. Л.) — ст. 609, 709.

Вражіння з краєвого здвигу „Соколів“ і „Січий“ у Львові дня 10. вересня с. р. (о. Е. Цурковский) — ст. 622.

6/XI 1811 — 6/XI 1911 (о. Т. Л.) — ст. 641.

Памяти Маркіяна Р. Шашкевича. Ювілейна проповідь. (о. Д-р Боцян) — ст. 644.

Ювілейне виданє сьв. Євангелия від Матея. — ст. 656.

Заява Виділу Товариства сьв. ап. Павла. — ст. 673.

Проект церковної контролі над нашою еміграцією до Америки (о. В. Герасимович) — ст. 675.

Промова Високопреосьв. Митрополита А. Шептицького над могилою М. Шашкевича. — ст. 689.

Збиранє матеріалів до діяльности руского духовенства в Галичині. — ст. 693.

З духовної ниви. — ст. 697.

Православна пропаганда (о. Д-р. Боцян) — ст. 706, 749.

Довірочні збори руского духовенства. — ст. 737.

Звіт із Зборів Товариства сьв. ап. Павла. — ст. 760.

III. Дописи.

Про конскрипцію (Єрей Теодозій) — ст. 123.
На теми дня (В. Н.) — ст. 594.

IV. Бібліографія і рецензії.

Vorlesungen über orientalische Kirchenfrage; Praelectiones de liturgiis orientalibus; Ritus Missae ecclesiarum orientalium...; Des hl. Johannes Chr. Homilien... — von Prinz Max (А. Ішак) — ст. 53

Grundzüge der Biologie... von Dr. J. Reinke (о. Волод. Сухий) — ст. 58.

Огляд церковних і богословських журналів (Гнат Цегельський) — ст. 248, 279, 307, 371.

Benzigers Naturwissenschaftliche Bibliothek (Гнат Цегельський) — ст. 411.

Theologia dogmatica orthodoxa, Aur. Palmieri (А. Ішак) — ст. 412.

Найсолодше Серце Христове, о- Я. Фещак (о. Л. Куницький) — ст. 627.

Де знайти правду? о. Т. Лежогубський (о. М. Щ.) — ст. 722.

V. Всячина

(важнійша).

Тішитись чи сумувати? — ст. 29.

В справі голосовання на загальних зборах філії Тов. съв. ап. Павла в Перемишли. — ст. 60.

„Церковный Вѣстникъ“ про князя о. Макса. — ст. 61.

Голоси обох галицьких Впр. Митрополитів в справі конскрипції. — ст. 61.

Похвали для Впр. Митроп. Андрея від .. „Ślow-a polsko-go“ — ст. 62.

Про єресь модернізму. — ст. 62.

Чи Служба Непорочному Зачатю не є законно утверджена? — ст. 63.

Чи на католицизм не можна перейти з розумного пересвідчення? — ст. 94.

З Товариства съв. ап. Павла. — ст. 96, 127, 158, 220, 254, 315, 415, 700, 728.

Австрійске право супруже. — ст. 123.

До історії руско-кат. церкви при кінці XVIII ст. — ст. 126.

- На біжучі теми. — . 158.
- З дискусії про біжучі теми. — ст. 188.
- Що попик то типик. — ст. 191.
- Нове Товариство бурсове у Львові. — ст. 219.
- Шематизм клира станиславівської епархії. — ст. 221.
- З Братского Союзу. — ст. 221.
- Як се назвати. — ст. 223.
- Виясненє. — ст. 223.
- В справі єрейского провідника духовного. — ст. 253.
- Правні відносини обох обрядів у нас. — ст. 254.
- О руске письмо. — ст. 286, 314.
- Запити і відповіді в справах обрядових. — ст. 287, 314,
382, 476.
- Єще кілька заміток про мову молитов. — ст. 316.
- Безсторонність. — ст. 382.
- Злобні інформації „Gazet. kośc.“ — ст. 384.
- Великоруский переклад богослужебних книг. — ст. 414
- Церковна статистика в Спол. Державах. — ст. 415.
- Про Русинів в Канаді. — ст. 476.
- Нова політична партія. — ст. 477.
- З „Церковного Востока“. — ст. 477.
- Вже по виборах. — ст. 479.
- Вражіння з прощі до Зарваниці. — ст. 537.
- Товариство сьв. Йосифа Обручника. — ст. 540.
- В справі занепаду релігійно-морального української молодіжи. — ст. 542.
- Новий молитвослов. — ст. 542.
- З нагоди брошури „В ім'я правди“. — 573.
- Дописувателеви „Руслана“. — ст. 602.
- Цікаві документи. — ст. 603.
- Кепска інформація. — ст. 604.
- Литовський протест проти польських калюмніаторів. — ст. 604.
- Перше тов. сьв. Ольги на провінції. — ст. 604.
- Увага з провінції. — ст. 605.
- Галицькі практики. — ст. 606.
- Ювиль М. Шашкевича. — ст. 629.
- В справі нападу о. Каміньского. — ст. 630.
- Про зменшенє сьвят. — ст. 631.
- Уживанє чужих слів. — ст. 634.
- Скромна просьба. — ст. 634.
- „Roma e l' Oriente“. — ст. 635.

Сумно. — ст. 635.

На злобу дня. — ст. 639.

Маркіянове сьвято. — ст. 668.

Заключене супружества без сповіди і причастия. — ст. 668.

Унія-Велиград. — ст. 700.

Примітка про суплікацію. — ст. 731.

Щедрий дар Є. Е. Преосв. Митрополита для „Сільського Господаря“. — ст. 732.

В справі осудження „Ниви“ на вічу в Станиславові. — ст. 733.

Єще о. Щепкович і його брошура. — ст. 733.

Буджет на рік 1912. — ст. 734.

Евхаристичний конгрес сьвітовий у Відні. — ст. 734.

Вистава церковної штуки. — ст. 735.

Відозва в справі „Основи“. — ст. 764.

Бібліографічна нотатка. — ст. 765.

Загальні Збори Достави. — ст. 766.

VI. Яко додаток.

Катехитичний місячник, чч. 1—12 ст. 84.

ИП 22688
1911

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 1.

Львів, 1 січня 1911.

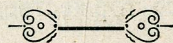
Рік VIII.

Привітне Слово.

В честь Їх Ексцеленції, Високо-Преосвященного Архи-
пастиря, Митрополита Кир Андрея

з нагоди щасливого повороту з Америки і Х. літнього Ювілею
вступлення на Митр. Престол.

Вернув esi до нас, Архиєрею,
З далекої, чужої сторони,
В країні руській засияв зорею,
Поздоровив нас усьміхом весни.

Ми так тужили... Сум сердечний слали
Соколом сизим за море — у вирей,
Буйного вітра, синіх филь питали:
Коли поверне наш Архиєрей?...

„Уже вертає“... — зашуміли філії
И веселу вістку подають вітрам,
Вітри — соколам... Линуть вісти милі
В князя Льва город, в Свѣято-Юрскій храм.

В мить стрепенулось серце в руській груди,
В долоні плеснув з радости народ:
„Наш Князь між нами! Переміг всі труди,
„Вернув до наших руських загород.

„Вернув щасливо до Свогого стада,
„Сильний душею, веселий, здоров, —
„Нехай радіє вся руська громада,
„Бо добрий Пастир вже між нами знов.

„Він, як Апостол, потрудивсь за море
„До наших бідних Галицьких братів,
„Де їх загнало безпощадне горе...
„Ангелом мира Він до них злетів.

„Як добрий Пастир, по Христа приміру,
„Сумних потішив, сльози втер з лиця,
„Двигнув упавших, утвердив їх віру,
„Любов'ю Церкви розжарив серця.

„По тяжких трудах, як воїн хоробрий,
„Прибув щасливо у Свій рідний край!
„Зпід руських стріх, наш Пастирю предобрий,
„Поклін Тобі! Витай же нам, витай“!

Радіючи так щирою душею,
Всевишньому подяку всі ми шлем,
Що нам вернув, Тебе, Архиєрею!
— А з вдячних серць Тобі привіт несем.

І Ти радій, бо весь народ радіє,
А за любов — любов прийми від нас,
Що наша груди голубить і леліє:
Бо хвиля ся — се торжественний час.

Ти десять-літну працю на престолі
В столиці Льва достойно увінчав.
Народови, що в злиднях і недолі,
В будучину Ти красший шлях вказав.

Ти посвятивсь для руського народа,
Приймив его під Пастирський покров:
За те — від Бога Тобі нагорода!
Від нас — молитва і ніжна любов.

А хоч кругом диявол сіє злобу,
На Церков йде з ненависти кличём,
Піде любов та з нами аж до гробу —
При Тобі, Князю — все стояти-мем!

Провадь нас, Пастирю, Христа слідами,
Ми радо йдем під добродійну власть —
Будь ясным, теплим сонцем поміж нами:
Твій труд жите душ міліонам дасть!

Нехай Христос кріпить здоровля й сили,
Щоб Ти трудивсь між нами много літ!!
І прийде час — розпадуться могили —
Новий народ — новий побачить сьвіт!

о. І. З.

Десять літ апостольства.

Наста́ких еси́ ꙗ́ко ѿцы́ лю́ди твоѣ́ рѣко́ю Ду́хѣмъ
шлю́ю и́ ꙗ́рѡмлю. — ꙗ́к. ѿв.

Жиєм в часах богатих у всякі ювілеї. Здавало би ся, що наша генерація дуже щаслива, коли що крок шукає і находити нагоди, щоби явно і славно дати вираз своєму внутрішньому вдоволенню. Нема сумніву, що є люди хоть в часті щасливі, у яких ювілейні обходи є природною, неуданою радістю. Є гаразди по людях, але ми, сини рускої церкви і руского народа до таких не належим. Невідрадный стан культурного і материяльного прибитя і політичного поневолення так стиснув грудь нашого народа, що з неї ледви чи в силі добути ся якесь живійше, веселійше слово радости, природного житевого одушевлення. А тимчасом є і в нас доволі сьвітлі хвилі, і на нас падуть сонішні лучі, тільки що наша меланхолійна душа так привикла до мраки, що не вигляне поза неї, не вміє потішити свого серця належним оціненем сего добра, яке має, не вміє доглянути і розважити своєї житевої сили і радости, успокоїти і піднести свого духа. Вона нераз сеї радости і не перечуває, тим більше, коли еще нагода до радости є більше духового, внутрішнього характеру.

Рідко коли ювілей може на вні показувати ся так непоказьно, а у нутрі мати так глибоку і справедливу причину, так повну значіння нагоду, як теперішний десятьлітний ювілей митрополичої діяльности нашого Високопреосвященного Владики і Отця Кир. Андрея, який саме на сей місяць припадає. Річ сама собою зрозуміла і природна, що ми, духовні сини Єго і діти, сьвідки Єго посьвячення і праці, хочем єї гідно розважити, віддати їй належну ціну, честь і подяку. Нема в нас найменьшої думки, сьміти судити чи критикувати Нашого Любого Отця і Найдостойнійшого Ювілята, та зділати прикрість Єго скромности. Ми хочем

піти лишень за радою Духа сьв.: Тайнѣ царѣвѣ добрѣ храни́ти, а́ла же Ї́же́а ѿткрывати славно*) і бути товмачем сеї вдячної любови, якою горять для Него добром наліті серця нашого духовенства і народа по цілім краю, яка найшла свій частинний вислів у тих громадних привітних заявах і письмах, які тов. сьв. ап. Павла, весь Клир Архиепархіяльний від себе і свого народа зложив у стіп Свого Архiereя з нагоди Ёго щасливого повороту від наших заморских братів.

Єсть багато радісних причин, які складають ся на звеличенє сего ювілею, які роблять ёго дорогим нашому серцю. Передівсім повна любви, сердечности і притягаюча личність Високодостойного Ювілята, Ёго вітцівска доброта і щирість, яка пробиває ся в чертах Ёго лиця, яка на кождім кроці, в кождім ділі промовляє з Ёго благородного серця. Кождий з нас відчув вже нераз се тепло вітцівської любови Ёго і відчуває єї за кождим зближенєм ся до Него. Ніколи ані високий рід, ані високе достоїнство, ані труди, ані клопоти не захмарили сего погідного серця недоступного мракою, не поставили межи ним а приближуючими ся до него, нераз з найдрібнішими справами, холодної перегороди віддаленя. Надій і довіря, з якими приходим до него не заморозили ніколи терпкі слова ані не підкосило хвилеве унесенє або нервозність. Природна доброта, лагідність, спокій і любов нашого Архiereя так типічно відбивають від історії Ёго попередників на Галицкім митрополічїм Престолі. Богато склало на се золоте серце. Високий і знатний рід, старанне і ніжне родинне вихованє, геніяльні дарованя, всестороннє широке образованє, невсипуща праця і посвєята, надприродне званє, школа монастирського житя, молитва і ласка Божя. Так, що єсли ми нашими люцкими очима сьмієм слїдити тайні діла Божого Провидїня, добачуємо тут виразно руку Божу, яка так високий недосяглий в повній оцінці характер увінчала нашою князївською мітрою.

Церковна гідність і власть митрополита серед нашого руского народа, — який не має вже своїх рідних королів, якого відрекли ся свої рідні князі, якого покинула своя шляхта, — стає рівночасно і найвисшою національною гідністю, наш кождочасний митрополит є і в історії і теперішности головою цілого нашого руского народа, наприродною дорогою від Бога поставленим провідником ёго, в цілім надприроднім і природнім житю. Нехай себе хто з наших поетів уважає за Мойсея-провідника, він крім власного твердженя не має чим більше вилегітимувати ся із своїм післанництвом. „Никтѣ же сѧмѧх сѧбѣ прїѧмлетъ чєстѣ, но званный ѿтѣ Бога, ѧкоже и ѧронъ“ (Євр. 5, 4). Хто від Бога поставлений начальником, сей має надприродне післанництво і авторитет і надприродну силу проводу і ласки від Бога. І тут особливша опіка Божого Провидїня над руским

*) Тов. 12, 7.

народом зарядила, що потомок старинного руского роду, з якого в минулих століттях аж трох владик засідало славно на наших єпископських престолах, того роду, який йдучи слідом за другими почав вже був відставати від свого народа, — воскресив і обнови в собі давні рускі традиції, приляг цілим, неподіленим і неударним серцем до долі і недолі руского народа, полюбив єго задля єго бідности і посвятив себе цілого єму на службу. „Правда, я на першій місци шукаю душ ваших, і бажаю вашого вічного спасеня; бо і Христос прийшов на сей світ людий спасти, так як спасене душі се правда найважнійша, конечно, того одного потреба: *Вдино ёсть на потребу*. Однак днесь*) о душевній спасеню я не буду писати, а всю мою і вашу увагу бажаю звернути на ті невідрадіні обставини в нашій теперішній житю, котрі загрожують дочасному вашому здоровлю, добробутові, просвіті і нашим спільним народним інтересам.“ „Дорогу котрою сам йду, знаю від давна і добре, знають се і всі, що мене ближше знають. Дорогою тою се дорога закона Божого, Христової любви, церковної праці, християнської організації, застосованої до потреб нашого народа і часу. Наука І. Христа, котрою я перенятий сто разів більше з власного глибокого пересвідчення, чим з уряду, се мій прапор і дорогосказ. Ціль моєї праці і цілого проводу, який даю тим, що хотять єго прийняти, є скупити всіх під стягом Христа“.**)

Станувши на сей ясний шлях Христових ідеалів, наш Дорогий Ювильят за тих десять літ свого неструженого проводу не то що остав їм у всім вірним, але і видимо підніс до них і ними свою церкву і свій нарід.

У своїй історії руске духовенство виказало у собі багато живої сили і було великою підмогою народного житя. Воно і перше приложило руки до єго відродженя в ХІХ. віці. І нині львина часть народньої роботи спочиває на плечах нашого духовенства. Працюючи для свого народа воно не має часу за себе подбати. Звідси то так часті слова Архієрея до свого духовенства накликаючи єго без вину до піднесеня своєї станової святости, знаня, ревности і діяльности на всіх полях. Обнявши своїм серцем всі потреби нашого церковного і народного житя, Владика зорким оком слідить за всіми відрадіними і невідрадіними єго проявами, а стоячи на високій стражници, вказує своєму духовенству на всі пекучі потреби єго діяльности і з любовію і одушевленєм накликає до діла. Чи йде о вихованє молодого сильного вірою покоління, чи о релігійне освідомленє народа в вірі взагалі а католицкій з окрема, чи о привязанє нашої церкви до Апостольского Престола, чи о оживленє релігійного житя через місії і духовні вправи,

*) в першій посланію.

**) Лист пастырский до руской интеллигенции 1901.

скріплене его через добру сьв. Сповідь і часте сьв. Причастие, почитане Найсолодшого Серця Ісусового і Непорочної Діви, чи о з'єдиненне духових сил народа через взаїмну любов і церковні брацтва, защіплене трівого християньского духа в родині, супружу, суспільній роботі та політичній горожанській акції, — всюди справний Архипастир ставить своему стаду ясну, витичну і ядерну науку, непохитний житєвий програм. Він бачить передовсім, що таке буде житє нашого народа, який буде его клир, его сьвященство. Піднесене моральної сили духовенства є рівнозначне із скріпленням его діяльности, а скріплене солідности і інтензивности в акції клира, значить піднесене церкви і народа.

Віддаючи ся без застереження з цілковитим пожертвоуванем на службу великій ідеї і йдучи у кожній роботі власним приміром на перед, великий провідник мусить мати коло себе благодню громаду повну зрозуміння і одушевлення для ідеалів, повну безкорисности і самопожертвоування, повну віри і посвяти, здисципліновану, витревалу, чуйну, сильну злукою і любовію. Такий клир мусить мати кругом себе кождий владика, котрий хоче піднести свою церкву і свій нарід і вивести его із дому неволі. Одначе завдяки нашим історичним незгодинам такий клир наш Ювильят мусить собі доперва плекати, виховувати, вишукувати, добирати, а і вибір не багатий. Де важнійші і благороднійші поклики вождя прогомонюють без відклику, там вина лежить не по стороні провідника, а самої громади. Хотьби і доброї волі в неї не бракло, одначе не має в неї сили, не має людий. З відси тотя невпинна бачність і журба Архієрея звернена на своє військо, свій клир. І даровань у ньому багато і пожертвоувань багато, але духа і сили не слідно. Йде о обнову сердець, о викресанє із каменів дітий Авраамових. Початок має вийти із розсадника сьвященничого духа: семинара. Вихованє в сьвятости, праці, фаховім знаню, послушенстві, апостольскім дусі має при реформі семинарії дати молоде, ревне покоління. Воно має додати нових сил старшому поколіню перетяженому всесторонною працею. Впрочім і старше покоління стоїть нині у посліднім десятиліттю серед відмінних обставин житєвих. Ліберальний, радикальний, атеїстичний дух нашої доби захитав привязанєм і довірем нашого народа до свого духовенства, суспільні антагонізми і політична борба розбиває народний організм, вносить в него ворожнечу, братовбийчу війну, яку підсичує і використовує душехватска нагінка. Серед такої боевої атмосфери духовенство має стати твердиною і непохитною скалою для ратованя віри, церкви, обряду і народа. До сего треба передовсім солідарности духовенства і самого в собі і зі своїми Владиками. На жаль ся солідарність розбита. Політичні межиусобиці межи сьвященниками гіршать нарід. З уст і від серця Архієрея йде одна пересторога за другою, один за другим сердечний поклик до солідарности. Тільки, на

жаль, чим тяжша хвиля, чим більша потреба, тим тяжше о ту солідарність, тим більше ще розходять ся дороги... На все то мусить дивити ся Архипастир, мусить глядіти, як Єго нерозумне стадо йде в розтіч, як неслухняні діти розбіжними стежками. Видно, що то хзила особливого допусту Божого над нашою церквою і нашим народом...

Але сьвітить зірниця надії, є великий завдаток на будуще. За отсе ювілейне десятилітє поправили ся відносини в нашім клирі під иньшими взглядами значно на ліпше. Личний контакт Владики з кождим сьвященником з окрема задає смертний удар непотизмови і протекціонерству, щезає хитре і вираховане лизунство, — а праця, солідність і чесність находять належну оцінку і підпору. Повіяло весняним духом. Доси забуті люди спосібні і працювати виринають і гуртують ся кругом свого сонця. Молоді талановиті богослови розбігають ся по заграничних центрах науки і сьвятости і вертають з духовним гостинцем в умі і серцю готові, хоть молоді, до праці. Вже дають ся чути нові кличі серед нашого сьвященства, гармонійні звуки до голосу Архипастиря. І вони вже не самітні. Вже і серед епархіяльного клира щораз теплійше віє сьвідомим духом, щирим, католицким, вже широко скрізь по краю будить ся місійна охота і інтереси для унії, для злуки і єдности церков. Паломництва до Риму і сьв. Землі оживляють душевну струну християнства і католицизму. Отвирає ся перед очима нове поле жатви, велике, просторе — але нема женців. На зазив нема відголосу. Треба їх у Бога вимолити. Треба здвоєної сьвятости, треба ратувати зване до монашого життя — з него вийдуть апостоли! І незамітно для сьвіта повстає чин Студитский, Бог єго благословить, він розвиває ся, а хоть він доперва в початках, вже має три дома, вже і далеко за границями краю повнить місіонарське діло. Ніхто сего не бачить, як рівночасно і Сестри Василіянки і Служебниці реорганізують ся, одні привертають давню стислу монашу організацію, другим виеднує ся у Апостольського Престола вічні обіти, чого навіть не мають їх західні по-сестри.

Кругом кипить нове житє, своє. Воно починає прибирати і свою питому історичну одежу. Ідея чистоти східного, правильно грецького обряду переходить без реформаторства 80-тих років природну еволюцію осьвідомлення, набирає щораз кращого розуміння, і находить своє здійснене у студийских монастирях. Любов до своєї рідної старини, своєї минувшини, підносить сьвідомість своєї питомої рускої культури. Майже несподівано виринає міліонова фундація „Національний музей“, богата неперебраними скарбами нашої церковної і горожанської старини, оживлена ріжнородними етнографічними, історичними і артистичними збірками. Ідея руского стилю в церковнім будівництві і гуцульщини в декорачії находить заінтересоване і практичне здійснене. Куди не глянем, всюди якийсь слід живої душі і глибокого ума. Все то стремить до одної висшої ме-

ти: піднесення народного чуття, скристалізованя народного характеру, вироблення одноцільної свідомої себе народної душі.

Не легко се йде. Історичні незгоди за далеко обезсилили нарід. Він мусить собі вибороти передше економічну силу, питому просвіту і політичну свободу. Серед сеї тяжкої праці Високостойний Ювилят не стає осторонь, не спиняє его, противно симпатизує з ним як найживіше, стає в ряди побіч робітників, та заступає народні справи там, де не доходить голос рядового робітника. Та, на жаль, за то своє пожертвоване, за свої найлучші наміри, за найщирішу працю він в заплату стрічає не раз найчорнішу невдячність, найбільше діймаючі прикристи — і від чужих і від своїх...

Колиби звичайний чоловік пересічної міри мав кругом себе таке окруженє, такі колоди, таку пустиню, вже давно заволоділо би ним зрезигноване безсилє, або гіркий песимізм. Але Боже Провидіне дало нам мужа великого, наділеного „владичним“ духом, геніяльним умом, нестигнучим серцем, яким як колись Мойсей мусить вести порабощений і твердого карку нарід серед пустині. Але веде до землі обіцяної, до ліпшої будучности. Віра і надія на Божу поміч, животну силу народа і ліпшу будучність держить Его при кермі корабля, яким пливе цілий нарід. Як керманич, так і Він глядить в будучність, на берег надій.

„Обовязки свої так понимаю, що не лиш для вірних, що тепер живуть, маю з дня на день працювати, і зробити все, що лиш в моїй силі, щоби їх сьвітлом Євангелія Христового просвітити. Маю обовязки і для будучих поколінь“.

„Щось зділати для церкви і народа, се для мене лиш такі діла довершити, котрі би і пізнішим поколінням служили. Працю для будучности уважаю за річ сто разів важнішу, як все, що можна для хвилі теперішньої зробити. Маємо тепер класти в організації християнській нашого народа ті цеголки, на котрих наслідники наші будуть будувати. Від праці нашої теперішньої залежить будучність нашої церкви і нашого народа. Обовязки несповнені тепер кроваво відбили би ся колись, а наслідники, наші діти, могли би нас колись проклинати. Тож до такої праці потреба мені, Преп. Отці, більшої від Вас помочи, як звичайна ревність і звичайна праця, з якою трудите ся в винограді Христовім.

Жиєм в часах незвичайно трудних, а до тяжших єще зближаєм ся. Може прийти хвиля, в котрій за віру сьвяту треба буде кров проляти! На ті тяжкі часи, що настануть, потреба і Вам і мені приготувити ся“.*)

Як видим, наш Високопреосвященний Ювилят обняв своїм широким серцем цілий нарід, его всю минувшість, теперішність і будучність, всі его радости, журби і болі, всі его змага-

*) Лист пастирський до євьященства 1901 р.

ня. На тім тлі доперва дасть ся поняти хоть в приближеню Єго діяльність, Єго величина. Чим більшою у тім сьвітлі стає Єго особа, тим більше стає дивно, чому та діяльність від самого початку на всіх полях така ясна і щира не находила і не находить єще доси всюди належного довіря і признання? Тому є нашим сьвятим обовязком Єму, якого добре вітцівське серце тільки від нас зазнало гіркого полину, — дати свого рода заплату і відшкодованє через нашу любов, вірність і привязанє. Тому обходім з синівські відданими серцями ювілей нашого Високопреосвященного Владики.

Єго пастирський голос, Єго вітцівське слово нехай на будуще не лишає ся в нас без відгомону. Вірність за вірність, любов за любов!

О. д-р Боцян.

Проблем з'єдинення сил руского клира.

(1. Реферат відчитаний на Загальних Зборах Товариства сьв. ап. Павла дня 8. грудня 1910 р. у Львові).

Високопреподобні Отці! Сьвітлий Зборе!

Коли глянути на сей численний збір Високоповажаних Отців — 5-крат більший, як він був минушого року, коли спитати ся, що се тільки мужів-діячів зібрало в теперішню пору разом, — приходить ся сказати, що ані наказ з гори, ані захоплююча пристрасть не створила сих зборів: ні, вони є плодом духовного розбудження з просоня, у якому недолею і незгодами приспаний спочиває наш клир.

З року на рік що раз то голосніший, що раз то нетерпеливіший підіймали ся серед нас кличі за якоюсь організацією, за якоюсь акцією, щораз то яркійше наша недоля бе нам у очи, що раз то більше пекуча стає потреба ратунку — поклики „Нив и“ одні за одними полишали ся без відгомону. Вже дали ся навіть чути голоси зневіри.. І ось нині кріпка і чисельна стає фалянґа. Стає жадна наради, жадна діла, жадна проводу.

І чи в пору тут буде ставати з „проблемом“ з'єдинення сил руского клира? Чи пора тут на теоретичні „проблеми“, коли діла треба? Чи з'єдиненє сил, се може який теоремат, чи се не житевий питання? Чи ставленє проблемів з'єдинення перед збором діячів не означає якоїсь зневіри у будучність того саме діла, в ім'я якого ми нині зібрали ся?

Підпис: В. Стефанік
Акт з'їзду

Ні, ніколи! Коли виділ нашого товариства ставить як одну з точок нинішніх зборів: „проблем з'єдинення сил руского клира“, він не має на меті повести нас на сухі піски теорії, він не висказує тим зневіри у свої сили і свою будучність, він хоче сим лишень зазначити, що злука наших сил є річю важною, не легкою до переведення, вимагаючою зрілої розваги і всестороннього обдумання: є одним словом нашим житєвим проблемом Нині ми, Всч. Братя, маєм его тут рішити.

„Не ако доволны есмы отъ себе помыслити что, ако отъ себе, но доколько наше отъ Бога“ (2 Кор. 3, 5) просім Обновителя сердець Духа Сьв. о луч сьвітла для ума і серця, а Непорочну Діву і сьв. Йосифа Обручника і сьв. Апостола народів о заступництво і опіку.

I.

Що то значить, з'єдиненє наших сил?

Наш сьв. Покровитель говорить до нас своїм листом Коринтійским (І. 1, 10): „Молю же вы Братіє, именемъ Господа нашего Иисуса Христа да тожде глаголете вси, и да не будутъ въ васъ распри, да будете же **утверждени** въ томъ же разумѣнии и въ той же мысли“.

Після сих слів буває двояка єдність: зовнішня і внутрішня. В клирі вона ось як представляє ся:

І. На внї а) із негативної сторони не слїдно у него „распри“, роздорів, ходженя одним, розбіжних змагань, взаїмного поборюваня і пониженя себе. Противно:

б) з позитивного боку: „тожде глаголють вси“: у кождому слові, у кождому приватному чи публичному виступі слїдно єдність, одно, що називає ся руский клир. Де появиться ся, де виступить, де працює одиниця, там пробиває ся крізь неї глуща, сьвідома себе думка, збірне змаганє, ширший круг і поперегє одностудцїв. Слово, діло і виступ, не партизанцкі, спорадичні, зникаючі, уступаючі під напором противника, але оперті на сильнім тлі єдності і солідарности.

Ся на внї одноцїльна, збита і сильна фалянга

ІІ. у свому нутрі: „утверждена въ томъ же разумѣнии и въ той же мысли“ — твердо стоїть на тих самих переконанях і тих самих думках. „Сердцемъ бо вѣруется въ правду, усты же исповѣдуется во спасеніе“ (Рим. 10, 10).

Як основою єдності церкви є 1) єдність віри, 2) єдність ласки і 3) єдність управи, — так і основою єдності клира є передовсім свого рода єдність віроісповідна, з'єдиненє, взаїмне порозумінє, погодженє в наших принципах, у тому, що нас ділить в самих наших основах, дальше єдність любови, взаїмної помочи і акції, а по третє єдність і карність організації.

Богу дякувати, не ділити нас віра богословська, бо ми всі є вірними синами одної католицької Церкви. Не ділять нас богословські спори ані ереси, бо у нас взагалі про богослове і не говорить ся. Не ділить наш клир аристократичний консерватизм з одної а суспільна поступовість з другої сторони, як прим. Тирольський католицький клир, — за те весь наш руский клир в Галичині ділить на два ворожі собі табори: національний — вже не партійний — принцип: двояке поняття нашої рускої національності.

Про причини сего поділу руского духовенства на російську і українську національність нема тут що говорити: вони мають свою історію. Не ми їх викликали, і не ми будем їх рішати. Для сьвятого спокою ми се лишім на боці. Нам вистарчає факт, що наш нарід, серед якого жием, для якого працюєм, говорить малоруским або українським язиком, на тім язичі він сьпіває побожні пісні, тим язиком ми до него проповідуєм, то є язик офіційальний нашого церковного житя і нашої церковної єрархії і таким він мусить остати ся.

А коли би хто на сю справу схотів інакше дивити ся, ми поки що лишім его зза братньої любови у сьвятім спокою, кóлись, а може вже і не задовго, історія сама сю справу остаточно і ясно закінчить. Коли ми в лоні одної і тої самої Церкви, для одного і того самого народа працюєм, стараймо ся там, де нас національні чи тактичні погляди ріжнять, відшукати і найти якийсь спільний узол, який би нас збратав. Ми сьвященники все таки можемо найти ся єще на спільнім терені: а є се клич: станьмо в імя Христових ідеалів, в імя католицької віри тісно при наших католицьких єрархах!

Тайна сили, діяльності і успіхів церкви в єї праці і борбі полягає у тісній злуці з Христом. На внї та злука представляє ся і довершує ся через єрархічну організацію і з'єдиненє вірних через душпастиря, сьвящеників і душпастирів через єпископа, єпископів через сьв. Отця. Через Намісника Христового пливе від Христа жерело надприродної сили згаданого дорогою в церковний організм, неначе той сік з лози в галузки. „Азъ єсмь лоза, вы же рождіє, и иже будетъ во мнѣ, и азъ въ немъ, той сотворить плодъ многъ: яко безъ мене не можете творити ничесоже“. (Ио. 15, 5). Відлучім змаганє до сьвященичої єдності від поваги і надприродного благословенства єпископа, а видерем єму серце, задамо єму смертельний удар, бо не стане сего осередка єдності, який з волі Божої має лучити і єднати сьвящеників. Настанє розлам, а „всяко царство само въ себѣ раздѣляя ся, запустѣетъ: и домъ на домъ падаетъ“ (Лк. 11, 17).

Злий дух не добре понятої свободи, незалежності, опозиції, якому поклоняють ся наші часи, вдирає ся, на жаль, як непростений гість і до церковного організму і не раз находить гостинне приміщенє в серцях сьвящеників і зраджує свою при-

сутність в критикованню громадянської, а навіть церковної діяльності єпископа, яке часами у більше палкої або зденерованої одиниці кінчить ся т. зв. присягою маніфестаційною, себто заявою браку довіря до свого архипастиря. Не можу поминути тут ось яких зологих слів великого учителя духовного життя, Шенїона (Chaignon, Werke 2 Bd. S. 263): „Мій Боже, держи здалека від Твоїї церкви сих невдоволених і ворохобних духів, які ревідують рішення своїх судіїв, строго переглядають і критикують прикази і ділання сьвятої поваги, якої вони ніколи не є в силі за високо цінити; які в повнім противеньстві до свого становиска яко душпастирі, сего права, що мають рядити частинне стада, до сего уживають, щоби звільнити себе від послушеньства, яке вони винні пастиреви цілого стада. Без сумніву, вони не думають про згіршене, яке вони дають, про кривду, яку роблять церкві, коли вони сим способом розривають сю красну єдність, яка, вяжучи їх єпископа з Папою, їх самих повинна би лучити найсьвятїйшими узлами з їх архипастирями“. То само сьв. сьвященномученик Ігнатий Богоносець, єпископ Антіохійський, виражає коротко а різко в листі до Смирнян (гл. 9) „Прекрасне діло, знати Бога і єпископа. Почитаючий єпископа, почитаний Богом; ділаючий що нибудь без відома єпископа, служить діяволу“. На другім місци, до Ефесян (гл. 4) він пише ось яку похвалу: „Вам належить годити ся з мислю єпископа, що ви і ділаєте. І ваше знамените, гідне Бога пресвитерство так згідне з єпископом, як струни в цитрі. Звідси то вашою єдностію і згідною любовою прославляє ся Христос. Складайте же ви із себе всі до одного хор, щоби згідно настроєні в одній думці дружно зачинаючи пісню Богови, ви однозвучно сьпівали єї Отцеві через Ісуса Христа, щоби він услухав вас і після ваших добрих діл признав вас членами Свого Сина.

І так корисно для вас бути в незаколюченій єдності межі собою, щоби заєдно бути і взлуці з Богом. (Гл. 5). Дійсно, коли я за короткий час навязав таку дружбу з вашим єпископом, не людську, а духовну, то скільки, думаю, щасливіші ви, які з'єдинені з ним, так само, як Церква з Ісусом Христом, і як Ісус Христос з Отцем, щоби все було згідним через єдність. Ніхто нехай не манить себе! Хто не в нутрі жертвенника, той позбавляє себе хліба Божого. Коли молитва двох має велику силу, то о скільки сильніша молитва єпископа і цілої церкви“. А в третім письмі, до Магнезійців (гл. 4) він дає таку пересторогу: „Годить ся не лишень називати ся, але і бути християнами, коли тимчасом деякі на словах признають єпископа, а ділають все без него. Такі, мені здає ся, не чистої совісті, тому, що не в повні після заповіді творять зібраня“.

Отже довіре і єдність з єпископом є першим і конечним услівем для з'єдинення клира. „Недовіре — каже прелат Гайнер, — супонує низкий характер, підлу душу. Партийности не годить

ся припускати у єпископа, якого ласка Господня і вибір св. Духа поставили на свѣчнику. Може стати ся, можливість є, бо і єпископ остає чоловіком, до якого привязані людські слабости. Але є як найбільша вірогідність, що такий характер ніколи, або принайменше дуже рідко буде носити свѣту мітру! Коли до свого єпископа не має ся мати довіря, то до кого на свѣті має ся єго мати? Єпископ може ошибати ся, але свѣдомо несправедливим не може бути. Хто сей закид підносить супроти свого єпископа, дає сам собі не найліпше свѣдоутво. Лишень хто сам має чорні окуляри, видить все в тій красці, як хорому на жовтачку все жовте і гірке" (Heiner, *Die Massregeln Pius X. gegen den Modernismus*, Paderborn 1910 ст. 70—71).

Так отже з'єдиненє клира мусить стати на надприродній основі; злуці з єпископом.

Се нехай стане основою нашої принципіальної єдності. Бо і чому ж нам тут різнити і ділити ся? Ми сини і слуги одної Церкви, голосим одну правду, ми діти одного народа, пастирі одного „пастирєначальника“. Чую далекий голос відзиваючий ся до нас з листу до Ефесєїв (4, 1—5): „Молю убо васъ, азъ юзникъ о Гдѣ, достойно ходити званія, въ неже звани бысте. Со всякимъ смиренюмудріємъ и крѣтостію съ долготерпѣніємъ терпяще другъ другу любовію. Тшаше ся блюсти єдиненіє духа въ союзѣ мира. Єдино тѣло, єдинъ духъ, якоже и звани бысте во єдиномъ упованніи званія вашего“. А у Фил. (2. 2) „Исполните мою радость, да то же мудрствуете, ту же любовь имуще, єдинодушии єдиномудренни: ничтоже по рвенію или тщеславію“. Коли як коли, то тепер ми, свѣщеники, мусим отворити собі взаїмно серця, подати собі руки, мусим стати збитою лавою побіч себе, бо время люте!

Наша молодіж середних шкіл, а передовсім університетска тратить віру, виступає ворожо проти богословя, свѣщєнства, релігії. Наша публіцистика так для інтелігенції як і для народа навѣяна наскрізь ліберальним і православним духом, настроєна ворожо для справ віри і церкви, межи наш нарід розкидують часописи, які болотом обкидують нашу церковну єрархію, та із здертою маскою отверто пропагують православє.

Ми єще і не зглянули ся, як стало фактом, що кругом нас, а навіть при наших співділаню витворила ся в лоні нашого народа атмосфера, небезпечна і ворожа для єго одинокого скарбу віри і нас, єї слуг. Ми, які на кождий зазив на всіх полях стаєм перші до народньої роботи, та подаєм кождому братню руку, хто відізве ся до нас нашим рідним словом, ми, кажу, свѣщеники бачим, як наші вчєрашні або і нинішні союзники вже нам кидають колоди під ноги, інтригують під нами або отверто на нас накидають ся, за ніщо друге, а за то лишень, що ми носим на собі оту чорну рясу, за то лишень, що

ми є св'ящениками, апостолами надприродного порядку, католицької віри.

Наш авторитет надприродного післанництва в народі підтримує не лишень безвірна і ворожа нам преса, публіцистика, індіферентна інтелігенція, та схізматицка пропаганда, тут приходять ще душехвацка польонізаторска нагінка на наш обряд і на наше духовенство. По людски думаючи, коли би справа таким кроком мала йти дальше, як за послідних 20 літ, то за слідуючих 20 літ нас, яко св'ящеників, вже не буде потреба. Духовенство безчинне стратить весь кредит, як у Чехів, або Франції.

Коли духовенство загрожене, то загрожена і та справа, яку воно репрезентує, загрожена і віра. Коли віра загрожена в народі, „нѣсть ино, точію нѣцьи суть, смущающіи вы и хотящии превратити благовѣствованіе Христово“. (Гал. 1, 7) Не йде тут о оборону нашої позиції, яко стану св'ященичого, не йде о наш вплив, о наші личні інтереси. Коли би добро народа і Церкви сего вимагало, наше св'ященьство готове і себе цілковито пожертвувати, як жертвує і доси.

Тут йде о оборону справи Божої, о вічне добро; де віра в нашій народі з двох сторін загрожена: від атеїзму і православ'я, тут мусим стати разом рука в руку, у збиту лаву чолом на два фронти. **Мусим з'єдинити ся, бо справа Божя сего від нас нині вимагає!**

Пекуча потреба сильної, чистої віри в народі, цілість істнованя нашого обряду і наша національна справа нас від сего вимагає. Як же нам у ту єдність злучити ся?

II.

Св. апостол народів „изаиѣа рекниѣтель сый отеческихъ преданій“, коли зівстав вибраний Богом як сам про себе (Гал. 1, 16) „Явить Сына своего во мнѣ, да благовѣствую его во языцѣхъ: абіе не приложихся плоти и крови“ — вирік ся свого жидівського шовінізму і нерозумного патріотизму, а віддав ся на службу патріотизмови небесному. Тим став ся і найліпшим патріотом народним. І нам, Впр. і Дорогі в Христі Братя, треба одушевити ся тим Божим патріотизмом, а не спіткаєм трудности найти себе разом на однім спільнім великім терені при праці около одної великої мети: ухристіянїзованя нашого народного руху. Далекі від ізольованя від народного організму, далекі від твореня окремої замкненої в собі касты, ми перенягї ідеальним одушевленєм для Христа і церкви будем старати ся виробити і запевнити їм належну і сильну позицію у всіх народних змаганнях просвітних, економічних, суспільних, політичних, бо тоді всі вони будуть стояли на трівкій вічній основі божої правди, тоді і будучність їх і будучність народа буде забезпечена. Стараймо ся „всѣмъ вся быти, да Христа пріобрѣщемъ“, як св. ап. Павло.

Коли нарід у неволі чи недолі, Бог посилає до него пророків визвольців. Таке післанництво для нашої церкви і для нашого народа має в теперішню пору наше товариство сь в. а. п. Павла, то є ми всі, Всч Братя, тут нині однодушно зібрані, і наші однопумці в краю широкім, яких ми вже маєм і яких маєм еще собі приседнати.

Йде лиш о то, щоби стало ся ділом то, що яко слово вже від кількох літ у статуті нашого товариства чекає і бажає житя і забезпеченя. Йде о то, щоби після §. 2:

а) закладати кружки,
б) уряджувати що року духовні вправи,
в) помагати в устроюваню духовних місий і відпустів для народа.

г) видавати відповідні часописи, книжки і брошури.

д) засновувати читальні в дусі католицької віри,

е) займати ся всякими справами, що безпосередно або посередно дотичать загалу нашого клира, або нашої церкви.

Наш статут затверджений еще в 1907. р. До нині він еще в цілій повноті своїй не введений в житє. Видно, що або в столиці або по краю не стало людий до діла. Ми тут у Львові бачим неодну потребу, та коли ми прямо перетяжені ріжносторонними важними обовязками, ми не всилі всего дивгнути на наших плечах. Кличем Вас, Всч. Бр., до помочи, розділім працю mezi себе рівномірно. Коли діло має наперед піти, не вистарчить ухвалити тут великі резолюції, або написати цілий аркуш постулатів, зіпхати все на виділ, а самим з заложеними руками чекати на успіхи. Ми тут у Львові можем бути лишень посередниками, але більшу, львину часть тягару праці мусите прийняти на себе, Дорогі і Всч. Братя. Не лишень тут у нас, у Львові зле, але зле є і там по наших широкім краю.

Наша праця мусить тому бути у належній пропорції розложена mezi центральним зарядом а всіми членами товариства. Нехай кождий з нас буде сего сьвідомий, що на ньому самому спочиває ціла вага товариства, его вся сила, діяльність і надії. По мисли ухвали Львівских зборів минувшого року наше товариство має своїх делегатів у кождім деканаті. Таким делегатом в дійсности нехай кождий і себе уважає, а наш упрощений делегат нехай буде лишень нашим вибраним льокальним осередком і живим звеном злуки mezi деканальними Собратіями а центральним зарядом.

Та сїгь організаційна нехай стане передовсім живим організмом, який чуйно слїдить за всіми проявами нашого житя, над всім застанає ся, всюди бажає дати раду, ві всім живо обмінює ся своїми гадками, всіх інформує, всіх будить і веде до діла.

Вона нехай розбудить і розбуджує без упину духовне одушевленє нашого клиру, через підношенє его станових чеснот

і станової, сьвященної сьвятости. Делегати і кружки, які згуртують ся кругом делегатів нехай розбуджують серед нас інтерес до науки, богословя, житєвих питань, сей інтерес нехай піддержує наш становий орган „Нива“ і вона нехай стане живим зеркалом думок, бажаня і змагань нашого клира. Підпомагаймо єї животну силу нашими дописями, читаймо їх, диспутуймо про них, піддержуймо єї материяльно і приєднуймо їй адгерентів. А коли видим, як душа нашого народа є загрожена безвірєм чи ересью, ми попри здвоєну душпастирську і місійну ревність і здвоєну взаємну поміч даймо народови здорову пресу і лектуру, як цілющу воду на єго зболілу душу. Нарід рве ся до чиганя, а читати багато не має що. Він потребує і доброї християнської газети і доброго солідного периодичного видавництва і добрих просьвітних книжок, які би не підкопували у него віри. Нам нині треба бути місіонерами і через печатне слово і длятого нам треба взяти ся до сего і то сейчас нині. Коли хочем нашу роботу навязати до сего, що вже існує, нам треба взяти на наше товариство, збільшити і піднести „Основу“ і зробити єї нашим місіонером в народі. І так розбудивши нашу пресу, нашу публіцистичну продукцію, наше богословське образованє побачим, що в нас є і публіцистичний талант і любов до науки, яка дасть глущу основу нашій організації і діяльності. Сей огонь захопить і других обоятних доси Собратів і так покаже ся, що кругом нас кипить жите. Прийде тим чином до взаємного пізнання себе, ми побачим, що ми не самітні одиниці, що нас більше тут, що в нас велика сила. При взаємнім довірю прийде до порозуміння і в тім, що нас єще доси ділить, ми навчимо ся обставати брат за братом, і помагати брат братови, а тоді наші обновлені серця Дух сьвятий натхне одною думкою. Ревна і солідна праця в напрямі скріплення, піднесеня і з'єдиненя наших інтелектуальних і моральних сил, переняте ся одними принципами і одними думками, одною тактикою, повне взаємне довіре до себе, до нашого Епископату, обставанє друг за другом, взаємна поміч повна саможертви, консеквентно і тісно переведена і оживлювана організація по краю, яка би з дня на день що раз то висше підіймала нашу сьвятість, наше знанє, що раз то сильнійше нас лучила із собою і давала нам підмогу у наших ділї, — ось де розвязка проблеми з'єдиненя наших сил: В нас самих, у нашій праці. —

о. Боцян.

Вага друкованого слова і способи його ширення.

(II. Реферат відчитаний на Загальних Зборах Товариства св. ап. Павла д. 8 грудня 1910 р. у Львові).

Сьвітлі Збори!

Кажуть, що св. Павло, якби нині жив, то видававби певно газету. Я сам нераз се повторяв, але тепер думаю, що сей висказ є дуже односторонній і понижає великого Апостола, бо звужує его апостольську діяльність з ширшого на вузше поле.

Для своїх закорінених поглядів, пересьвідчень, що їх не хочемо ніяк позбути ся, шукаємо звичайно авторитетів. „Без газет годі нині обійти ся інтелігентови“ — се загальна думка і ми сьвященники так думаємо і то так рішучо, що навіть авторитет св. Павла тягнем без застережень до тієї думки. Тимчасом ми тут ошукуємо себе. Забуваємо, хто був св. Павло і судимо его після себе і духа своїх часів. Св. Павло був сьвященником, місіонаром, апостолом, котрий організував християнські громади, закладав брацтва, церкви, але сам лично. Він був всюди лично від Арабії по Іспанію — і в Єрусалимі і Єфезі і Коринті і Римі і в Іспанії, всюди кликав до житя, організував і загірав живим словом, де треба було, оставав довше на місци, відвідував свої громади по кілька разів, вибирав і підготовлював своїх заступників і помічників; де не міг дійти лично, тамтуди слав посланія, енцикліки, що їх мали адресати пересилати по прочитаню дальше: нпр. пише до Колосс. 4, 6. „Постарайте ся, щоби той лист був прочитаний також в церкві Лаодикійців, а Ви прочитайте собі той, що я написав до Лаодикійців“. Жадні труди, ні голод, ні напасти, ні погрози, ні побої, ні розбите корабля не зражувало его і не спиняло ширити ідеї Христа розп'ятого. Не встидав ся і не бояв ся свого післанництва. Хоть живої натури, все лагідно поступав, але як треба було, то і остро без завиваня в бавовну умів обстати за справою, яку заступав. Нпр. 1. Кор. 4, 21. каже: „Чи мало з кийом до Вас прийти, чи з любовію?“ —

Тому св. Павлови приписувати видаванє газети можна хіба тоді, коли під понятєм „газета“ думаємо о пастирських посланіях нашого Владики, о Василянським „Місіонарі“, о нинішній „Основі“ або остаточно о тім дневнику католицьким, котрого у нас нема. Але, чи много о тім думає, коли кажуть, що св. Павло видававби нині газету?

Св. Павло ширивби нині всіми способами науку Спасителя, але головню своїм личним апостолованєм і посланіями, що до котрих постаравби ся певно, щоби они дійшли там, де адресовані. Він бувби нині апостолом, організатором і кольпортером,

писання більше інспірувавби, чим писав. Я так собі представляю св. Павла нині, тим самим такою желавби видіти діяльність всіх членів Товариства св. Павла.

А як у нас та справа стоїть? Най нам до з'їлюстровання сего послужить примір, може за пересадний, але з гори заявляю, що не хочу ним нікого ображати, лише отворити очі тих, що не видять, як часто у нас тут грішить ся.

Найбільша ганьба суспільности є все та, що она не видить своєї ганьби, а вже назви нема на ганьбу, коли за ню ще платить ся, щоби її побільшити.

Бавить ся дитина на дорозі. Отець її дивить ся на неї через вікно. І видить, як уличник якийсь кидає на его дитину болотом, ба вже і камінем кидає, приступає, та бе по лиці, кидає на землю, копає ногами, допче, при тім лає остатними словами, дитину, її батька і матір і серед диявольского сьміху, затираючи руки з вдоволення, що єму удалась операция без протесту і поломаня костий від батька дитини, котрого підчас своєї „діяльности“ видів в вікні, хоче відійти.

А отець, вмiсто уличникови з ревности і любови до дитини зробити то, чого він за свою роботу сподівав ся — чи забув, що він отець тої дитини, чи зійшов з ума і здичів, чи що єму стало ся — вилетів до уличника, подав єму руку, приняв всьо до відома, що вже видів сам, застановляв ся з уличником о тім болоті, заплатив за зганьблене рідної дитини і її ушкоджене і осібно ще собі купив того болота, оттак на памятку, щоб знати, як то було, з цікавості.

Так стоїть справа з будованем і житем християнських громад нині, так має ся справа в загалі з лектурою всюди, де сьвідомі католики не будують громад своєю пресою і літературою, своєю роботою і організацією.

Так є і у нас. І у нас ширить ся антихристиянський і антикатолицкий сьвітогляд, бо і у нашого народу найдемо много непокликаних апостолів і їх злих і руйнуючих нарід часописий і книжок, котрі він купує і читає... і руйнує ся за власні гроші.

Чомуж то так? Що на то робити?

Нині кожний, що уміє читати, читає; мусить читати, бо уміє. Коли ми хочемо християнських громад, коли ми на се є, щоби удержувати громади на християнськiм ґрунті, то ми в першій мірі є обовязані подбати о заспокоєне тої жажди читання і то так, щоби читаючі були заспокоєні і лишили ся все при Христі. Як ми того не зробимо, то о заспокоєне жажди читання постарає ся хто другий, але вже при тім певно спече свою печеню і нас за занедбане покарає. І так воно стало ся у нас. Ми не почислили ся з тим, що нарід читати хоче і читає, не дали єму здорової лектури і так ввійшли до нас течії антихристиянські і антикатолицкі.

Газет і літератури взагалі не можна нині легковажити, бо се перворядна сила наших часів. Чиї газети і письма публіка

читає, того духом переймає ся, за тим йде. У нас майже нема часописи без закиду, нема що без застереження ширити. Для того конечно є річю підбати тим, до кого се належить, о сотворенє і ширенє преси зі сьвітоглядом чисто католицким і то так для інтелігенції, як для народу. І для того і наше Товариство св. ап. Павла не сповнить ніколи добре свого завданя, доки не покличе до житя дневника католицкого для нашої інтелігенції, а для себе не буде мати двох органів своїх: для членів одного і для народу одного. І коли є наріканя на слабій розвій нашого Товариства, то я пересвідчений, що се є задля браку своїх органів, в котрихби переводилась організація сил і котримби доходило наше апостолованє і наша діяльність туди, куди стремить.

Легковажити сего не можна — се повинна бути тепер перша точка змагань нашого Товариства. Треба раз заняти становище зглядом нашого друкованого слова, яснє і рішуче і поставити справу на вістрю меча і сотворити свою прєсу, свою літературу, щоби було що ширити.

Поки що головна наша робота мусить ограничитись лише на домаганнях, щоби преса, котру підпираємо, (бо мусимо,) принайменче проти нашої роботи не виступала, коли єї попирати не хоче; дальше на втримуваню і ругованю очевидно злої преси і письм, а ширеню побільшеної „Основи“ між народ, видавництв нашого Товариства, оо. Василян і иньших, що вже видані і певно добрі.

Вже тим много осягнем. Розходить ся всюди передовсім о виробленє смаку до читаня і то не так до газет, як до книжок. Нині майже всьо вартнійше з газет виходить брошурками; ті головно треба давати читати. З газет повиннісьмо поручати народови до читаня господарскі і сплкові, а з політичних думаю лише то, що підносить все ще слабу у нас сьвідомість національну і річи правдиво інтересні і веселі. Всьо вичитувати від дошки до дошки то лише страта часу і мішанина поглядів здорових і в додатку псує смак і час до читаня книжок. А книжки повиннісьмо безусловно більше цінити, чим газети і більше поручати і ширити, особливо моралізуючі оо. Василян і апольоґетичні нашого Товариства.

Щобисьмо могли так ділати, мусимо самі бути пересвідченими, що дійстно книжки більше мають значіня, чим газети, особливо для селян: що газети треба читати о стілько, о скілько мусить ся, а головним читанєм по читальнях і брацтвах, повинні бути таки книжки. Підношу се з натиском для того, бо за мало у нас читає ся книжок; рух книжковий нашого Товариства є впрост мізерний. А нарід читає — щож він читає?

Хто не є сліпим орудієм духа часу, але дійстно ходить єму о поступ, хто є апостолом Великого Апостола народів і вспівділає зі знаною засадою: „Всьо треба відновити во Христї“, той легко згодить ся з тим, що відновленя сего ніколи

не осягне ся через читане нинішних газет і то тим менче, коли їх читає ся за много.

Чоловіка, що ціле своє образование має лише з читання газет, назвати інтелігентним, не знаю, чи хто важить ся. І се справедливо. Бо такий, що много газет читає, то не інтелігентний, а лише цікавий і много непотрібного знає, а всьо тандитне, нестале, неясне, з дня на день — звичайно з газет

За то інтелігенцію, поступовість можна черпати лише з книжок і органів фахових, чи станових. О скільки поза тим треба ще читати т. з. політичні „газети“, се річ кожного приватна, диктована індивідуальними потребами. Для того: добре є читати часописи, але ліпше є мати свої книжки, їх читати і ширити і так виробляти у себе і других погляди сталі, річеві, солідні, християнські. Лише так станемо на своїм питомім ставовищі і лише так виховаємо характери, лише так охоронимо себе і наших від хоробливого духа часу.

Кілько то часу тратять наші люди, ба і наші душпастирі, на читане непотрібних газет, лише з цікавості, а тимчасом наша нива лежить відлогом, або перестигає, а ділателі на ній наші вороги. Ми заміняли ролі: они у нас наші плоди нищать і рабують, а ми на їх поли тратимо час і нарікаємо та констатуємо, що коло нас зле.

Ми мусимо тут рішити ся і клепати поки тепле. Мусимо більше учити ся самі, навчене ширити, чи живим словом; чи відчитами, чи головно поручуванем того, що найшлисьмо доброго другим і ширенем брошур і книжок зхорових туди, куди они належуть.

Ще два, три мотиви.

Ми сьвященники робимо дуже много діл милосердя, бо ціла наша діяльність то продовжене роботи милосерного Спасителя. Але ніде правди діти, ми з тих діл жиємо, значить, вжесьмо по части заплачені. А суд і місце в небі будемо мати, як всі, після діл милосердя, значить тих, що ними будемо могли виказати ся, надобовязково неначе виконаними. Користаю з того до моєї теми і вкажу поле, де ми нині можемо найліпше діла милосердя практикувати і величезні заслуги положити і зібрати.

Сьвіт нині голодний і прагнущий. Кидає ся всюди, хапає, що єму в руки впаде і читає і читає... Кождий хоче, коли не бути, то хоть називати ся інтелігентним, поступовим. І наш нарід консумує дуже много засобів з буфету для духа, з бібліотек. Що те читане приносить за наслідки, знаємо всі. Горячково поступає суспільність — всі тішать ся поступом; лиш ми сьвященники ним не все можемо тішитись, бо сей горячковий поступ нам так ворожий, що може, без контракції, дійти до того, що нас не буде потреба. Не треба нас, бо ми Христа голосимо з десятима заповідями — а се називає ся зацофанє у тих, що лиш 11. заповідь практикують і вірять в Übermensch-a.

Але і у тих, що тільки читають вдоволення не находимо — лише гоненє горячкове і ненаситне за знанєм і достатками.

Виходить, що їм чогось бракує. Бракує здорової поживи, поживи, що не лише ум, але і серце заспокоює. Голодних і прагнущих каже Спаситель заспокоїти. Користаймо з того, що жажда читаня є і даваймо до читаня здорову лектуру. Де її ще нема, викликуймо і виробім смак відразу здоровий.

Тисячі нашого народа обмотані вже сїтями наших противників і у них в неволі. Замість віри мають пересуди і забобони, замість моральности, змисловість вільної любови і 11. заповідь: „calumniare audacter“ і „не дай ся злапати“. Хоруггов антихриста повіває над ними і горне під себе щораз більші маси невірників — а ми — ми повинні визволяти наш нарід з сего новомодного Єгипту—неволі.

А кілька сумнівів і питань нині намножило ся! Найпевніші, очевидні річи, то всьо нині питає: „Чи жив Христос коли?“; „Чи лишив яку науку?“; „Чи ти ще віриш в матір Божу?“; а питає: аграрне, шкільне, жіноче і.. хто їм там регістер найде? По відкиненю Євангелія, що справа то вже питає суспільне, бо нині нема соціялістів правдивих з моттом: Люби ближнього, як самого себе. А ми.. ми повинні в наших органах і брошурах назвати дитину наших часів по імені, унеможливити її жите, поучуючи незнаючих ширенєм певних наук.

Ми отже в стані облоги. Нам треба горністів і то сильних, щоби в гаморі наших часів їх було можна чути і почути голос нашого команданта Христа і єго Церкви. Ті горністи то наші органи і видавництва, але не видані і на складі в магазині, лише там, куди їх треба, щоб своєю службою робили. Ширенєм їх сповняємо нерворадні діла милосердя.

Нарід буде читати все і щораз більше, чи ми хочемо, чи не хочемо. Перестерігати і добрі ради давати з амвона средство дуже добре, але не вистарчає нині, бо проти духа часу треба того самого средства, через котрий дух часу виродив ся. А ним є енергічне ширенє книжок і часописий з християньского і католицького становища писаних. Закон забороняючий свободну кольпортажу не перешкаджає лібералам ширити зіпсутє суспільности, мимо пересторог з боку духовенства, то нам на санацию не повинен він також перешкаджати.

Добра воля і ревність походяча з пересвїдчення апостольскої роботи винайде спосіб, як дістати ся до заражених з лікарством. Але закон сей буде незадовго певно скасований; він вже в новім проєкті стоїть навіть в збірниках правничих. На сей час ліберали вже мають приготовані материяли до ширеня і певно позаливають наші села повенію мацохівських історій. А ми подумаймо і приготуймо ся також на ту хвилю, щоби не принесла нам необчислених несподіванок.

Не забудьмо, що ми самі, особливо мододші, подібно як ціла наша молодша руска суспільність, маємо вироблений смак

до читання переважно на писаннях радикальних, що перша наша лектура не все була здорова і притупила нашу чуйність і зір. Ми з ворогом обізнані від дитинства, не все відкриємо небезпеку, хочь она для чуйнішого вже велика. І не забудьмо, що за се, чого тепер не зробимо в слушнім часі, будем напязтовані через слідуючі покоління.

Длятого постараймо ся, щоби всі видавництва нашого Товариства, оо. Василян, „Основи“ і відносні послання їх Ексцелленції о. Митрополита виємігрували з магазинів між народ і виробляли або направляли смак до читання і сьвітогляд католицкий. Се мусить зачати ся сейчас, бо інакше по скасованю закону о кольпортажі певно буде се вже праця понад наші сили і потерпимо дуже.

Се справа так важна, що єї не можна за багато ургувати, се секрет удачі місії нашого Товариства між народом нашим; се однак поки що пята Ахілля нашого Товариства. А оно називає ся Тов. св. Апостола Павла, того, що его спеціальностию було дістати ся з наукою Христа між нарід у всіх его верствах.

Длятого всі разом, сьміло, енергічно і скоро до агітації! Наш ворог розпаношив ся на нашій ниві і сильний, але за нами правда; де нас два або три для Христа зібраних, там він між нами, а хто тоді проти нас може виграти? Має ліберальна преса тисячі на свої видавництва, то не страшно, бо ті тисячі пливуть головно від тих, що певно лиш длятого тамті видавництва купують, що ми до них з нашими не прийшли.

Не годуймо вужа, то він згине. Памятаймо, що, коли віра zagrożена і мораль підкопують, Товариство св. Павла, всі его члени мусять заняти відповідне становище. В обороні сьвятощій і підвалин здорового поступу нашого народа мусимо сейчас, не відкладаючи справи, з'організувати контракцію. І то на дві сторони з повною сьвідомостию: не підпірати, а усувати злу лектуру; з другої знов сторони старати ся о здорову і туу з апостольскою ревностию ширити. З'єдиненє всіх наших сил під теперішну хвилю повинно собі поставити одну конкретну ціль на переді; і то не иньшу, як кольпортажу здорової лектури у всіх верствах нашого народу.

Реасумуючи всьо дотепер сказане, повторюю, що ширене у нас лектури з християнським і католицким сьвітоглядом є дуже на часі, є конечно всказане.

Якжеж се робити, коли у нас нема свобідної кольпортажі?

Того мусимо учити ся від противників католицкого сьвітогляду. Їм закон не стоїть на перепоні; они ширять свої пересьвідчення часописями і брошурами так, якби заказу не було. З того виходить перша засада кольпортажі тога, що хто хоче ширити, той певно найде спосіб до сего і не вийде з законом в конфлікт. Треба отже передовсім хотіти ширити, то спосіб сама ситуація підсуне.

А способи ширення є такі:

1. То богиня нашого століття — не електрика, не техніка, навіть не наука — а рекляма і агітація. Ми тугрішимо найбільше. По просту не даємо о собі знати, не любимо анонсувати ся. А без реклями і агітації ледви чи що удасть ся нині. Американці майстри в реклямі. У них рекляма по газетах і книжках річ найважнійша; йде перед текстом, між текстом і иньшим друком на самім тексті там, відки певно впаде в очи. І на церквах не є для сеї богині за сьвяте місце.

А у нас, як є анонс, то малий, дрібний, на кінци, в порядку помішаний так, що єго і знайти годі. Наші закордонні братя в своїй Амер. „Свободі“ навчили ся анонсувати і агітувати; навчім ся ми від них. Головне місце реклями для релігійно-моралізуючих письм, то таки амвон; відтак читальня і подаване звісток з руху до газет. Се так важне, що слушно називають рекляму і агітацію богинею наших часів. Виділ нашого Товариства і всі єго члени-апостоли мусять на то звернути особливу увагу.

2. Се брацтва ширення добрих письм. Не треба їх закладати як осібні брацтва, але тах їх з'організувати: Кождий душ пастир має в своїй громаді брацтва церковні. Як одну з найважнійших задач кожного такого брацтва треба поставити на тепер ширене добрих книжок, брошур, газет. До такого апостольства кождий покликаний і може легко великі заслуги положити. Статут брацтва короткий: Засада: Хто ширить добрі письма нині — се апостол. А параграфи два: § 1. Кождий член брацтва з'обов'язує ся сам абонувати, купувати, тримати і читати лише письма добрі. Коли не знає, що за письмо, має все засягнути поради свого душпастиря.

§ 2. Має їх ширити у других по силам найревнійше. Хто має средства, най купує і дарує книжки бідним. Нераз одною брошуркою за кілька сотиків можна неодного релігійно поставити на ноги.

З тих двох параграфів слідує само собою, що члени брацтва мають обов'язок лиху літературу усувати.

В Швайцарії існують такі брацтва і роблять дуже спасенну роботу душпастирську. Богатші складають парохови по кілька франків річно, щоби купував християнські календарі до роздавання поміж бідних селян, щоби мали що читати. Братчики і сестри лишають у таких, що не хотять прийняти християнських письм, такі письма у них дома. Забувають, нераз лишають такі брошурки в вагоні. Все хтось прочитає і то є агітоване і апостоловане за доброю справою.

3. Щоби було що ширити, треба оснувати Видавничу Спілку, котраби видавала книжочки для всіх верств нашого народу багатого, а таних. Она моглаби переняти на себе також видаване часописи християнської для народу.

4. В виділі Тов. св. ап. Павла треба до сего вибрати осібну комісію кольпортерську і заложити бібліотеку для пишущих членів.

5. Всюди треба установити кольпортерів ревних людей з пересвідченням, чи то будуть крамарі, чи иньші, котріби розпродували і агітували за добрими книжками. На разі треба для них постарати ся о концесию продаваня.

6. Празники і т. зв. okazji повинні бути передовсім до кольпортажі зужитковані.

7. Каталоги, календарі і звіти до газет мають ззов служити до агітації і реклями. Способи отже є, треба лиш охоти і ревности.

Кінчу Zauberwort-омъ Д-ра Люсгера, котрому він сам завдячував велику часть удачі своєї роботи, а оно є: „Agitieren“, агітуймо, апостолуймо.

РЕЗОЛЮЦІЇ:

З огляду на велику вагу ширеня добрих книжок і газет між народом,

з огляду на недалеке скасованє закону о заказі свобідної кольпортажі

заявляють загальні збори, що конечною є річию, щоби Виділ Товариства зачав як найскорше і найенергичніше організацию діяльности кольпортерскої, о скілько лише на ню закон позволяє.

В тій ціли поручають :

1. Старати ся достарчувати все нових брошурок для народу. І тому поручають Виділови заложити відповідну бібліотеку з книжочок для народу, які є у иньших народів і ті позичати тим членам, що зголосять ся до писаня на відповідні теми. Писати брошури повинні члени Тов. з провінції, як ліпше знаючі потреби, у Львові має бути лише редакция.

2. Переняти „ОСНОВУ“ на орган Тов. для народа, побільшити єї і через се улекшити видаванє брошурок і агітацию за ними.

3. Війти в контакт і вписати Товариство як члена до Тов. Volksaufklärung у Відни, що видає часопись „Der Kolporteur“ і брошури для народа і запомагати ся єго здобутками.

4. Утворити у Виділі Товариства осібну комісию з двох, котріби з бібліотекарем яко третим і комісією редакторскою брошурок занимали ся ширенєм видавництв.

5. О способах ширеня видавництв і о вислідах і успіхах подавати в Ниві артикули 6 рази до року.

6. Зладити каталог видавництв до ширеня не лише видань Тов., але і всіх відповідних і розіслати всім членам Тов.

7. Подбати, щоби ми мали сталих дописувателїв про наші церковні справи до заграничних газет.

8. Подбати о запас відповідних відозв, брошур, чисел з важними артикулами до ширеня д а р о м на ріжних зборах.

9. Пильнувати нашу пресу і видавництва, щоби вільнодумні і шкідливі письма в час нап'ятувати і остеречи перед їх ширенєм.

10. Поручає ся б р а ц т в а доброї преси.

11. Всім членам кладуть на серце, не підпірати злої преси і ревню ширити добру.

12. В особливий спосіб поручають загальні збори зайняти ся ширенєм здорової лектури між нашою молодезією універзитецкою, гімназияльною і інтелігенцією і просять новооснований „Кружок Катихитів“, щоби сю справу взяв на себе.

13. Ві всіх закутках краю нашого поручають збори кремене і вишколене відповідних кольпортерів і їх організацію під проводом деканальних відпоручників нашого Товариства і комісії кольпортерскої з Виділу Тов. як централі на Галичину, для всіх філій — на то, щоби нам скасоване закона о кольпортажі не принесло несподіванки. — *О. Н. Будка.*

Вражіня з послідних загальних зборів товариства сьв. ап. Павла*).

Послідні загальні збори товариства сьв. ап. Павла, які відбули ся 8. грудня м. р. в духовнім семинарі у Львові, робили на присутних далеко гарнійше вражіне, як збори тогож товариства в минулих роках. Першою доброю прикметою тих зборів — се їх чисельність. Коли збори в попередних роках числом своїх учасників не доходили і пятьдесятки, то послідні збори мали аж 137 учасників, з поміж котрих яку половину треба відчислити на деканальних відпоручників, присланих через духовенство кожного деканату.

Як бачимо, заінтересоване духовенства долею нашого товариства сего року змогло ся, а то дає запоруку сьвітлішого розвитку товариства на будуче. Сей радісний прояв треба завдячувати головно дуже діяльному голові товариства Впр. о. Радникови Євгенови Гузарови, що не щадив особистого труду, аби товариство ожити.

Іще більше відрадним проявом є то, що наше духовенство починає вже по трохи оглядати ся в ситуації, в якій знай-

*) За погляди висловлені в сій статі бере відвічальність сам Автор.
— Редакція.

шла ся в послїдних роках наша Церков. Починає розуміти, що дотеперішня його праця і посвята для народу була би далеко корисніша і багатша в добрі наслідки, колиб не виходила, як се досї бувало, з мотивів чисто земних, чисто людських, але радше з мотивів, ставлених нам Христовою наукою. Починає се розуміти, що та сама суспільна чи економічна праця, якій наш сьвященик віддав ся в найліпшій вірі, аби піднести свій прибитий горем і злиднями нарід, може бути колись обернена против него самого, ба що гірше, против сьв. Церкви, если вона не буде навіяна духом Христової науки, если не буде, що так скажу, освітлена висшим надприродним сьвітлом католицької віри. Воно не тільки починає розуміти, але вже ясно видить головну хибу свого дотеперішного поступованя в тім, що досї в своїй праці занадто маніфестувало ся патріотами, націоналістами і т. п., а за мало католицьким духовенством, що яко ідейний підклад своїй праці дало підклад національний, патріотичний, а не підклад, який повинно було дати, іменно релігійний, християнський. І тепер, глянувши позад себе, воно вправді з гордостю дивить ся на прекрасні здобутки своєї довголітньої, мозольної праці, та що з того: плоди тої праці припадають не йому, тому першому щирому робітникови на народній ниві, а густо-часто тим, що про него не згадають і добрим словом, а вже до ідей, які воно з обовязку свого становиска має ширити, відносять ся прямо ворожо. Причиною того фатального прояву се те, що наше духовенство при своїй суспільній праці виходило залюбки з чисто людських зглядів національних, патріотичних, чи яких иньших, а ніколи з висших зглядів релігійних, божих. Се має за собою такий наслідок, що наш нарід цїнить в своїм душпастирі політика, суспільного діяча, патриота і т. п., а легковажить сьвященика; дальшим сего наслідком се то, що наш нарід скорше дасть ся одушевити всякими ідеями чисто сьвітської натури, не раз навіть ворожими його вічному спасеню, як — ідеями християнської віри, бо він немає понятя, що свій поступ на економічним і політичним полі завдячує головно послїдним, лиш навпаки, хибно думає, що лишень тим першим. І в тім як раз лежить непростимий гріх нашого духовенства, що воно працюючи ревно і з самовідреченєм для свого народу безперечно під впливом і напором євангельської науки, з якою має безпосередню стичність, перед сьвітлом по просту вирекło ся Христа і Його благородного впливу на свою діяльність і чи то з людських зглядів, чи задля иньших причин і оказувало а навіть голосило *urbi et orbi*, що до того поступованя спонукувало його всьо иньше, а не наука Христова. Проте, если нині наш нарід під релігійним зглядом так дуже запущений, що навіть не знає найкардинальнїших правд віри, если він свої релігійні практики повнить радше з привички, як із зрозуміня їх глибокого змісту і значіня для свого дочасного і вічного житя, если він між Церквою а своїм житєм-бутєм не бачить ніякої звязи ні лучности, если він так

дуже похопний на всякі новинки, противні вірі — то сему винувата головню ота нерозумна тактика нашого духовенства. Воно захотіло відразу двом панам служити — хотіло бути добрим, діяльним духовенством, але рівночасно жаль йому було, що може за свою, в сути річі християнську працю недочекаєся признання від могучих міра сего і тому, стараючи ся о те, не оглянуло ся навіть, як несвідомо оставило свого властивого Папа в забуттю, а може навіть в погорді і поневіріці а пішло служити мамоні в виді слави щирих і ревних патріотів, народних просвітителів, робітників, організаторів, політиків і т. п.

І як раз добре вражінє послідних загальних зборів тов. сьв. ап. Павла полягає на тім, що духовенство зібране з усіх найдальших закутин нашої широкої дієцезії виявило свідомість тої великої кривди, яку своїм поступованєм заподіяло Церкві і народови, і оказало сериозну волю і охоту через подвоєну душпастирську і суспільну працю в християнським дусі зло направити. Застрашаючий поступ схізматицької пропаганди, невірства, а вкінци душехватська політика шовіністичної части польського духовенства зглядом вірних нашої Церкви були предметом поважних дебат і розважань. Коли давнішими роками в тих важних справах відзивали ся тільки поодинокі голося, які оставали голосом вопіючого во пустини, то резолюції послідних загальних зборів є справді голосом загалу духовенства. На збори, як вже згадувалисьмо, прибули від духовенства усіх наших деканатів відпоручники з готовими резолюціями своїх делегуєчих. І коли більше як півтора години слухало ся відчитування тих резолюцій, так серце що раз сильнійше било ся в груди, бо приходило ся до пересвідчення, що наше духовенство починає вже бути одною думкою що до потреби солідарної, обдуманой, популярної і наукової, сериознішої, як досі, праці на церковній ниві. Серце з радости росло і било ся тим більше, що духовенство ріжних деканатів що до тих резолюцій не могло порозуміти ся, а однак було однодушне, що виразом тої загальної опінії духовенства оказали ся оба реферати, виголошені через Вссв. ОО. Референтів Д-ра О. Боцяна і Н. Будки на тему нашого з'єдинення і доброї християнської преси. Се вже дуже потішаючий, як на наші відносини, прояв, се знак, що Божя ласка починає помалу усувати більмо, наростає на наших очах роками, починає освятлювати наші затемнені житєвими, дочасними справами, серця.

Якеж з того заключенє на будуче? Зовсім ясне: Не ждати, аж той запал, який огорнув духовенство, погасне, тільки чим скорше використати для добра церкви і народу. Хто чує ся бути в силах і має охоту до праці, нехай затягає ся чим скорше в ряди трудівників в Христовій винниці, хтож не має відваги, хто, що так скажу, є іще хорий на умі і серци, той може остави ся позаду, але нехай потім не нарікає, що перейшли над ним до денного порядку.

В минулім році, коли прийшло ся нам розглянути висліди нашої цілорічної праці, ми були змушені сумнівати ся, чи товариство сьв. ап. Павла іще існує (гл. „Нива“ VI. с. 785 слід.) Ниніж ми в правді що до наших здобутків теперішнього адміністраційного року є приневолені іще в більшій мірі то саме сказати, бо коли попереднього адміністраційного року ми видали хоч кілька популярних брошурок, яких вартість признають навіть вороги нашого сьвітогляду, очевидно зраджуючи ляк перед їх впливом на нарід. (М. Залізняк, Українська популярна література в 1909 р.; Літ. наук. Вістник. Т. LII. стор. 317 слід.) — то сего року ми і тим не можемо похвалити ся. Затеж зайшла та ріжниця, що коли при кінці 1909 року могло нам здавати ся, що наше товариство на будуче не може мати ніякого вигляду сякої такої екзистенції, то нині можемо ввиду розбудженої самосьвідомости духовенства сьміло глядіти в будучність, бо де вже є жива сьвідомість свого обовязку, там певно знайде ся і змаганє той обовязок виповнити. Значить ся — товариство меньше оказало ся діяльним на зверх, затеж скріпило ся у своїм нугрі. В виду того „горѣ імѣймь сердца“ і нуж до праці для Христа і Його сьв. Церкви; кождий з нас нехай служить сьвятій справі, як уміє і як може: хто материяльною підмогою, хто своєю умовою працею, а хто доброю радою та своїм довголітнім досьвідом. Тоді будьмо певні, що ворог Христа і Його науки зникне з посеред нашого народу так, як той сніг тас під подувом весняного леготу і тоді певно наша праця не буде викликувати „глумливого сьміху“ наших противників, а заставить їх поважно з нами числити ся. —

о. М. Щепанюк.

В С Я Ч И Н А .

Від Редакції.

„Нива“ є від кількох літ власністю „Редакційного комітету“, отже зміна відвічального її редактора не впливає зовсім на програму нашої часописи. Зміна може зайти хіба в формальних річах. Одною такою формальною зміною буде точне видаване „Ниви“ що два тижні, з виїмком вакаційного часу. Другою зміною буде видаване раз в місяць „Катехитичного місячника“.

З надією на поміч наших прихильників і дотеперішних дописувателів розпочинаємо отсе ось мий річник „Ниви“

Тішитись чи сумувати?

Сконстатоване факту, що ціла русофільська партія тягне до православ'я і те православ'я пропагує, викликала з боку духовенства тої партії голосні і шумні протести. В слід за тим пішло заснування Общества ім св. Золотоустого, для конкуренції з Товариством св. ап. Павла. На днях появилось перше число органу Общества, „Церковный Востокъ“, для конкуренції знов з „Нивою“. З живою цікавостію взяли ся ми до читання сего „Церковного Востока“. Русофільському духовенству закинено що найменше байдужність супроти явної схізмофільської пропаганди в нутрі его партії, отже вельми були ми цікаві на становище в сій справі офіційного органу русофільського духовенства. По перечитаню мусіли ми з жалем поставити собі питанє, яке знаходить ся на початку отсях стрічок, а саме: тішитись нам, чи сумувати появою „Церк. Востока“? Рішенє справді не легке. Є деякі дані за одним, але є — і сих далеко більше, за другим.

Ми тішимось вперед тим, що наші „російські“ товариші мають вже свій фаховий орган, через який буде спроможність з ними щиро і отверто розмовитись. Доси крились вони під плащик політичної, щоденної преси, виступали дискретно так, що лише догадуватись їх було можна як авторів поодиноких статей. Тепер обставини змінюють ся. Тепер є вже з ким поговорити.

Дальше тішимось тим, що нам прибув один релігійно-церковний журнал, який буде служити справі Церкви, віри і духовенства.

Вкінці радує нас і отся заява Редакції: „Наша цѣль: ийти къ Христу и вести къ Христу тѣмъ путемъ, который Онъ самъ установилъ на землѣ, т. є, путемъ его единой, святой, соборной и апостольской Церкви, единой не мнимо и съ натяжкою, но единой дѣйствительно, съ единымъ видимымъ управителемъ ея, св. Петромъ и его римскими преемниками“.

Після всього минулого мило нам почути отсе ісповіданє віри русофільського духовенства.

Та тут вже й кінець радості. Поруч з отсею заявою читаємо річи, які мимоволі викликають сумні думки у читача. Найцікавіша тут вступна програмова стаття.

Зараз впадає в очи в сій статі її менторський тон супроти нашої Церкви. Читаючи сю статю, ти забуваєш, що Общество св. 1. Золотоустого, в імени якого промовляє автор вступної статі, се звичайненьке собі конкуренційне товариство о двох сотках членів, а маєш вражінє, що тут виступає що найменше який бундючний, недавно навернений на католицизм, патріарх Сходу враз з цілим своїм єпископским собором, духовенством та народом і прилюдно робить обрахунки з римским престолом.

Отже вперед докори за „запращеніє восьмиконечныхъ крестовъ“, за „латинизацію нашего чина св. Василя Вел.“, за „попыткы ввести григоріанскій календарь и безбрачіє духовенства“, за „неумѣстныя проявленія злополучнаго политиканства“, за „буллу Ea semper и проч.“

Дальше ідуть інтересні слова: „...мы хотимъ быть чисто сердечными и искренними. Намъ чуждъ напускной, иногда даже лицемерный (?) восторгъ и одушевление, какія у насъ офіціально (?) проявляются при разныхъ случаяхъ въ отношеніи къ верховному Начальству!... Мы будемъ (зглядом Начальства) сдержаны и осмотрительны...“ Як Бога не конечно любити „въ чувствѣ“, а вистарчить любов „въ умѣ“, так само і взглядом Начальства вистарчить любов „въ умѣ“ — резонує хитрий русофільскій догматист...

Виявивши в отсей спосіб свою „уметвенну“ любов до Начальства, подає автор наче як причину сего те, що ми з'єдинені з римскою Церквою лише „по догмамъ“.

Автор заповідає відтак безпощадну борбу всяким новостям в нашім обряді (розумій: Празник пресв. Евхаристії, почитанє Серця Ісусового, Маєві богослуження і т. п.), бо „безъ нихъ легко обходились свв. Василій В., Іоаннъ Златоустъ, Іоаннъ Дамаскинъ и др.“.

Зглядом православних становище „Ц. Востока“ буде таке: „Исключение всякой ненависти къ „схизматикамъ“ (в скобках наведена!!), а вмѣсто нея любовь къ православнымъ, какъ къ нашимъ братьямъ единокровцамъ, безпристрастное освѣщеніє предразсудковъ, какъ относительно римской Церкви вообще, такъ касательно нашей уніи въ особенности, признаніє недостатковъ послѣдней и стремленій къ ихъ устраненію“.

Як бачимо, зглядом свого Начальства любов наших русофілів буде з застереженєм, зглядом схизматиків без застереження. І се щось варта.

Статя кінчить ся словами: „Пресвятая Богородице помагай всѣмъ православнымъ (!!) христіанамъ и спаси насъ“!

Отже зглядом Начальства вправді любов, але лише „въ умѣ“, зглядом православних любов без жадної рестрикції, по-затим борба з оо Василями, з новостями у нашій Церкві, з ювілейними маніфестаціями церковними, згідно папскими і т. д.

Не менш цікаві річи подибуємо в бібліографії.

Обговорюючи „Церковне право супруже о. Д-ра Масцюха“ каже між иншим редакція: „непріятно звучить употребленіє словъ схизматикъ, схизматичкій, которыя хотя и богословски безукоризнены, однако у насъ въ обыденномъ обиходѣ употребляются часто какъ прозвища (Schimpfwort!“)!!

Не знаємо також, як приймили наші церковні Власти вельми прихильну оцінку голосної статі князя о. Макса і запові-

дження переклад тої статі в слідуючих випусках „Ц. Востока“. Се в кождім разі знаменне, які голоси припадають до впадоби нашим русофілам! Князь відкликав свою ошибку, та чи відкличе її редакція „Ц. В.“ — ми сумніваємось.

В виду всього ми ще раз мусимо себе спитати: тішитись нам, чи сумувати появою „Ц. В.“?

Дальше знаменне є те, що духовенство руско-католицької Церкви друкує свій орган в великорускій мові, і що воно скрайно фанатично, не похристиянськи, відносить ся до своїх співбратів з другого табору.

Що до змісту, то се перше число випало фатально. Після програмової статі иде балачка про „Значенє і силу св. Євангелія“ (щось в роді екзорти на низшу гімназію), дальше плитка і мрачна розвідка про „Символ серця“ (мабуть уривок з університетського викладів якогось сибірекого професора), відтак статут Общества св. Золотоустого, потім весела і з дотепом написана гумореска під загол.: „Дуже велика потреба наших сьвященників обох партій в вірі і в любови християнській“ (автор її повинен конечно добиватись нагороди Нобля за свою геніяльну нагінку на свого генія Шевченка), вкінци витяг з „Додатку до.. Собора з р. 1891“ під заг.: „Православний чи правовірний і о колпаках“. По сих статях иде бібліографія, а вкінци всячина. Між всячиною інтересний протест о. Д-ра Дорожиньского проти резолюції катехитів в справі молитов на народній мові. Протест інтересний тим, що не попертий ані одним поважним аргументом. Перший аргумент навіть ложний, бо катехити не ухвалили „учити шкільну молодіж щоденних молитов в живім народнім язичі“, а ухвалили лише просити Ординаріят позволенія і т. д.

Давби Бог, щоби слідуючі випуски „Ц. Востока“ бодай не так яскраве видавали testimonium paupertatis нашим „російским“ співбратам.

Я. Л.

Редакция „Ниви“ звертає увагу на ачонс товариства св. Рафаїла для охорони руских емігрантів.

Еміграція се одна з найважнійших і найболючійших справ нашого народу.

На шкоду і на ганьбу нашої суспільности займають ся емігрантами у нас лише гієни-агенти.

А обовязок зайняти ся ними має кожда сьвідомо одиниця в селі, передовсім о. парох.

Емігрант кождий мусить когось порадити ся і прийняти за правду, що почує. Коли нема щирих, покликаних дорадників, то природна річ, що найнесовіснійші агенти не лише одиниці, але цілі села спровадять на манівці.

По повороті Їх Ексецеленції о. Митрополита з Америки нема вже нікого, щоби не інтересував ся і не хотів помочи емігрантам. Але як?

Кождий свідомий Русин повинен заступити в своїм селі агента, тоді агенти-гигієни щезнуть.

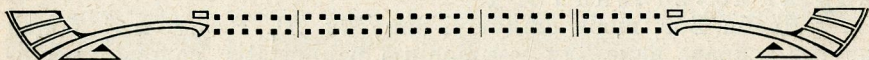
Без великого труду може се кождий осягнути через „товариство **св. Рафаїла** для охорони руских емігрантів з Галичини і Буковини“, Львів, ул. Коперника ч. 36.

Просимо ширити між народ християнський
ДВОТИЖНЕВНИК

„ОСНОВУ“

що виходить вже **шестий рік** у Львові (ул. Піскова 3 а) і коштує річно 3 кор., а піврічно 1.50 кор.

Адміністрація „Н И В И“ просить о вирівнанє залеглостий з минувшого року і о вирівнанє предплати.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

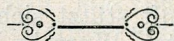
Ч. 2.

Львів, 15 січня 1911.

Рік VIII.

Богослуженє церковне, потреба душі людської, розвій.

(Кілька заміток під розвагу нашим літургістам).

I.

Култ, обряд, богослуженє — се зверхний вислов душі збогаченої надприродною вірою, — се зовнішне слово живої віри, якою через діланє сьв. Духа є наділена душа християньска. Душа піднесена Божою ласкою до зрозуміння Тайн Божих не є в стані задержати Божу силу іно в своїм нутрі, она чує ся з'обовязаною переповісти се в словах, висказати свої чувства на зверх, тим паче, що будучи житєвим принципом людского організму, бажає, щоби і тіло, її співтовариш в мандрівці до вітчини небесної, брало участь в прославленю Бога в Тройці Єдиного, пізнаного з об'явлення. Душа же християнина, висловлюючи свої чувства християнські словами в богослуженю, тимсамим піддержує в собі живу віру; її віра стає могутнійшою, сильнійшою. Се висказав Собор Тридентський, говорячи о літургії: „Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli; propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam... instituit, caeremonias adhibuit... ex Apostolica disciplina et traditione, quo et majestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur“.¹⁾ А видавці почаївські

¹⁾ Denziger-Stahl, Enchiridion symbolorum et definitionum⁶, Trid. XXII, ap. 5.

твору „Народовѣщаніє“ на запит: „чесо рады учинены суть обряди церковніи святіи?“ так відповідають: „Да отъ знаменій чувственныхъ, поминающе предибывшая, и бываемая благодѣнія Божія, къ славословію и благодаренію за та Богу возбуждаемся и тако благовѣйно да тщимся во вѣчное блаженство“.¹⁾

Відносини обряду внѣшного до віри внутрішної ясно сформулював літургіст Probst: „Durch das Aussere und Sichtbare wird demnach das Innere, unsichtbare verliehen und geweckt, und zwar um so mehr, weil dieses Innere ein übernatürliches ist, das der Mensch aus sich nicht hervorbringen kann. Der Cult zeugt das fromme Leben, wie die Hierarchie die Gemeinde. Die von Christus eingesetzten Worte und Handlungen (тайни), sowie die von der Kirche hinzugefügten Caeremonien fördern das sittlich religiöse Leben nach einer Nothwendigkeit, welche aus der Beschaffenheit des Menschen hervorgeht“.²⁾ Ті взаємні відносини між культом-богослуженєм а вірою мав на думці папа Келестин I, пишучи до єпископів Галлії про блуди Семіпеліягійнів: віру можна, говорить він, пізнати не іно із апостольских канонів, але із многих молитов та тайн, що їх передали Апостоли, а церква сповняє так, „ut legem credendi lex statuat supplicandi“.³⁾ А Probst додає: „Der Glaube kann sich auf den Cult berufen, weil er sich in ihm verkörpert, und der Cult stützt sich auf den Glauben, weil er in ihm eine seiner kräftigsten Wurzeln hat“.⁴⁾

Так церков розуміла і дивила ся на свої молитви, своє богослуженє. Тому і не дивниця, що она завсїгда пильно наглядала над цілим культом та книгами літургічними, стежила за розвоєм культу церковного, справляла та вичеркувала блуди, які часом вкрадали ся до її богослуженя: „Cum autem arctissimus existat nexus, quo cum dogmaticis doctrinis disciplina praesertim liturgica conjungitur et consociatur, hinc Apostolica Sedes, infallibilis Fidei Magistra ac sapientissima Veritatis custos, vix ac deprehendit, periculosum atque indecorum aliquem ritum in Orientalem Ecclesiam irrepsisse, illum damnavit, improbavit eiusque usum ipsi prohibuit“. (Bened. XIV. in suis litteris: Allatae sunt, §. 26. diei 26 Julii, 1755)⁵⁾

¹⁾ Народовѣщаніє или слово къ народу католіческому чрезъ монаховъ Чина святаго Василя великаго, Почаевъ 1778, стр. 257.

²⁾ Wetzer-Welte's Kirchenlexicon 2, III. Cultus, S. 1237.

³⁾ Patr. L. Tom. 50, p. 535, epist. 21; рп. acta II. Conventus Velehradensis, Dr. J. Bocian, Quomodo studia liturgica ad dissidium ecclesiarum tollendum pertineant, Pragaе, 1910, p. 60—67.

⁴⁾ Kirchenlexicon² III, Cultus S. 1238.

⁵⁾ Слова папи Пія IX. до єпископів руских галицких із нагоди переходу многих на православіє в холмській єпархії та з нагоди виданя куренди через Попеля (Acta S. Sedis T. VII. p. 594.). Єго енцикліку в львівській єпархії опублікував пастирским посланєм митр. Йосиф Сембратович 17/6 1874, Ч. 64 (орд.); а в перемийській єп. Іван Ступніцький 18/8, 1874. Ч. 180 (орд.)

Зачерез се церков безнастанно домагала ся, щоби книги богослужєбні були апробовані дотичною церковною властою; — а заказувала уживати книг неапробованих або схизматичних: „Huc insuper spectat, ut intento jugiter animo caveas, ne clerus populusque iste Missalia accipiat, vel Catechizmos, aut alios Liturgicos seu religiosos quoscumque libros, qui ex officinis schismaticorum prodierint“.¹⁾ І наші рускі Єпархи особливим способом піклували ся нашим обрядом. Вже митр. Антоній Селява, скликаючи руских єпископів на синод 1647, просить їх, щоби привезли з собою старі книги церковні для уложеня із них одностайних молитов і рубрик, бо одні, говорить він, уживають так до служби Божої, як до справованя сьв. Тайн книг схизматичких та через се дають народови згіршенє, бо книги дотичні є переповнені єресями та почитанєм некатолицьких сьвятих, — иньші змінюють обряд, як хотять.²⁾ Тими самими справами занимали ся Синод Замоийский та комісія богословів, яку скликав митр. Лев Кішка з порученя Замоийского Синоду і віддав єї справленє книг літургічних. Митр. Атаназій Шептицкий видає в р. 1738 пастирське посланє „объ исправленіи богослужебныхъ книгъ“,³⁾ яке довго було основою і нормою при видаваню книг церковних, а від якого на жаль в послїдних десятилітх за приміром Попеля зачали наші видавці відступати. А позаяк та справа і нині пекуча та як з богословія відомо, що *lex orandi є lex credendi*, тому кілька заміток про ту справу.

II.

Звернім увагу на наш обряд. Перше місце в нїм займає сьв. письмо. А як оно виглядає? По многих церквах нашої галицької провінції стоїть на великім вівтарі Євангеліє, апробоване православними єпископами, чи чотирма східними патріярхами. В сїмдесяти роках попередного столїтя видала накладня гр. католицької капітули перемискої письмо сьвяте, де по приміру иньших видань сьв. письма так наших як і російських з книгами канонїчними поміщені є і книги апокрифічні: молитва Манассїї 3. і 4. книга Ездри та 3. книга Макавейска без найменьшої замітки, хиба при 4. книзі Ездри; однак і ся замітка є неправдива; а що найважнїйше, нї слівцем не згадує ся про канонїчну стійність сеї книги. Говорить: „яко на греческомъ діалектѣ не обрѣтается, точію на латїнскомъ“, хоч в дійсности

¹⁾ Григорій XVI. в листі 17/7 1841 писанім до митр. Левицкого, а виданім через тогож митр. 11/10 1841.

²⁾ Гл. Przegląd poznański 1860, I. 43.; Liko wski, Dzieje Kościoła Unickiego na Litwie i Rusi w XVIII. i XIX wieku, Poznań 1880, str.: 41.

³⁾ „Объ исправленіи богослужебныхъ книгъ“ (окружное письмо уніатскаго митрополита Аѳаназія Шептицкаго къ духовенству о тѣ 1738.) изд. второе. Почаевъ 1905.

крім переводу латинського є переклади арабський, сирийський, вірменський, етіопський.¹⁾ Про поправний текст сьв. письма славянського нема вже і що говорити; Славяни перекладали як письмо сьвяте, так і інші книги з грецького тексту невільно; не раз годі зрозуміти, о що ходить. Як церков східна поступала не раз неосторожно що до апокрифів, розповідає знаток орієнталіст, проф. князь Макс: „*Alius defectus, qui aliquando invenitur in liturgiis orientalibus, est defectus sanae criticae, est nimia facilitas in recipiendis rebus apocryphis vel dubiis. Imo Scripturae apocryphae nonnunquam in liturgia Graeca adhibitae sunt. Ita v. g. in prophetis veteris Testamenti deberent sufficere illi (liturgiae) laudes, quas verae Scripturae illis (prophetis) tribuunt. Tamen praeter haec synaxaria etiam apocryphas et fabulosas narrationes de vita prophetarum simul indicant. Imo quoad vitam divini Salvatoris in perpaucis rebus evangelia apocrypha adhibita sunt*“.²⁾

Друге се почитанє сьвятих. По поясненню Церкви та в розуміню вірних сьвятий се чоловік, що визначав ся знеслими геройськими чеснотами, що живучи на землі провадив жите Бог у миле, а за се Бог нагородив его великою славою в небі, а Церков, пояснюючи науку євангельську, оголошує его нашим заступником перед троном Божим та приказує почитати сьвятого і молити ся до него.

Щоби однак християнин був з'обовязаний почитати сьвятого та з глибоким упованєм та довірем відносив ся до сьвятого, мусить мати надприродну запоруку, що дотична особа є сьвятою та Богу милою. Чи маємо таку запоруку? Ісус Христос, основує Церков, обіцяє їй, що зішле Духа сьв., який буде їй провадити на дорозі правди та буде захороняти від всякого блуду та неправди. По своєму воскресенню сповняє Христос своє приреченє, зсилає сьв. Духа,³⁾ який стереже, провадить та осьвічує Церков Христову. При помочи сьв. Духа Церков будучи неомильною в справах віри та обичаїв, дає нам як найбільшу запоруку, що оголошений нею сьвятий, є дійсно таким перед Богом. Сповняла Церков сей обовязок давнішими часами практичним почитанєм сьвятого в богослуженю церковнім, а від середніх віків через формальну канонізацію, яка від Александра III. належить виключно до прав папської юрисдикції.⁴⁾ А що неомильність є приобіцяна тільки цілій Церкві, а не поодиноким церковним областям, то й не диво, що можуть бути случаї і були такі случаї, що висша власть церковна зносила по-

1) Гл. Cornely, *Introductio*, I. 202 sq.

2) *Praelectiones de Liturgiis orientalibus a Maximiliano principe Saxoniae*, Bernae, 1904, стр. 39.

3) Йо. XIV, 16. 17.; VII. 38, 39; Мт. XXVIII, 28; Мт. XVI, 18.

4) Гл. *Benedictus XIV., de canonisatione et beatificatione servorum Dei*, о російских святых гл. Евг. Годубинский: *История канонизаций Святыхъ въ Русской Церкви*, Москва, 1903.

читанє сьвятого, якого проголосив єпархіяльний єпископ або якого іно нарід почитав в якій церковній провінції, а який не був ані формально канонізований ані почитаний в цілій церкві.

А як стоїть справа з нашим обрядом та з Сьвятими, яких ми почитаємо? Коли на Соборі берестейскім ми прийняли католицизм, то папа Климент VIII. затвердив наш обряд загально з доданєм клявзулі: „*dummodo veritati et doctrinae Fidei non adversentur, et communionem cum Romana Ecclesia non excludant*“.¹⁾ З тої причини ми приневолені як в інших справах, що відносять ся до нашого обряду, так що до почитаня сьвятих, самі розслідувати справу по принципам католицької Церкви.

В нашім обряді є три класи Сьвятих. Перша класа: се Сьвяті формально канонізовані Папою Римским; — друга класа: се Сьвяті, яких почитанє є в обряді і латинським і грецько-словянським; — третя класа: се Сьвяті, яких почитають іно вірні грецько-словянського обряду. Що до першої та другої класи Сьвятих Церков, заступниця Божа на землі за ласкою Духа сьвятого дає нам неомильну, надприродну запоруку, що Сьвяті тих двох клас є дійсно Сьвятими; а зачерез се ми християни на підставі принципів християнської віри з'обовязані склонити мудрованє нашого розуму під осуд Церкви. — Що до третьої класи Сьвятих нашого обряду є деяка трудність. Загально говорячи, ми можемо віддати ся в руки Божого Провидіння та надїяти ся, що Провидїне Боже не дозволить, щоби якась церков, хоч би йно областна, партикулярна, почитала, молила ся до сьвятих, які не є сьвятими. Від сеї загальної норми що до третьої класи Сьвятих можемо тільки тоді відступити, коли певні докази наукові зневолять наш суд змінити.

Що до нас справа так склала ся. По Соборі берестейскім ми з біди та з konieczности уживали книг літургічних, які видали схизматики. Ще митр. Ант. Селява приказує уживати книги богослужєбні схизматицкі видані в Вільні у Мамонича, заки буде зладжене виданє католицьке. Про сю справу так переважну так пише учений уніяцкій, П. Шиманський: „*Jakoż Antoni metropolita, przesyłając do wiadomości wszystkich uniękich biskupów materye na synodzie prowincjonalnym 1647 r. dn. 18 września rozpoczynającym się, mające się roztrząsać i załatwiać, pod liczbą 1 i 2 wezwał: aby, gdy jedni używając ksiąg nieuniękich, tak do mszy i innego nabożeństwa, jak do administracyi sakramentów, dają powód ludowi prostemu do wyszukiwania się wyrazami i zdaniami szkodliwemi, tudzież poczytywania ludzi kacerskich za świętych, za co z Rzymu często przesyłano strofowania... pole-*

¹⁾ Clemens VIII. in bulla „Magnus Dominus“ з дня 23/12 1595.

cał, aby tymczasem trzymano się mszałów i trebników, drukowanych w Wilnie przez Mamonicza¹⁾

Троха ліпші часи настали по Синоді замойскім, який приказав митрополиті зайняти ся сею справою: „Id autem Rituale (справлене по вимогам католицької Церкви) Illustrissimus Metropolitanus componi, et a Sancta Sede approbatum imprimi, ac distribui aequo pretio, pro suo pastorali studio curabit“²⁾

Та на жаль не завсїгди придержувано ся тих приписів Собору замойского. Бо вже в часослові львівскім, уніятскім з р. 1726 є більше як дваццять святих схизматичких, яких мають католики почитати. А коли опісля уніті, із мотивів віри, викинули із Святих святиців російських-схизматичких, а лишили лишень із руских Святих: перенесенє мощей Бориса і Гліба, успенє Теодозія Печерского, Антонія Печерского, Володимира В., успенє Бориса і Гліба, перенесенє мощей Теодозія П., а за то долучили Боже Тїло і св. Йосафата, — дяк львівської єпархії, З. А. Завальницький проклинає за се Унітів та нарікає в Галичанині в р. 1863.³⁾

А навіть, хоч митр. Атаназій Шептицький своїм посланєм з р. 1738 деталічно розповів, що треба викинути із наших книг то не всі пішли за єго приписами. І до нині по многих наших церквах є в ужитю трїоди, мінеї, часослови із синаксарами переповненими ересями та біографіями святих не католицьких.

Що більше навіть накладня греко католицької капітули в Перемишли, передруковуючи св. письмо, помістила при кінци календар, переповнений схизматичкими святими. Значить ся: накладня, що є власністю католицької капітули за дозволом та апробатою католицького єпископа поручає вірним католицької Церкви почитати святих схизматичких. Факт, який годі зрозуміти, чи пояснити собі, хиба недоглядом цензорів.

Тепер перейдїм до книг богослужебних виданих в послїдних десятиліттях, себто перегляньмо книги, які за приказом нашої церковної влади тепер суть в ужитю. Полишивши на боці иньші квестії, про які другим разом, возьмїм на увагу третю клясу Святих, яких ми нині почитаємо, бо що до иньших Святих, коли хто хоче бути христіянином — як висше сказано — не може підносити ні найменшого сумніву.

Що до третьої класи Святих нашого обряду, по моїй думці, та річ так має ся: а) власть церковна з'обовязана силою свого уряду пастирського пильно дбати, щоби схизматичкі святи, які були в давнїйших наших богослужебних книгах, пр. в св. письмі перемиского видання не дістали ся знова до нових видань

1) Przegląd Poznański, r. 1860, I. str. 43; — Ostatnie chwile Unii pod berłem moskiewskim, przez J. Wojarskiego, Lwów 1878, де при кінци цілий лист Шиманьского є видрукований.

2) Synodus Ruthenorum Zamosc², Romae. 1838 p. 76.

3) Галичанинъ, литературный Сборникъ, Львѡвъ 1863, стр. 284 слїд.

тихже книг; б) що до деяких Святих докладнійше розслідити справу, як: св. Івана Постника (2/IX),¹⁾ поясненє чуда св. Михаїла в Колосаях,²⁾ — св. Константина;³⁾ — а Варлаама і Йоасафа індійських зовсім черкнути з наших книг літургічних. Про послідних, яких вже Венедикт XIV. казав вичеркнути із римского мартиролюгіюм, ось так пише патрольоґ Bardenhewer: „Das berühmte Buch“ (*βίος Βαρλαάμ και Ιωασάφ*) erzählt in lebhafter und bilderreicher Sprache, wie der indische Königssohn Joasaph, allen gegentheiligen Bemühungen des Vaters zum Trotz, durch den Eremiten Barlaam zum Christenthume bekehrt wird, sodann der Vater selbst und das ganze Königreich für seinen Glauben zu gewinnen weiss und endlich als frommer Einsiedler sein Leben beschliesst. Das Ganze ist ein Roman, Joasaph und Barlaam sind keine historischen Persönlichkeiten; der Kern des Berichtes oder der erzählende Theil ist mit geringen Änderungen einer indischen Legende über den Stifter des Buddhismus entlehnt. Dank seinem ästhetischen Werthe und seinem sittlichen Gehalte ist dieser Triumphgesang auf die Erhabenheit des Christenthums und des Mönchthums eines der beliebtesten Volksbücher des Mittelalters geworden“.⁴⁾

III.

Що до розвою, то у нас сталоґо, генетичного розвою в обряді нема, бо що оден вік в нас придбав, опрацював, здобув, нищить слідуючий. Що більше годі вказати на певні, норми сталі та принципи, по яким наш обряд розвивав ся. Хоч много праці вложили в наш обряд Отці Собору замойского, то їх праця не принесла великого хісна: перешкодили сему не-

¹⁾ Maltrew, Menologion I, 13; (кн. Волконска): О Церквѣ, Берлинъ, 1888, ст. 90 сл.; Martinov, Annus eccl. graeco-slavicus, Bruxellis, 1863 ст. 216.; Princeps Maximilianus: Praelectiones de Litur. Orientalibus, Bernae, 1904 p. 105; Nilles: Calendarium utriusque ecclesiae², I. 269, 215 sq.; Card. Hergenröther, Photius Patr. v. C. I. I. c. 7. стр. 178—190; — idem: Hdb. der allg. Kirch.-G³, 1884. I. 561.

²⁾ Nilles: K l. ut. eccl., I. p. 271.; Bollandistae: Acta Sanctorum. T. 8. p. 38.

³⁾ Kirchen-Lex.: Constantin I. v. Othmar Card. Rauscher, III. 974; Keim: Der Übertritt Konstantin zum Christenthum, Zürich, 1863; Brieger: Konst. d. Grosse, als Religionspolitiker, Gotha 1880; Marx: Kirch.-Gesch. — Trier, 1903 s. 110 ff.; Martinov: Annus eccl. p. 133. sq.

⁴⁾ O. Bardenhewer: Patrologie, Freiburg, 1894, s. 545; — Іван Франко: „Варлаам і Йоасаф, старо-християнський духовний роман і його літературна історія“ (в записках Наук. Т. ім. Шевченка, Т. VIII. XVIII. XX.); І. Крестниковъ в творі „Християнскій апологетъ II-го вѣка, Аѳинскій філософъ, Аристидъ и его новооткрытыя сочиненія, Казань 1904.

сприяючі нам обставини історичні та люди, що не розуміли чим є обряд для вірних та для душі людської. Хоч Синод замойський, митрополити Жоховський, Кішка, Атан. Шептицький вказали дорогу та норми, по яким наш обряд має розвивати ся, — то люди, що симпатизують зі всім, що є в православній Росії, вже то попроварили наш обряд на нещасні тори, вже то словом та письмом нищили позитивну працю інших, що із серця бажали добра та розвитку нашому обрядови.

На працю і наміри людей, що мають хибні поняття о нашій обряді та его самостійності, вказали наші Єпископи в спільнім посланію до духовенства з д. 31/3 1910: „Чи не стрѣчаємо ся зъ понятємъ заступленимъ не лишъ черезъ платныхъ агентѡвъ чужої державы и не лишъ черезъ тыхъ, котрыхъ тѣ агенты збаламутили, але навѣтъ людей и доброї вѣры, що мѣжъ православными а нами рѡжнищъ нема, що церковь державна в Россіи есть представительскою обряду и вѣры нашихъ предкѡвъ такъ, якъ бы петербургскій синодъ не бувъ институцією протестантскою накиненою царемъ Петромъ церквѣ, котру має в неволѣ тримати и котру допровадивъ вже до крайного упадку. И якъ бы мы не були свѣдками цѣлковитого розкладу державного православія въ Россіи. — Знаходять ся у насъ занадто часто люди, котрымъ все въ синодальной церквѣ подобає ся навѣтъ обрядъ, хотяй рѣчь се певна, що може на цѣлѡмъ востѡцѣ нема суспѡльности церковної, въ котрѡй бы бувъ обрядъ рѡвно недбало захований, якъ въ синодальной церквѣ. — Хто хоче видѣти якесь пошанованє старинности якъ обряды выконаній пѡсля старыхъ переданъ и зъ христіянськимъ духомъ и зъ перенятємъ ся святостию того дѣла, поминаючи очевидно деякі выимки, не знайде тыхъ прикметѡвъ въ государственной церквѣ“.¹⁾

А папа Пій IX. в посланію до галицьких Єпископів з великим натиском звертає їх увагу на зміни обрядові, які в Холмщині і в Галичині впроваджують приватні люди без згоди Риму та єпископів: „*Verum miserrima rerum adjuncta, in quibus eadem ecclesiastica provincia, et potissimum finitima Chelmensis Dioecesis in praesentiarum versantur, omnem nostram vigilantiam et sollicitudinem jure ac merito rursus expostulant. Nuperrime siquidem ad nos relatum est, inter istos catholicos Graeco-Rutheni ritus vel acrem controversiam de re liturgica temerario ausu excitatam esse ac quosdam existere, licet in ordine clericali constitutus, qui rebus novis studentes sacras caeremonias, alias immemorabili usu laudabiliter receptas, alias quoque Zamoscenae synodi, quam Apostolica Sedes probavit (Bened. XIII. in suo Brevi: Apostolatus officium, diei 19 Julii 1724), sanctione solemniter confirmatas, proprio lubitu immutare ac reformare pertendant... Nec ullius momenti est,*

¹⁾ Послання пастирське Анд. Шептицького, К. Чеховича, Г. Хомишина до Всѣхъ духовъ Епархій. — Жовква 1910 ст 9 сл.

quod ad fucum faciendum adiecitur, nimirum liturgicas hujusmodi innovationes proponi, ut orientalis ritus expurgeretur et ad nativam integritatem restituatur... Post haec Vos, Venerabiles Fratres, qui tanto studio ac singulari zelo demandatam Ruthenorum curam suscepistis, etiam atque etiam in Domino hortamur, ut liturgicam disciplinam, ab apostolica Sede probatam, vel eadem sciente et non contradicente invecam, religiose tueamini, quavis innovatione penitus interdicta, et accuratam sacrorum Canonum hac in re editorum ac potissimum Zamoscenae Synodi custodiam Parochis et sacerdotibus vel per severissimas, si opus fuerit, poenarum sanctiones praecipendam curetis. Agitur enim de re gravissima, videlicet de salute animarum, cum illigitimae innovationes catholicam fidem et sanctam Ruthenorum unionem in summum discrimen adducant. Quamobrem nulli curae, nulli labori parcendum est, nihilque intentatum relinqui debet, quo universae in re liturgica perturbationes istae a pravis hominibus excitatae vel ab earum primordiis penitus comprimantur: quibus muneribus fortiter et suaviter obeundis Vos, Venerabiles Fratres, Dei opitulante gratia, minime defuturos confidimus¹⁾

Була в нас і противна струя, були люди, що хотіли всьо латиньшити, хотіли, против волі Римської столиці зробити з нас не йно католиків, але і латинян; однак Папи Римські, особливо Венедикт XIV. та Лев XIII. і наші єпископи силою свого пастирського уряду захоронили наш обряд від латинізації. Послїдними часами енергїйніше промовив против латинізації нашого обряду папа Лев XIII. в були „Dignitas Orientalium eccl.“ 1894.²⁾ та митр. Анд. Шептицкий в посланю з д. 15/11 1906.

(Конець буде.)

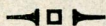

1) Пій IX. в були „Omnem Sollicitudinem“ з д. 13/5 1874 до руских Єпископів галицких.

2) Перевід російський зладив А. П. Лопухинъ: Апостолическая конституція Папы Льва XIII. о поддержаніи и утвержденіи обрядности и дисциплины восточныхъ церквей. — Ст. Петербургъ 1895.

о. Теодозий Галуциньський ч. с. В. В.

Новий псалтир Соломона.

До тепер в старозавітній апокрифічній літературі знані були *ψαλμοὶ καὶ ᾠδαὶ Σολομῶντος* числом 18, які находились в деяких старинних рукописах грецьких¹⁾. На заході довідались про них доперва в 17. ст. через отця de La Cerda Т. І. Він надіслав їх в рукописи грецькій принесеній з Царгорода, а відтак видав в латиньскім переводі²⁾. Після загального нині прийнятого погляду, автором їх є Жид палистинський, з часів занятя Єрусалима через Помпея. Видно се велике політичне нещасте дало нагоду побожному автору виляти свої чувства в формі псалмів, які він сам або пізнійше приписувано Соломонови. Перший видавець так їх оцінює: „id demum sentio cuiuscunque sint, indignos eos esse repulsu et contemptu; nam si Salomon rex eorum auctor non fuit, compositi fuerunt a viro peritissimo in sacris literis, ut phrasis, allusio, consonantia, sententia et pietas similis ostendunt“ etc.³⁾.

Недавно однак англійський учений M. Rendel Harris найшов в певній околиці над Тигром звій паперовий з сирійськими написами. В останніх картах пізнав зараз добре вже знаний текст висше згаданих псалмів. Що однак замикали в собі передні сторони, годі було відразу відгадати, тим більше, ще бракувало початку. По довшім досліджуванню прийшов сей учений до пересвідчення, що має в руках дуже цінний документ, знаний до тепер лишень з заголовку „Пісни Соломона“ в списі канонічних книг Псевдо-Атаназія і стихометрії Нікефора⁴⁾. Дальше пізнав також, що деякі уступи з ново знайдених „Пісень“ є наведені в письмах Ляктанція, а передовсім в знанім гностичнім творі з II. ст. „*Πίστις Σοφία*“⁵⁾.

1) Записані она були правдоподібно в цілях літургічних, проте звичайно на кінці як в рукописи александрійській.

2) De la Cerda, *Adversaria sacra*, Lugduni 1626. In appendice... Крім того видали їх: Peiger, *Der Psalter Salomos*, Augsb. 1871; H. E. Ryle et M. R. James, *Psalms of the Pharisees commonly called the Psalms of Solomon*, Cambridge, 1891. O. v. Gebhardt, *die Psalmen Salomons*, Sp. 1895; R. Svete, *The Psalms of Solomon*, Cambridge 1899.

3) Fabric. *Cod. pseudepigr.* V T. I. 976.

4) Ps. Athanasii *Synopsis* S. S. 74 (M. 28, 432); Nicephori, *Stichometr* (M. 100, 1056).

5) Koptisch. gnostische Schriften, Erst. Bv. *Pistis Sophia*... v. C. Schmidt Lp. 1905.

Публікація „Пісень Соломона“ через Rendel-a Harris-a викликала дуже велике заінтересоване у богословів, особливо егзегетів ⁶⁾. Є се документ остільки важний, що кидає світло на релігійні погляди першого століття по Іс. Хр. Після всякої правдоподібності автором їх є євдео-християнин, що жив безпосередно по часах апостольских, а може і сучасний апостолам. Harris приписує їх повстанє около 60 р. по Іс. Христі, отже в тім часі, коли були писані наші канонічні євангелія.

Єще більшого значіння надав сему документови берлінський учений А. Harnack ⁷⁾. Після його гадки від часу віднайдення *Isaiah's book of the Apostles* не було важнішого відкриття на тім полі. Притім бажає зміст сих „пісень“ вихіснувати на потвердження своїх поглядів на повстанє і релігійний зміст четвертого канонічного євангелія.

Тому час написання сего твору кладе далеко пізнійше чим Harris. Автором не є євдео-християнин, але жид з часів перед Іс. Христом. А що годі заперечити деяким уступам характеру християнського, проте каже, що ті місця є пізнійше підроблені християнською рукою... і то з особливим уважливим углядним четвертого євангелія ⁸⁾.

Ті погляди опирає на слідуєчих даних: Автор виразно згадує про святину єрусалимську яко одинокє святиє місце. Надто псалмодієць, що нічо не говорить, ні про Ісуса Хр., ні про хрест, ні про його терпіння, ні про його науку, ні про покаяне, ні про хрещене... не може бути християнином. Наводить отже два докази, один позитивний, другий негативний, в яких однак нема жадної суперечности, єсли би навігь автор був християнином.

Цікавіші є заключення Harnack-a, які він витягає з сего документу з огляду на четверге євангеліє і листи св. апостола Павла.

Ото, каже, бачимо, що у Жидів був релігійний напрям, де індивідуальна містика приготовляла пізнійшу ідею християнську. В ній не було вже згадки про Мойсея, Давида, Ізраеля, ні про жертви, або закон; лишень про світло, любов, пізнанє і почитанє в Бозі, та про безсмертність. Що більше, ми находим такі поняття, як „призначенє і духове відродженє“. „Wir lernen aus den Oden, dass die Konzeptionen von...Prädestination und neuerer Geburt (bis zur Formulierung hin, die als Eigentum des „Johannes“ bzw. auch des Apostels Paulus gelten und daher als Erzeugnisse des Geistes Christi erscheinen) nicht „christlich“, sondern

⁶⁾ Rendel Harris, The Odes and Psalms of Solomon, Cambridge, 1909.

⁷⁾ Ad. Harnack u. J. Flemming, Ein Jüdisch-christliches Psalmbuch aus dem ersten Jahrhundert. Leipzig. 1910. (Texte u. Untersuchungen, XXXV, 4.)

⁸⁾ Попів. Revue biblique 1910. IV. p. 593.

bereits vorchristlich sind“ (ст. 118). Надто ще приходить й та обставина, що тут нема жадної згадки про ідею мессянську. З того далше заключає Harnack, що Ісус Христос, так як він є представлений у синоптиків, нич не має вспільного з сею жидівською містикою. За те однак четверте євангеліє, а особливо листи сьв. Павла є далшим продовженем і викінченем сего релігійно-містичного напряду з доданем елементу християнського.

От-се в головних начерках погляди і заключеня Harnack-а.

Хотий еще нема з сторони католицьких богословів докладнійшої чи обширнійшої студії над тим документом, можна однак вже тепер подати деякі поясненя, або бодай виказати, на як хитких та непевних підвалинах основуєсь ціла так далекосягла гіпотеза Harnack-а.

Вже само посунене написаня „Пісень Соломона“ на часи перед христові, на пізнійше підроблене і пофалшоване рукою християнською — се цілком самовільні погляди Harnack-а без жадного позитивного та переконуючого доказу. А навіть мимо волі насуваєсь підозріне, що видумані зістали „ad hoc“, щоб опісля можна на підставі тексту прийти до заключень, які висше згадалисьмо. Згадка про Єрусалимску сьвятиню цілковито не противорічить, щоб автор був християнином. Ми се добре знаємо, що в перших початках християнства особливо у Жидів не було ясного погляду, яке заходить відношене межа старозавітним законом Мойсея, а новозавітним об'явленем Христовим. Первістні жиди християни визначались навіть особливим привязанем до сьвятині єрусалимскої та до законних церемоній. А се є одинокє місце, на яким Harnack опирає свій погляд, що автор не міг бути християнином, поминувши навіть ту обставину, що М. J. Lagrange се місце поясняє о сьвятині в алегоричнім значіню, а не о сьвятині єрусалимській⁹⁾.

Що автор нічо не згадує про закон Мойсея, ні про Месію, се цілковито не промовляє за теорією Harnack-а, але радше проти неї.

Тимчасом характер християнський тих творів є не заперечений і так є згідний з євангелієм, що Lagrange пізнає в нїм руку християнського сьвященика¹⁰⁾. Звороти і аллюзії до Бога, до Ісуса Христа, та до правд євангельских, а особливо до євангелія сьв. Івана, є так визначні, що сам Harnack не заперечує їх, лишень стараєсь пояснити пізнійшим підробленем. В загалі в полемічній протестанцкій літературі є вже віддавна принята метода всі некористні для їх поглядів тексти, чи то сьв. Письма

⁹⁾ Текст сего місця так звучить: Піснь IV. Ніхто не змінить твого сьвятого місця, о мій Боже; Ніхто не перенесе, ні умістить його де инде, бо не є в силі се зділати. Се Твоя сьвятиня; Ти її назнаменував, еще перед приготованем всякого иньшого місця. (Revue biblique IV. 1910 p. 485.).

¹⁰⁾ Revue bib. IV. 1910 p. 595.

чи інших християнських письм першої доби усувати, подаючи без жадних доказів, що они підроблені пізнійше і то з розми-слом. Навіть кажуть, що т. з. *Betrugshypothese* сталась монопо-лем модерних протестанцких богословів.

Що дотичить наших „Пісень Соломона“, то всі они є так наскрізь переняті духом християнским, що если заходило би яке підроблене, то хиба з сторони жидівскої, бо сей послідний елемент майже зникає в порівнанню з християнским.

На доказ най послужать нам деякі важнійші місця.

Піснь VI. „Господь розширив пізнанє себе, та з ревностию дає пізнати се, що нам уділила його ласка.

Він дав нам своє ім'я на возвеличенє; наша душа величає його Сьвятого Духа.

Бо от-се витриснув потічок, і він опісля став рікою рву-чою і широкою. Своїми філями заляла вона цілий сьвіт і звер-нула його до сьвятині.

Перешкоди, які ставили люди, не вздержали її, навіть під-ступи тих, що уживали сеї води.

Всю поверхню землі заляла вона і наповнила все, а ті, що жажду мали, пили її.

І уступила вся жажда і зникла, бо сам Всевишній приго-товив напій.“

Lagrange бачить тут осьпівану тайну хрещеня.

Місця відносячі ся до Божественного Спасителя.

Піснь VII. „Господь щастєм моїм і до нього біжу; от-се як хороша дорога, що веде мене до Господа¹¹⁾).

Він став таким, щоб я міг його прийняти; він зрівнав ся зі мною, щоб я міг в нього приоблечи ся і дивлячись на нього не задрожав я, бо він любовию моєю.

Він став рівний мені природою, щоб міг єго пізнати, при-няв стать мою, щоб не відвернув ся від нього.“

Піснь XXXVI. „Дух зродив мене перед лицем Божим, та хотай був я чоловіком, названий зістав сьвітлом і Сином Божим.“

Піснь XLI. „Спаситель, що оживляє і не відкидає душ на-ших; муж, що був понижений, вивисшений зістав для своєї справедливости.

Син Найвисшого показав ся в повноті слави Отця і сьві-тло вийшло від Слова, яке було у Отця від віків.“

Терпіня Христові.

Піснь XXXI. „Мене, хотай не допустив ся жадної вини,

¹¹⁾ Не улягає сумнівови — пише Н. Strachan — що вираз „Господь“ означає тут Іс. Христа (Expository Times 1910 (листопад).

узнано винним і немов добичу розділили собі (мій масток), а однак не будем їм винний.

А я терпів в мовчаню і супокою, немов би мене жадна не стрінула кривда і ставем непорочний, як тверда скала, що не уступає, коли ударяють в неї філії“.

Єще деякі паралелі з євангелієм сьв. Івана.

1. Піснь X, 4. Я побідив сьвіт. Ів. 16, 33 *Язъ побѣдѣхъ міръ.*

2. Піснь VII, 14. Позволив (Господь) Синови об'явитись тим, що були його власністю Ів. 1, 11. *ко скою прїйде, и скою єгѡ не прїйде.*

3. Піснь XII, 3. Уста Господні є правдивим Словом Ів. 17, 17, *сѣбо ткоє ѣстина єсть.*

4. Піснь XII 11. Мешканєм Слова є чоловік Ів. 1, 14. *и сѣбо плѣть вѣстѣ.*¹²⁾

Як видно з сего, сей документ є для нас дуже великої вартости.

Та хотяй противники католицької церкви бажать если не вихіснувати до своїх ложних поглядів, то бодай знизити його вартість, то можемо мати повну надію, що як всі иньші досліди і відкриття на тім поли, так і сей послідний причинить ся лишень до скріплення історичної віродостойности християньского об'явлення.

Дещо з душпастирської ниви.

Дерево з малим, змарнілим корінем легко видерти. Де зерна не посіє ся, там мабуть воно не зійде, а зійде все инше а не зерно. Якже можна мати надію на гарне жниво там, де не посіяло ся?

Така надія є чистим самообманом, є надією нерозсудних, тих, що анальоґій в природі не хочуть примінити до людського життя.

Мені видить ся, що праця душпастирска є працею не періодичною, але працею *in continuo*. А кожда праця того рода повинна впустити глибоке коріне в житє і то передовсім для того, що она є безпереривно продовжувана і безпереривно росте,

¹²⁾ Порів. Ateneum kaplań kie 1910, ч. 3. Str. 275.

а якщо така навіть при найменших докладах витворить по певнім часі певну суму результатів.

Противно діє ся, если праця душпастирска відбуває ся періодично т. є. дотикає одно покоління парохіян, а знов одно або два лишає в занедбаню.

Звідси то походять нарікани декотрих душпастирів: моє молодше покоління парохіян дуже гарне, а старі страшно занедбані. Очевидно, над молодшим поколінням хтось працював, над старшим ні.

Застанавляючи ся над причинами того стану річи, не можемо твердити, що всьому виноваті бувші душпастирі. Всеж таки варто вишукати і пізнати декотрі причини раз для власної душпастирської практики, то знов на те, аби їх передати наслідникам, щоби і они могли їх вихіснувати.

Если же розходить ся хочби о малий начерк основ душпастирської праці, не зашкодить пригадати собі, що то таке основи якої небудь праці?

Коли почуємо сам звук того терміну, сейчас майже мимовільно пригадують ся нам основи дому, котрі під будівлю кладе ся.

Так, кожда праця, чи духова, чи материяльна мусить мати свої основи. Інакше булаби вона нерозумною працею.

Основи кладе прецінь будівничий, кладе артист-маляр, кладе учитель, вихователь, кладе взагалі кождий умний чоловік, если діло єго не має скоро загинути.

Основи класти мусить і душпастир.

Основою релігії і релігійно-морального вихованя є Господь Бог.

На тлі всіх релігій навіть поганських, є ідея єства першого, вишого понад все пізнане, без згляду на форму уяви того єства.

З основ якогось діла, чи систему пізнати можна, чи діло або систем удержить ся на довше, чи доси лише удержить ся, доки заворушені уми в своїй періодичній деклінації потребують.

Таку діагнозу ставляють собі політики зі згляду на народні рухи всілякого характеру, і вимірюють рацію їх бити, та після сего виміру числять ся з ними або ні, продумуючи, чи ідеї тих рухів можна злегковажити і насильно убити, або чи не мусить ся їх змодулювати і удержавити.

Нам же розходить ся передовсім о основи душпастирської праці, без котрих була би она нічим иншим, як мальованем краєвиду на означенім виправді картоні, але в сей спосіб, що одна часть до деталей буде викінчена, а більшість тла останє порожною.

Прощу уявити собі молодого євященника з покликанєм до стану духовного, котрий по рукоположеню приходить на посаду.

Вірю в то, що в його душі найліпші надії, найкрасні проблиски, начерки повні душевного запалу. З другого знов боку, если тим плямам приглянути ся ближше, то дуже часто виглядають вони так, як образ того артиста, котрий хотів намалювати гарну статъ чоловіка і намалював так, що гарна голова міститься в однім куті полотна, гарні руки в другім куті, а гарні ноги побіч кадовба в середині полотна.

Вирочім майже кождий з нас власним своїм досвідом може повисшу правду потвердити.

Щоби такі промахи рідко трапляли ся, та щоби осявідомити ся взаємно в хосен нашої праці, постановив я собі заговорити до Прч. Братії, а думаю також, що знайде ся хтось більший від мене досвідом і умом, та обробить основнійше сю тему.

Що значить стати душпастирем?

Душпастирем стати значить стати вірним слугою Бога і людей в тій цілі, щоби зблизити людей до Бога через Его пізнанє і через осявляючі средства і вказувати людям дорогу до спасеня.

Уоружений тою свідомостию стає душпастир до найтяжшої в світі праці. До найтяжшої зі згляду на нечисленні перепони, які ставлять у перше чоло тій його праці через весь час єї треваня, тим паче в наших часах. До найтяжшої ще і тому, бо зісутній наш час еклонний більше до послуху злу моральному, чим такому ж добру.

Стає душпастир до сеї праці в самім початку сам, і если би не віра в поміч Божу, котра покріпляє волю і енергію, та самота його на тяжкій станиці мусіла би его беспардонно зломити.

З одного боку він — з другого его парохіяни. А парохіяни люди о всіляких переконаннях, інстинктах, з замотаними поняттями зі згляду на чужу власність, на етичні правди, о всіляких пороках, о неоднаково здорових нервах.

При звичайно таких даних душпастир має управляти ниву душ і сердець людських.

І тут вже повинна стати перед его очима ідея Божого післанництва, найкрасша і вічно оживляюча зьвізда его душі, о котрій ніколи не вільно ему забути. То річ найиерша.

Політики, царі і всілякого рода керманічі богато знаня черпають з практик великих мужів, що займались тим самим ремеслом, що вони, бож прецінь жаден з них не може легкодушно відкинути їх досвіду. Вирочім ідея всякого розвою містить в собі ідею лучности минувшого з теперішнім.

І душпастир мусить оперти ся на взорі. І тим ліпше для него, що той взір такий завсїгди глибокий, невичерпаний і нестаріючий ся, а є ним сам Спаситель наш Ісус Христос.

Очевидно сей наш взір треба як найточнійше знати. А що

би так стало ся, потреба, щоби кожний душпастир принайменше в суботу і перед кожним св'ятком читав з великою розвагою свв. Євангелія в продовженню, а не на виривки.

В сей спосіб дух Христа стане ся нашим духом, а практика Ёго душпастирвання стане практикою нашою.

З другого ж боку, если не будемо знати добре нашого взору і за ним не підемо, зійдемо позови в своїм навчанню і діланню на дуже ліберальних автономів о неяснім погляді на нашу задачу.

В таким случаю настав би в нашім життю несмак, в нашім навчанню брак творчого духа. Одушевлення правдою Божою у нас не стало би.

А очевидно, хто чого сам не має, другому з того нич дати не може.

Мені видить ся, що если би ми більше старали ся пізнати Спасителя і мали в пам'яті живий Ёго образ т. є. если би Ёго дух панував напrawdę в нас, то мусіло би прийти до ліпшого і щирішого — як сучасно є — співжиття між нашою Братією в Христі, та до більшої порадоности зі згляду на повірене стадо.

Десперация серед тяжкої нашої праці, брак солідарности і — таки правду собі скажім — людської щирости і доброжчливости межи нами, всі ті наші модерні лиха клерикальні мусіли би в безвістях загинути.

„Було то одною з найбільших задач Христа, задачею понад всі інші взнеслійшою, бо без неї всі інші лишили би ся без наслідку, щоби витиснути в умі своїх апостолів живучий і вірний свій образ“, каже учений Дідон в своїм ділі „Jesus Christus“.

А сей образ, то як раз дух Христа, що повинен в нас і над нами бути, повинен бути нашою силою, наукою і властію.

Душпастир серед своєї праці повинен бути завжди так розположений, щоби ніколи і нікому не дав виважити себе з рівновари і терпеливости, хоть би чийсь провокації переходили всякія границі терпеливости.

Таке держанє себе не знищить так скоро ёго сил, виробить ёму належне пошанованє серед ёго парохіян. А впрочім, чи не краще виглядає сила скали супроти бурі і вітрів, чим слабонька билина ростинки?

І Спаситель наш так поступав, з Ёго черт і слів нич так не вичитуєш, як лиш любов і співчутє для тих, що зле творять.

Черпанє досвідку з життя через неупереджену а строгу і бистру обсервацию дає душпастиреви сильний ключ до пізнання душ і сердець людских.

Но тут не треба забувати і о собі. Пізнанє себе самого повинно ся все респектувати при пізнаванню других, щоби не попасти в упередженє для них і щоби себе не перецінювати. У

всім най панує розвага і виrozumілість і шуканє добра а не зла.

Най душпастирови завсїгди здає ся, що він ще не багато знає, не багато зробив, що він у всім ще недостаточні поробив успіхи, най покора і поважний погляд в житє ніколи єго не опускають.

Навіть внішний єго вигляд повинен виказувати, що в тім єго тілі мешкає щира, всім жичлива душа. Внішність, що представляє нам якогось абсолюта в звичайнім людскім тілі, відпихає і мусить відпихати від себе як вєсь, що ненормальне і неприродне. Павяча надутість криє під собою дуже бридкі ноги.

Щоби людей зближити до Бога, і щастє їх душі зробити важним для них предметом, потреба їх ввести в то певне пізнанє і свідомість, що релігія є так стара, як сама людскість, і що так як тіло потребує до свого успіваня відповідних средств поживи і відпочинку, таксамо і душа потребує і духової поживи і успокоєня, а то послїднє може вона знайти тільки в релігії християнській.

Щоби знова вихованє релігійно-моральне уґрунтовало ся в житю повіреної пастви, потреба конечно положити під него добрі і сильні основи.

Відомо, що основою дерева є сильний корінь єго, відомо також, що і системи всіх пиправів філософічних мають свої основи в так званих рґнсіпі-ах, на котрих опертий даний систем.

Такі рґнсіпіа можемо назвати також точкою виходу.

Таку точку виходу в релігійно моральнім вихованю парохіян мусить мати і кождий душпастир. Не будь єї, праця стає непевна, як будівля без основ.

А першим рґнсіпіум віри є пізнанє істнованя Бога Творця.

І тою основною правдою св. віри повинен душпастир чи в школі, чи в церкві, чи деінде в приступний спосіб всіми доказами, які наука і віра подають, освідомити повірене собі стадо. На ту тему не можна лиш раз говорити, але її треба обробляти дуже часто у всіляких, найприступніших формах.

Ідучи же слїдами св. Бонавентури отвираймо часто повіреному стаду книгу природи і з неї учім єго пізнавати і любити Бога Творця.

Будуть освідомлені в тій найголовнійшій правді наші парохіяне, то дальша наука піде о много лекше і скорше.

А чого дальше учити з науки віри і обичаїв, се кождому з нас відомо.

„Non multa sed multum“, се засада, котрої належало би тримати ся. Не розсївати вєсої науки дрібними кусничками, а в основах поглубити її в умах і серцях слухачів, а опісля розширяти.

Крім свідомости, що єсть ся через Господа покликаним до управи ниви сердець і душ людських, є ще друга ідея, котра не може ніколи відступити душпастиря ані на крок, а то ідея любови, о котрій — як відомо — не треба забувати, если має ся бути вірним слугою Христа навіть тоді, коли має ся до діла з ворогом. *Vis amari, ama.*

Ідея любови є тим більше душпастирови потрібна, бо без неї ціла єго праця не була би працею в душі Христа.

Вирочім науки релігії не можна понимати так, як инший фаховий предмет, котрого вистарчить добре вивчити ся.

Навпаки, наука релігії є предметом виховуючим і учить по християнськи жити.

А при вихованю без чинника любови нема що робити.

Важною точкою праці для душпастиря є школа. Правда, що сільський душпастир дуже часто перешкоджений всілякими парохіяльними чинностями, не може нераз за то ручити, щоби не опустив жадної години. В тім случаю однак він не провиняєсь, бо „*ad impossibilia nemo tenetur*“. Всеж таки посередно з тої задачі вивзатись може, тим більше, що мотиви склоняючі до сповнення того обовязку дуже поважні.

Відомо прецінь, що вік дитинячий, хлопнячий і молодечий призначений є самою природою річи на всілякого рода науки. Вслід за розвитком тіла і духа, іде і розвій наук

Хотіти отже, щоби старші люди жили по християнськи і понимали науки душпастиря, та відчували потіху Царства Божого в серці і душі, значить тільки, що пильнувати дїтний в школі і взагалі молодежи в релігійно-моральнім вихованю.

А з дїтний і молодежи занедбаних під зглядом релігійно-морального вихованя не можуть бути добрі парохіяни.

Они вправді можуть брати участь в богослуженнях і культї, але сей культ неясний, сухий і бездушний, певно живою вірою душі їх не огріє.

Буде нераз справді якесь виїшне привязанє до Бога, внутрішнього і сильного — крім декотрих виїмків — не буде.

І тут, а не в иншій причині лежить то, що впливи антірелігійні і антікатолицькі видирають так часто ту слабо свідому віру з душі народа.

Поза тим всім кождий з нас повинен бути свідомий духа часу. Наш час є часом новаторства, а властиво часом повороту до старих блудів. Придаток „нео“ до всяких афішових кличів, як неослявізм і т. п. найліпше доказує, що старі блуди відновляє ся і в нову форму убирає ся і відживляє ся.

Навіть декотрі християне хочуть ся змодернізувати і впровадити неохристиянство, проти чого також вийшов протест Столиці Апостольської.

Супроти духа християнського викликає новий час з безві-

стий старе поганьство обновлене поступовою формою і порядкує свої легіони, щоби набути право всесвітнього горожаньства.

Отже „Два царства стоять супроти себе; одно оснував еґоїзм, друге любов до Бога“. (свв. Августин. *De civitate Dei* 14, 29).

Бели так, то як же блудним є переконанє, що на душапстиря в нинішнім часі мало хто звертає увагу.

Днесь прецінь, більше як колинебудь, важить і ворог нашого християньского світогляду кождий наш рух і наш приятель, сей, що шанує і рівно з нами цїнить нашу працю. Перший робить свої поміченя в тій ціли, щоби нас на чімнебудь зловити, а опісля наші впливи зменшити, другий знова тому, що хотїв би яко вірний приклонник царства любви до Бога, видіти нас чистими перед Богом і людьми, щоби послїдованєм за нами мати в нас заохочуючий примір.

Найліпшим доказом обох тверджень служать нам найновїйші факти тут і за кордоном, компромітуючі стан духовний.

Одні тішили ся ними, що раз їх діждали ся, других покрили вони сумом.

Знак, що два царства і їх слуги існують. Супроти того не лише потреба нам мати ясну свідомість о істнованю тих двох царств, щоби їх можна уміти відріжпити і нашу позицію відповідно боронити, але поза тим повиннісьмо держати себе чистими нашим житєм і приміром.

Правда, що модерний, в способах не перебираючий ворог крім того буде нас ненавидіти, однак ми можемо бути спокійні, бо до нас упевняючо кличе Христос: „Не бій ся мале стадо, я побідив свїт“.

Навіть природний розум піде тут за нами, бо досвід історичний учить нас, що по виладованю енергії ворогів Христа і Ёго Царства, слїдувати мусить страшна утома, предвіщниця упадку ворожої сили.

„Будьте мудрі як змії, а чисті як голуби“ — ото клич Спасителя, котрий нас уоружує до борби зі злом. На него вічно треба памятати, щоби не втратити рівноваги і живої рефлексії серед тяжкої і перепинюваної ворожою силою праці.

о. А. І.

БІБЛІОГРАФІЯ.

1. **Vorlesungen über orientalische Kirchenfrage.** Von Prinz Max, Herzog zu Sachsen Freiburg (Schweiz) 1907, 8° (VII. 248) M 1.
1. **Praelectiones de liturgiis orientalibus habitae** in univ. friburgensi Helvetia a Maximiliano Principae Saxoniae. Tomus primus continens: 1. introduct. gener. in omnes liturgias orient., 2. apparatus cultus neonon annum eccl. Graecorum et Slavor. Friburgi Herder 1908. 8° (VIII. 241) M 5.
3. **Ritus Missae ecclesiarum orient- lium s. Romanae ecclesiae unitarum.** Collegit latinate donavit, edidit Maximilianus, Princeps regius, Saxonum dux, presbyter et univers. cathol. Friburgensis professor P. O. Ratisbonae, Fr. Pustet 1907—1908, 12°. 1. Fascic. I. Missa syro-maronica quam ex lingua syriaca in idioma latinum traduxit Maximilianus Princeps Sax. pag. 64, 2. Fasc. II Missa chaldaica p. 67. 3 Fasc. III Missa graeca p. 103, 4. Fasc. IV. Missa armenica p. 58. 5. Fasc. V Missa syriaca-Antiochena p. 54. M. 4. 80.
- 4 **Des heil Johannes chrysostomus Hamilien über das Evang. des heil. Malthaeus.** Neu-bearbeitet und herausgegeben von Max, Horzog zu Sachser. Dr. theol. et jur. utr. o. Professor an der Universität Freiburg (Schweiz). Erster Band. Regensb. 1910. 8° (XII. 692) 7-20 K.¹⁾

Отсеї книжки представляють для нас занадто великий інтерес, щоб можна їх поминути мовчанем, тим більше, що шан. автор, князь саксонський Максиміліян є особою знаною нашим духовним кругам з ціломісячного свого побуту минувшого року у Львові і з викладів про східні обряди, які держав кілька тижнів в львівському дух. Семинарі. Хто був присутний хоч на однім викладі князя Макса, міг оцінити його глибоке знання східних обрядів і східних мов, барвність вислову і живість представлення сего, що набув з власного досвіду перебуваючи на науковій подорожі по далеких Сході. Для того зайвим вважаю силуватись на похвали для повисших праць Вп. автора — они їй не потребують. Наведу лише голоси компетентних в тій справі рецензентів.

1. Проф. Альфонс Беллестейм покликуючись в місячнику „Katholik“²⁾ на колишню свою рецензію Niles'a Kalendarium manuale utriusque ecclesiae так каже: „Коли там переважали обширні студії книжок, черпає кн. Макс передівсім з досвідчення, якого набрав підчас подорожі на Схід. Як ум обдарений надзвичайною зрозумілістю краси церкви і її обрядів, як би-

¹⁾ Праці під 2) і 3) були вже раз обговорені в „Ниві“ (чч. IV і V з р. 1910) иншим рецензентом.

²⁾ Katholik, Zeitschr. f. kath. Wiss. Mainz 1910, 307.

строумний обсерватор церковних осіб і обставин, як княжий син дістаючий доступ до замкнених перед ким иньшим церковних уряджень, ведений сталими догматичними засадами при оцінюваню Сходу, опрацював він в спосіб науковий зібрані на місци вражіння. Хто одушевляє ся історичними церковними студіями, мусить щиро подякувати всесторонню обзнайомленню авторови за се жерело так солідних як в многих взглядах нових і несподіваних відомостей. Між частями чисто історичними знаходимо чудовогарні картини про богослуження (118. 120). Приміром повної характеристики є Фотій (136). Коли так цінними суть образи з минушини, то представлене теперішного положення східних церков так з'єдинених як православних єще ціннійше. Видко тут лагідність, яка мусить ділати на східних дуже додатно.

2. *Praelectiones de liturgiis orientalibus* представляють далеко більшу наукову вартість ніж попередна книжка. Тут зібрано коротко і практично все, над чим працювали такі знатки обряду як Neales, Daniel, Bunsen, Littledales, Swainson, Denziger, Nilles, Probst, Baumgartner, Bäumer, Braun, Gueranger, Duchesne, Chevalier а з православних Мальцев, Мацсветов, Дмитрієвскій, Горекій, Невоструєв, Красносельцев¹⁾. Всі згадані автори дали нам дуже обширні матеріали літургічні і гарні монографії, однак суцільної праці в тім напрямі досі не було. *Praelectionis* кн. Максиміліяна дають в готовій формі се, чого требаби довго зі стратою дорогого часу шукати по різних жерелах, хто знає, чи з добрим зрозумінем предложених матеріалів. „Про сю працю треба з гори сказати, що має она бути насамперед самостійним переницьованем сего, що иньшї в данім предметі сказали, дальше має бути доповненем osiąгнених результатів новими студіями і особистою подорожю на Схід“²⁾.

Книжка обнимає два головні розділи: 1) Загальне введене до східних літургій, 2) обряд Греків і Словян. В дальших томах появлять ся обряди иньших східних церков.

Перша часть прелекцій є найприступнійша для кожного богослова. Автор стверджує, що східні літургії суть управнені, бо походять з часів перед схизмою а пізнійше прийнято їх урядово при унії, як показує пр. свідощтво Павла V з р. 1615 або Венедикта XIV з р. 1742 взглядом Русинів. Суть також численні докази на се, що папи аж по часи Льва XIII старали ся о захованє чистоти східних обрядів. Автентичність східних літургій легко ствердити історичним розвоєм. Консервативний напрям на всіх полях східного життя хоронив їх перед змінами літургічного тексту. Закид зверненьї проти православних, що они змінили літургічний текст, збиває кн Максиміліян словами: *Ista assertio difficulter probari potest* (16).

¹⁾ Cf. Dr Jos. Bocian — *Quomodo studia liturgica ad dissid. eccl. tollendum pertineant* (Acta II Conv. vellehr. Praga 1910. p. 69.).

²⁾ Cf. *Miesięcznik kościelny* 1910. grudzień 512.

Всі літургії належалиб після англійських дослідів спровадити до чотирох головних пнів, іменно: св. Якова єрусалимського, св. Марка з Александрії, св. Тадея з Мезопотамії і св. Іоана апостола з Єфезу.

Єрусалимска літургія св. Якова дала початок всім літургіям грецьким, сирийським і армянським. Іменно грецьке скороченє сеї літургії приписуєсь св. Василієви з Цезареї а друге скороченє св. Іоанови Золотоустому з Царгороду. Трета грецька літургія єрусалимського походження се Служба Преждеосвященних св. Григорія В., який заки вступив на римський престол був довший час в Константинополі. Пізнійші віки принесли деякі доповнення до тих трох літургій.

Сирийська літургія є дуже вчасним перекладом грецької літургії св. Якова; з неї повстали опісля дві літургії антиохійська і мароніцка. Первісну сирийську літургію розширено з бігом часу анафорами, яких було 43 з ріжними назвами, однак опісля много анафор усунено так, що тепер католики сирийські в Антиохії мають 7 а Мароніти з'єдинені 9. Моглоби ся здавати, що усуненє анафор було наслідком латинізаційного процесу. Однак так не є, бо власне обряд Маронітів, що задержав більше анафор ніж обряд антиохійський, уляг найбільшій латинізації так, що називає ся мішаним сирийським обрядом в протиставленю до чистого сирийського обряду (антиохійського). Була ще одна форма літургії св. Якова, пануюча в сицилійській церкві. Она загинула, коли Сицилію заняли Сарацини.

Армянська віднога грецької літургії св. Якова улягла цілковито впливам римським так, що становить посередню літургію між грецькою і римською.

Друга родина обрядів бере початок з грецької літургії св. Марка з Александрії. З неї походять три літургії коптицькі (головно одна з них св. Василія) і кілька літургій антиохійських (іменно літургія 12 апостолів є перекладом коптицької літургії св. Василія).

Трета родина обрядів бере початок в літургії св. Тадея з Мезопотамії. Сю літургію доповнено опісля анафорами Теодора Мопсуестена і Несторія а також анафорою Нардеса Прокаженого. Католики в Халдеї уживають нині літургії св. Тадея без анафор. З несторіанської літургії розвинулась літургія малябарска в Індиях.

З четвертої літургії св. Іоана не лишилось і сліду на Сході. Зате на Заході суть залежні від неї літургії мозарабска в Іспанії і давна галіканська літургія в Франції, обі в язичі латиньським.

Розвій літургій з чотирох головних типів можна наглядно представити в слідуючій таблиці:

Т И П И	Р О Д И	Г А Л У З И
1. Лїт. св. Якова з Брусалиму	лїт. грецка	св. Василя В. св. Іоана Золотоустого. св. Григорія Великого
	лїт. сирійска	лїт. антїох. „ маронїцка
	„ сицилійска	загинула
	„ армянська	—
2. Лїт. св. Марка з Александрії	лїт. коптійска.	св. Василя В. св Кирила Алекс. св. Григорія Наз.
	лїт. етіопска	лїт. 12 Апостолів —
3. Лїт. св. Тадея з Мезопотамії	лїтн. несторіяньска „ Теодора Мопе. „ Нарзеса Про- каженого	лїт. малябарска — —
4. Лїт св. Іоана з Бфезу	не образувалася на Сходї	лїт. мозарабска лїт. галїканська

З сеї таблиці видимо наглядно, що найсильнійше образував ся тип літургії єрусалимської (має 4 роди і 8 галузій), слабше тип літургії александрийської, а ще слабше тип літургії мезопотамської. Літургія св. Іоана (ефезка) цілком не образувалась на Сході, лишили ся слабі її сліди на Заході; видно мусіла бути тут дужше розвинена, коли остоялась супроти літургії римської.

Подібно територіяльно найсильнійше розвинулась літургія єрусалимска іменн в константинополітанській галузі св. Іоана Золотоустого. Інші типи літургій зі всіми своїми галузями разом не обнимають так широкої території, як літургія св. Іоана Золотоустого. Причини надзвичайного зросту сеї літургії шукати треба більше в політичнім зрості Візантії, ніж в квалітативних прикметах літургій.

Не менше цікава також друга часть книжки, де обговорюєсь обряди Греків і Словян. Іменно для заходу, що не має нагоди стрічати ся з грецьким обрядом і єго літургічними начиннями, ризами, церквами, святами є ся часть незвичайно інтересна.

Студії над східним обрядом приносять багато цінних моральних, догматичних і біблійних доказів, бо східний обряд є „віршованою теологією“ (theologia versificata) як каже кн. Максиміліян (25). Ціла суть тих глибоких прикмет лежить в східнім містично-філософічнім духовім успособленю, яке відбиваєсь в чудових обрядах. І се підносить автор як характеристичну прикмету східного обряду. Однак з другої сторони серед того множества обрядів почуває автор тугу за звичайними однак що до тревання зарівно вдоволяючими обрядами західної літургії. Бо справді до краси східного обряду додати треба еще сю недогоду, що богослуження суть незвичайно довгі, як на теперішні нервові відносини. Звідси походить, що відчитанє правила церковного вимагає дуже много часу і читаєсь — як каже автор „vere ictu oculi“.

3. Коли „Praelectiones“ кн. Максиміліяна мають характер дороговказу, то літургічні тексти суть неначе самою метою, при якій може читач свобідно спочати і тішити ся з богацтвам скарбів. Кн. Максиміліян переложив богослуженє з сирійського, халдейського, грецького і арменського тексту на язык латинський а надто заосмотрив кожде богослуженє вступом, де подає головні складові части літургій, рік церковний, календар святих і приряди церковні. Всі згадані літургії так що до упорядкованя, як що до змісту молитв роблять вражінє, що походять від одного кореня. Найбільше місця присвячує автор грецькій літургії обох отців церкви св. Василя і св. Золотоустого. Сила, краса і глубина молитов з їх богацтвом біблійних образів може послужити для західного проповідника, як жерело многих взнеслих загадок. Звідси можна зрозуміти стало стремління пап до

удержання чистоти східних обрядів і клич: *nulla latinisatio*, який кн. Максиміліян з таким натиском підносить.

4. Новий переклад Гомілій св. Іоана Хризостома є перерібною німецького видання тих самих гомілій з р. 1857. і то перерібною дуже видатною, яку міг дати лише такий знаток св. Іоана Хризостома і такий zarazом проповідник, яким є кн. Максиміліян Переклад сей є вірний і дословний, але не невільничо-дословний. Автор відкриває часто закритий для нас в грецькій слові логічний хід думок — надто подає цілий ряд пояснень і уваг. Словом переклад такий, якого рідко знайти. Незабавом появиться ся друга часть і тоді буде цілий переклад добре оцінений на Заході.

Завважати треба, що в нас появилась одна часть гомілій Хризостома в перекладі еще в 1905 р., але недобір фінансовий і брак попиту зі сторони нашого духовенства не дозволив довести діла до кінця. При евентуальнім дальшій перекладі гомілій Хризостома на нашу мову булоб порадно запізнатись близше з німецьким перекладом кн. Максиміліяна.

А. Ішак.

Grundzüge der Biologie für Unterrichtsanstalten und zur Selbstbelehrung, von Dr. J. Reinke, Professor an der Universität Kiel, Verlag von E. Salzer, Heilbronn 1909.

Автором сих „Основ біології“ німецький біолог, відомий прихильник критичної теорії розвою; в природничо-філософських поглядах відоме його імя як сторонника т. зв. віталізму. Біологія се звісно наука про жите, про живі ества, рослини і звірята. Коли механізм відмовляє житєвим проявам всякої самостійности, все жите зводить до хемічних процесів а з тим біології признає лиш провізоричне значіне, — то в супереч тому віталізм, опираючись на тім, що до нині нікому не удалось бодай якусь частину житєвих прояв пояснити чисто механічним способом — твердить, що жите се щось більше як фізика і хемія. В слід за тим приписує біології самостійність. Сторонником того напрума є власне і проф. Райнке.

Біологія отя наймолодша галузь природних наук — може бути ріжною зі згляду на метод, який застосовуємо у дослідях. Розглядати поодинокі типи біологічні — се задача спеціальної біології. Коли порівнуємо поодинокі біологічні типи між собою — тоді се порівнююча біологія. Можемо одначе не дивитись на особливости поодиноких типів, а брати під згляд тільки те, що спільне всім живим ествам і тоді се: загальна біологія Отсей підручник є власне нарисом загальної біології.

Як кождий підручник загальної біології, так і сей починаєть ся описом клітини. Автор описує будову клітини, її складові части, доходить до біологічного аксіома, що кожда жива клітина повстає з живої клітини і опинюєть ся перед першою живою клітиною. Звідки вона взяла ся? Щоб перша жива клітина

встала сама зі себе, т. зв. первичним родженням (*Urzeugung*) рішучо виключене після дотеперішніх, усіх наших досвідів.

„Хто одначе твердить, що в давно минулих часах з угляного квасу, води, амоняку і т. д. повстали могли самі зі себе живі клітини, той вводить в сумнів сталість природних законів“. „Як і через що повстали на поверхні землі перші клітини не знаємо (розуміється не знає того досвідна наука) і взагалі не можемо мати о тім найменших здогадів“. (стор. 25).

Автор з фаху ботанік і тому переходячи у своїм підручнику основи загальної біології узгляднює передовсім жите рости. Всеж таки і зоологія не зовсім полишена на боці. І так в розділах своєї книжки, яких єсть 15, порушає ось такі проблеми: Будова рости (автор твердить, що різниця між ростиною, а звиринним світлом є тільки позірна і не дасть довести її фізіологічно ні морфологічно); зависимість жита органічного від світла і тепла сонішного (незвичайно інтересний розділ); плоджене і множене; розвій організмів і дідичність; вражливість рости на зовнішній світ; примінене (*Anpassung*) організмів до обставин, серед яких доводить ся їм жити; різнородність організмів; тіло висшх звирят; бактерії, як причина забуреня житевих прояв; історія організмів. В двох послідних розділах займаєть ся автор чоловіком і теорією десценденції. Розділи ті для нас особлившого інтересу. Погляди автора на чоловіка ось такі: Чоловік будовою тіла вьяжесть ся зі звиринним світлом і тому — каже автор — оправдане, що говорить ся о нїм в біології. Тої гадки був вже Ліней Найданнійший кістяк людський подибуємо в четверторяднім геологічним періоді. В треторяднім геол. періоді не находимо ніяких слідів на істноване чоловіка. Чоловік появлюєть ся в четверторяднім періоді нараз, без ніяких предків. Та коли чоловік своєю фізичною стороною звязаний зі звирятами — то духовою переходить їх в безконечність. Звирята — говорить влучно і справедливо автор — мають історію природи, чоловік історію культури. „Духом своїм уносить ся чоловік понад усі, навіть найсовершеннійші звирята“. „Між чоловіком, а звирятами така духова пропасть, яка не дасть злучити ся ніяким стійним мостом (*unüberbrückbar*)“ (стор. 164). Правда, душа тісно звязана з тілом, ділане духа звязане тісно з тілесними процесами, одначе „духові і матеріальні прояви так різнять ся між собою своєю сутню, що їх не мож навіть зі собою порівнувати“. (стор. 162).

В посліднім розділі автор займаєть ся теорією десценденції. (*Die Abstammungslehre oder Deszendenztheorie*). „Наука о походженю не єсть наукою досвідною — се загальна ідея, яка перенесена на поодинокі типи ростиного і звиринного світла містить в собі різні гіпотези“. „В теорії десценденції подають собі руку знане, здогад і віра“. „Досвід і експеримент, яким звисні лише крижованя і відміни (*Kreuzungen u. Varietäten*) бе-

руть собі до помочі фантазію дослідника природи, а свої здогади старають ся підперти ріжними аргументами". (стор. 168 і 169.) Отсе погляди проф. Райнке на теорію розвою, в против-ставленю до ріжних догматичних тверджень иньших біологів, між ними найвизначнійшого Гекля.

Уміле угрупованє матеріалу, легкий і ядерний спосіб представлення — отсе добрі прикмети сего підручника. Автор не вдаєть ся в спірні питання, які виринають при кождім порушуванім проблемі, — він говорить се, що повне і абсолютно доказане. Строго держить ся границь досвідної науки і говорить тільки се, що вона йому диктує

На відповідних місцях звертає увагу читача на се, що доказане, а що гіпотетичне, щоб вмів оцінити важність обоіх. Ілюстрації, яких є дуже багато, підносять дидактичну важність підручника.

Підручник сей, як зазначено в заголовку, написаний в першій мірі для научних заведень, в другій для самообразования. „Отся праця — говорить автор в передмові — хоче придбати собі також приятелів і за мурами научних заведень. Вона містить в собі те, що кождому образованому чоловікови з біології повинно бути відоме“. — Безперечно, що не менше повинно бути відоме й духовенству. Висліди біологічних наук мають живий інтерес і в відношеню до релігії. Як кожду правду так і сі ріжні людці старають ся підтягнути під свій світогляд; одначе факти біологічні доперва в освітленю християньского світогляду набирають правдивого знаня. Се передовсім знати повинно духовенство і тому звертаємо увагу на сей підручник.

Бажати би тільки, щоб підручник проф. Райнкого міг появи́ти ся в українськім перекладі. Адже в нас з тої области наук нема нічогосінько. Та на се здаєть ся довго ждати треба. В нас річи пусті (vide Видавн. Спілька) находять перекладчика, накладчика і читачів. Річи солідні ні одного, ні другого, ні третого. А шкода!

о. Володимир Сухий.

В С Я Ч И Н А.

В справі голосованя на загальних зборах філії Тов. Св. Ан. Павла в Перемишлі.

Доносять нам з достовірного жерела отсе: Супроти вісти, яка появилась в деяких часописах, будьто би на Загальних

Зборах філії Тов. Св. Ап. Павла в Перемишлі дня 27. грудня 1910. відбулось голосованє над резолюцією в справі уживаня авторизованого перекладу молитов в живій мові — ухваленого Загальними Зборами „Товариства Катихитів“, до якого прилучилась відтак резолюція ухвалена на Загальних Зборах Тов. Св. Ап. Павла у Львові дня 8. грудня, — заявляємо, що на вище згаданих зборах в Перемишлі не було ніякого голосованя в тій справі, як також, що число подане в часописях 23 і 17 разом 40 минає ся з правдою, позаяк учасників на Зборах було 34.

„Церковный Вѣстникъ“ про князя о. Макса.

„Церковный Вѣстникъ“, орган Петербургскої Духовної Академії, обговорює в чч. 51—52 з р. 1910 голосну статтю о. Макса з журналу „Рим і Схід“ про з'єднання Церквей. Редакція „Ц. Вѣстника“ переказує дослівно важнійші уступи згаданої статі, при чім вельми прихильно відносить ся до о. Макса і до єго поглядів про способи з'єднання Церквей. „Понятно — читаємо там на стор 1629 — что принцъ являлся лицомъ, вполне подготовленнымъ къ тому, чтобы высказаться по вопросу объ униі, но его ученія занятія подготовили его и къ тому, чтобы занять въ этомъ вопросѣ нѣсколько особую точку зрѣнія. Принцъ Максъ выступилъ съ рѣшительною критикою обичнаго доселѣ въ католическомъ мірѣ пониманія униі и всей вообще политики католической церкви въ этомъ дѣлѣ въ прошломъ. При этомъ за новыми идеями объ истинной униі и о средствахъ ея осуществленія у него оказались и отличныя отъ общепринятыхъ католическихъ и частію близкія къ православнымъ, частію дѣйствительно носящія нѣкоторый отпечатокъ модернизма, понятія о церковномъ единствѣ, о папской власти, о значеніи догматическихъ особенностей Востока и Запада. Авторъ рѣшительно не одобряетъ того пониманія униі, какое доселѣ держится на Западѣ, т. е. въ смыслѣ полного подчиненія восточной церкви западной, и становится на сторону восточнаго пониманія униі въ смыслѣ дружбы, согласія и братства между двумя церквами, какъ совершенно равными въ правахъ и достоинствахъ сестрами, на основѣ того ученія и устройства церковнаго, якія существовали до раздѣленія, и отъ которыхъ отступила латинская церковь. Римскій єпископъ имѣетъ извѣстныя права надъ всею церковію, но даже и по отношенію къ нему нельзя, по мнѣнію Макса, говорить о подчиненіи восточной церкви въ полномъ смыслѣ слова“.

Голоси обох галицких Впреосв. Митрополитів в справі конскрипції.

Як відомо, видали оба галицкі Впреосв. Митрополити, руский і польский, розпорядження до свого духовенства в справі конскрипції. Зміст обох розпоряджень нашим читачам вже виправді добре звісний, та не зашкодить, для характеристики обох Князів братніх Церков, порівняти з собою деякі уступи повисших розпоряджень, аби собі виробити суд про етичні

основи, якими руководять ся оба церковні Достойники. Отже в розпорядженню нашого Митрополита читаємо такі слова: „Душпастирі повинні уважати, щоби спис людности був переведений належно і згідно з правдою, річевою і безсторонно і щоби виказував дійсний стан людности“... Бо о що передовсім тут ходить? Аби конскрипція вивала передовсім „корисно для нашої Церкви, нашого обряду і руского народу“. „Бо від числа душ залежить між иншим креоване нових парохій, сотрудництв“ і т. д. Значить, завсёгди на першій місци згляд на добро Церкви і обряду. Якжеж поступати з розговірною мовою, з народністю? „Всі Русини, хочби приналежали і до латиньского обряду, повинні бути вписані як Русини, бо було би то аномалією і противилоби ся духови католицької церкви, колиби Русини, що говорять по руски, з того приводу, що належать до латиньского обряду, були записані як Поляки“... „В мішаних супружествах всі члени родини без огляду на віру і обряд, повинні бути вписані як Русини, коли такими себе почувають і по руски говорять“.

На таких етичних основах стоїть гаш Митрополит. Якіж основні польского Митрополита?

Поминаємо те, що в розпорядженню польского Митрополита мотивом до діяльної участі духовенства при конскрипції має бути в першій мірі згляд на добро народности, а звертаємо увагу лише на суцні Ёго слова: „Латинники є Поляками, бо по польски відмовляють молитву, значить, молять ся по польски. Се є ціхою їх народности. Коли говорять по руски, то лиш тому, що мешкають між Русинами. Тому все латинники повинні при конскрипції записувати ся яко Поляки з розговірною мовою польскою, бо треба вірити (!!!), що не промине нове десятилітє, а не знайде ся ні одной місцевости, в котрій Поляки в розговірній мові уживалиби руского языка (!!!)“.

Похвали для Впреос. Митрополита Андрея від... „Slowo-a polsk-ogo“.

В ч. 19 с. р. містить „Slowo polskie“ статію, в якій мимоволі висказує якнайбільші похвали для нашого Митрополита. Наш Митрополит, говорить ся в статі, удостоїв ся похвал від ученого Пальмієрого, під его впливом є навіть учений князь Маке; єму приписує ся обнову руского клира. Митрополит мав відвагу перед високими кругами зазначити, що польське духовенство через своє душехвастство є виновником упослідження унії і головною перешкодою в зближеню Росії до католицизму. Розумієсь, „Slowo polskie“ бере се всьо за эле Митрополитови і з тої причини виливає на него цілу свою злобу.

Про єресь модернізму.

Ми дістали недавно лист такого змісту: „Дня 20/XII м. р. відбув оя в.... соборчик деканальний задля енцикліки „Motu proprio“. Порушено квестію: „Що є модернізм?“ На се питанє

ніхто з присутніх не вмів відповісти. Дефініція слова „модернізм“ є св'ященству не знана. Прошу Всх. Редакцію о поміщене в „Няві“ статі о модернізмі“.. — У відповідь на сей лист пригадуємо, що „Нива“ помістила вже обширну і вичерпуючу статю о модернізмі в р. 1908 в чт. 6 і 7 під заголовком: „Про єресь модернізму“ (ст. 161—171 і 194—199) і до сеї то статі відсилаємо цікавих. Тут виписуємо з неї лише два уступи, з яких можна собі виробити понятє о модернізмі.

„Ліве крило модернізму, то свідомо і консеквентно переведена система засад новочасної, протихристиянської, протикатолицкої філософії, приноровлених в біблійній історії та егзегезі, в історії церкви і догми, в культі і в дисципліні церковній. То крило стало на точці засадничо церковному світоглядові противній...

„Праве крило модернізму приймає з лівого табору лиш деякі точки, іменю такі, що не противлять ся догматичним рішенням церкви, але не суть згідні з єї духом. Теоретично домагає ся той злагоджений модернізм або реформований католицизм, щоби церков дала навічі взагалі, а теології з окрема, більше свободи і щоби допускала погляди, які не противлять ся догмі, але і не годять ся з консеквенціями з догм витягненими. З практичного боку домагають ся реформ в церковнім житю, в аскезі, в заряді церкви, хоч церква не признає за потрібне реформи переводити, узнєє їх навіть на теперішній час шкідливими. Тим реформаторам бракує того, що св. Ігнатій називає „sentire cum ecclesia“. В практиці однак дуже тяжко перевести границю між лівими а правими модерністами і оба напрями нераз зливають ся в мрачний, замотаний центр“.

(ст. 161—2).

Чи Служба Непорочному Зачаттю не є законно утверджена?

Таке питанє поставив я собі, коли мені попав в руки случайно устав, властиво „Извлечение изъ церковнаго устава на годъ 1911,“ о. Ореста Сиротиньского. На стор 59, уст. 1. подає автор устав на Непорочне Зачатіє Пр. Діви і велить на Літургії брати Апостол до Галатів зач. 210 від половини а Євангеліє Луки зач. 36. На вечерні того дня стихири Октоїха 3 і св'ятим 3, Слава: Нині: догмат сходячого 2. гласа; так само стиховна Октоїха, стихири мучениці і т. д.

Яким правом, питаю, подає автор такий устав, коли пречинь є приписана осібна Служба Неп. Зачатію, де має ся брати на Літургії Апостол до Євреїв зач. 320, Євангеліє Луки зач. 3... „Посланъ бысть“; по полудни вечерня попраздненственна. Взагалі, коли при всіх иньших св'ятах, подає відповідно автор предпраздненство, Праздник, Попразднен і Отданіє праздника, то спеціально при празнику Неп. Зачатія ані не здадує о тім, якби тут не істнувало Предпраздненство, Попразднен і Отданіє. Однакже при тім св'яті автор дає „примічаніє“, „що нова служба Неп. Зачатія предложена Львовському Собору не є як законно утверджена“. Отже автор добре знає, як такий, що рік.

річно пише свої „извлеченія изъ устава“, о Службі Неп. Зачатія, та не подає її, бо твердить, що она не оу бѣ законно утверждена“. Чогож вимагає автор до законного утвердження Служби Неп. Зачатія? Прецінь відповідно Рішенням Руского Провінціального Собора в р. 1891, в титулі І, главі ІІ, уст. 2. ст. 74, в Додатку до рішень того Собора з р. 1897 в додатку ІV. ст. 49, приказує сей Синод, щоби Митрополит сам постарав ся о уложенє устава того празника по правилу більших празників Богородичних. Тому досить учинено і в додатку ІV. букв. а. ст. 50—74 єсть служба і устав разом з предпразденством 9 дневна на всі случаи. Коли додати сказане в додатку ІV а на стор. 50, стрічка 4 з гори від середини сьгѣ рѣди на желаніє наших проєскаційныхъ иерархическихъ, соборныхъ на соборахъ прежде Собора настоящихъ, естѣственныхъ службъ скѣпченіемъ о Непорочныхъ Зачатіи П. Бѣги ко видѣ большіхъ праздниковъ Богородичныхъ і т. д., пригадати видану 1901 р. в Перемишлі, окремим випуском Службу Непорочного Зачатія, розіслану всюди і приказану совершати ся, заглянути до типика Впр. о. І. Дольницького з р. 1899 на стор. 156 тай до Изборника бл. п. о. Он. Лепкого з р. 1905 ст. 388—398, то яку підставу має о. О. Сиротинський твердити, що Служба Неп. Зачатія „не оу бѣ законно утверждена“? В такім разі, если він узнає лиш догмат Неп. Зачатія а Служби і устава ні, хотай по опреділеню догмата о Неп. Зачатю П. Діви узаконнили наші Владики празнувати в своїх епархіях сей празник більшим видом т. є. новоуложеним уставом, чому подає під днем 9. грудня сьвято Неп. Зачатія, коли служба і устав поданий неправдиво? Чи не більше вже консеквентно булоби до смаку автора подати під днем 9. грудня сьвято Зачатія сьв. Анни а „нове“ сьвято Неп. Зачатія Пр. Діви викинути цілком зі свого „извлеченія“? А пророс. „Новый завітъ“ о. прал. Вачинського, Львів 1903, в календарі при кінці на ст. 974 під днем 9. грудня не подає утренняго Євангелія, Апостола і Євангелія літургійного на Неп. Зачатіє, коли всюди инде навіть при кождім сьв. поліелейнім подає Апостол і Євангеліє даного сьвята.

Булоби вказаним консеквентно до випущеного в „мір православний“ ч. 1. Церковного востока“, по заяві... „мы хотимъ быть чисто сердечными и искренними“, в ч. 2. „Церк. Вост.“ випечатати вже готові здобутки борби з „новшествами“ гр. кат. російскихъ єреїв в Галичині.

о. Мел-ий.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає

свьящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 3.

Львів, 1 лютого 1911.

Рік VIII.

о. Д-р Д. ЯРЕМКО.

Декрет „*Ne temere*“ і „*Maxima cura*“ — а Русини.

Кількалітний понтифікат Сьв. О. Папи Пія Х. замітний є значним числом рішень і заряджень в різних областях церковної дисципліни і церковного права. До найважніших рішень Ап. Престола належить декрет *Ne temere* о формі заключення заручин і супружа і декрет *Maxima cura* о адміністративнім перенесенню парохів,

Оба декрети проголошено не лишень в цілій латинській церкві, але також їх оповіщено Митрополитим і Єпископскими Ординаріями і в нашій рускій церковній провінції.

Та коли в своїм відношеню до цілої латинської церкви і єї канонічного права оба декрети славлять ся тим, що усувають замішанє і неясности, до яких доводив попередний правовий стан річі — то не можна сего самого сказати про ті декрети, о скільки вони відносять ся до нас. Протівно, можна сказати, що оба декрети викликали у нас сумніви і спричинили в нашім церковнім праві неясности, яких дотепер не було. Доказом сего протівні погляди двох найвизначніших знатоків нашого церковного права, о. Д-ра В. Масцюха м. професора церковного права і префекта студий при дух. семинари в Перемишлі, який в ціннім своїм творі „Церковне право супруже“ висказує і доказує свій погляд, що декрет *Ne temere* обовязує

Русинів церковної галицької провінції,¹⁾ — і погляд о. Д-ра І. Рота Т. І. з Кракова, який в „Gazet-i kościeln-ij“ в статі п. н. *Rusini wobec dekretu „Ne temere“* (z powodu książki X. Prof. D-ra Maściucha) перечить тверджене о. Д-ра Масцюха і старає ся доказати протилежний погляд, що Русинів декрет *Ne temere* не обов'язує.²⁾ Знова в справі другого декрету *Maxima cura* появили ся між нашим духовенством всякі сумніви і толки, які дадуть ся обняти тим самим питанням, чи сей декрет має обов'язуючу силу в нашій церковній провінції

Тому, що питання про обов'язуючу для нас силу обох декретів з ріжних зглядів, — а головно з огляду на правильний розвиток нашого церковного права є для нас питанням великої ваги. являє ся конечним, щоби се питання ширше і основніше обговорити і причинити ся до можливого його порішення.

*

*

*

1) Зачнемо від декрету *Ne temere* тому, бо він виданий єще в р. 1907, є проте давніший від декрету *Maxima cura*.

Звернемо наперед нашу увагу на зміст декрету *Ne temere* в основних его точках і узглядимо міжобрядові відносини і ту ситуацію, яка витворилаби ся для нас в случаю, єслиби сей декрет нас не обов'язував.

Се може декому видавати ся дивним, що даєть ся першєнство тій євентуальности, що нас сей декрет не обов'язує; се може видавати ся тому дивним, бо опинія нашого загалу а навіть теперішня церковна практика уважає Русинів за обов'язаних декретом *Ne temere*. Відповідно до сего випадалоби ту можливість, що нас сей декрет не обов'язує, трактувати як справу другорядну а не першорядну.

Та дуже поважний згляд приневолює нас до сего, а саме згляд на повагу науки канонічного права.

Значіне науки кан. права і наукової его інтерпретації є в кат. церкві дуже велике і самою церквою признаване так, що в нерідких, навіть найважніших случаях церковної дисципліни і церковного права, наукова інтерпретація в недостаті позитивних авторитативних рішень церковних заступає їх місце і дає основу до відповідної церковної практики. Так пр. не лишєнь в церкві східній, але і в католицькій западній церкві нема дефінітивного авторитативного рішення, що супруже заклучене по отриманю висших съвячень є неважне; та мимо сего існує від давна церковна практика, уважаюча ті супружа за неважні

¹⁾ Д-ръ В. Масцюхъ. Церковне право супруже. Перемишль 1910. ст. 403 ув. 20.

²⁾ *Gazeta kościelna*, січень 1911. р. Ч. 2 і 3.

і то на основі наукової інтерпретації каноністів¹⁾. Если в так важних случаях, в случаях сумніву, церков руководить ся повагою наукової інтерпретації і її признає, то і нам в справі декрету *Ne temere* і его обов'язуючої сили треба признати ту повагу каноністичної науки і треба належито оцінити значіне предложеної наукової інтерпретації про обов'язуючу силу декрету в відношеню до Русинів.

Є фактом, що дотеперішна наукова інтерпретація декрету *Ne temere* про его відношене до Русинів висказала ся в двох противних напрямх, бо після пояснення о. Д-ра Масцюха Русини є вязані декретом а після пояснення о. Д-ра Рота не є вязані. З сего слідує, що наука канонічного права і її дотеперішна інтерпретація декрету, висказана через двох найвизначніших знатоків нашого права, не дає нам певного рішення, питанє лишає ся до тепер спірним в науці; за сим слідує, що обов'язуюча нас сила декрету є сумнівна — а *lex dubia non obligat*.

Тимто відповіднійшим відає ся, щоби подаючи зміст згаданого декрету узгляднити перше ту евентуальність, що він нас не обов'язує, а доперва потім заняти ся провіренем всіх дотеперішних доказів за і проти обов'язуючої нас сили сего декрету.

Тому, що докладний зміст цілого декрету враз з поясненнями був поданий в „Ниві“ в р 1908,²⁾ вистане зазначити і пригадати основні точки сего декрету і замітні его ріжницї від обов'язуючого до тепер тридентийского декрету *Tametsi*.

Декрет *Ne temere* складає ся з двох частий крім введеня.

В першій части находять ся постанови про форму заручин. Що до сеї форми постановляє декрет, що лишень такі заручини будуть важні і будуть мати канонічні наслідки, які заключають ся спорядженем заручинового акту на письмі з підписом обох сторін і то в присутности парха згл. ординария, який має сей документ підписати або принайменче в присутности двох сьвідків, котрі рвнож мають підписати ся.

Під парохом має розуміти ся кождий настоятель парохії, який має повну юрисдикцию властивого пароха, отже крім властивого пароха, також завідатель, завідатель *excurrento*, а також сотрудник *enm iure directionis*. Власть їх в справах заручин а також і супружества обмежує ся лишень на парохіяльну територію. Після рішень Конгр. Собора належать ту також війскові курати для осіб війскових.

Крім згаданих належать ту і ті місіонарі в краях місійних, котрим поручив настоятель місії душпастирство в певній оз-

¹⁾ Freisen, Geschichte des can. Eherechts bis zum Verfall der Glossenliteratur. Tübingen 1888. ст. 718 — 768.

²⁾ Д-р И. Жук, Пояснения до нового декрету супружеского „Ne temere“. Вийшли особною відбиткою у Львові 1908.

наченій околиці, або загально там, де місійні округи не є докладно розграничені.

Дотеперішнє загальне право супруже не приписувало для важности заручин ніякої спеціальної форми контракту. Вимагало лишень захованя тих норм, які диктує природне право. Лишень захованя тих норм домагає ся і наше право супруже, обовязуюче до тепер в галицькій провінції. Синод львівський в Додатку 38 кн. 4. §. 3. в слід за Інструкцією для судів духовних в Австрії вимагає лише сего: „Заручини можуть важно заключити ся тільки через обявлене волі зділане добровільно і з належитою розвагою тими, котрі можуть межи собою важно і дозволено заключити супружество“.

Про форму, в якій то обявлене волі має зділати ся, нічого не говорить ся.

Та у нас було від давна стремління до певної форми заручин. Вже Синод замойський, говорячи про уневажнюючу перепону загальної приличности (*publicae honestatis*), котра повстає з незаконно розвязаних заручин і уневажняє супруже одної сторони зі сродниками першого степеня другої сторони, приписує в тім случаю „торжественну“ форму заручин. По за тим не маємо ніякої законно приписаної форми заручин; тому в тім случаю, коли *Ne temere* нас не обовязує, будуть заручини між Русинами уважати я важно заключені, если будуть заховані висше згадані норми природного закона.

На питанє, чи важні булиби заручини заключені в сей спосіб без форми приписаної декретом *Ne temere*, еслиби одна сторона належала до руского а друга до латинського обряду, не можна нічого певного сказати. Правдоподобно, що не булиби важні. Вносити можна з рішення конгр. Собора з дня 28 марта 1908 р *ad l.* „*Utrum validum sit matrimonium contractum a catholico ritus latini cum catholico ritus orientalis, non servata forma a decreto Ne temere statuta?* Конгр Соб. відповіла: *Negative*. Если проте супруже булоби не важне, можна вносити, що в тім самім случаю і заручини булиби неважні.¹⁾ Щоби отже католик руского обряду з католицкою стороною латинського обряду міг заключити важні заручини, мусить правдоподобно придержувати ся форми, яку приписує *Ne temere*. Таке поясненє здає ся більше відповідати духови цілого декрету.

Годить ся замітити, що в цілім декреті і відповідях конгр. Собора нема найменшої згадки про обряд Ординарія або паpоха і иньших урядових авторизованих сьвідків заручин. Нема

¹⁾ Проф. W. Abraham, *Forma zawarcia zaręczyn i małżeństwa w najnowszej ustawodawstwie kościelnym*. Lwów 1909 str. 133 ув. 1. инакше аргументує: *Orzeczenie to nic o zaręczynach nie wspomina, więc należałoby wnosić, że będą zawarte ważne, chociażby nie przestrzegano formy dekretu Ne temere*. Сам однак сумніває ся, чи законодатель міг мати такий намір. Він справді бувби противний духови цілого декрету.

також домагання, щоби се був Ординарий або парох місця замешканя або довшого (одномісячного) побуту наречених. Лишень приписує ся, щоби се був Ординарий або парох місця, в котрім заручиновий документ списує ся. Конгр. Собора дня 28 марта 1908 р. дала таку відповідь: VII. (*Sponsalia*) *posse celebrari coram quolibet ordinario aut parcho dummodo intra limites territorii ejusdem ordinarii vel parochi.*

З сего слїдує, що руский парох і пр. може бути урядовим церковним свідком заручин не лишень в случаю, коли наречені належать до різних обрядів а саме до руского і латинського, але також в случаю, колиби обоє наречені належали до латинського обряду. На своїй території є руский парох урядовим свідком заручин для всіх тих, котрих обов'язує форма заручин установлена декретом *Ne temere*. Єслиби наречені підлягали військовому куратови як особистому пароху, то можуть так само перед ним, як рівнож в присутности місцевого пароха заключити важні заручини, бо до їх важности вистарчає присутність якого небудь пароха, котрий в своїй парохіяльній території має право зглядом всіх виконувати свою власть урядового свідка заручин.

З представленого стану річи бачимо, що декрет *Ne temere* навіть в случаю, єслиби Русинів не обов'язував що до форми заключеня заручин дає руским парохам ті самі права урядового свідка заручин, що і латинським парохам.

(Дальше буде).

Богослуженє церковне, потреба душі людської, розвій.

(Кілька заміток під розвагу нашим літургістам).

(Конець).

А який в нас розвиток? — От хоч кілька примірів.

В перших часах християнства Церков вже то з огляду на святість тайни Крещеня, вже то ведена інстинктом самооборони перед зрадниками в часах переслїдованя, приготавляла довгий час до принятя крещеня тих, що хотїли стати християнами. Та хоч оглашених себо тих, що приготавляли ся до принятя крещеня, причислювано до християн, то в многих занятях відділювано їх від вірних. Слїди сего відділення від прочих вірних позістали в нашій літургії — ще і нині, хоч нема оглашених, обов'язаний св'ященик на Службі Божій відмовляти екте́нію та молитву за оглашених. В латинськїм обряді викинули ті молитви вже в 4. віці, а ми ще в 20. столітїю боїмо ся счеркнути їх із літургікона, хоч, як відомо, стану оглашених в Церкві Христовій нема. Годї відповісти, о що і за кого св'ященик молить

ся в дотичних молитвах. Були вправді і в нас проби викинути сі молитви, але нерозумний консерватизм вернув їх назад тай годі сподівати ся, щоби коли счеркнено їх із нашої Служби Божої. Проби викинення молитви за оглашених: а) се „римська Служба Божа“, як названо скорочений спосіб відправи Служби Божої; б) буля папська з д. 21/8 1754 до архимандрита італійських Василян, в котрій Венедикт XIV. в §. 4. позволяє счеркнути дотичні молитви: *Preces atque oratio pro Catechumenis omitantur*“.¹⁾

Друга хиба слабого розвою нашого обряду та нерозумінє потреб душі людської і обставин часу: се довгість нашого обряду. Звідси майже природно пливе махінальне і скоре відправляванє церковного богослуження, що не є ані висловом живої віри та перенятя ся сьв. дійствами — ані не приносить збудованя вірним. Сей момент занедбаня нашого обряду підхопив та скритикував принц Макс такими слов ми: „*Quartus defectus, quod ad practicam executionem attinet est saltem pro hodierno die nimia longitudo officiorum Orientalium. Missae Orientales multo longiores sunt quam nostrae (латинські) et ordinarie solum pro solemni celebratione ordinatae. Officia autem divina omnia ter aut quater longitudinem Romanorum officiorum habent. Officia etiam sacramentorum et sacramentalium longissima sunt, imprimis officia sepulturae. Haec longitudo officiorum tentatio pro Orientalibus est ad omittenda officia. Ideo saltem schismatici raro missam celebrant. Imo in multis monasteriis, ubi tamen major zelus est, solum unica saepe missa in sabbato et in dominica celebratur et intra hebdomadam nulla... Ex alia parte ex illa longitudine tentatio ad officia celerissimo modo perficienda. Quoad haec fatendum est, quod Orientales summam dexteritatem in accelerandis divinis officiis habent. Sciunt psalmos recitare vere in ictu oculi. Ita per longissima sua officia non ita tamen longum tempus absumunt*“.²⁾

Проте й не диво, що многі сьвященники і давнійше і тепер радили і радять собі в справах обрядових — скажім — нужди ради, як можуть, так що в кожній майже парохії є иньший типик.

Трете: се неприязне відношенє — на жаль може і многих — до всього, що нове. Не хотять прийняти нового богослуження та нових практик релігійних, хоч би сего вимагали потреби душі та обставини часу, ба навіть — хоч би сего домогало ся зверхне віруванє в якусь обявлену правду. Нап'ятував се остріми словами митрополит Анд. Шептицький в посланю з д. 11/5 1906 (на стр. 7 і 8): „Пытанє проте, чи нова якась Служба, цілкомъ вѣдповѣдаюча формамъ, приписамъ, духови обряда

¹⁾ Се Бреве Вен. XIV. видане в Булярії: *Sanctissimi Dmi Ben. XIV. Bullarium, in quo continentur epistolae et constitutiones pro regno Poloniae et M. Ducatu Lithuaniae, tum aliae select. pro unis. ecclesia editae...* Per Adalbertum Schylarski, Canonic. Leopoliensem — Leopoli 1760 p. 400—405.

²⁾ *Princeps Maximilianus: Praelectiones de Liturgiis or. p. 40.*

грецького мала бы уходити за недозволену інновацію, лишь для того, бо єсть новою. На те питанє рѣшучо треба вѣдповѣсти, що при захованю правныхъ формальностей (*servatis de iure servandis*) и формы обрядової може бути впроваджене нове богослуженє такъ вѣдповѣдне духови обряду, що хотяй нове, обрядови не буде чуже. Если того не признасть, треба сказати, що богослуженє обряду грецького такъ замерло, що вже не єсть способне до нѣякого розвою. Уважати за рѣчь сушну восточнымъ обрядамъ бракъ внутрєнной силы житя и розвою, се єсть брати обрядъ не такимъ, якимъ его намъ исторія передала, але такимъ, якимъ находить ся въ якѣмсь однѣмъ выданю, вѣдъ котрого де смѣе анѣ на волось вѣдступити сей, що не знає анѣ его духа анѣ исторію“.

Четверте: се нерозумний консерватизм, привязанє до внѣшности — се якесь утотоженє обряду з догматом; — се слабѣсть, якою ми заразили ся вѣд північнихъ Росіян, а на яку не слабували навѣть Русини православні за часѣв Петра Могили, Галіатовского, Гізіеля. Про се ось такъ пише Забужный: „Люди мало развитые въ религіозномъ отношеніи и незнакомые съ исторіей Церкви, рѣдко обращаютъ вниманіе на животно-рождающій духъ въ религіи, духъ любви и мира; имъ прежде всего бросается въ глаза внѣшняя обрядность, и они привязываются страстно къ буквѣ, которая убиваетъ, убиваетъ именно любовь, внося раздоръ и разъединеніе. Для такихъ узкихъ умовъ Вселенская Церковь — это все равно, что собственная приходская колокольня. Чего съ высоты ея не увидишь, то для нихъ какъ будто вовсе и не существуетъ, это для нихъ ересь и нечестье. Такой узкій поклонникъ буквы увидитъ, что другой христіанинъ крестится иначе чѣмъ онъ, и сейчасъ готовъ считать его какимъ-то нехристомъ, бусурманомъ. Правоту своей вѣры онъ оцѣниваетъ не по внутрєнной истинѣ вѣроученія, не по обилію добрыхъ дѣлъ, но по количеству пропѣтыхъ „аллилуіа“ и по вѣсу колоколовъ въ своей церкви. Такое узкое пониманіе вѣры, такая уродливая привязанность къ обрядовымъ особенностямъ отличаетъ, напр., нашихъ старообрядцевъ. Они вотъ уже 250 лѣтъ спорятъ съ православными изъ-за нѣсколькихъ буквъ и изъ-за перстосложенія“.¹⁾

А митрополит Анд. Шептицкий в висше згаданім посланю не лишь закидає такимъ „консерваторамъ-оборонцамъ“ нашего обряду скрайне незнанє історіи і духа обряду та говорить, що „всѣ подобні мнѣня опирали бы ся на впрость блуднихъ припущеняхъ“, але крім сего острыми словами пятнує сю хоробливу міязму нашего обряду: „Ажъ надто очевидно рѣчею — пише митрополит — якъ далеко може завести въ церковнѣмъ житю такий консерватизмъ, котрий уважає кождый давный звичай, хотяй якъ нецерковный, за згѣднй зъ нашимъ обрядомъ лишь

¹⁾ І Забужный: Въ защиту вѣры, С. Петербургъ 1908 стр. 200—201.

для того, „що таке бувало“, наші противники готові бы тымъ самымъ аргументомъ доказувати, що до нашого обряду належать павутины, подерті стихарѣ, брудні илитони и прч“.

Але чиж наш обряд вже пропаций, чи може противно він має в собі великі богацтва, які вказують на велику его силу та віщують ему гарну будучність при розумнім, але і рішучім его розвою?

На се нехай нам відповість великий приятель нашого обряду князь Макс, який в своїх викладах про східні літургії так виражає ся: „*Primus et maxime importans valor Orientalium liturgiarum consistit in earum valore dogmatico. (з виїмками, на які я вказав в статії) Imo character dogmaticus, character specialis et maxime praelucens harum liturgiarum est.. Praeter valorem dogmaticum continent etiam liturgiae Orientales valorem moralem, in quantum adhortationes ad virtutes et altissima sentimenta moralia continet. Imprimis cantus quadragesimales pulcherrimas adhortationes ad practicandas virtutes et imprimis ad exercendam poenitentiam praebent. Inde etiam multa argumenta ascetica pro pietate et moralia ex illis liturgiis hauriri possunt.. Simili modo liturgiae Orientales redundant operibus sanctorum patrum ecclesiae, ita ut ex duplici elemento, ex scripturali et patristico constant. Cum hoc momento patristico cohaeret alius valor harum liturgiarum, nempe valor poeticus.. Excellunt deinde liturgiae Orientales per splendorem caeremoniarum, per pompam exteriorum cultus*“ (Гл. О. cit. pag. 20, 36—37).

Тим кінчу мої рефлексії о нашій богослуженю; — о нашій дисципліні церковній иньшим разом.¹⁾

Кристинопіль, 28/12,

М. Галушницький.

¹⁾ Дуже просимо і вже наперед сердечно дякуємо — Редакція.

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

81. Угорурска церковн. громада в Маганой-Сіті, Па.

Адрес духовника: Rev. Emil Kubek⁴¹⁾, 619 Mahanoy Ave, Mahanoy-City, Pa.

82. Угорурска церков. громада в Duquesne, Pa.

Адрес духовника: Rev. Orest Csornyak, 304 First Str. Duquesne, Pa.

83. Угорурска церков. громада в Скрентон, Па.

Адрес духовника при церкві Преч. Діви Марії: Rev. Michael Bendasz, 425 Spring Ave, Scranton, Pa.

84. Угорурска церков. громада в Скрентон, Па.

Адрес духовника при церкві свв. Йоана Хрестителя: Rev. Michael Jacskovics 415, 4-th. Ave, Scranton, Pa.

85. Церква свв. Петра і Павла в Скрентон, Па.

Хоча церковна громада заложена для Галичан вже давнійше (1890 р.), одначе не могла розвинути ся, як інші, задля постійних агітацій і зі сторони угорских Русинів і з боку завсїгди заборчо успособленої до нас росс. прав. місії⁴⁵⁾.

В остатніх вже роках, а передовсім з хвилиєю прибуття на се душпастирство о. Олекси Пристая розвиток запевнений, тим більше, що і громадяни національно осявідомлені.

⁴¹⁾ о. Е. Кубекъ, один з більших нині борителів проти руск. кат. Єпископа в Америці, автор різних дописів в противній нам пресі і т. д.

⁴⁵⁾ Росс. прав. шематизм: Петро-Павловская церковь, свящ. Алексій Богуславскій, псал. В. Кедровскій, 1800, Wathburon Str. Scranton, Pa.

Ibidem: Предтеченская церковь в Sheppon, Pa., приписана до Scranton, Pa.

Крім школи, читальні і кількох церковних товариств є печатня і книгарня, власність П. Гришка, який також є редактором недавно założеної української юмористичної газети „Шершень“.

Душ в громаді вище 2.000, дітий шкільних 70.

Адрес сьвященика: Rev. Alex. Prystaj 419, North 7 Str. Scranton, Pa

86. Угровуска церковна громада в S. Sharon, Pa.

На тепер без духовника.

87. Угровуска церков. громада в Sheffield Pa.

На тепер без духовника.

88. Гапичко-руська церков. громада в Ялден-Стейшин, Pa.

Основана в 1906 р. Має деревляну церковцю і під нею салю шкільну.

Душ в парохії 1.000, дітий шкільних 40.

Адрес сьвященика: Rev. Emil Martchak-Baranskyj. P. O. Box 124, Alden-Station, Pa.

89. Гапичко-руська церковна громада в Петробе, Pa.

Заснована 1900 р. Душ 1.800, дітий шкільних 60.

Адрес сьвященика: Rev. Miron Danilovitch P. O. Box Latrobe, Pa.

90. Угровуска церков. громада в Пайсерінк, Pa.

Адрес духовника: Rev. Alex. Dzubay, P. O. Leisering, Pa.

91. Угровуска церков. громада в Брадевил, Pa.

Адрес духовника: Rev. Stephen Gulevics, P. O. 64. Bradenville, Pa.

92. Гапичко-руська церков. громада в Бервік, Pa ⁴⁶⁾.

Душ 700, дітий шкільних 25.

Адрес сьвященика: Rev. Hilarion Jakimovitch. Berwick, Pa.

⁴⁶⁾ Росс. прав. пематизм: Васильевская церковъ, свящ. Н. Шишкинъ 1228—2 nd Ave, Berwick, Pa.

93. Галицько-руська церков. громада в Сімпсон Па⁴⁷⁾.

Душ 1.400, дітий шкільних 30.

Адрес священика: Rev. Vlad. Obuszkevitch, P. O. Box 166, Simpson, Pa.

94. Галицько-руська церков. громада в Лансфорд, Па⁴⁸⁾.

Адрес духовника: Rev. H. Martyak, P. O. 41, Landsford, Pa.

95. Галицько-руська церков. громада в Монт-Кармель, Па⁴⁹⁾.

Душ 1.600, дітий шкільних 35.

Адрес священика: Rev. Vlad. Spolitakevitch, 346 West Ave, Mt. Carmel, Pa.

96. Галицько-руська церков. громада в Лопез, Па⁵⁰⁾.

Душ 1.300, дітий шкільних 35.

Адрес священика: Rev. Eugeny Bartosh, P. O. Lopez, Pa.

97. Угороруска церков. громада в Jessup, Pa.

Адрес духовника: Rev. Theodore Ladomerszky, P. O. Box 67, Jessup, Pa.

98. Угороруска церков. громада в Clymer, Pa.

Адрес духовника: Rev. Paul Mankovics, P. O. Clymer, Pa.

99. Угороруска церков. громада в Punxutawney, Pa.

Адрес духовника: Rev. Anthony Mhley, 714 Second Ave, Punxutawney-Lindsey, Pa.

100. Угороруска церковн. громада в Kingston, Pa.

Адрес духовника: Rev. Nik. Melesanyj, 331, Chestnut Str. Kingston, Pa.

⁴⁷⁾ ibidem: Василевская церковъ, свящ. Александръ Кальчевъ, Р. О. Box 163, Simpson, Pa.

⁴⁸⁾ ibidem: Рождество-Богородичная церковъ, свящ. (временно дождаеть) М. Фекула, псалом. З. Борухъ Р. О. Box 85, Landsford, Pa.

⁴⁹⁾ ibidem: Арх. Михайловская, свящ. Іосифъ Данкевичъ, псал. М. Баландюкъ, 4-6, West Ave, Mt Carmel, Pa.

⁵⁰⁾ ibidem: Владимирская церковъ, свящ. Василій Быковъ Р. О. Box 254, Loper, Pa.

Ої виписки хай свідчать про умовини наших громад, та працю тих народовців-священиків, що наші громади складали.

101. Церква св. Михаїла Арх. в Нортгемптон, Па.

Першими поселенцями в тій місцевості із Русинів були Лемки з повітів: Сянік і Ліско. Церковну громаду основано в 1898 р., а відтак в 1901 р. вимуровано прегарну церкву з п'ятьма копулами за 24.000 доларів. По о. Н. Дмитрові в 1907 р. обняв душпастирство о. Петро Лучечко, на яким пробуває до тепер. Церква, гарно мальована, має три дзвони і ціле урядженє. І був би дійсний гаразд, слиби не кириня Общества, яке завсе інспірує своїх членів в дусі противнім католицькому віруваню та на сей лад ширить тягом межиусобицю в парохії.

Душ до 3.000, дітий шкільних 90.

Адрес сьвященика: Rev. Peter Luczeczko, P. O. Box 2. Northampton, Pa.

102. Гапицко руска церков. громада у Форд-Сіті, Па.

Душ 600, дітий шкільних 20.

Адрес сьвященика: Rev. John Zacharko, P. O. Box 2. Ford-City, Pa.

103. Гапицко-руска церковн. громада в Бутлер, Па.

Душ 2.500, дітий шкільних 60.

Адрес сьвященика: Rev. Michael Balogh⁵¹⁾, Konte, 9, P. O. Box 8. Butler, Pa.

104. Гапицко-руска церков. громада в Койн, Па.

Душ 1.300, дітий шкільних 50.

Адрес сьвященика: Rev. Roman Volyneec, P. O. Box, 13, Coyne, Pa.

105. Уггоруска церков. громада в Своєрс, Па.

Душпастир консолідуєть ся з нашим сьвященьством; церковне майно записане на імя руск. кат. Єпископа в Америці.

Адрес духовника: Rev. A. Duda, P. O. Swoyers, Pa.

106. Уггоруска церков. громада в Сайксвіл, Па.

Адрес духовника: Rev. Nestor Wolensky, P. O. Sikesville-Jeffersone Co, Pa.

⁵¹⁾ о. Михайло Балог, уггоруский сьвященик, від першої хвилі прибути Єпископа Оргинського станув по стороні правди. За те вдостой ся переслідуваня на всяні способи зі сторони уггоруского клиру в Америці.

107. Церква св. Курила і Методія в Олифанті, Па.

Рік заложення 1893. Церковна громада основана о. Теофаном Обушкевичом⁵²⁾, який перебуває на ній кільканадцять літ та крім деревляної церковці і читальні Качковского нічого більше не було за його душпастирювання в громаді. Більший приватний масток⁵³⁾ згаданого отця, національне освідомлене деяких парохіян та попиране рос. прав. місії⁵⁴⁾ є головними мотивами, задля яких мусів о. Теофан опустити олифантську громаду. По нім прийшов на короткий час о. Макар, а відтак о. Іван Ардан⁵⁵⁾. В 1908 р. обнімає душпастирство о. Гривнак, а з 1909 р. о. Іван Сендецький, який є дотепер. Вже з приходом о. С. Макара починають ся у громаді гарнійші дні і лад, складаєть ся брацтво Р. Н. Союза, колектують на нову церкву, збираєть ся гурток людей під проводом свого душпастиря, щоб постійно трудити ся для добра католицької ідеї та націо-

⁵²⁾ Сильветка о. Теофана редактора „Правди“ загально звісна і тут і там, та не потребує особливих докладів. Такі моменти, про які згадувало ся перед тим, як Манфілд, Па і т. д. на завісї завжди остануть страшними плямами в життю сьвященика, який ще має відвагу носити католицьку одїж, та його кертична робота супроти руск. кат. церкви в пів. Америці мусить бути напаянчована чорними красками в історії руск. кат. церкви.

⁵³⁾ Що о. Теофан трудив ся передовсім для блага своєї кишені се свідомством 17 більших хат у Олифанті, його приватне майно з того часу, з яким навіть, хоча би для ощадження низших почувань своїх громадян, не хотів скрити ся.

⁵⁴⁾ Не дивним вже чином за душпастирювання о. Обушкевича що раз сильнійшою ставала ся місцева рос. прав. громада відай і за його почином заложена, яка не має ніяких Росіян, лише наших Галичан. Було „невинним“ звичаєм о. Теофана в своїй читальні викладати своїм парохіянам „святую православную веру“, які „скріплені“, тої хвилі переносили ся до рос. прав. громади. Портрет злої памяти о. Наумовича поміщений на першій місци в парохіяльній канцелярії був провідною звїздою і для католицького душпастиря, відзначеного крилошанською одежою перемискої капітули і для вірних його парохіян.

Що найшла ся горстка народовців-католиків в тій громаді, се заслуга оо. сусїдів-народовців.

— Рос. прав. шематизм: Николаевская церковь, временно завѣдуеть Іером. Антоній (Репелла), Р. О. Olyphant, Pa.

⁵⁵⁾ о. Іван Ардан, редактор „Свободи“ посеред хаосу тутешніх церковних условий став ся і індіпендентним та таким проголосив себе; — зівстав через Епископа Гобана рим. кат. дієцезії в Скрентон обложений цензурою. І так, як то буває, покотив ся в глибину, оженив ся, прийнявши протестантське віроісповіданє. А однак жаль збирає, бо шкода велика сеї людини, яка довгий час так чисто і благородно боролася за права нашої церкви та так трудилася над національним освідомленем меньшого брата в Америці! Се сумний аккорд..

нального осьвідомленя парохиян, щоб не дати загарбати себе чужим. До національного осьвідомлення чи мало рівнож причинила ся праця оо. Ардана і Гривнака. Нині є вже своя читальня, брацтва, школа та величава прегарна мурована церква, яку торжественно благословив Єпископ Ортинський 30 мая 1910 р. Се труд о. Сендецкого. Та відновлена громада на Петровім камени вже не пропаде.

Душ 2.000, дігий шкільних 65.

Адрес сьвященика: Rev. John Sendekyj. P. O. Box 375, Olyphant, Pa.

108. Церква свв. О. Николая в Олифант, Па.

По своїм відході з Олифанту о. Т. Обушкевич в 1902 р об'їхав в агітаційній прогульці майже всі наші громади та з початком 1904 р. осів з наворотом в Олифанті, складаючи другу громаду із самих своїх приклонників ⁵⁶⁾, на разі ще пів православних. Вибудувано деревляну церковцю, зложено читальню Наумовича і т. п.

Душ 800.

Адрес сьвященика: Rev. Theophan Obuszkewitch, P. O. Box 478, Olyphant Pa.

109. Галицко-руська церков. громада в Плимонт, Па.

Заложена 1907 р.

Душ 1.000, дігий шкільних 30.

В громадї не брак рівнож агітації зі сторони росс. прав. місії ⁵⁷⁾.

⁵⁶⁾ Лемки з Устя рукого та сусідних сіл пов. Горлиці. З тих самих осель рекрутуєть ся місцева росс. прав. місія.

⁵⁷⁾ Крім спімлених росс. прав. місій є ще слідуючі в державі Pennsylvania, до яких належить наш нарід з Галичини і Угорщини: Росс. прав. шемат — Троицкая церковъ, свящ. Владимир Зноско, 1021—5 th. Str. Catsanqua, Pa.

— Николаевская церковъ, свящ. Алексій Борохович, 241 so, 3 rd Str. Reading, Pa.

— Владимирская церковъ приписана къ Catsanqua, Pa в Sleytington, Pa.

— Предтеченская церковъ, свящ. Александръ Кукулевскій, P. O. Box. 114, Philippsburg, Pa.

— Ружское — Богородицкая церковъ, приписана къ Philippsburg, Pa. в Osceola, Pa.

— Петро-Павловская церковъ, свящ. Фавств Чолокъ, P. O. Vintondale, Pa.

— Николаевская церковъ, свящ. Теофилъ Стефановичъ, Steelton, Pa.

— Тасовия приписана къ Vintondale, Pa, в Wehrum, Pa.

Адрес священника: Rev. Michael Lysiak, 30 Turner Str. Plymptonh, Pa.

110. Церква св. Іоана Хрестителя в Сант-Люїс, Мо.

Основана в 1904 р. о. Чаплінским, а відтак душпастирював о. Захарко, а по ньому з 1908 р. аж до тепер о. Д. Хомяк. Парохія гарно розвивається та в дійсности стається вона забором проти місцевої росс. прав. громади⁵⁸⁾, яка від кількох літ перетягає наших Галичан Є читальня, школа, брацтва Р. Н. Союзу і сестрицтво Пренепор. Зачатя, яке передовсім взяло собі за мету приукрасенє Божого дому. Під проводом невтомимого о. Хомяка дасть Бог, що в короткім часі буде там одна з гарнійше з'організованих наших громад.

В маю 1910 Епископ С. С. Ортинський давав кількадевні місії.

Душ 2 000, дітий шкільних 80.

Адрес священника: Rev. Demetrius Chomiak, 1115 Doiman Str. St. Louis, Mo.

111. Церква Успеня Пр. Діви Богородиці в Дезльодж, Мо.

Церковна громада з'організована о. Дм. Хомяком в 1909 р. В серпні 1909 р. обняв сю місію о. Лука Белянський, який за так короткий час виставив гарну дерев'яну церкву⁵⁹⁾ та зумів щиро подбати про розвій молоді громади, маючи на кождім кроці перепони зі сторони росс. прав. місії.

Душ 1.500. дітий 60.

Rev. Lukas Bielanskyj, P. O. Desloge, Mo.

112. Угорська церков. громада в Клівеланд, О.⁶⁰⁾

Громада і душпастир незалежні.

Адрес духовника: Rev. Emil Buryk. P. O. Cleveland. O.

113. Мадярська гр. кат. церков. громада в Клівеланд, О.⁶¹⁾

Душпастир під юрисдикцією рим. кат. дієцез. Епископа.

Адрес духовника: Rev. J. Lukacs, P. O. Cleveland, O.

⁵⁸⁾ ibidem: Арх. Михайловская церковъ, Іером. Іоаннікій (Красковъ) 1125 Hickory Str. St. Louis. Mo.

⁵⁹⁾ Росс. прав. шемаїзм: Рождество — Богородицкая церковъ, свящ. Іоаннъ Грацоль, P. O. Box 571, Desloge, Mo.

⁶⁰⁾ ibidem: Θεодосіевская церковъ, свящ. Іоаннъ Чепелевъ, псал. — учит. Вас. Орановскій, 64 Starkweather Ave, S. W. Cleveland. До сеї місії належить нарід з Угорщини і з Галичини.

⁶¹⁾ Імя зачартерування тієї громади: Ecclesia Romana, gr. cath. Hungaria in Cleveland, Ohio.

114. Церква св. Петра і Павла в Клівеланд, О.

І знова подібна історія відірвання ся Галичан від Угорщан, які ми бачили при деяких попередних церковних громадах з такими самими мотивами і причинами. Найперше відлучили ся грек. кат. змадяризовані Русини, а в 1909 р. галицькі Русини та в тім році оснували свою громаду, яку організував о. Й. Чаплинський. Організаційну роботу провадить далі о. В. Довгович ще з більшим успіхом. В маю 1910 р. приступлено до будови церкви за суму 24.000 долярів, а до мая с. р. зібрано вже 8.500 долярів.

Душ 2.500, дітий шкільних 50.

Адрес священика: Rev. Vlad. Dovhovitch, 2462 Professor Str. S. W. Cleveland, O.

115. Мадярська гр. кат. церковн. громада в Lorain, O.

Душпастир під юрисдикцією руск. кат. Єпископа.

Адрес духовника: Rev. John Csurgowics, 63 Wood Str. Lorain, O.

116. Угорурска церков. громада в Lorain, O.

Заступає о. Чургович, адрес як висше.

117. Угорурска церковн. громада в Юнгстон, О.

Адрес духовника: Rev. Alexius Medwecky, P. O. Box 301 Yongston, O.

118. Церква Пр. Трійці в Юнгстон, О.

Поводи відлучення ся галицьких Русинів від угорських, як при других. Галицьку громаду основує о. М. Балуг в 1909 р. Нова громада купує прегарну площу в самій середині міста з двома хагами за ціну 15.000 дол. Одну хату приноврено на церкву, а в другій мешкає священик. Душпастирство обняв з 1910 р. о. Волод. Зацерковний.

Душ 1.800, дітий шкільних 50.

Адрес священика: Rev. Vlad. Zacerkownyj, 526, Rayen. Ave, Yongston, O.

119. Угорурска церков. громада в Pleasant City, O.

Адрес духовника: Rev. Emil Mihalyi. P. O. Pleasant City, O.

120. Угорурска церков. громада в Lakewood, О.

121. " " " " Mingo Junction, О.

122. " " " " Ashthabula, О.

123. " " " " Toronto, О.

Приналежить до Toronto, О.

Адрес духовника: Rev. Dudynsky P. O. Totonto, О.

124. Угорурска церков. громада в Kellys Island, О.

125. " " " " Marblehead, О.⁶²⁾

126. Угорурска церков. громада в Gary, Ind.⁶³⁾

Громада независима, душпастир засуспендований:

Адрес духовника: Rev John Parszkuda P. O. Gary, Ind.

127. Угорурска церков. громада у Вайтінг, Інд.

Церковне майно переписане на ім'я руск. кат. Єпископа. Душпастир, хоч Угоршанин, ширий народовець, який від першої днини прибуття Єпископа Ортиньского бореться за правду з дійсним пожертвоуванем.

Адрес духовника: Rev. Valentine Balogh, P. O. Box 4911 Weitting, Ind.

128. Угорурска церков. громада в Diamond, Ind.

Приписана до Вайтінг, Інд.

129. Угорурска церков. громада в Chicago, Ілл.⁶⁴⁾

Душпастир індіпендентний, його адрес: Rev. E. Volkay, 2118 W. 51 Str. Chicago, Ill.

⁶²⁾ Росс. прав. шемат: Троицкая церковъ, приписана къ Marblehead, О. в Kellys Island, О.—

⁶³⁾ ibidem: Успенская церковъ, іером. Іоаннъ (Германовичъ) О. Р. Box 175. Marblehead О.

Се колишні великі громади угорурскі а нині в руках росс. прав. місні.

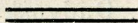
⁶⁴⁾ ibidem: Арх. Михайловская церковъ, свящ. Мих. Паздрій, 4734 So Wool Str. Chicago Ill.

130. Церква св. О. Николая в Чікаго, Ілл.⁶⁵⁾

Церковна громада заложена о Ковалицким в 1903 р. По ньому обняв душпастирство о Н. Стругинский, який кріпко з'організував громаду. В громаді є брацтва, Р. Н. С. читальня „Просвіти“, школа і т. д, Душ 2.000.

Адрес священника: Rev. Nicolas Strutynskyj, 106 Bickerdicke Str. Chicago, Ill.

Конець буде.

Справа католицьких університетів а Товариство „Der kath. Universitäts-Verein in Salzburg“.

Борба віри з невірою се одинока борба, о якій мож сказати, що стара она як сьвіт. З хвилию, коли в раю наступив упадок першого чоловіка, з хвилию, коли з уст караючої Справедливості Вожої пали грізні слова: „И краждь положю между твою, и между женю...“⁴¹⁾ з тою хвилию розпочинає ся борба о істнуванє між силами тьми, а сонцем правди, борба страшна, яка продовжує ся по нинішній день. — Бо пригляньмо ся лиш ближше тій борбі, яка нині лютує по сьвіті, а зобачимо, що она є лиш рекапітуляцією, відновленєм борби, яка дійшла до зеніту і до кризи на Голгофті, яка закінчила ся смертю Господа нашого Ісуса Христа. Так нинішня борба се борба давна, убрана лиш в иньше одіне нових средств і нових способів веденя єї.

Як колись в Ізраїлю, так і нині одиниці освічені суть властивими передовими борцями проти Христа, за ними іде цілком несвідомо збаламучена товпа народня. — Як колись книжники і фарисеї були головними винувниками смерти Хр., так і тепер вина невіри, вина убійства Хр. в многих душах християнських, спадає майже виключно на одиниці інтелігентні, яких число на жаль зростає з дня на день, які не досить що самі гинуть, они тягнуть еще народ в пропасть невіри. — Як колись фарисеї явно не виступали проти Христа, бо бояли ся народа, серед якого Хр. був популярним, улюбленим з причини многих чудес і добродійств висвідчених тисячам вешасливих, так і тепер вороги Христа не виступають ніколи явно з кличми безвіри, бо знають, що нарід відвернувби ся сейчас від них,

⁶⁵⁾ ibidem: Троицкая церковъ, свящ. Александръ Яновскій, псал. Й. Зайченко, 1117 N. Laevit Str. Chicago, Ill.

⁴¹⁾ Бит. 3, 15.

але манівцями, ріжними можливими і неможливими способами, старають ся дійти до тої цілі. — В тім гідні они своїх попередників фарисеїв, на їх спосіб зовсім вишуковують фалшиві свідочтва, калюмнії і ними обкидають Церков Христову; в той спосіб хочуть впоїти в народ, що Церков сьв. се не діло Боже, але діло людске, а тверджене, що Она є ділом Христа се думка попросту сьвященства.

А мотиви, а причина тої ненависти чи не ті самі, якими колись руководили ся книжники і фарисеї? Гордість, заціплена в серце чоловіка дияволом принесла пеклу великі плоди перед Хр., приносить їх дуже багато і тепер. — Жаждні власти, привязані до дібр того сьвіта, засліплені егоїзмом бачили они, що з хвилию приходу Христа тратять ґрунт під ногами. Хр. ідеал чеснот, о прикметах диямегрально противних зискував що раз то більшу популярність між народом. „Отцѣ во лѣбѣхъ сына, и кѣмъ даде ѣхъ роцѣ егѣ“²⁾. — Отець небесний возлюбив Сина Свого Єдинородного, дав Йому всяку власть, отже і власть над серцями людськими, не дивно отже, що в коротці Хр. став таким вятим у народа. Се власне було причиною ненависти до Хр., се власне лютило фарисеїв, за всяку ціну рішили ся они удержати ся при своїм власнім давнім значіню, не дивно отже, що вкінці вибрали найрадикальніше средство, рішили убити Хр., а з ним і Його діло, Його працю. — А тепер, чи не чинники особисті заслонені кличами добра загального женуть до борби з сьвітом правди? Щоби зискати популярність грають на низьких інстинктах природи людської, відвертають людей від журб о спасенє вічне. Знають добре, що позискавши раз людей для дібр того сьвіта, зможуть робити, що хочуть. — Щоби еще лекше дійти до своєї цілі визискують слабосильність одиниць, членів духовної власти і блуди їх приписують Інституції цілій, Церкві Христовій. — Між иньшими кличами розширяють кличі, що Церков се інституція, вирахована на поневоленє чоловіка, що слуги єї то спекулянти, які посьвячують ся тому званю лиш виключно для хліба, тим схлібляють, подражненим пристрастям чоловіка, багато жертв, які не годні критично розібрати і осудити даних кличів, іде за їх голосом

Як бачимо та нинішня борба, она не нова, отже она не є нічим несподіваним для Церкви сьвятої, для Її слуг. Правда предсказана блаженним Симеоном „се лежить сей на паденіє и на востанє многимъ во Израили, и *єз знаменіє прірекаемое*“ (et in signum, cui contradicetur³⁾) співняє ся до йоти в нинішніх часах, для многих, многих Христос є предметом обид, предметом посьміховиска. Таку саму долю переживають і його слуги, проживає Його Церков сьв. „Нѣтъ ꙗченикъ надъ ꙗчителя сегого, ниже рабъ надъ Господина сегого“⁴⁾ не дивно отже, що они також терплять найбільше від ворогів Христових. — Христос виразно се предска-

²⁾ Йоанн 3, 35.

³⁾ Лука 2, 34.

⁴⁾ Мат. 10, 24.

зав: „Будите ненакиданими ксґам имене моего ради“,⁵⁾ але на радість всіх предсказує Хр. і побіду „претерпѣмый до конца, той спасенъ будеть“,⁶⁾ або на иньшій місци обіцяє побіду Своїй Обручницї, Церкві сьв. „и крата адска не одолѣютъ ей“. ⁷⁾ Христос все з Церквою Своею, Він не дасть загинути ділу, яке коштувало його тільки: (бо аж жите Свое мусів жертвувати, щоби покликати Її до життя) тому з цілковитим спокоєм і рішучістю можемо стати до борби: за нами правда, перед нами будучність.

Як я вже висше зазначив, головними поборниками Христа, Його Церкви, се по більшій часті люди образовані. — Чоловік такий не родить ся відразу образованим, відразу здеклярованим ворогом віри, але стає ним з часом по відбуту студій. Бєли отже наслідки суть того рода, що більшість молодіжи передовсім університетської ворожо настроєна взглядом віри, то знак, що причиною того зла нич иньшого, як злі засади подавані з катедр університетских. — Не дивно отже, що католики ріжних держав головно старали ся о заложенє у себе католицких університетів, не дивно отже, що квестія університетів католицких стала ся квестією наглаголюючою дня не лиш за границею, але і в обрубі держави Австрійської. — Усунене того зла взяло собі за задачу Товариство т. з. „Katholischer Universitätsverein zu Salzburg“, яке власне попереднього року (1909) в грудни обходило ювілей 25 літньої своєї діяльності. — Що оно собі взяло за задачу, як вивязало ся до тепер з всего будемо ся старали подати на основі звіту сего Товариства, зладженого і виданого з нагоди висше наведеного ювілею⁸⁾.

І. Генеза повстаня Товариства

„Der kath. Universitäts-Verein zu Salzburg“.

1. Потреба католицкого університету в сьвітлі посланя пастирського Єпископського з р. 1901⁹⁾ і в сьвітлі висказів визначних людей.

„Der Zustand unserer Universitäten ist entscheidend für die Zukunft unseres Vaterlandes“, се сказав колись визначний муж стану Людв. Вінторст.¹⁰⁾ І дійсно оден погляд на стан ниніш-

⁵⁾ Мат. 10, 32.

⁶⁾ Мат. 10, 32

⁷⁾ Мат. 16, 18.

⁸⁾ Der katholische Universitäts-Verein zu Salzburg. (Dem hochwürdigsten Episkopate und den Katholiken Oesterreichs zum 25 jahr. Vereinsjubiläum 1884—1909 gewidmet vom Zentral Ausschuss), Salzburg 1909. — (ст. 1—271).

⁹⁾ І. с. ст. 135—141.

¹⁰⁾ Windhorst Ludvig, був. гановерський міністер справедливости ур. 1812 р. ум. 1891., визначний п. літик. По утраті незалежності Гановером в р. 1866, посвятив ся Windhorst виключно житю політичному. його за-

них „Almae matres“ дає виразно пізнати, що они оселями світоглядів протихристиянських, протидержавних, ідей грозячих руїною цілому порядку суспільному. — Які університети, така молодіж, така інтелігенція, яка інтелігенція, такий нарід, а від стану морального народу залежить чейже доля і недоля вітчизни, доля і недоля держави. — Нині на університетах подає ся злі засади, недивно, що розпросторюють ся они чим раз більше посередно і між народом. — Попертем тих слів нехай будуть слова принайменьше одного з мужів, які дивлять ся здорово на світ, які бажають добра народнього. Посол до парламенту і сойму, член почесний університетського католицького союзу в Сальцбурґу Dr Victor von Fuchs каже між иньшими таке:¹⁾ „Der Zustand unserer staatlicher Hochschulen... ist allgemein bekannt. Es kann nicht geleugnet werden, dass unsere staat. Hochschulen vielfach Stätten des Unglaubens oder mindestens von Doktrinen sind, welche sich im Widerspruche mit den Lehren der katholischen Kirche befinden. Es kann aber auch nicht geleugnet werden, dass unsere... Hochschulen. Stätten verwerflicher politischer Umtriebe sind... Das... Hervortreten der verschiedenen prononzierten nationalen Richtungen an den Universitäten gibt uns dafür einen bündiger Beweis“.¹²⁾ Яка зміна страшна; колись всі они заложені за ініціативою Церкви, колись правдиві доньки Церкви, які їх називали Папи, нині они всі видерли ся з під впливу Обручниці Христової. За Її добродійства відплачують ся чорною невдячністю. — Католицька Церков, яка має від Бога право до молодіжи, нині усунена на другий план, яко чинник другого ряду і то не лиш на поли вихованя на університетах, але вже і в школах народних. — Нині стали університети затровеними жерелами, керницями, ріками, яких отруя розходять ся на всі сторони, переходить в жили народа. — Допустити до цілковитого знищення організму народнього булоби гріхом непростимим, тому обовязком католика дбати о здобуте католицького університету, який є „eine geistige Waffenschmiede, wo die Klingen verfertigt werden, mit denen der Katholik seiner Glauben, sein Recht, sein Gewissen, seine Freiheit, seine Kirche, die Hoffnung seines ewigen Lebens verteidigt“.¹³⁾

слугою було висвободжене Церкви католицької від замахів держави в часах Kulturkampf-у“. ого ділом є також „Народний Союз“ „Der kath. Volksverein für das kath. Deutschland“.

¹¹⁾ На IV загальнім катол. з'їзді в Сальцбурґу в р. 1896 л. с. ст. 85. — Подібно висказали ся кн. Альойс Ліхтевштайн, тепер провідник партії христ. соціальної л. с. ст. 163. і Люеґер великий посадник міста Відня, який на католицькім загальнім з'їзді в Відні в р. 1907 сказав між иньшими в своїй мові, яка наробила такого шуму в сферах парламентарних: „Die Universitäten dürfen nicht weiterhin ein Boden für Umsturz-ideen, ein Boden für Revolution, ein Boden für Vaterlands-und Religionslosigkeit sein“. — л. с. ст. 204.

¹²⁾ л. с. 85.

¹³⁾ л. с. 58. — так висказав ся на з'їзді кат. II в. Відні 1839 р. єпископ Галлер.

Се є лиш одна з тих радий, які промовляють за борбою о університети. Пошукаймо єще за иньшими; легко нам се прийде, коли переглянемо посланє Єпископату австрійского з р. 1901 до народу в справі власного університету католицкого — церква має обовязок ратувати народ від упадку духового і морального і тому зовсім нас не здивує, що князі Церкви забрали в тій справі так пекучий голос.¹⁴⁾ — Перша рация, яка змушує до занятя ся справою се любов до учачої ся, до студиюючої молодіжи. — Загально звісним є симптом, що молодці, виховані в дома навіть цілком в душі Христовім, вертають з університетів змінені до непізнання. — Вертають зовсім відчужені від Церкви і релігійного життя, переступлюване заповідей стає для них хлібом насущним, з дітей Церкви стають они Її завзятими ворогами. — Та Церков не тратить любови до заблудших синів Своїх, Она старає ся їх навести на дорогу праву ріжними средствами, а одним власне таким дуже скучотним: се заложене католицкого університету. Затамує ся діру, перестане течи вода нечиста. — Взгляд отже лиш на тисячі душ, які мож виратувати, заохочує і запалює до борби о справу університету. — Любов до народу і до вітчизни се дальші моменти, які підносять Єпископи в Своїм посланю; в иньший спосіб навели ми вже їх висше. — Та не мож ту поминути одної річи, на яку звертає увагу Єпископат. Любов до католицких родичів самих змушає їх, як пишуть, заохочувати до борби о католицку сьвятивну науки. — Головним лучником в кожній родині се любов взаїмна, а проявляє ся она найінтензивнійше в любові до дітей. Та любов полягає на тім, що родичі як то кажуть радіби „неба прихилити“ своїм дітям, полягає на тім, що батько і мати дбають і желають дітям, щоби їм ся вело як найлучше, дбають о то, щоби придбати для них як найбільше добра і то непроминаючого. Длятого старають ся они вже від дитинства вщипити в серця своїх дітей здорові зерна християнських засад, старають ся вже заздалегідь вивінувати їх в скарби, за якіби могли собі купити щастє вічне. Родичі приготовані на все. Їх любов не знає границь, они не цофають ся перед нічим, від уст віднимають собі, щоби лиш дітям уможливити образованє, щоби їм допомочи осягнути яке становище. — Як певною річю є, що родичі посвещують много для добра дитини, так з другої сторони певним є, що зовсім не є їх бажанєм, щоби діти їх окупляли собі ті становища аж за ціну віри, за ціну спокою, сумління і надії на вічне спасенє. — „Кім во польза человекъ, аще міръ весь прѣобрѣтеть, а душъ же своѣхъ отщѣтитъ“...¹⁵⁾ на що придадуть ся їх дітям уряди, гідности, почести, если за те мають стати синами диявола. — Нині як то ми вже висше бачим діє ся впрост противно, чимби собі бажали того родичі. Нині лишені студенти по університетах без опіки, видані на ластву пристра-

¹⁴⁾ І. с. 135—141.

¹⁵⁾ Мат. 16, 26.

стий молодечої природи, не дивно отже, що коли з катедр університетських кидають різні закиди, яких розуміє ся ніколи не розв'язують, коли представляє ся події історичні в неправдивім світлі, віра сьв. ослабляє в їх серцях, а душа часто і гасне. — З тою хвилию уриває ся корінь честного, Богоугодного життя, яким є власне віра, з тою хвилию тратять они несвідомо не оцінений скарб, за який мільйони не вагали ся жертвувати своє життя, стають жертвою недосвідчености і гинуть часто на все для Церкви. — То страшно, але правдиве. З зимною кров'ю не може ніхто дивити ся на то, що кроваві труди родичів ідуть на марне, доки час, доки пора, мусять католики працювати над санацією сего, а дорога одинока знова: Заложене католицького університету.

(Дальше буде).

На біжучі теми.

Перед кількома тижнями донесли були часописи, що духовенство переживаюче в Станиславові, виступило громадно з касинового товариства „Бесіда“. Про мотиви виступлення докладних вістей відразу не було. Аж недавно якийсь „Станиславівський“ в „Руслані“ подав повну „історію“ сеї події. На жаль, та „історія“, хоч повна, хоч подає всі мотиви, що спонукали духовенство до згаданої обструкції, однак рішучого кроку станиславівських священиків зовсім не оправдує. Факт, що на столах касинового товариства крім інших руских часописий є також часописи радикальні і соціалістичні — се жаден мотив.

На те й суть різні касина, щоби ваш інтелігент мав в них нагоду переглянути по можности всі важніші рускі часописи. В сім випадку „Громадський Голос“ і „Земля і Воля“ суть органами партій, отже яко такі повинні навіть бути в кождім касині. Признаю ся, що я з касина, яке не хотілоби предплачувати органів всіх партій, виступивби перший. Станиславівська „Бесіда“ отже, на мою думку, поступила собі зовсім коректно, коли не вволила невмістному жаданю духовенства. В противнім випадку товариство пересталоби було сповняти обов'язків касина.

Священики хотять оправдати свій крок антицерковним і антирелігійним напрямом повисших часописий, При сім однак забувають, що ці часописи читають їх вірні, отже обов'язком душпастирів запізнатись з лектурою читаною парохіянами в цілі евентуального протиділяння.

Відпадає також викрут спомагання тим чином антирелігійної преси. Колиби ті часописи предплачував кождий священик

з окрема, то що иншого Але через предплачуване їх касином, а хочби, що навіть повинно бути, деканальною бібліотекою, не спомагаєсь так значно ворожій преси.

Зрештою не варта би було й згадувати про сей цілий не-фортунийний інцидент, колиба він з деякого згляду не був для нас знаменним. Тут маємо початок дуже сумного в наслідках, головно для Церкви, а у нас бодай покищо зовсім неоправданого і непотрібного розділу інтелігенції духовної від світської. Сумніваюсь, чи інтелігенція станиславівська вже так вся зрадикалізована, щоби священники не могли вже з нею удержувати навіть товариских зносин. Се зовсім не раціонально полишати без жадної достаточної рації одну хочби найменшу позицію ворогам, що на те лише чекають. Будьмо мужними „воїнами“, а не „удікінерами“...

*

*

*

Від нового року збільшили видавці „*Руслана*“ його обем і назвали его „християнсько-суспільним дневником“. І так став відразу орган неіснуючої еще партії.

Християнсько-суспільна партія се мрія симпатична для кожного Русина-християнина. До основаня такої партії, здавсь, навіть недалекий вже час. Та чи вона вже тепер конечна, се еще квестія. Ми повинні так довго іти згідно з дотеперішною національно-демократичною партією, доки се можливе. Сказати правду, проти нац. дем. партії яко такої священник навіть не може нічого мати. Каменем преткновенія тут лише одна преса. А священники, що причисляють ся до сеї партії, чи вже ужили всіх способів в ціли усунення лиха, в ціли реформи нац. дем. преси?

Деяким знов здає ся, що основане нової партії се річ дуже легка. Тимчасом до сего треба окрім ріжних инших даних також сильного приготування. А яке у нас під сим зглядом приготуване? Робота що йно в початках...

Остаточно, нехай буде й зараз та нова партія, але в такім разі чому органом її має бути якраз „*Руслан*“? Я можу бути найбільшим прихильником і „*Руслана*“ і его політики, але на те, щоби християнсько-суспільній партії надавати аргіогі марку угодовости з сим ніколи не згоджу ся. Коли має повстати хр. сусп. партія, тоді мусить вона мати свою незалежну пресу, мусить вести політику вільної руки.

*

*

*

Найенергічнішим пропагатором хр. сусп. ідеї серед нашого духовенства і християнської інтелігенції єсть таки дальше „*Діло*“. Зухвалість горстки анархістів, соціалістів і радикалів, що редагують сей нац. демократичний дневник — безмежна. Богохульство (в статі про Толстого) і ширене вільної любови (в статі про процес о. Давидака) — отсе найновіші подвиги керманівців публичної опінії на галицькій Україні.

Але не зменшуймо їх заслуг. З подиву гідним завзятем поборюють вони також „небезпечного ворога руского народа“ — Преосвященного Григорія Се на разі улюблена їх тема. О що їм розходить ся? „Люди близькі Преосвященному зневажають жінки сьвящеників, а сам Преосвящений на силу вводить целібат клиру в своїй дієцезії“.. Отсе важніші закиди. Щож є тут на річи?

Пригадуємо вперед, що недавно, коли підношувано в пресі ті самі закиди, появило ся з боку всіх питомців і настоятелів духовної семінарії в Станиславів енергічне спростоване, де названо ті закиди ложю. Тепер, коли ті закиди взновлено, ми дістали від одної дуже поважної духовної личности з станиславської дієцезії лист, з котрого виймаємо що найважніше:

„Радикали всякого відтінку ненавидять страшно нашого Епископа за его апостольську роботу між нашим народом. Вони чують, що еще рік два такої роботи, а їх пановане в сих сторонах скінчене. Зі злости видумують вони про те на нашого Епископа несотворені річи. Їх ціль порізнити Епископа з клиром і відірвати від его впливу селянські маси. Звідси те розсіюване вістей про неможливі в устах інтелігентного сьвященика слова про жінки сьвященичі, звідси ті ложні вісти про пропаговане целібату, звідси ті зневажливі Епископа дописи, в яких представляє ся нашого Преосвященного як чоловіка просто некультурного... Нашому Епископови закидують пропаговане целібату. Се лож, в яку ніхто розумний не повірить. Виступати проти установи, за якою стоїть традиція і яку потвердив Апостольський Престол, наставати на те, що було може найпершим услівем прийнятя Унії з боку Русинів і з чим наш нарід жив ся, касувати жонате духовенство, яке в душпастирській ревности о много перевисшає нежонатих сьвящеників неодної дієцезії — на се наш Епископ, в галицькій провінції наймолодший, чей не мігби важити ся, бодай сам на власну руку і без згоди прочих наших Епископів. Знають се всьо вороги нашого Епископа, але що їм шкодить осьмішувати его і силкуватись відчужити его від клиру та від вірних? Вониж знають, що ширенем таких вістей найскорше моглиби підкопати кредит нашого Епископа, колиби тільки знайшлись такі наївні, які вірилиби тим нісенітницям...“

*

*

*

Про „прихильність“ польского клиру до клиру руского писало ся вже не раз в „Ниві“. Найсвіжіший зразок такої „прихильности“ знаходимо в сегорічнім ч. 4. „Gazeta Kościelna“ в статі: „Kronika kościelna“. Ось що пише там ks. Dr. Aleksander Pechnik:

„Gazeta wieczorna“ (брукова часопись в роді „Wiek-y nowego“) podaje w n. z 8 b. m. wiadomość następującą, którą nasze informacye, zaczerpnięte ze źródła ruskiego (з „Прикарпатської Русии“!), każą (!) nam uważać za prawdziwą:

„Убігłej недіелі odbyło się we Lwowie roczne zebranie członków towarzystwa św. Piotra i Pawła (!) Członkami powyższego towarzystwa są wyłącznie księża... Otóż zgromadzeni łącznie duchowni na wniosek ks. Sadowskiego z Szybalina uchwalili następujące rezolucje:

1) Odniesić się z prośbą do wszystkich trzech biskupów ruskich w Galicyi, ażeby młodzieży przyznającej się do przekonań rusofilskich, nie przyjmowali do seminarjów. 2) Ażeby księży będących już na parafiach a hołdujących tym samym zasadom, w wypadkach zasłabnięcia, nie zastępować w wykonywaniu ich obowiązków duszpasterskich (!). 3) Ażeby na prazniki (odpusty) w parafiach obsadzonych rusofilami, nie jechać z pomocą sąsiedzką, czy to dla wygłaszania kazah, czy też słuchania spowiedzi i t. d.

„Uchwały te — dodajemy — dowodzą najlepiej, jakie rozmiary przybiera rozdwojenie w duchowieństwie ruskiem. Szczególnie znamiennym objawem nienawiści, który już w żaden sposób nie da się usprawiedliwić, są uchwały, żeby żaden ksiądz ukrainiec nie zastępował chorego konfratra rusofila w wykonywaniu obowiązków duszpasterskich, a więc nawet w udzielaniu ostatnich Sakramentów ?!“

Отже каплан католицкий черпає інформації про справи руських священників, також католицьких, з таких жерел, як брукова „Gazeta wieczorna“, або схізмофільська „Прикарпатская Русь“. Каплан католицкий, який живе на Русі і між руськими священниками вірить на сліпо в можливість повисших ухвал на зборах товариства св. Ап. Павла (а не „св. Петра і Павла“, бо такого товариства навіть нема — є лише „тов. св. Павла“ і окреме „тов. св. Петра“). А преці те число „Ниви“, де був поданий звіт зі зборів тов-а св. Павла враз з рефератами і резолюціями, вийшло майже на два тижні перед появою 4 ч. „Gazet-и коść.“! Чи ж не совістнійше було для каплана католицького заглянути вперед до „Ниви“, заки звав ся до писання своєї „Кроніки коściельней“? Поступок кс. D-ра Речніка дасть ся хіба оправдати або вродженою злобою або набутою наївністю.

*

*

*

Що рускої християнсько-суспільної партії лише що не видно, каже сего здогадуватись: діяльність виділу Товариства св. ап. Павла у Львові, вибраного недавно на останніх вельми численних і живих загальних зборах.

Загальні збори ухвалили численні резолюції, між котрими перше місце займали резолюції в справі християнської преси, а з окрема в справі „Основи“. Сю „Основу“ іменно мав виділ переняти на власність Тов-а і розширити її та сим чином заповнити найбільшу лунку в нашій діяльності на християнських заходах. Та збори зборами, а виділ виділом. Як довідую ся, виділ над всіма резолюціями загальних зборів перейшов до денного порядку! Вигідна річ! З „Основою“ упорали ся виділові на-

віть дуже легко. Деякі з них, що „*Основи*“ може й на очі не виділи, бо що її не читають, се зовсім певно, прорекли, що „*Основа*“ се політична (!!) часопись, отже не може бути органом Товариства, яке з політикою не має нічого спільного (!) і се переконало цілий виділ. Чиж загальні збори не знали, питаю ся, що се за часопись, та „*Основа*“? А преці ухвалили переняти її на власність Товариства! Робім лише так дальше, а діждемо ся може хвилі, що не тільки „*Основи*“, але і нас не буде більше треба...

*

*

*

Процес о. посла Давидяка обговорили обширно з різних точок погляду наші політичні часописи. Для нас тут цікаве що инше.

Як виказала судова розправа, то людці, що складають фракцію Дудикевича, не становлять собою зовсім товариства відповідного для католицьких священиків. А вже передовсім самого голову фракції, Д-р Дудикевича, не повинні вони терпіти між собою. Тимчасом, на жаль, Д-р Дудикевича не тільки єсть їх проводирем, але навіть о божа ним проводирем. Католицькі священики розпинають ся за ним, носять его на руках, величають его... Цікаве почуте гідности свого стану і святої справи, яку заступає ся.

*

*

*

На кінець щось веселого.

Якось на весні дістала редакція одної популярної християнської часописи картку, писану священиком станиславівської дієцезії, ось такого змісту: „Я з своєї парохії викурив вже всі радикальні часописи. Через те не потрібую вже і вашої. Не шліть мені вже її дальше“... А сими днями знов пише один єрей иншої дієцезії до тої самої редакції: „Число 1. Вашої часописи я звернув і прошу її більше не присилати. Причина сьому ся, що в останнім числі Вашої часописи за р. 1910 вчитав я, що Ваша часопись має около 1 000 к. довгу на предплатниках. Вона вже раз збанкрутувала і скомпромітувала основно духовенство (се слушно! — *Ред.*), котре її попирало (?? як би „попирало“, то часопись певно не булаби впала! — *Ред.*), відтак мала відвагу (!) появи́ти ся під сею самою назвою, зміст і форма (!) сеї відновленої часописи були дуже слабі, але була бодай надія на ліпше. Тепер, коли Ваша часопись розсилалась даром (??) і має тільки довгів і ся надія пропала, а виринула змора нового банкрутства. З поважанем...“

Чи не радця відослати „банкрутуючу“ часопись назад в редакцію?

Тіш ся християнсько-суспільна партія такими своїми будучими членами!

Я. Л.

Дванайцять провідних вказівок Єпископа Кеплера для модерної проповіді.

1.

Проповідь є на часі, коли она голосить нинішній суспільности правду спасення міра через Христа чисто і непокручено з всегдашнім узгляднюванем нинішних відносин культурних і духово-морального підготованя аудиторії, при використанню позиточного і підпираючого проповідь матеріялу, а поборованню противного і ворожого, з особливим натяком на як раз тепер передовсім потрібне. З такого стараня виходить сама через себе, навіть коли уникає ся всякого гоненя за новостями, нова форма проповіді і що до змісту і що до форми без шкоди для субстанції, для становища віри і для правд вічних.

2.

Нинішній високий стан шкільного образованя і науки є і для проповіді позиточний. Але він вимагає від проповідника більше, чим коли, солідного научуваня і повної ясности релігійних і моральних понять і поглядів, як також уникання шкільного тону. Зростаючі з кожним днем стремління ворожі вірі змушують проповідника хапати за оруже апологетики; але головна річ є і зістане нею все: позитивне виложене релігійних правд; світло воює вже проти темноти через се, що світить.

3.

Суспільний рух, що йде так високо, не вимагає проповідий суспільних, але проповідий о християнських правдах о спасеню. Они повинні однак після можности і в відповідних обставинах кинути від часу до часу світло в так замотані суспільні питання і відносини, повинні вказати суспільне значенє християнської науки і християнського способу життя, повинні піднести шляхотність праці, виховувати робітників, вишколювати вірних суспільно і заострювати почутє суспільної відвічальности.

4.

Нинішнє передінюване індивідуальности не накладає на проповідь жадних нових завдань, а оно лише заострює і улеґшує під деякими зглядами головне завданє проповіді, котрим є: старанє о душу і в тім стараню о душу витривале і незмінне вказуванє на Христа, як найвисший ідеал індивідуальности, вказуванє, що наслідуванє Христа є одиною дорогою до правдивої духової свободи, великості і панованя.

5.

Живе заінтересоване питаннями моральними і педагогічними і змагання „етичної культури“, а з другої сторони безсумнівний упадок публичної моральності накладають конечний обов'язок передовсім совісно викладати моральну в проповідях, тримати часто проповіді моралізуючі. Самим стислим жаданем послуху, диктаторським пригадуванем заповідий і обов'язків не зробить ся ще нічого. Важною є річю: основне мотивоване; проваджене до свободного послуху; рівномірне урговане активних як також т. зв. пасивних чеснот; увзгляднюване і використуване природних підстав як і надприродних вартостей, сил, цілий християнської моралі; сильне стоянє на ґрунті дійсного життя при всегдашнім орієнтованю в вічних зьвіздах християнських ідеалів.

6.

„Утішайте, утішайте люди моя“ (Іс. 40, 1.). Проповідуйте весело і голосіть радість!

7.

Важнішою і певнішою, чим всі гомілетичні реґули є внутренна реґулятива: чиста інтенція, котра при пониманю уряду проповідничого і при приготовлюваню кожної проповіді годить ся з духом і цілю посланництва і дбає о се, щоби в кожній проповіді подати питоме-найпитоміше і найліпше. Сама охота до зробленя вражіння, еґоїстичні цілі, або навіть лише цілі побічні шкодять діланю проповіді, вяжуть висші сили, фалшують патос, пеують проповідь і характер.

8.

Скептичний дух, реалістичність, якесь викривлене і поверховність модерного чоловіка в напрямі чувства наказують осторожність в уживаню патосу. Залишити его значило би лишити відлогом проповідничу велику силу. Але треба уникати кожного рода фалшивого, уданого, неумотивованого патосу і в проповіді і в єї виголошеню.

9.

Форма проповіді вимагає много роботи і безнастанного дальшого студіюваня. Не бути скупим на концепти. Стиль має носити пятно правди, має бути природний і поединчий. В стремліню за ним не є реторика, добре понята і добре ужита жадною перешкодою, але великою помочію.

10.

Як довга має бути проповідь? Звичайно пів години, а не більше. Средство, щоби сего часу не перейти є: добре приготоване. Невиносимі є особливо довгі вступи і закінчення, що не можуть дійти до: Амінь.

11

Виголошене: Найважнішою є річю, щоби кождий проповідник привик себе самого чути і себе контролювати, критикувати і поправляти. Елементарне бажане є поправна і зрозуміла вимова. Відтак належить уникати неприродної монотонності і рівного голосу, а треба голосити в піднеслім тоні конверзацийнім приновляючи голос до змісту.

12.

Зовсім не на часі є умучене в проповіданю і песимізм. Сьмілість є апостольскою чеснотою проповідника.

З Custosa переклав б-а.

В С Я Ч И Н А .

Чи на католицизм не можна перейти з розумного пересвідчення?

В „Ниві“ минушого року була поміщена статейка п. з. „Як проф. А. Ruville перейшов на католицизм“. Переказано у ній зміст книжки „Zurück zur heiligen Kirche“, історію переходу її автора з безвірного протестантизму на лоно католицької Церкви. Книжка ся, зглядно перехід проф. Ruvill-а викликав живі толки як з боку католиків, так і з боку протестантів і безвірних. Ліберальні учені, хочаби звести значіне того факту до нуля, приписували навернене проф. Ruvill-а ріжним причинам, тільки не розумному, незалежному пересвідченню. Говорить о тім таки сам проф. Ruville в своїй найновійшій публікації (оригінальний і не без інтересу апольогії науки католицької церкви) п. з. „Das Zeichen des echten Ringes“ (Berlin 1910, Verlagsbuchhandlung Hermanns Walter). В розділі, що носить заголовок „Die Demut der Wissenschaft“ ось як пише про се проф. Ruville: „О моїй книжці (Zurück zur heiligen Kirche) видано много, дуже много оцінок як з католицького так і протестантського боку. Появились навіть особні брошури. Тим, що мені суперечать не беру того за зле, бо я чую ся надто щасливий в своїй

вірі. Пишуть вони як вміють, навіть гаразд не подумавши що. Я колись гадав так само, я випробував усі ті фалшиві докази, які підсують мені тепер за правдиві. Та Богу дякувати я вибринув вже з тої мраковини. Не беру ся збивати того, бо воно всьо аж надто ненаукове. Впрочім мої нові аргументи поминено би або злегковажено, як і тамті в моїй ісповіді. Відперти напасті на католицьку Церков лишаю одвітнійшим чинникам Для мене тут інтересне передовсім се, як автори тих оцінок старають ся пояснити мій перехід на католицизм.

Один твердив, що тут маєть ся до діла з атавізмом. Мої предки у Франції були католиками і відси в мене непереможе-ний нахил в сторону католицької церкви. Навіть деякі місця моєї книжки малиб се доказувати. Та при тих з воздуха схоплених і нічим не доказаних припущеннях я навіть не задержую ся.

Більшість опонентів приписує мій перехід впливам людий. з католицького табору. Що при тім найбільше дістало ся безу-там, як головним виновникам, се зрозуміле для кожного, хто знає, які наївні понятя мають протестанти о тім чині. На жаль, я перед своїм наверненням не мав щастя пізнати впливу духа ні одного з членів товариства Ісуса. Про свої, впрочім дуже незначні зносини з католицькими кругами я згадую в моїй книжці. Всьо черпав я головню з протестантських жерел. Зазначую виразно, що при зладженю моєї книжки був я вільний від чужих впливів. Ніхто, крім найтіснішого кружка моєї рідні, жаден католик не знав нічого о єї писаню, аж віддано єї вповні до друку. Доперва коректу дав я до прочитаня одному зі знакомих св'ящеників, щоб він звернув мені увагу на можливі догматичні промахи. Се було конечно, бо я не теолог, а маю найчирійшу волю писати тільки згідно з наукою Церкви.

Були такі, які твердили, що на мене поділав непереможно блеск католицьких богослужень і потягнув мене за собою. Се не раз буває при наверненнях. Я натомість мав нахил до простоти і домашніх розважань. Відповідні зовнішні форми мали для мене значіне, бо преці того вимагає честь супротив Бога. Глибокий змісл і правда, які містять ся в католицьких обрядах справляли мені велику радість. Колиб не було у тім духа — булоб се тільки блискучою театральністю. Отже і тут підсунено мені фалшивий мотив.

А і се, що колись в житю доводило ся мені бути офіциром використано, щоб виказати мій крок, як самозрозумілий. В католицькій Церкві мав мені імпонувати точний послух, зверхництво і строге підпорядковане. Впевняю усіх з найчистішою совістю, що такі гадки і чувства не руководили мною і були від мене як найдальше. Як раз сердечні і повні любови відносини між висшими а низшими мені незвичайно подобали ся в католицизмі. В військовім житю зовсім не плекають таких ніжних чувств.

Вкінці закинено мені ліни्वство думки. Я мав зрезігнувати на самостійну працю в релігійній області і тому підчинився під научуючу власть Церкви. Страшна річ у ученого. Супротив того замічую, що якраз мій перехід вимагав багато думки і духової праці. Здасться бездільности не можу собі закинути“ (стор. 130—133.)

До Веч. ОО. Членів „Братского Союза“.

Дня 6 с. м. упокоївся св. св. Ігнатій Левицький, парох в Сущині микулинецького деканату, член „Вр. Союзу“. Просить Веч. ОО. Членів о відправленні Сл. Б. за упокій Їго душі і о присланні 1 К на слідуючий случай смерті.

*св. св. Теодор Цегельський
Струсів.*

З Товариства св. Ап. Павла:

В останніх двох тижнях розіслано статут кружковий до 16 деканатів, так що тепер по всіх деканатах є підклад до з'організування нашого Товариства св. Ап. Павла. Доц. к. намісництва зіслало відосланих досі 21 статутів до потвердження.

Десятьлітній Ювілей вступлення на престол нашого Високопреосвященного Митрополита пошанували члени Товариства 290 привітними письмами і 28331 підписами а президія Виділу явилась особисто з привітом у Достойного Ювілята.

Сегорічні духовні вправи для членів товариства відбудуться в днях 27 і 28 лютого і 1 і 2 марта в духовній Семінарії у Львові. Зголошення просить присилати на адресу Виділу найдалше до дня 25 лютого.

Вкладки членські зложило на сей рік до дня 20 січня 341 членів.

Сими днями розіслі Виділ образці св. Ап. Павла до всіх членів з припорушенням відмавляти щоденно приписану молитву і користання з уділення Товариству відпустів.

Виділ просить своїх членів о надісланні вкладок і розповсюднюванні видавництв, яких ще споро лежить на складі і повідомлює, що в коротці вийде третя частина книжочки „Оставьте діти приходити ко мні“.

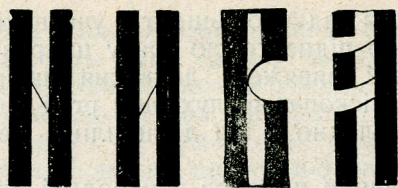
о. Евген Гузар

о. д-р Д. Ярмко

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св. св. Ярослав Левицький.

З друкарні Ставропольської під упр. М. Рефца.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 4.

Львів, 15 лютого 1911.

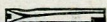
Рік VIII.

Юліян Дзерович

катехит гімназії в Стрию.

Справа щоденних молитов.

(Audiatur et altera pars).

Богато галасу наробила і великого розголосу набрала в послідних часах справа введення народної мови в щоденні молитви. Перший раз проголошено сю гадку на Загальних Зборах катехитів, обговорювано її на зборах Товариства св. Апостола Павла і Общества св. Йоана Золотоустого. Про неї писала щоденна так народовецька як і москвофілська преса, про неї заповнив „Церковний Восток“ майже половину числа; против введення вже ходила депутация зі зборів св. Йоана Золотоустого, до Їх Ексцеленції, Високопреосвященного Митрополита — для заокруглення бракує лише хіба протестуючих зборів під голим небом, та цілих фір петицій за або против, підписаних хоч би анальфабетами знаком креста святого.

З того всего видно, що се не маловажна справа, яку можна б так одним почерком пера рішити, яку можна б одною резолюцією переперти. В „Ниві“, нашім духовнім, становім органі, не було еще зовсім дискусії над тою справою, тому нехай мені буде вільно тут пару заміток подати, які мені насуваються на гадку при тій темі. Вже на Зборах св. Апостола Павла заявив ся я (враз з о. Дудровичом з Таврова) против сеї інновациї, та короткий час призначений для бесідників (10 хвиль) не дозволив мені розвинути усіх аргументів, які мене склоню-

вали стати супротив гадки більшості учасників Зборів. Нехай же мені буде вільно піднести сю праву ще раз на стовпцях нашої „Ниви“, нехай вивяжесь дискусія як найширша, а наш Преосвященний Єпископат вислухавши *pro i contra* видасть своє рішення, якому беззглядно в ім'я дисципліни церковної, всі підчинять ся.

Введенє щоденних молитов в народній мові мало-б ті злі сторони за собою :

1. Заколотило-б спокій в нашій церковній провінції, який так дуже пожаданий нашій Церкві, вже хоч би після засади : „*Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur*“. Московфільске духовенство стало однодушно против сеї резолюції оо. катехитів; московфільска преса накинулась з заїлостію так на ініціаторів тої гадки, як також поважилась грязею обкидати і наш Єпископат, котрий еще свого рішучого слова не сказав; агітатори московські на вічах в коршемний спосіб накинулись на українське духовенство і несвідомих мужиків підбурювали против своїх пастирів. Сего не сьмієм легковажити і байдужим оком на се дивитись, тимбільше, що се лиш початок заколоту, що сей неспокій викликала лише одна резолюція оо. катехитів, а не дійсне введенє тих народних молитов. У всіх таких незгодах повинні нам духовним присьвічувати слова царя, сьвятого Константина великого, висказані на першім нікейскім соборі: „Церковна незгода більше страшна і болюча, як кожда инша суперечка“. „І будуть послїдняя горшая первых“ — будемо мати молитви в народній мові, та за те непотрбний фермент, роздор, колотнечу в церкві. Нехай „Прикарпатская Русь“, „Галичанин“, „Русское Слово“, „Голось Народу“, „Русская Воля“ мають разом до 5000 читачів, то всі они стануть як один муж против сеї реформи, а лише таке діло можна назвати ділом успішним в церкві, яке має загал за собою. Адже і в Службі Божій кличемо: „Возлюбимъ другъ друга да единомисліємъ ісповѣми“. Всяка наша церковна акція повинна виходити „зъ единыхъ устъ, единого сердца“...

2. Коли кинемо клич націоналізованя молитви, то не треба мати і на сю обставину замкнені очі, що (хоч без найменших раціональних підстав) московфіли помітують нашою мовою, а своєю мовою називають мову великоруску. Ми в то не можемо мати ніякої інгеренції, ми сего не спинимо, бо факт сей сумний є таки дійсним фактом; хоч як прикро мати такий патологічний обяв на народнім організмі, то сим кличем націоналізації молитов, ми еще більше сю рану роздрапаємо, боляк еще більше розростесь на здоровому тілі, бо вільно буде народовцям-св'ященникам учити дїтвору: „Вірю в одного Бога Вітця“, то вільно буде московфілам св'ященникам проводити молитву в той спосіб: „Верую в едінаво Бога Атца“... Вони зрозуміють націоналізацію молитви на свій спосіб, і таким способом лише зроблять рекляму московфільству, они єго спопуляризують через молитву межи народом, а звїсно, що народови чужі слова

вельми імпонують і він залюбки ними послугуєсь в своїй бесіді; наш селянин втрутить чуже слово, чи єго треба, чи не треба, а тут така буде нагода нажитись ріжних слів, які до того будуть оточені авреолою церкви, авторитетом обряду.

3. Але не треба і тої сумної евентуальности, щоби аж московщити молитву. Я думаю, що коли-б навіть вийшло посланіє Преосвященного Єпископату в справі щоденних молитов, то воно може бути скорше дораджуючим, або призволяючим на такі молитви, а не приказуючим такі молитви у народній мові. Отже може зайти случай, що прим. в однім селі був сьвященником москвофіл і той тримав ся сам і учив в школі і церкві молитов в церковно славянським тексті. Той помер або відійшов на иншу парафію і приходить завідатель народовець Сей вірний син народа, маючи призолене на молитви в народній мові і сам молить ся і дітий в школі і старших навчає молитись в українській мові. За рік або півтора знов приходить сьвященик, для якого церковно славянський текст є ненарушимою сьвятощию і сей знов переучує на своє і діти і народ... І вийде страшенне баламутство, і люди не будуть знати ні церковно-славянського тексту ні народного.

4. ОО. катехити ставляючи резолюцію на знаціоналізоване молитов покликувались на ту обставину, що жаден народ ані німецький, ані польський ані французский не має сих молитов в церковній або взагалі для себе незрозумілій мові. На се позволю собі зауважати, що знов жаден народ (бодай під тим зглядом) не є так щасливий, як народ русько-український, якого мова літургічна не є мовою щоденною того-ж народа, а все-таки мовою для того-ж народа вельми зрозумілою. Наша церковно славянщина у відносинах до руско-української мови маєє так, як архаїзми у других мовах у відношенню до їх живої мови. І справді другі народности мають у своїх молитвах архаїзми і їх не змінюють на нинішню бесіду. Прим. Поляки говорять архаїчно: „na niebiesiech“ вмісто нинішньої форми „wniebiosach“; архаїчно: „umęczon“ вмісто: „umęczony“. Німці говорять стару форму: „Schuldigern“ вмісто нинішньої „Schuldern“ і т. д. І у нас коли-б прийшло ся змінити текст старий на новітню мову, то не багато-б остало ся до зміни. Наведу тут після „Молитвенника для руского народу“ виданого „Просьвітою“ дословне толкованє молитви Господньої, щоби переконати ся, чи справді так дуже відбігає текст старославянщини від нинішньої мови, чи може лишити-б ліпше ті відмінні, старі форми, яко віками осьвячену, традиціями виплекану молитву у єї давнім тексті. Отже толкованє в молитвеннику „Просьвіти“ виглядає так: „Отче наш, котрий єси на небесах; най святить ся імя твоє; най прийде царство твоє; най буде воля твоя, як на небі, так і на землі; хліб наш насущний дай нам сегодня; і прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим; і не введи нас в спокусу, но вибави нас від лукавого. Амінь“.

Бачимо отже, що змінені суть лиш слова : иже, днесь, остави, искушеніє, а тільки може лишитись без ущербу для зрозуміння, яко архаїзм нашої русько-української мови.

5. Цілковите знаціоналізоване молитов щоденних годі буде перевести консеквентно і одностайно. Зараз перше слово молитви Господньої кине велику колоду під ноги модернізованя молитви. Розходить ся о простий нарід, а той — vocativus від слова „отець“ не каже „отче“ лише „тату“, „татуню“, а така форма у відношеню до нашого Отця Небесного таки буде трохи дикою. Як прим. можна буде перевести : „благословен плод чрева твого“. Пропонована форма „тіла“ вмісто „чрева“, хіба зовсім не надасть ся до серйозного трактованя єї яко форми відповідної і вірно передаючої змисл слів канонних т. є. слів сказаних не церквою, але святою Єлисаветою записаних у святім Євангелию.

Вмісто слова : „да будет“, „да придет“ мусіла-б прийти форма : „най буде“, „най приїде“, то поминувши се, що слово „най“ не відповідає цілковито слову „да“, бо слово „да“ є більше „імперативне“ а слово : „най“ більше концесивного значіння, то у нас вмісто слова „най“ многі будуть воліти „хай“, а деякі „нехай“, яко відповіднійші значінєм і духом мови.

Оминаю вже інші труднощі при відданню цілковитого тексту церковнославянського, але як із слів „Вірую“ буде можна передати добре : „сопокланяєма“ і „сослави́ма“, „єдиносущна“ і другі, сего рішучо не знаю, хіба, що ужиесь вмісто одного слова цілого речення; прим : „сопокланяєма“ буде значити : „якому належить ся той сам поклін.

6. До тепер, хоч був текст церковнославянський, який треба було стереотипно, без найменшої зміни виучитись вже найменшій дитині, допускав ся народ в молитві численних інтерполяцій тексту. І так додавано „да будет воля твоя свята“; „даждь нам Господеньку днесь“; що-ж буде, коли текст молитви буде в народній мові? Тоді ширість та побожність нашого народа зовсім зіпсує текст початкової молитви, додаючи в кождім стиху своє слово, або змінюючи його до вподоби та до вдачі своєї.

7. Всеч. ОО. Катехити аргументуючи своє предложене подали і се за причину, що народ молитви в церковнославянським тексті не розуміє. І я признаю се, що він єї не розуміє. Але я знаю инакшу причину того. Народ не розуміє „Отче Наш-у“, „Богородице Діво“ та „Вірую“ тому, бо взагалі сі молитви суть для його інтелігенції за тяжкі до зрозуміння. Возьмім „Отче наш“. У цілій тій молитві крім одного слова : „хліб“ суть самі абстракта, а навіть слово „хліб“ є символічно ужите, не в значіню хліб пшеничний або разовий, а в значіню : „всіх наших потреб душі і тіла“. Так само і з молитвою „Богородице Діво“ і „Вірую“. Гадки там висказані треба вияснити, витолкувати; отже тайну пресвятої Тройці пояснити і тайну воплощення Сина

Божого і значіне Церкви яко збору християн, і аж по тім виясненню будуть сі молитви зрозумілі. Само знаціоналізоване сих молитов не подасть їх зрозуміння і молитви і в народнім тексті остануть для молячих ся мертвими. Мені лучалось, будучи еще в Бродах катехитом виділової школи, заступати часто латинських катехитів, коли ті, будучи рівночасно сотрудниками парохіяльними, не могли прийти в школу. Я умисно нераз відпитував польські діти низших клас значіня щоденних молитов і виходило таке, що діти дуже мало що розуміли, хоч мали текст майже в буденній мові. Особливо слова: „*błogosławionaś ty między niewiastami*“ все вимавляли так: „*błogosławiona naśty między niewiastami*“ а коли я поспитав, чому так вимавляють і що се значить „*naśty*“ то ніяка дитина не уміла сего вияснити. Так само не розуміли діти слова: „*winowajcom*“ і все воно виходило чомусь: „*wina wajcom*“ „*winy-wacom*“ і т. п. Так само слово: „*święć się imię Twoje*“ все брали в значіню посвячувати, кропити свяченою водою...

8. Всеч. ОО. Катехити застерігають ся, що їм розходить ся лиш о змодернізоване щоденних молитов, а Служа Божа і інші богослуження будуть і на дальше ненарушимою святостю. Я признаюсь отверто, що хто сказав „а“, скаже і „з“ бо і якаж рация, щоби не сказати того: „з“. Раз ми щоденні молитви націоналізуємо, щоби їх ліпше розуміти, і ними почування нашого серця краще віддати, то чому не мало-б се стати ся і з нашою Літургією. Той сам аргумент наказував би нам і Літургію модернізувати. А опісля хиба сі слова сказані Урбаном VIII до Русинів: „*Per vos mei Rutheni orientem convertere spero*“, були-б хиба історичною, нічого незначучою, пустою фразою; бо чим ми Русини мали-б той восток до звязи з католицькою церквою притягнути? А вже-ж нічим иншим, як обрядом. Вірою ми злучені з Римом а обрядом зі всходом, і той обряд незмінений був би тим прапором, під яким прийшлося би нам єднати у віру наших східних братів. А так модернізуючи все, ми самі знищили-б ту важну нам призначену місію: бути мостом з'єдиняючим два до тепер ворожі світи.

9. Коли говорю молитву в церковнославянським тексті, та-кім поважнім архаїчним, то якось аж приємно згадати, що се та сама молитва, яку відмовляли угодники києвопечерської Лаври, се ті самі слова, якими хвалили наші князі та бояре, наше славне козацтво Господа Бога. Мені здаєсь, що я чую самого Христа Спасителя, як учить своїх апостолів молитви, а народна мова мені сеї ілюзії не дасть, мені тих дум старини не навіє. І коби то на тім модернізованю молитви скінчилось, але за пару літ треба буде новий автентичний переклад молитов робити, бо мова змінєть ся, язык живучий підпадає змінам. А сего жаден нарід не робить, бо прим. Поляки і Німці мають той сам текст молитов, який мали в XIV. столітю і ані їм через гадку не приходить його змінати.

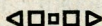
10. На Зборах св. Апостола Павла чув я і такий аргумент за знаціоналізованем молитов, що десь в якійсь гімназії самі ученики собі молитви знаціоналізували, і так зачали молити ся і що-ж мав катехит робити? На сей аргумент я відповідати не буду, бо навіть мені не хочеть ся вірити, аби ученики самі, без дозволу катехити, позволили собі на такий важний крок. В церкві еще нема — Богу дякувати — пайдокрації! Ученики мають слухати катехети, а не він іти за їх примхами.

Отсих пару слів хотів я сказати в тій важній справі, в справі так важній для нашої Церкви та нашого релігійного життя, яке я хотів би бачити цвитучим, обхоплюючим всі верстви нашої суспільности. Я писав ці слова „sine ira et studio“, цінуючи високо і щирі інтенції і мотиви моїх співтоваришів ОО. Катехитів, які в більшій часті заявили ся за націоналізованем молитов. Не пишу сих стрічок в формі якогось протесту, за який сипались би мені признання, а писав лише се тому, що се питанє мою гадку від довшого часу занимало, та згляд на добро Церкви мені їх подиктував.

о. Д-р Д. ЯРЕМКО.

Декрет „Ne temere“ і „Maxima cura“ — а Русини.

(Д а л ь ш е).

Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus; — если проте декрет Ne temere нічого не згадує про обряд ординария або пароха і прочих авторизованих церквою свідків заручин і не робить ніякої різниці в тім згляді, то і нам не можна сеї різниці робити. З сего слідує, що так руский Ординарий, як і руский парох є після слів декрету авторизованим свідком заручин в своїй території для всіх тих, котрих обов'язує форма заручин установа декретом т. є. не лишень для наречених мішаного, але також обоїх латинського обряду.

Крім сего належить згадати еще про иншу важну конвенцію, яка впливає для нас з декрету Ne temere в случаю,

єсли він нас не обов'язує т. зн. єсли і на дальше заручини між двома рускими сторонами будуть важно заключуватись приватно самою заявою своєї волі без спеціальної форми сеї заяви. Ся консеквенція дотичить самої інституції заручин, її значіння а навіть істнованя у нас. Вже до тепер інституція заручин, яко інституція правна, не була дуже помітна так в житю, як і в партикулярнім законодавстві рускої провінції церковної. Синод заможський, з виїмком визше наведеної замітки про перепону публичної приличности, впливаючу з торжественних заручин, яка позистає навіть по правнім розв'язаню, нічого не говорить про заручини, мовби не хотів про них нічого знати, хотяй в тит. III. §. 8. розправляє широко о супружестві. Катехизм, виданий по синоді заможським за одобренем Льва Кишки, згадуючи про заручини говорить про їх потребу „в Домах Великих, але і без них может бити даний шлюб“ (Нац. Музей ім. Митр. Шепт. — ч. 702). Про зникаюче значінє інституції заручин свідчить найлучше се, що чин заручин, який в прочих східних обрядах уділяє ся особно перед чином вінчання, у нас вийшов з уживаня. На тій основі, що в нашім чині вінчання молитва *Г҃и І҃же нѣх...* і *Свѣдѣетсѣ раба... раба...* є вставною з чину заручин, можна сказати, що у нас заручини уділяє ся разом з вінчанєм одним чином церковним,¹⁾ а се вказує нам на становиско і напрям нашої церковної дисципліни, елімінуючої чим раз більше заручини з життя і уживаня. То саме можна сказати з узглядненєм найновішого нашого церковного законодавства, довершеного на провінціоноальнім Синоді львівським. Поминувши постанови Інструкції для судів духовних в Австрії, які наводять Синод в Додатку, сам Синод зовсім мовчить про заручини.

Правда, в Синоді є згадка про заручини в тит. VIII. о семинаріях духовних гл. §. 14. — та ся згадка не є користна для заручин. Під карою усуненя від принятя св. чинів забороняє Синод питомцям перед укінченєм всіх наук заключати заручини. Се синодальне рішенє оперте неперечно на дуже поважних мотивах. Тому, що воно належить і строго виконує ся, має сей конечний наслідок, що заручини вийшли з уживаня з посеред сеї поважної части рускої інтелігенції, яка до недавна найбільше піддержувала істнованє правної інституції заручин серед рускої суспільности.

Із сказаного слідує, що наша церковна дисципліна не прив'язує великої ваги до заручин і не приписує їм великого значіння — і цілком справедливо. Цілюю заручин є зблизити женихів до себе під позволенім титулом, щоби пізнавши добре свої успособленя, могли розважно і достойно заключити тайну супружества. Та ціль може досягнути ся і без заручин,

¹⁾ Пор. Требник Шашкевича з Требником Петра Могилы. Др В Масцях о. с. ст. 75, ув. 14.

вони проте не є конечні — се перше, а друге, про що згадує декрет *Ne temere* і що вяже ся з дотеперішним приватним способом і характером заключення заручин, а саме, що з таких приватних заручин слідує дуже часто легка нагода до гріха, уведене недосвідчених дівчат, а потім спори і ненависти. Єще третій згляд належить ту прийняти, згляд на теперішні умовини і розвиток суспільного життя, яке домагає ся більшої свободи для заключування супружеств і усунення всяких неконечних трудностей і перепон. Не дасть ся заперечити, що заручини власне за для дотеперішного легкого способу а за сим і нерозважного їх заключування, потягають за собою часте самовільне їх зриване, а в слід за тим йдуть канонічні наслідки, передовсім заборона дозволеного супружа з иншою особою.

Згадані причини вистарчають, щоби зрозуміти то негативне становиско, яке займає наша церковна дисципліна зглядом заручин, заключуваних приватно після дотеперішного права. То становиско в значній мірі єще скріплює декрет *Ne temere*.

Декрет *Ne temere*, виказуючи у своїм вступі нерациональність дотеперішного права заручинового, не робить ріжниць між западною а рускою церквою; если проте се право на западі не відповідає ціли того, що потрібна була реформа сего права, то те саме можна сказати про него у нас на основі декрету *Ne temere*. Він говорить: „*Docuit enim experientia satis, quae secum pericula ferant ejusmodi sponsalia: primum quidem incitamenta peccandi, causamque cur inexpertae puellae decipiantur; postea dissidia ac lites inextricabiles*“. Як раз ся оперта на досвід і zarazом авторитетна критика дотеперішного заручинового права, не може лишити ся без впливу на значінє того права у нас. Вона наглядно і авторитетно доказує, що се право перестаріле і не відповідає ціли, а з тим мусить числити ся наша церковна практика. В практиці наших церковних судів заручини, заключувані приватно після дотеперішного права, мусять стратити і то невелике значінє, яке до тепер задержали. В нашій церковній дисципліні мусить прийняти ся і установити ся засада, що заручини, заключені приватно після перестарілого права, перестали бути правною інституцією з канонічними наслідками. Житє довершить решти і буде узнавати їх лишень обичаєвою інституцією, яку треба оцінювати не після канонічних, але етичних засад. Отсе безпосередній вплив декрету *Ne temere*, який мусить відбити ся на заручинах у нас навіть в тім случаю, еслиби сей декрет нас не обов'язував.

Однак заручини, як інституція правна з канонічними наслідками, не може зовсім зникнути і вийти з життя і з церковної дисципліни. Вона до свого існування і осягнення своєї ціли потребує лишень відповідної форми заключення, форми, яку приписує якраз декрет *Ne temere*. Ту форму заручини у нас мусять собі придбати

Так щож, — сей декрет не обов'язує Русинів; так говорять поважні каноністи, між иньшими згаданий Др Рот і проф. Абрагам (Се однак еще питанє, — питанє, яким займемо ся пізніше). Ту допускаємо можливість, що сей декрет *Ne temere*, як декрет С. конгр. Трид. Собору, виданий за спеціальним мандатом П. Пія Х. нас зовсім не обов'язує, тому, що таке сама конгр. Собору дня 1. лютого 1908 р. на питанє 1. *An decreto „Ne temere“ adstringantur etiam catholici ritus orientalis?* дала рішаючу відповідь: *Negative*. Се рішенє разом з прочими потвердив П. Пій Х.

Мимо сего, що сей декрет Ап. Престола нас не обов'язує, то однак обов'язує у нас та сама форма заключеня заручин, яку приписує декрет *Ne temere*. Та форма с. є. спорядженє письменого документу заручиного з підписами сторін, в присутности і з підписом ординарія, пароха, або принайменче двох свідків — та форма обов'язує нас не на основі рішення Ап. Престола, бо маємо рішенє противне а саме, що Ап. Престол не хоче нас до захованя єї зобов'язувати; вона обов'язує у нас на основі розпорядженя наших Ординаріятів як право Архі-епархіяльне.

Звісно, що Єпископи галицької рускої провінції церковної зарядили формальне оголошенє декрету *Ne temere*, приказуючи оповістити его по всіх парохіях з проповідальниць, щоби нарід пізнав нове право а душпастирі его виповнювали поцавши від пасхи 1908 р. Таке розпорядженє Митроп. Ординаріату появилсь в Львівско-Ахіепарх. Відомостях р. 1907 ст. 151 і сл. а Єп. Ординаріату в Перемишли в Вістнику Єп. Пер. р. 1908 ст. 41.

Днем 1. лютого 1908 р. датує ся рішаюче поясненє конгр. Собору, що вірні східних обрядів не суть вязані декретом *Ne temere*. Мимо сего до нинішного дня не появило ся відкликанє декрету в наших епархіях. Ап. Престол заявив, що він не хоче нас з'обов'язувати до захованя постанов декрету *Ne temere* головню задля пошанованя нашої питомої, відмінної від западної, церковної дисципліни. Задля питоменности всхідної церковної дисципліни не хотів Ап. Престол одним і тим самим рішенєм вязати схід і запад. Однак наші місцеві Ординарії, узнаючи між иньшим приписану форму заключеня заручин за конечну в своїх епархіях, не відкликали раз даного і проголошеного розпорядженя, постановляючого форму заключеня заручин. Проте форма с. є. у нас законно приписана до важних заручин і мусить заховувати ся не з огляду на рішенє Ап. Престола яке нас не обов'язує, але з огляду на дотепер не відкликані і обов'язуючі рішення наших Ординаріїв. Питанє, чи власть Ординаріїв нашої церковної провінції вистарчас, щоби видати таке правосильне ріше є, приписуюче згадану форму

для важного заключення заручин, — се питанє з хвилею видання декрету *Ne temere* не може мати місця. Перед тим не один з єпископів западної церкви старав ся о введенє в своїй єпархії відповідної форми заручин, однак Ап. Престол противив ся сему тому, бо такому введенню якоїсь форми стояло на перепоні загальне право канонічне, яке не визнавало потреби ніякої форми заручин. Тепер та перепона усунена; декретом *Ne temere* заведено загально в цілій кат. западній церкві означену форму. Проте загальне право не стоїть тепер на перепоні нашим єпархіяльним законодавчим властям в справі форми заручин — з одним виїмком а саме з виїмком случаю перепони публичної приличности (*publicae honestatis*), яка впливає з важно заключених заручин і уневажляє супруже одної сторони з сродниками першого степеня другої сторони. У нас однак сей случай вже від давна є унормований Синодом замойським, який домагає ся для сего случаю „торжественних“ заручин; вслід за тим у нас Русинів може повстати розриваюча перепона публичної приличности і на дальше лишень з „торжественних“ заручин в розуміню замойського Синоду.

По за тим всякі иньші канонічні наслідки можуть тепер у нас потягати за собою лишень заручини, заключені при захованю оголошеної і приписаної нашими Ординаріями форми а саме через спорядженє письменного документу заручинового

Та форма заручин обовязує отже не лишень наречених мішаного, але також обоїх руського обряду, а в виду сего всякі заручини наречених руського або мішаного обряду, заключувані без спорядження письменного заручинового документу в присутности і з підписами сторін і пароха або двох сьвідків є неважні і не потягають за собою ніяких канонічних наслідків.

*

*

*

2) Друга часть декрету *Ne temere* містить в собі постанову про форму заключення супружа.

Як при кождім правнім акті, так і при заключеню супружа мусять бути заховані певні формальности. Вони є двоякого рода: одних домагає ся закон природний, а саме він домагає ся, щоби женихи заявили собі згоду на супружество словами або внішними знаками; — другі формальности приписує позитивне право церковне, будьто під загрозою неважности супружа, будьто під загрозою відповідних кар.

Незахованє тих формальностей, які під загрозою неважности приписує церковне право, становить уневажнюючу перепону потяємности (*impedimentum clandestinitatis*).

В западній кат. церкві не було приписаної ніякої форми до важного заключення супружа аж до Собору тридентийського.

Вистарчало, если женихи заявили собі згоду на супруже самі без жадних свідків і без участі священника. Такі супружа без благословенства священника називано потаємними (*matrimonia clandestina*). Таких супружеств церков не похваляла, але узнавала їх за важні.

Доперва Тридентийский Собор приписав форму заключення супружа під загрозою неважності, а саме він постановив декретом „*Tametsi*“, що супружа можуть заключати ся важно лишень в присутности власного пароха і принайменче двох свідків.

Сей Собор Тр. постановив також осібний спосіб проголошення сего декрету, приказуючи, щоби декрет був оголошений в кожній парохії і доперва в трийцять днів по першім оголошенню обов'язував.

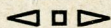
В сей спосіб оголошено декрет *Tametsi* у всіх тих європейских краях, які обнімала організація кат. западної церкви. В деяких краях Європи пр. в Англії, Шкоції, в східних Прусах, Швеції, Данії, Норвегії, Саксонії, ГанOVERі і и. не проголошено сего декрету, проте він там не отримав обов'язуючої сили — а в слід за тим супружа заключувані там без пароха і свідків узнають ся за важні. В прочих частях світа проголошено сей декрет лишень в деяких провінціях.

В нашій рускій церковній провінції має сей декрет Трид. Собору свою історію, яка під деяким зглядом дотепер не є докладно прояснена.

(Дальше буде)

о. Кость Курилло.

Огляд руск. кат. громад церковних в північній Америці.

(Конець).

133. Уггоруска церков. громада в Streataz, III.¹⁾

Приписана до Чікаго Ілл.

¹⁾ Росс. прав. Шемат: Трехъ-Святительская церковъ, свящ. Борисовъ, 401 Illinois Str. Streataz. Ill.

134. Угроруска церковна громада в Minneapolis, Minn.²⁾

Адрес духовника: Rev. Alexius Wayda 2214, Third Str. Minneapolis, Minn.

135. Церква св. Духа в Белфілд, Н. Д.

Заложена в 1908 р. Душпастирство обняв о. Влад. Стех. Церква деревляна. Душ 1000.

Адрес священика: Rev. Vlad. Stech, P. O. Bellfield, N. D.

136. Галицко руска церков. громада у Вунсокет, Р. І.

Заложена в 1908 р. Місію обняв о. М. Струмінский. Душ 900.

Адрес священика: Rev. Michael Struminskyj 62 West Schol Str. Woonsocket, R. J.

137. Галицкоруска церков. громада в Манчестер, Н. Г.

Заложена в 1006 р. Тимчасово обняв душпастирство о. Лев Волянський.

Душ 1000.

Адрес священика: Rev. Leo Wólanskyj, Lowell and Wolant Str. Manchester, N. H.

138. Галицкоруска громада в Детроїт, Міг.¹⁾

З'організована в 1909 р., душпастирство обняв о. Лукавський.

Крім сих є ще в державі „Illinois“ слідуєчі росс. прав. місії, до яких приналежать наші Русини:

Ibidem: Рождество-Богородицкая церковъ въ Madis n, Ill.

Ibidem: Успенская церковъ, свящ. Алексій Михайловскій, P. O. Box 390, Bendl, Ill.

²⁾ Ibidem: Покровская церковъ, часовни въ Пор ть Прери, Клейтонъ Гюронъ, Протоіерей Леонидъ Туркевичъ, свящ. Василій Васильевъ, псал. М. Дзубай, 1625, Sth Str, N. E. Miuneapolis, Minn.

¹⁾ Росс. прав. шемат: Петро-Павловская церковъ, свящ. Владиміръ Кальневъ, 224 Gilbert Ave, W. Detroit, Mich.

Ще є росс. прав. місії, до яких з усякою певністю приналежить наш нарід: ibidem: Николаевская церковъ, свящ. Іаковъ Григорьевъ, 34, Forrester Str. Salem, Mass; ilidem: Успенская церковъ, свящ. Т. Бондаренко, Box 487 Manville, R. J.; ibidem: Успенская въ Фолтъ-Риверъ приписана къ Manville, Mass.; ibidem: Троицкая церковъ, свящ. Гр. Варлашкинъ, 90 Park Str. Springfield, V.

Душ 1200.

Адрес сьвященника: Rev. U. Lukawskyj, P. O. Detroit, Mich.

*

*

*

Під кінець сього огляду треба додати ще деякі доповнення. — Найбільше число руск. кат. церков. громад є в державі Pennsylvania задля великої кількості залізних фабрик і копалень твердого вугля, в яких працює більша половина Русинів zatrudнених в з'єдинених амер. державах. І відтак слідує держава New York, New Jersey і д. Та задля тих причин призначено Philadelphia, Pa. на резиденцію руск. кат. Єпископови, яка крім сього є ще й осередком тих трех держав.

Не брак одначе наших Русинів і на далєких Wests'ax аж до San Francisco, Cal., а на полудне аж до New Orleans, La., де мав я нагоду особисто пересвідчити ся¹⁾ та як показує виказ відділів Р. Н. Союза, Соєдинення і Общества Р. Бр. Проживаючі тамтуди Русини-католики обслуговувані є або рим. кат. польским сьвященством або, що для нас найгірше, рос. прав. місією, яка крім тих душпастирів і церков,²⁾ які там має, послугуєть ся ще своїми „літаючими місіонерами“.

¹⁾ Гляди: Письма з Америки, Руслан 1909.

²⁾ Росс. прав. шематизм: Троицкая, благочинний свящ. Теодоръ Пашковскій, свящ. Николай Митропольскій, псал. В. Гривскій, 1528 Green Str. San Francisco, Cal. — Спиридоніевская, свящ. Михайлъ Андреади, 75³, Lake View Ave, Scattle, Wash. — Троицкая, Wilkenson, Wash. і Троицкая, Portland, Ore. приписана къ Scattle, Wash. — Михайло-Арх. свящ. Григорій Вархоль, 812 East 13 Str. Pueblo. Colo. — Преображенская, свящ. Димитрій Хотовицкій, 4683 Logan Str. Denver, Colo. — Успенская, Calhan, Colo. приписана къ Denver, Col. — Кирилло-Меодіевская, свящ. Сергій Бѣлосоровъ, P. O. Box Hartshorne, Okla. — Свв. Константина и Елени, Архімандритъ Теокильтъ (Тріантафилідисъ) псал. М. Строинъ, 41 Ave, L. Galveston, Texas. — Часовня, Los Angeles.

Щоби одначе не спіткатись із закидом, що я послуговував ся рос. прав. шематизмом, який може не при всіх місцях має значіне, про те заздалегідь застерігаюсь проги такого висновку та для сильнішого удокументованя наведу офіціальні слова ексархи і протоіерея при Архієп. Платоні о. А. Хотовицкого, редактора офіціального органу „Православный Вѣстникъ“, які висказав при новорічнім білянсі в Русско Правосл. Временику: (Типографія Свѣта, 432 East, 71 Str. New York, N. Y. 1910 г. сторона 120)

„Сколько за минувшія близько 20 лѣтъ жертвъ принесено „Великою Русью на спасеніе твое галицкая! Середь безпрое, свѣтной перше темноты уніятства засвѣтились маленькіи

О скільки мож мені було з'орентувати ся серед росс. прав. місії, то *signum temporis* вся майже російська інтелігенція в з'єдинених Державах, крім кількох офіціальних чиновників, не признаєть ся до своєї церкви, а нарід російський вельми байдужний про неї. І так удержане тих многих церков росс. прав. місії виплачує казна синодальна та наш нарід з Галичини і Угорщини, що або явно вже перейшов до неї, або *tacite* приналежить з обави перед поворотом до старого краю.

Ще одна характеристична черта в діланю росс. прав. місії: вона то до агітації проти нашої церкви послугуєть ся нашими як раз низько упавшими, як оо. Крохмальний, Тóвт, Сичинський, Гумецкий і др. висилаючи їх на перший огонь, гейби не ангажуючи себе, а які за Юдин гріш виплачують ся.

При всіх майже угроруских громадах приналежить більше або менше число Галичан, а навіть при таких громадах угоруских, де є вже своя галицка церква, мож найти ще горстку галицких Русинів. При деяких знова галицких є і угроруский нарід.

*

*

*

„огонки — св. православніи церковки. Маленькіи огонки скоро „розрослись въ великое пламя. Зажмурили свои злобныи очи „отъ того солнца твои вороги, но прозрѣли и радостию вели- „кою засіяли очи спасенныхъ нашихъ братовъ! Слава Богу, на „вѣки слава! Тысячи заблудшихъ повернулись на дорогу „правды. Зновъ покрыто тѣло чистою одежею, зновъ въ здоро- „вомъ тѣлѣ засвѣтилась здоровая душа!

„Правда, за той часъ въ Америку пришли нашіи Россій- „скіи люди. Правда, що и они тутъ въ чужомъ краю ждуть „нашей помочи и утѣшенія. Правда, що часами вздыхають „она: чему не глядятъ ихъ російскіи пастыри, чему не стро- „итъ Миссія церквей въ ихъ колоніяхъ, чему не помагає имъ а „отдає все русинамъ?...

„Потерпите братья! — отвѣчаемъ мы-такимъ. Бо въ часѣ „бѣды смотришь, где помощь потребна найбільше и найско- „рѣйше, и спѣшишь туда. Не здоровыи требують врача а боль- „ныи!... Мучать тебе русине твои іезуиты-ксендзы, а Россій- „ская земля прислала тебѣ архипастырей и пастырей изъ того „Кіева, Дніпра и Почаева, где св. Владиміръ крестилъ въ пра- „вославную вѣру единую, недѣлимую Русь, где русскіи чудо- „творніи иконы, где почиває сномъ и праведнымъ незабвенный „просвѣтитель Галицкой Руси о. Іоаннъ Наумовичъ... і т. д..

Та сей зміст є для нас надто отвертим і міродайним, із якого муси- мо витягнути чим скорііші конклюдзії і тут в Америці і там у старім краю! . . .

3 дня 28 серпня 1907 р. добігає вже третій рік, як руск' кат. Єпископ прибув до з'єдинених амер. Держав. Три майже роки вкладає великанський труд свій¹⁾ та за той час видно на кожній області церковного життя зворот до ліпшого. Та хоча не знатиби що виписували наші власні і чужі вороги — праця Єпископа-мученика останеться великою сьвятою, бо є Ісусова!, а праця народовецького клиру була і є повною жертв!...

На сьому місци не мож ніяким чином полишити Особу нашого Найдорозшого Батька Ексцеленцію кир Андрея, за якого заходами є се Єпископство та за якого опікою звиж 30 священників²⁾ виїхало, щоб тут за морем трудити ся для церкви і народу свого. Нехай Всевишній дарить Іх усіми своїми добрами на довгі, ще довгі літа.

*

*

*

Замикаючи сей огляд знаю, що не є він систематично впорядкований, як і рівнож єсьм пересьвідчений, що не в однім місци знайдеться хронологічна ошибка. Вп. Читач простить мені знайдені блуди задля низше наведених причин.

Перед собою застав я тему ніким ще не порушену, а одначе треба було конечно подати її чим скорійше до загальної відомости, щоб її хоч з грубшого обробити і впорядкувати, треба було посвятити більше часу та вложити не менше праці. А одного і другого не завсїгди доставало в місіонарськім житю-бутю. Писалось звичайно в дорозі.

Більшу часть дотичного матерялу зібрав я при нарочних їздах у важнійші церковні громади на підставі їх парохіяльних звітів, — деякий, там де не було ніяких паперів, записав я так, як чув із уст старших громадян, а відома річ, що їх вискази більше в приближеню, — деякий зноза взяв я з інформації старших тугешніх священників, а прочий доповнив з давнішої і біжучої тугешньої преси, розглянувшись у ньому критично. Та і так, при деяких ще громадах браки.

Доклад мій про росс. прав. місію подав я найточнійше після її офіціальних директоріїв і шематизмів та її справоздань.¹⁾ Спорадичними лише увагами послуговував ся я так, як

¹⁾ Причинки до станов. руск. кат. церк. в пів. Ам. „Нива“ 1910 р. Ч. VІІ, ІІІ, стор. 203.

²⁾ 12 квітня 1910 р. прибув до Америки о. Д-р. Конст. Єрми і обняв місце генерального вікарія при Єпископі Ортинскім у Філадельфії, Па.

¹⁾ Алеутская и Сѣверо Американская Русско Православная Епархія 1908, 1909, 1910, New York, N. Y. 432 East, 71 Str.

Russian catholic Orthodox American Directory, 1909, 1910, printing 15 East 97 Str, New York, N. Y.

дійсно є вони на місци. Дотичні документи, які я цитував при огляді, зібрав я принагідно від осіб висше поставлених, проте ніяким чином не мож сумнівати ся про їх автентичність.

В Monessen, Pa. 1910.

о. СТЕФАН ВІЛИНСКИЙ.

Dr. LORENZ KELLNER.

(29/I. 1811 — 29/I. 1911.)

„Бо буде час, коли не будуть приймати здорової науки, но після своїх забаганок виберуть собі учителів, які будуть ласкати слух і від правди відвернуть ся, а звернуть ся до байок“. (Тим. 4, 3—4.)

Чоловік — се сам в собі замкнений — цілий сьвіт. В очах Бога-Творця чоловік ціннійший від всіх небесних тіл, від цілого комплексу мінерального, ростинного і звівринного сьвіта, бо він — чоловік — се сьвіт, що посідає сьвідомість самого себе, розум, свободну волю, совість і чувство.

А прецінь в очах людей і сьвіта той чоловік нужденнійший від зерна, киненого в землю, від цьвіту, засаженного на справлений грядці!

Коли бачу, як огородник ходить старанно коло цьвітів, як з ранку і вечера зливає їх, як хоронить від спеки або як сквапно виринає з поміж них дикі трави і буряни, коли загляну в огородничі шкільки і побачу там в рядку симетрично після своїх родів засажені овочеві дерева, тоді... завидую тим цьвітам і тим деревам і кажу: — вони щасливійші, сто рази щасливійші від людей!

Американско Православный Вѣстникъ (Russian Orthodox American Messenger) виходить два рази в тиждень, офіц. опр'ан Архієп. Платона під редакцією о. А. Хотовицкого — 15 East 97 Str. New York, N Y.

English Supplement to the Russian Orthodox Messenger 1909, 1910. 15 East 97 th. Str. New York, N. Y.

А чому?

Цілий космічний світ, ціла природа перестерігає всі від віків назначені через Творця права і осягає свою ціль. А ми дивуємся сему і нераз подивляємо пречудну і непонятну гармонію і лад в цілм світі. Один чоловік, наділений розумом і свобідною волею, може виломати ся з під того права, нарушити гармонію, може сповняти або несповняти, може залишити а навіть і викривити — Божу волю.

Зависить се від виображення его розуму і его волі або як ми кажемо — від виховання чоловіка.

Різнородна єсть праця і людські заводи. Одні напружують свої жили і мязні при варстатах, в кузнях, в фабриках і копальнях, другі потом свого чола справляють землю, иньші замикають ся в своїх лябораториях і відгородивши ся від світа і людей, напружують свій мозок, щоб своїми винаходами, помислами і науковими вислідами посунути жите людскости наперед, але із всіх людских заводів на перше місце вибиває ся той завод, якого найблизшою цілю і задачію є: — вихованє людей!

Бо вихованє се корінь, з якого виростає і розвиває ся все а то: мисль, чутє, воля, душа, розум, совість, одним словом — чоловік!

І були люди, які зрозуміли вагу виховання чоловіка і для прегарної ціли жертвували не лиш своє знанє, майно, але густо-часто і жите

Та на жаль не всі з поміж тих — по правді ідейних людей — брали цілого чоловіка під згляд.

Звідси то, коли добре пересмотримо цілий довжезний ряд педагогів і візьмемо під нашу увагу їх системи і напрями, вдарить нас від разу те, що всі вони розбиті на два ворожі, зівсім заперечуючі себе, табори. Один табір раціоналістичний, отже антирелігійний, другий табір, опертий на вірі і на науці першого Учителя людскости, Христа, отже релігійний, християнський.

Вако з Веруляму,¹⁾ Voltaire, Rousseau, Locke²⁾ — се перші, що природу узнали за свою матір, за свого бога, за свій релігійний культ. Погляди їх, наука і високопарні кличі припали до вподоби суспільности і всякали і вникали в жите єї мов в губку, аж в страшній крові революції скупали ся. Але зовсім не затопились. Знать мало було їм ще людської крові!

¹⁾ Вако з Веруляму (1561 — 1626) англійський реформатор наук, творець т. зв. „індукційної“ методи і реального напрямку в науці. Мимо свого великого талану під зглядом моральним не міг нічим світити.

²⁾ Локке (1632—1704) англійський філософ, автор „Мислей о вихованю“ та винахідник теорії „tabulae rasae“.

Їх погляди змодернізували інші наступники-корифеї: Comte, Littré, Spenser, Mill, Taine, Buckle, Lombroso та любимець наших часів Nietzsche.

Сума поглядів тих мислителів така: душа дитини се — *tabula rasa*. Догматом о первороднім грісі позитивізм не займає ся. Злі нахили і похоти у дитини, се „найприродніше право натури“. Викорінювати се „право“, поскромлювати похоти у дитини, убивати їх в зародку а перед очі дитини ставити образ чеснот — невинності і встидливості — се каригідний вчинок, се гріх проти природи, бо природа пут не зносить.

Які консеквенції такого научання, не беру ся рішати, нехай скажуть ті, що виховували покоління після взору, поданого Rousseau ом в своїм творі п. з. „Еміль“. ¹⁾

На щастє є ще інші педагоги, яких імена з вдячністю приходить ся нам занотувати, бо що єще доброго лишило ся, їм завдячуємо. Се ті, які виробили собі ясний суд про те, що то є дитина. Уважно і добре вслухали ся в тон слів Найвисшого Учителя: — „хто згіршить одно з тих малих — що в мене вірують — лучше би єму було, коли би повісив собі на шию млинський камінь і утопив ся в морській глибині“. (Мат. 18, 6.) Знаючи, що кожда дитина то депозит Божий і людський, пішли слідом Христа, який говорив до всіх учителів: — „Я, Господь і учитель, дав вам примір — образ, щоби і ви творили те саме, що і я робив. Амінь, амінь говорю вам: слуга ніколи не є більший від пана свого, ані післанець від того, що Єго післав. Єсли то знаєте, єсьте щасливі, як сповните то“. (Ів. 13, 14 - 18.) І повели вихованє дїтей на шлях, Христом вказаний. На тій ниві красують ся такі імена як Baudouin, ¹⁾ de le Ерее, ²⁾ Франке ³⁾ та Др. Льоренц Кельнер, не згадуючи інших. ⁴⁾

¹⁾ Baudouin, чит. Boduen (1689—1763) Француз. Яко єввященик йшов слідом Христа і жебрав для підкинених дїтей, сиріт і калік. Знаменний і характеристичний факт, що коли раз просив о милостиню для свого пріюту „Дитятка Ісус“ в Варшаві картярів, які грішми накидали ся, від одного змісто датку дістав в лице, сказав: „се для мене, а що для моїх сиріт!“

²⁾ Ерее (1712—1798) Француз, теолог і єввященик. Був першим учителем глухонїмих і власним коштом заложив для них школу і пріют.

³⁾ Франке (1663—1727) Німець, протест. теолог, проф. унів. Основою єго вихованя була виключно релігія і віра, так що в історії педагогії називають єго творцем „пієтизму“. Але дарма — той творець „пієтизму“ зробив тільки, що навіть єго „пієтизм“ не міг зашкодити ані притемнити єго слави і заслуг, які положив для добра людскости. В пріюті для сиріт давав річно 130 сиротам приміщенє так що до 1863 р. виховало ся там 7000 сиріт. В своїй педагогії або гімназії виховував річно 170 учеників, в пансіонаті 642 уч., в школі реальній 478 уч., в вишній школі жєнській 331 учениць, в школі елементарній і мійській 1915 дїтей. Се все робив один чоловік!

⁴⁾ Єще двох є педагогів, які вибили ся з поміж інших а які, що

Найсимпатичнішою появою на педагогічній ниві XIX ст. є Др. Льоренц Кельнер. Уродився 29. січня 1811 р. в Кальтенебер-і близько міста Heiligenstadt-y. Родина его була небогата. Батько був податковим урядником, але коли почув за Пестальюцого, пішов пішо до Швайцарії а тим, що побачив, так переняв ся, що з тою хвилею забажав стати учителем. Те замилованє до стану учительського перейшло з батька на сина. Правда — батько бажав дати своєму синові як найкраще образованє. Посилав его до гімназії, але коли не стало матеріяльних средств, сімнайцятлітний хлопець, Льоренц, вступив до протестанцкої, учительської семінарії в Магдебург-у і в той спосіб приспособляв ся до учительського звання. В часі своїх студій не одно перебув і перетерпів, не одну трудність мусів побороти і тому то пізнійше, коли пригадував собі Л. Кельнер на дні своєї молодости, говорив: — мужно я боров ся, коли без нічиєї помочи я вибив ся і дійшов до так многозаслуженого становиска!

29. цвітня 1831 р. опустил Л. Кельнер шкільну лавку як „vorzug“, а в місяць зараз потім був вже на учительській посаді, назначений ему через магістрат в місті Ерфурті. Від тепер почали ся веселі, щасливі, давно-давно бажані літа для Кельнера, що як солодкий сон спливали ему на вдячній, а практичній і хосенній для житя і школи, педагогічній праці. Від разу звернув на себе увагу міродатних чинників. Вже в два роки свого учительованя зістав головним управителем школи. А за що віддано так молодому учителеві провід школи, се як слід було зазначено в номінаційнім письмі міста Ерфурта. Воно звучало:

„Ваша совісна праця не без овочів. Ваші діти з житєм і поривом рвуть ся до мисленя і говореня. Через Ваш живий

так скажу, посередне займають місце між раціоналістичним а християнським табором. Перший се Фребель (1782—1852) Німець. Звані суть его імени городи для дітей т. св. „Фребелівські городи дитинні“. Від тих городів чи не пішли нинішні наші „Вакаційні оселі“, Захоронки то що. Діти виховував після своєї „поглядової“ методи зн. дитині перед очі ставив окази. З тої причини при тих городах були і музеї, забавки.

Pestallosi (1746—1827) Швайцар. Запалений се, горячий педагог і учитель. „Буду учителем народа!“ — сказав собі і слова додержав мимо тяжких проб. Щоби нести поміч своєму занедбаному народови заложив приют для жебрачих дітей в Найгофі. А коли по кількох літах за дня браку гроша упав сей приют, незразив ся, а в 1798 р. зібрав на ново сироти і в Станцу розпочав працю над ними. Опісля мав свої заведеня в Бургдорфі, в Мінхенбіхсе, і в Івердуні. Слава его рознесла ся далеко поза межі Швайцарії так, що з Німечини і з поза неї йшли молоді і старі люди всіх станів, навіть пануючі до Швайцарії. щоб на місцн побачити і пізнати того мужа, що цілий віддав ся школі.

виклад і вмілий добір предметів Ваші діти так прикуті до уваги, що їх заховане, знане, мислене і відповіді суть впрост не оцінені, а се хіба найвимоვნійше свідощтво для Вашого заслуженого труду¹⁾

Найважнїйше, що годить ся піднести і подивляти у Кельнера, то єго енергію. Єго дух ніколи не спочав, а вічно працював чи був в школі, чи був поза нею. Студіював клясиків, поглиблював і поширяв своє образоване і зносив ся з тими, що цїнили і шанували працю. Яко учитель стремів не лиш до сего, щоб діти складно і механічно складали або розбивали реченя, без блудів писали і добре висловлювали ся, — ні, більше він дбав о релігійний і духовий розвій у дитини і всіма способами старав ся той розвій приспішити. Передовсім був незрівняний в штуці і способі, з яким умів до дітей промовити. Зміст прочитаного умів так приступно дитині з'ясувати, що дитина відразу сама і легко пізнавала льогічну і естетичну сторону прочитаного та витягала моральну науку.

Засади, якими Кельнер руководив ся були: в перших літах науку граматики не рушати. В супереч засаді всіх своїх попередників був найбільшим противником научаня при помочи оказів і образів. Неодин з нас здивує ся, як можна противитись уживаню образів і оказів при науці — а прецінь приглянувшись ближше напрямови виховуваня молодіжи на підставі обсервації, оказів і образків, мусимо признати, що через таку методу ми немов уповажняємо дитину вірити лишень в те, що на очи зобачить, або чого діткне ся. Через таку методу дитина приймає лишень те, що материяльне, а все иньше відкидає. І звідси то походить нехїть до науки релігії і моральности, бо школа не нагинає розуму дитини до пониманя абстрактних проблемів. І Кельнер, що мав на оці не лиш материяльну, але духову сторону дитини, старав ся дитину навести і упритомнити їй все через розговори.

— Розговори — пише Др. Л. Кельнер в своїх афоризмах — мають велике примінене в житю дитини. Єсть то не лиш одинокий спосіб виміни гадок і бажань, але також і то передовсім — розривкою і веселою вправою душевних сил. Як художник віддає ся з замилуванем (своїй) штуці, хоч ніхто єго не слухає крім єго власної душі, так і дитина розмовляє сама з собою, веде нераз цілі монольоги і знаходить в тім найбільшу розривку для себе.

На отсю характеристичну сторону природи у дитини звернув увагу Кельнер і на тім опер цілу свою систему.

— Тішивбим ся — пише — наколиб учитель при кінци науки оповів щось займаюче і так під живим, милим вражінем випустив діти до дому.

¹⁾ Lebensblätter, 92 ff

— Горячим моїм бажанєм є, щоби́сьмо всяку науку уважали за годину релі́гії і так єї вихі́снували, щоби нас вязала з Богом, (бо religio значить звязь).

Як думав, так і учив. Але не довго. В 1836 р. перенесено єго до Heiligenstadt-у і заіменовано там сталим учителем при учительській семінарії. 28. січня 1848 р. зі́став шкільним радником в Marienwerder і в західних Прусах. При кінци того-ж року ви́брано єго аж в двох округах послом до со́йму. В 1855 р. перенесено єго на власне бажанє по причині туги за німе́цькими сторонами до Trier а в 1871 р. зі́став тайним цісарским радником. Аж в 1886 р. пішов на пенсію, але не, щоб спочати, а щоб дати тим більший розмах своєму таланови.

Бо Л. Кельнер се була рідка, особливша, незвичайно симпатична і подиву гідна людина. Чи був він учителем, чи був він висшим урядником, чи був він шефом, всегда являв ся як робітник. Де лиш заглянув, де показав ся, там разом з ним загощувало нове жите, раював новий дух.

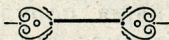
Попробуймо приглянути ся тій праці близше.

Діяльність єго можна поділити на три періоди, хоч — по правді сказати — і се не потрібне, бо Кельнер працював через ціле своє жите в однім напрямі, а то на педагогічнім поли, не спочавши до самої смерти, яка наступила 17. серпня 1892 р.

(Конець буде).

„Нива“ а „Руслан“^{*)}.

Сім повних літ вже минуло, від коли заходами львівських съвященників, а передовсім теперішного і першого єї редактора, почала виходити часопись „Нива“. Вона поставила собі за ці́ль не лишень стати орґаном для духовенства в питаннях чисто богословско-душпастирских, але також звертати увагу нашого съвященства на головнійші прояви суспільного житя і висказувати про них суд з точки християньского світогляду.

*) Містимо отсю статью на домаганє Редакційного Комітету, а проти нашої волі; на безпідставні закиди ми найрадше мовчалиби. — Ред.

Задача „Ниви“ була не легка. Їй треба було стати до рішучої борби з радикалізмом, який головню від часу фузії народовців з радикалами при кінці минушого століття здобув домінуюче становище серед нашої суспільности.

Задача „Ниви“ і її редакції була тим тяжша, що в руках її противників находилась майже вся преса з найпливовішим органом „Ділом“. А ся преса призвичаїла була навіть найлучшу часть нашої суспільности по свому думати, після ідеології радикальних і соціялістичних редакторів. „Нива“ отже мусіла ломати леди певного рода консерватизму в заскоружлости і злих понятях і серед безнастанної борби призвичаювати суспільність до критичної і об'єктивної обсервації і оцінки всіх суспільних проявів і напрямів з точки християнського світогляду.

Отсе вже осьмий рік служить „Нива“ вірно Христовій справі і вже багато для її добра зробила. Коли у нас св'ященство вже відчуло потребу організації і починає організувати ся, коли воно сотками бере участь в реколекціях і в зборах Т-ва св. Ап Павла, коли на тих зборах не лишень узнає коначну потребу основання цілої нашої просвітної, культурної і економічної праці на християнських засадах, але також чує в собі силу до інтензивної праці в тім напрямі, то кожний об'єктивний обсерватор мусить сказати, що християнська справа має ся у нас чим раз лучше і zarazом мусить признати, що все те є в головній мірі великою заслугою „Ниви“, заснованої і удержуваної головню трудом о. Я. Левицкого, теперішнього її редактора. А если би „Руслан“ мав відвагу цілу правду сказати, то мусівби сам признати, що свою появу в характері „християнсько суспільного дневника“ завдячує як раз тій довголітній праці „Ниви“ і її редактора. Із здобутків сеї праці хоче „Руслан“ користати і має надію на кріпкій основі тих здобутків дальше просперувати.

Та се не послідна заслуга о. Я. Левицкого. Погляньмо на найважнішу у нас під теперішню хвилю область нашої діяльности; звернім увагу на нашу популярну просвітно-релігійну літературу і пресу, а побачимо, що більше, як половину праці на тім полі взяв на себе і сповнив сам один о. Я. Левицкий. Сеї важної праці він не покинув і тепер, коли обняв на ново редакцію „Ниви“. В виду вже до тепер положених заслуг імя о. Я. Левицкого буде золотими буквами записане в історії нашої праці для Христової справи, нашої боротьби за християнські ідеали.

І тепер, *risum teneatis*, — дасть ся чути голос, що „Нива“ і її редактор о. Я. Левицкий спроневірили ся в тій службі і борбі за взнеслі християнські ідеї. Се голос „Руслана“ в его новім характері „християнсько суспільного дневника“; він справді годен викликати лишень сьміх серед свідомого річи загалу нашого духовенства, еслиби сей голос не мав zarazом всіх знамен безпідставної напасти, що доходить границь низької інсинуації і мусить викликати як найбільше обуренє.

Що in concreto закидає „Руслан“ „Ниві“ і її редакторови? Нї менче нї більше як се що 1) а) „Нива“ пропагує нездорові засади, які не є схожі з християнською етикою“. Так формулує „Руслан“ перший головний закид в статі п. н. „Нові течії в „Ниві“ ч. 33. с. р.

Кождий мусить признати, що се є один з найповажнїйших закидів, який християнській часописи або кат. св'ященникови можна зробити, се перше, а друге мусить кождий признати, що нїякий св'ященник, який шанує своє достоїнство і нїяка чесна християнска часопись не зробить так великого закиду безпідставно.

Якаж є основа, або лучше, як основує свій закид св'ященник з „Руслана“?

„По думці о. редактора вільно кождому, що належить до казина, читати всі часописи, хочби они були заборонені церковним а навіть природним правом“. Такий погляд імпутує „Руслан“ і єго „св'ященник“ о. Я. Левицькому і твердить, що сей погляд є висказаний в редакційних замітках „На біжучі теми“ в „Ниві“ ч. 3. с. р.

Неперечно, що єслиби такий погляд був дійсно висказаний в „Ниві“, зроблений закид бувби зовсім умотивований.

Погляньмо отже, як в дійсности річ має ся. В згаданих редакційних замітках в „Ниві“ звертає О. Я. Л. увагу на замітний факт громадного виступу духовенства з казинового товариства „Бесіда“ в Станиславові. Звернути на се увагу і висказати свій погляд і суд було обов'язком редакції кождої часописи, яка слїдить за проявами нашого суспільного життя, а передовсім було се обов'язком св'ященничої часописи, бо о виступ св'ященників ту головно ходить. Факт сего громадного виступу має не лишень льокальне значінє; він интересує також загал нашого духовенства. В кождім більшім місті маємо рускі казинові товариства, до яких належать і місцеві св'ященники. Тих св'ященників мусів крок станиславівської собратії заінтересувати. Їм мусіло прийти на гадку питанє: єсли в Станиславові такий виступ був конечним і оправданим, то чому пр. св'ященникам, що належать до львівської „Бесіди“, не рішити ся на той самий громадний виступ задля тої самої причини?

І от о. Я. Левицький висказав суд:

„Факт, що на столах казинового товариства крім иньших руских часописий є також часописи радикальні і соціалістичні — се жаден мотив“.

Чи є в тім суді що „нездорового і несхожого з християнською етикою“?

Щоби на се питанє відповісти, належить узгляднити так природний, як і позитивно-церковний закон в справі читаня злих часописий.

Перед 1896. р. існував вже вправді закон церковний в справі заборони злих книжок, не було однак загально-церковного позитивного закона, заборонюючого читанє злих часописий;

така заборона обов'язувала лишень на основі природного закону і вона обов'язувала всіх тих і лишень тих, що з читання злих часописий могли понести душевну шкоду. У кого така душевна шкода була виключена, сей міг читати злі часописи без ніякого позволення. Виймок становили такі епархії, де існував партикулярний закон забороняючий якісь часописи; в таких случаю треба було мати позволене читання від місцевого Ординаріату.

Від 1896. р., від проголошення конституції П. Льва XIII. „*Officiorum ac munerum*“ обов'язує всіх католиків закон загально церковний гл. VIII. §. 21.

„*Diaria, folia et libelli periodici, qui religionem aut bonos mores data opera impetunt, non solum naturali, sed etiam ecclesiastico iure proscripti habeantur*“.

Сей закон забороняє отже читане таких часописий, що не спорадично і рідко, але часто і систематично проти релігії виступають. До таких, без сумніву належить зачислити „Громадський Голос“ і „Землю і Волю“.

Від хвилі проголошення сего закона мусить кождий, хто хоче з якихсь поважних причин прочитати такі часописи, постарати ся о позволене їх читання. Розуміє ся само собою, що о таке позволене має просити і постарати ся кождий для себе з осібна, если хоче користати з тих часописий чи то в якійсь публичній бібліотеці, чи то, як в конкретнім случаю, в касиновім товаристві і его бібліотеці.

Сим однак питанем, чи хто з членів стан. касина про себе сповнив свій обов'язок, чи ні, о. Я. Л. не займає ся, бо він в згаданім случаю не мав конечности а навіть можности сим питанем займатися ся. Та неправдою є се, що подає „Руслан“, немовби то „по думці о. редактора вільно кождому, що належить до касина, читати всі часописи, хочби они були заборонені“. О. Я. Л. займає ся лишень питанем, чи „факт, що на столах касинового товариства крім иньших руских часописий є також часописи радикальні і соціалістичні“, домагав ся конечно громадного виступлення з касина, і на се питане відповідає, що сам сей факт не домагає ся такого кроку.

До висказання такого суду мав. о. Я. Л. позитивні дані. До них належить зачислити хочби факт, що пр. самі видавці або співробітники „Руслана“ не виступили задля тої самої причини з львівської „Бесіди“. До важніших і рішачючих даних належить се, що так само діє ся посеред западних суспільностей, де жите католицке більше розвинене і католицька свідомість висше стоїть. Там також всюди можна стрінути ся в касинових товариствах з тим самим „фактом, що на столах крім иньших часописий находять ся ліберальні, радикальні і соціалістичні часописи“. Церковні власти толерують се так само, як толерують істноване в публичних бібліотеках всяких заказаних книжок, хочби заборонених під найбільшою церковною цензурою. Католицькі моралісти звільняють членів заряду таких інституцій від відвічальности за придержуване таких кни-

жок. „Custos bibliothecae non dicitur retinere libros, quia non in propria domo neque in proprio cubiculo neque proprio nomine eos asservat“. (Noldin). І цілком справедливо толерує ся такий стан річи; бо єслиби не було в доступних кождому публичних бібліотеках заказаних книжок, а в касинових товариствах заборонених часописий, тоді багато людей, що мають потребу і позволене читаня таких часописий, мусілиби їх самі предплачувати і мимоволі причинювати ся до єще більшого їх піддержуваня. Як раз о таких „інтелігентах“, о таких людях думає і говориць о. Я. Л.

Сам отже факт побираня ліберальних, радикальних і соціялістичних часописий через заряди касинових товариств не домагає ся конечно виступленя з посеред їх членів.

А коли дальше сьвященик з „Руслана“ покликує ся на енцикліку Льва XIII *Officiorum et munerum* і цитує в справі заборони часописий уступ: „*Libri ab apostolica Sede damnati ubique gentium prohibiti habeantur*“, то се доказує, що шановний автор навигь не задав собі труду порозуміти, яку ріжницю робить згаданий закон між книжками а часописями і о скілько сей закон лекше трактує часописи, ніж книжки.

Колиж знова дальше згаданий „сьвященик“ покликує ся на трактат „*de cooperatione*“ і радить єго о. Я. Л. повторити, то можна з більшим правом те саме порадити „сьвященикови“, а навіть від него треба сего конче домагати ся, бо знанє ріжницї між кооперацією формальною і матеріальною і знанє, що матеріальна кооперация не рідко є дозволена а навіть вказана з поважних причин — се знанє кождому сьвященникови є конечно потрібне. Се все повинен був „сьвященик з Руслана“ принайменче тоді повторити, коли забирав ся про ті річи писати а в кождім разі перед тим, заким зробив зовсім неоснований закид своєму собратови, що він „пропагує нездорові засади, не схожі з християнською етикою“.

Єсли вже є мова про засади етики і християнської морали, то треба на основі дотепер сказаного сконстатувати, що „Руслан“ враз з своїм „сьвящеником“ попав в поважний конфлікт з тими засадами. Сей конфлікт поглиблюють єще дальші інсинуації „Руслана“, а саме, немовби о. Я. Л. 2) „в супереч християнським приписам похвалював та припоручав недобрі а навіть злі річи“. Яким же способом поповнив о. Я. Л. той злочин? Тим способом, що він написав в „Ниві“: „Я можу бути найбільшим прихильником „Руслана“ і єго угодової політики, але на те, щоби християнсько-супільній партії надати а priori марку угодовости, з сим ніколи не згоджу ся. Коли має повстати партія хр. супільна, тоді вона мусить мати свою независиму пресу, мусить вести політику вільної руки“. Отсе той погляд, який уляг цензурі „Руслана“ і єго „сьвященика“ і певне потягнувби за собою конфіскату, єслиби „Руслан“ мав на ню право і власть.

Де „Руслан“ найшов ті „приписи християнські“, які мають Русинам або евентуальній рускій хр. суспільній партії наказувати вести дотеперішну політику „Руслана“, се вже его тайна. Належить однак застеречи ся, щоби „Руслан“ надуживав понятя християнських приписів для своїх політичних цілий. Заразом нехай „Руслан“ прийме до відомости, що погляд, висказаний о. Я. Л є потлядом загалу нашого духовенства.

Слідуючий закид належить нап'ятувати як злобну інсинуацію. „Руслан“ враз з своїм „св'ященником“ закидає редакції „Ниви“ „захвалюване і апотеозоване „Діла“. Закид сей основує він на словах, які взяті вже так як написані, не можуть мати иньшого значіння крім іронічного, а разом з контекстом висказують так різку і влучну критику і нап'ятноване „Діла“, що лучше годі коротко написати. Ось ті слова „Ниви“: „Найенергічнішим пропагатором хр. сусп. ідеї серед нашого духовенства і християнської інтелігенції єсть таки дальше „Діло“. Зухвалість горстки анархістів, соціалістів і радикалів, що редагують сей нац. демокр. дневник — безмежна. Богохульство... і ширене вільної любови... отсе найновійші подвиги Діла..“ Ті слова „Ниви“ мають по думці „Руслина“ і его „св'ященника“ доказувати, що вона припоручає, захвалює і апотеозує „Діло“. „Шановний добродію! Чи здаєте собі справу з сего, що такий закид робити „Ниви“ і єї редакції на основі тих слів, се нічого иньшого не значить, як взяти розбрат вже не лишень з засадами етики і християнської морали, але з засадами..

Попробуйте лишень зробити пропозицію редакторам „Діла“, щоби вони ті слова „Ниви“ помістили в своїм дневнику під заголовком: „Захвалюване і апотеозоване „Діла“ через „Ниву“, — а переконаєте ся о правді.

Если дальше „Руслан“ і его „св'ященик“ думає, що „Нива“ понизила авторитет Преосв'ященого Станиславівського Єпископа і то тим, що против осуду і нап'ятновання „Діла“ в Станисл. Вістнику Єпарх. „Нива“ захвалює сей дневник, — то шкода всякого доказування. Як раз „Руслан“ через втягане Єпископа в неумістну газетярську полеміку причиняє ся до підкопання Его авторитету.

Не завадить однак додати єще кілька заміток під розвагу і для добра самого „Руслана“. Добро руского християнського дневника не може бути індеферентне для нашого духовенства, отже і для „Ниви“, тим більше, що ми маємо лишень один такий християнський дневник — „Руслана“, а єще більше тому, що „Руслан“ в часі свого дотеперішного істновання не одну і не малу прислугу зробив для християнської справи у нас. І ми маємо повну надію, що „Руслан“ в дальшім своїм істнованю багато причинить ся для розвою і скріплення католицької свідомости серед нашої суспільности і для добра нашої рускої Церкви. Сему ніяким чином не стане на заваді теперішнє хвилеве непорозумінє з „Нивою“; таке непорозумінє в случаях,

коли не ходять о „necessaria“, о справи прінципіальної натури, все і всюди є можливе між християнськими часописями. Та одного в тих случаях домагати ся мусимо, бо се як раз є справою прінципіальної натури для християнських часописей, щоби всякі евентуальні спори були ведені способом честним і згідним з засадами християнської морали. В противнім разі мусілоби в „Ниві“ з жезліжною консеквенцією прийти на порядок дневний слово „проч“.

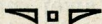
Крім сего нехай „Руслан“ і єго „свѣщеник“ запам'ятають собі:

In dubiis libertas
In necessariis unitas
In omnibus caritas.

свѣщ. Д. Яремко.

ДО П И С Ь.

Про конскрипцію. З Поділя від Збруча пишуть нам:

При теперішній конскрипції старали ся ц. к. австр. (recte польські) власти в Галичині, щоби рускі свѣщеники як найменше брали участь і то участь німих свѣдків. Розходило ся політичним галицким властям і їх органам в тихім порозуміню з всеполяками і лат. (recte польським) клиром і розагітованою русиноїдною суспільностію, щоби при теперішній конскрипції доказати як найбільше Поляків у східній Галичині. До того треба їм було виповнити рубрику XIII „Umgangssprache“ так, що розговорною домашною бесідою єсть польська. Велике множество латинників східно галицких говорить в дома (до жінки, до дітей) до челяди і прочих членів родини і до сусідів і до селян тільки по руски — отже Umgangssprache тихже після закона конскрипційного єсть тільки руска. Розходило ся отже, щоби при латинниках, які все говорять по руски, (крім „паціра“) вписати в рубриці XIII бесіду розговорну польську, а не руску. Дятого інструкція „губерніяльна“ письменна, котрої ніхто не видів, і устна старостинська зарядила: 1) недопускала руских свѣщеників на комісарів конскрип-

ційних, 2) не жичила собі присутності руского священника. Ad I) Бєлиби руский священник писав конскрипцію, то до говорячих до него по руски латинників говорив також по руски і они говорилиби правду перед „комісарем конскрипційним“, що говорять в дома по руски. Також комісар конскр. яко хвилює п. к. урядник абсолютно обов'язаний писати аркуш по руски зі стороною по руски говорячою до него підчас урядованя конскрипційного; того права не обсервують в Галичині в зносинах з селянами, аж треба домагати ся і поносити прикrostи. Ad II). Як сидить руский священник, пан комісар не може в єго присутності крутити з рубрикою XIII, але вже говорить до всіх партій, особливо до латинників, по польски сиріч в języку urzędowym. Декотрі латинники научені звісною курендою відчитаною в костелі, декотрі вважаючи себе і польску бесіду за щось лучшого, декотрі на суггєстивне питанє комісаря конскр. зізнають, що говорять по польски, хоч фактично говорять по руски виключно. III.) Закон конскрипційний карає, єсли хто при конскрипції неправду євидомо зізнає; закон карний має параграф караючий за Irreführung der Behörden. В часі конскрипційнім і в справах конскрипційних мабуть ті параграфи засуспендовані в Галичині, єсли то виходить на користь Poloniae militantis. Коли оден священник в чемнім запитаню приватно — але підчас конскрипції сказав до „комісаря конскр.“ — а по фаху підлісничого двірського — що належить робити, єсли говорячі в дома тільки по руски латинники зізнають мову польску яко домашну, відповів тойже авторитетно: „zeznając według swej najlepszej wiedzy i sumienia“. Sic! Difficile est satiram non scribere! IV. Одні комісари позбували ся при конскрипції священників руских в спосіб чемний, другі по фарисейски, треті в ординарний і бутний спосіб. Могло прийти до фатальних колізій — подібно як при виборах 1897 — бо до урядованя тзв. комісарів конскрипційних були жандарми відкомендеровані. І булиби арештованя і священників і селян; в Комарнянщині такої арештовано і заковано селян неслухно! V). Мої сусіди кажуть, що комісари мали резервових аркушів списових non magnum sed multa! Чижби мали так много псувати? Увага сама тут насуває ся! VI. Два другі сусіди звертають увагу, що „на око“ з початку по малих дуже місцевостях списували ходячи від хати до хати, як то було в розпорядженю з давних часів, але контролю над таким писанєм була дуже трудна. За тоє можна було, де людність євидома, чемно робити обструкцію в спосіб дуже легальний і практичний — а гостей-контрольорів з хати не ємівби ніхто вигнати, навіть пан комісар конскрипційний. — Деякі староства воліли, щоби комісарем конскр. був лісничий, органіста, прогнанний возний, писар громадський, кухар, як щоби був руский парох, навіть декан! Одно впадає в очи, а то, що при конскрипції теперішній уважали нас смиренних руских Matrikelführer за злишних; зажадали тільки карток для хлопців уроджених

1891—1901, а впрочім усували ся від нас. То такої слушне і законне, щоби політична власть не уважала органів церковних за собі підчинених (untergeordnet) і до єї розпорядимости відданих. — *Ерей Теодозий зі Звенигорода над Збручем.*

ВСЯЧИНА.

Австрійське право супружес.

Сего року (1911) єсть *сто літ*, як заведено (1811) в Австрії обовязуючий тепер кодекс цивільний „allgemeines bürgerliches Gesetzbuch“ обнимаючий право супруже, спадкове і маєткове. Многі домагають ся зміни кодексу цивільного нїби то відповідаючої духови часу. Розходить ся противникам католицкої віри о зміну §§ кодексу цивільного в дусї ліберальнім а навіть впрост ворожим вірі католицкій. У Відни, як вже писалисьмо, єсть два товариства засновані в цілі реформи австр. закона супружеского в антикатолицкім дусї а то 1) Eherechtsreformverein, где ріжні послы, навіть жиди (sic!), мають відчити і розправи 2) Verein geschiedener Katholiken. То остатнє товариство засипає канцелярію цісарську і парламентарну і міністеріальну поданнями о знесенє §. 111 кодексу цивільного. Сей параграф каже, що єсли одна хоч сторона при вінчаню була католицкою, то вже супружество не може бути розірване (хиба уневажнене). Деякі супруги радять собі так, що дістають угорське горожанство і на Угорщині вінчають ся з другими перевівши тамже розвід цілковитий на підставі сепараційного судового рішення австрійського. Посол Mühlwerth знов поставив внесене в австр. парламенті о *знесенє* §. 111 і о статистичне вірне сконстатованє на підставі теперішньої конскрипції, кілько єсть супруг католицких сепарованих а не могучих побрати ся задля перешкоди §. 111. Один жид — адвокат віденьський походячий здаєсь з Тернополя втяв розправу (щоби собі клієнтів приеднати), що католики суть (sic!) покривджені через супруже австрійське право, особливо через §§. 111, як також §. 64 (impedimentum cultus disparitatis), §. 63 (impedim ordinis) а також §. 67 (imped. adulterii). Щоби той (§. 111) параграф осьмішити, газети віденьські подають цинічно написані справоздання з розправ судових у Відни п. з. „Aus dem Gerichtssaale“ єсли одно з сепарованих супругів обжаловує другого за adulterium перед судом карним. Остатніми часами написала якась писателька у Відни, пані Валерія Grey, драмат п. з. „§. 111“, котрого однак цензу-

ра не дозволила виставляти на сцені; посол Freundlich (nomen et omen) ходив з авторкою з жалобою до нового міністра справ внутр. Вікенбурґа, котрий відповів, що по можности узгляднить те прошене (— така єсть типова відповідь міністрів петиціям — явна і таємна — напірає ріжними способами, щоби знести теперішнє австрійське право супруже, а запровадити на взір угорського і розводи і примусові вінчання цивільні такі, щоби християне могли з жидами женити ся, як то угорський закон XXXI з року 1894 позваляє. — Ряд австрійський по р. 1811 порозсилав був до руских парохів часть кодексу з р. 1811, трактуячу о праві супружім, однак в переводі польським; оповіщення рядові бували тогди видавані в язиці німецьким і польським в Галичині, а суди в Галичині урядовали тогди по латині і по німецьки. Оригінальні тогди були вислови правничі; нпр. судія компетентний називав ся в тім переводі „se-dzia przyzwoity“.

О. Йосиф Ганкевич з Красноґо.

Паломництво до Люрд,

котре вибираєсь д. 24. цвѣтня 1911, уложило собі слѣдуючу ругу: Відень — Інсбрук — Марія-Айнзідельн — Ціріх — Ліон — Массон — Parayle-Monial — Тулуза — Люрд. Назад: Люрд — Тулуза — Genf — Інсбрук — Відень. Програму можна дістати у духовного провідника Msgr. Johann M. Stöber, Pfarrer, Wien, 17 Bez., Bartholomäusplatz 3, або у Anton Gradl, 1 Bez. Operngasse 10, або в Bankhaus Schelhamer u. Schattera, 1 Bez., Stephansplatz 11.

До історії руско-католицької церкви при кінці ХVІІІ столѣття.

В „Ниві“ 1909 р. подав я замітку про книжку проф. Хотковського „Historya polityczna kościoła katolickiego w Galicyi za rządów Maryi Teresy“, где єсть много цікавих відомостей і дат про руско кат. церкв в Галичині. Коли пралат Хотковский описує судьбу церкви катол. в Австрії (в Галичині), то рівночасну майже судьбу церкви католицької в Росії (по першій поділі Польщі) описує критично молодий історик Dr Maciej Lorent в науковій праці „Kościół katolicki a Katarzyna II, 1772—1784“. Історики молоді польські зі школи проф. Аскеназого займають ся головню історією Польщі з кінця ХVІІІ і початку ХІХ столѣття. Через І поділ Польщі прийшло до Росії 100.000 латинників, 800.000 уніятів і 300.000 православних, тому і Dr Льорет описує діяльність лат. архієп. Сестженєвичева (котрого всі катол. церковні писателі в дуже підлім свѣтлі представляють) і православного єпископа Юрія Кониского і руско катол. митрополита (кієвського) Язона Смогоржевського і наших Василіян, капітулу генеральну василіянську в Тороканах 1780 під личним

председательством Смогоржевского; на капітулі 1788 в Жидичині вже не було Василян з Білоруси з під російського пановання, бо вже рос. ряд заборонив. З великим замилованем відносить ся Др Льорет до митр. Смогоржевского (czysta i piękna postać, wierny syn kościoła i Rzeczypospolitej, як пише проф. Аскенази в критиці над працею Дра Льорета). Язон Смогоржевський був (1780—1786) руск. катол. митрополитом київським по смерті (1779) митрополита Льва Шептицького, єпископа львівського; жив і мешкав в землі належачій ще тогди до річи посполитої польської. Наслідником Смогоржевского був Теодозій Ростокський (1787—1805); зачав урядоване за Польщі а скінчив за Росії і в Росії; то був останній руско кат. митрополит київський. Часи митрополитів Смогоржевского і Ростокського суть при спосібности описані в книжці „Pamiętniki Jana Duklana Ochockiego“ виданій на ново 1910 р. у Альтенберга (biblioteka dzieł wyborowych). В тих памятниках описує жите шляхти польської на Волиню, двір і жите в Варшаві, Кракові, Львові, Житомирі і Дубні і трибунали в Любліні — зачавши від р. 1784, отже по I поділі Польщі. До тих памятників Яна Охоцкого (поляка rit lat) додані суть памятники его рідного стрия, Йосафата Охоцкого, Василяннина, котрий був на студіях в Римі, а потім архимандритою василянським в Овручу на Волині, за Польщі і потім за Росії, котрого потім Росія на якийсь час вигнала аж на Сибір за політичну діяльність. Кілька сел належало до дотациї овруцкої архимандрії василянської провадив процес за ті села архим. Охоцкий з митр. Смогоржевским і зі своїм коадьютором Стройновским, котрий вернувши з Сибіру opata Ochockiego do dóbr i do intraty niechciał dopuścić koadjutor jego ks. Strojnowski (що походив з родини поль. обр. лат.) про діяльність церковну архим. Охоцкого ніде ані згадки! Сам Ян Дуклян Охоцкий описує, якими грішми мусів оплачувати митр. Ростокський свою номінацію в канцелярії державній в Варшаві і будуче сенаторство в соймі польським. Останній руско кат. митрополит київський мав засісти в соймі польським (місце мав зайняти по єпископах лат.), — але небавом не стало Польщі, а троха пізнійше (1805) закінчила ся руск. кат. митрополія київська!

О. Йосиф Ганкевич з Красног.

З Товариства св. Ап. Павла:

На двох останніх засіданнях дня 20 січня і 3 лютого, обговорювано отсі дві справи, які поручили Загальні Збори до виконання, а се справу закупна власного дому сьвященничого у Львові, як також справу „Видавничої Спілки“. Що дотичить першої справи, ухвалено віднести ся з відозвою до всіх членів Товариства о складане добровільних жертв на сю ціль. Що дотичить другої справи, поручено одному з виділових виготовлене статута Видавничої Спілки і предложене тогож Виділови на однім з найближчих засідань.

Відтак знижено ціну деяких видавництв, і просить ся тому всіх Членів Товариства, щоби поправили ті ціни в „відозвах“ висланих свого часу wraz з статутами всім членам після вказівки випечатаної в „Оповіденню“ в тім числі „Ниви“.

Відтак прийнято до відома звіт бібліотекара і касиера по день 1 лютого с. р. і так як дохід Товариства зміг ся, так розпродажа видавництв майже зовсім устала.

Що до пляну видавництв на 1911 рік то за перший чверть рік видасть Товариство одну книжку апольогетичну, одну до катехизації і одну з дрібної бібліотеки.

Що до сегорічних духовних вправ, які зачнуть ся 27. лютого с. р. о 4. год. по полудни, а закінчуть ся в четвер дня 2. марта перед полуднем, подає Виділ до відома всіх своїх членів, що провід тих духовних вправ зволили обняти Їх Ексцеленция наш Високопреосвящений Митрополит, і просить тих Вч. ОО. що малиби намір взяти в них участь, щоби як найпізнійше по день 25. лютого с. р. надіслали свої зголошення до головного Виділу Товариства св. Ап. Павла ул. Коперника ч. 36.

За ціле удержане належить ся 10 кор.

За Виділ

о. Євген Гузар

о. д-р Д. Яремко

Адміністрация „Н И В И“ просить о вирівнанє залеглостий з минувшого року і о вирівнанє предплати.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 5.

Львів, 1. марця 1911.

Рік VIII.

Релігійні мотиви в картинах Т. Шевченка.

В українському народньому житю — маляр і тепер ще є з'явище досить часте. То одна з перших степенів, на яку селянин виходить з свого хліборобського стану. Маляр, звичайно, разом з тим і грамотний. Він пише Пречисту Діву, святих... Йому треба знати, як їх малювати. Маляр читає св. Письмо, Життя, маляр має діло з церквою й через те інтересуєть ся релігійними справами. Таким чином, наш простий маляр входить до книжного колу, який починаєть ся в українських селян з колу релігійного.

Не буде помилкою сю аналогію сільського маляра прикласти до перших ступнів Тараса Шевченка. Про його значінє в поезії й штуці нема що розводитись: незрівняний світовий псалмиста в поезії, він і в штуці був вістником нових ідей, і при добрих обставинах був би став великим майстром, якого оцінювала би не лише Петербурзька Академія Штук, як то було кількоро разів, а й увесь світ. Цікаво, однак, помітити, що перші його малярські стремління суть чисті релігійні стремління наших сільських малярів, тільки но він пішов далі за них і досяг тої висоти, яка на долю смертних випадає рідко.

В цілому житю своєму, і в своїй діяльності артистичній Шевченко сліди своїх первісних змагань утримав на завше. Завше він був зв'язаний з старопитомою українською штукою й в своїй душі тримав постійне замилуванє до справ релігійних.

Ось то ко́ло обставин, серед яких Шевченко ріс і виховував перші свої потяги до малярства: почав він свою науку в

церковній школі у Кирилівських дяків (з Кирилівки Шевченко був родом); там вже в дяка Совгиря він бере перші приклади, коли не справжнього малярства, то тих орнаментацийних засобів, які в старовину вживались до деяких книг, писаних псалм та листів; на тім Шевченко виховував свою охоту до малярства: де й на чому можна було, він виводив (часом крейдою й вуглем) свої малюнки-візерунки, а способів до того йому приходило ся уживати всяких:

Ще в школі
Таки в учителя дяка
Гарненько вкраду пятака
(Бо я було трохи не голе
Таке убоге) тай куплю
Паперу аркуш і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу,
Тай списую Сковороду
Або: „Три царіє со дари“.

Перебуваючи у другого учителя, в дяка Багорського, Шевченко спізнаєть ся з скількома малярами із сусідних сіл: Хлинівки, Тарасівки, Лисянки ¹⁾. З малярства він остаточно думає їсти хліб (пізнійше Шевченко говорив те саме: „живопись-моя професия, мій хліб насущний“) ²⁾ і для того йде до Лисянського диякона в науку. Там він терпеливо розтирає деякий час фарби, а далі переходить в Тарасівку до дяка, що славив ся на цілу околицю малюванням Вел. Муч. Микити й Івана Воїна ³⁾. Ідеал в постаті „хоч би якого маляра“ не кидає Шевченка й тоді, як ріжні невдачі змушують його йти в наймити до старого кирилівського отця Григорія Кошиця. Там він читає жития святих, „Псалтир“, а разом з тим малює вуглем на коморі або на стайні усякі фігури; звіврів, птиць, людей, церкви, тощо ⁴⁾.

Доля його від сего церковного осередку кидала після у всі боки: на панську кухню в кухарчуки, в козачки в передпокої пана, але, врешті, стало ся так, що сам пан віддав його в Варшаву до художника Лямпі, а після в Петербурзі — маляреви Ширяєву.

Там в столиці Російській зустріч з художником Сошенком мала для Шевченка той роковий кінець, що на него звертають увагу відомий „маг штуки“ Брюлов, поет Жуковський, Гребінка й інші.

¹⁾ Киевская старина 1882, X.

²⁾ Кобзарь 1876 р. III. Записки ст. 40.

³⁾ Там же т. II, ст. XVIII.

⁴⁾ Киевск. стар. 1882. IX 563 ст.

Тоді настала для Шевченка можливість лубочну колекцію, на якій він досі вчився, змінити на галерії Академії Штук й Єрмітажу з ліпшими творами штуки і — навіть з другої світлици Ширяєва попадати до чарівної хати Брюлова — майстра „Розп'яття Христового“, „Останніх днів Помпеїв“ й „Заплаканої Марії Магдалини“, від котрої плакав Жуковський. Брюлов, Венеціанов (художник), Григорович взялися за викуп Шевченка від пана, піклувалися за його освіту, наділяли книжками.

Природа Шевченка так щедро наділила, що за два роки він встиг стільки придбати освіти і зробити ся такою інтелігентною людиною, що приятельовання з ним не нудило його високих опікунів. Через 20 років Шевченко сам тому не вірив⁵⁾.

За порадою Брюлова будучий наш поет і артист вистудіював „Біблію“, історію, письменників російських, європейських і клясичних, читав усякі релігійні книги. Треба знати, що „Біблія“ й переважно „Псалтир“ для Шевченка були духовним хлібом змалку й до останку. „Псалтир“ він читав з пам'яті, а з „Біблією“ не розлучався ні в тюрмі-казаматі, ні в касарні. Тим то й ясний такий вплив релігії на його прозу (особл. „Записки“, поезії й навіть картини⁶⁾).

При оцінці Шевченка-художника й поета, його релігійно етичного становища, справді, поминути не можна. Воно зв'язане з його вихованем, з тими обставинами, які йому доля судила, з тими людьми, з якими йому довелося приятелювати. Михайло Максимович, Дмитро Пильчиків, Андруський, Вас. Білозерський, всі сі члени Кирило-Методіївського Брацтва, так само як і Брюлов з компанією, були глибоко освічені сьвятим Письмом. Апостольство любови до ближнього доходило в них до ентузіазму.

Можна гадати, що як би не ся сторона Шевченкової душі, то він би не витримав так терпляче своїх страждань на заслання, у війську, в тюрмі і не лишив би нам своїх ніжних і високогуманних творів.

1 Січня 1851 р. з неволі Шевченко, наприкл., писав до княжни Репніної: „я тепер наче той, що падає в безодню: ладен за все вхопити ся. Жахлива безнадійність. Така жахлива, що тільки одна філософія християнська спроможна бороти ся з нею“. Далі він просить в листі прислати йому твір Томи Кемпійського: „О подражані Христу“ і каже: „Єдина моя вітха тепер — сьвяте Євангеліє. Я читаю його що дня, що години“⁷⁾.

До молитви у Шевченка була величезна спосібність. Не дурно такі-красні його „псалми“, деякі місця з „Єретика“, й „Неофіти“.

І в неволі і на волі під сим животворним впливом мусів Шевченко дати і, справді, дав ряд релігійних картин, — тільки

⁵⁾ Кобзарь 1876 р. т. III. Записки, ст. 40.

⁶⁾ Кониський. Т. Шевченко Грушевський т. I. ст. 97.

⁷⁾ Киевская старина 1893, II, 268.

ті рисунки Шевченкові, що часто писали ся крадкома під поліцейською опікою, здасть ся, загинули на віки; знаємо з них лиш деякі.

Відомо, напр. що либонь ще 1840 р. Шевченко інтересував ся темою „Агар в пустині“ й помагав писати таку картину художникови Петровському⁸⁾. Покинута Богом пустиня, дебр водою непоплитая — то були в Шевченка образи України.

Свої й чужі твори штуки, між ними й релігійні, Шевченко мав на думці ширити серед народу; для сего він береть ся за гравюру. В Ермітажі й др. Петербурзьких галеріях він находив багато релігійних сюжетів вартних уваги й милував ся ними. Про то свідчать нам Шевченкові днівники й повісти.

Особливо захоплював ся Шевченко Мадоннами західних майстрів. На копіях Мадонн і инш. картин західних творців Шевченко виховував свій художницький талан і оден з тих образів „Пречистої Матері Руського краю“ він вирізав на мідній дошці й надрукував. То була копія „Божої мати з родиною“ роботи Мурільо⁹⁾. еспанця XVIII в., котрий мав такий вплив на нашу стару іконографію українську, що переробки його образів й письма в його мрійливій екзальтичній манері можна знайти в українських церквах тисячами.

Шевченко дав і свій образ Божої Матери — в одній з ілюстрацій до „Історії графа Суворова Рымникскаго“ („Полевого“¹⁰⁾); але первісні його рисунки до тої книжки були збавлені в Парижу при заготовці клішів, так що ми їх маємо трохи у змінених формах. Образ Богородиці там типу Одігітрії. Перед нею стоїть герой історії Полевого Суворов і молить ся. Через те, що до ілюстрацій життя Суворова Шевченко вніс багато українських елементів (українська церква, де Суворов дзвонить в дзвони, часом українські одежі на картинних персонажах), можна гадати, що й коло сеї картинки перед Шевченком носив ся який небудь з відомих на Україні образів Божої Матери, які він заставляв плакати над долею Запорожжа.

Шевченко писав також і Спасителя. Оден такий образ писаний олійними фарбами переховуєть ся в Харкові в збірці Філімонова. Се здорове полотно до 2 арш. заввишки, з написом І. Н. Ц. І, зхоже до запрестольних образів. Сей образ був написаний Шевченком в одну сільську церкву, а потім подарований в Петербург в „Школу рисованія и живописи“, де він довгий час був за оригінал для ученицких копій, поки з ціною 1.700 карбованців не був виставлений на продаж¹¹⁾. В сему образі, однако, характерних прикмет Шевченкового стилю не

⁸⁾ Кониський, Т. Шевченко — Грушівський І, 85.

⁹⁾ Видана в „Русскомъ Художественномъ Архивѣ“. 1892 в. III—IV.

¹⁰⁾ Видана в Петербурзі р. 1840 й 1858.

¹¹⁾ Сборникъ Харьковск. истор.-финанс. общества т. 16, 234—242.

можна знайти, бо тут художник наслідує манеру Брюлова. Христа змалював він по пояс в профіль з поглядом зверненим на небо. Лице Його сповнене доброти й торжественної величності.

Сильний вплив Брюлова маємо й на других картинах Шевченка (напр. „Катерина“¹²⁾), а деякі, як напр. „Вірсавія“ (а також і „Італіянки біля водограю“) являють собою прямі копії з його (Брюловських) картин.

„Вірсавія“ проте¹³⁾ є чи не найлітший, взагалі, офорт Шевченка. Вона навіяна на Шевченка тим самим чим навіяні: „псалми“, „царі“... Це продукт читання „Біблії“.

Окрім „Вірсавії“ у Шевченка є ще інші біблійні й євангельські мотиви. Такі суть: „Притча о винограднику“¹⁴⁾, образ Різдва Божої Матері¹⁵⁾, образ св. апостола Петра¹⁶⁾

„Притча о винограднику“ ніщо інше як офорт з картини Голлендерського майстра XVII. в. Рембрандта, який, взагалі, мав на письмо Шевченка величезний вплив і був єдиним його вчителем в офорті, а „Різдво Божої Матері“ і „св. Ап. Петро“ то власні композиції Шевченка, які він написав в строгім академічній стилі, згідно до тих переказів й характеристик, які дає церковна історія.

Не треба думати, що Шевченко ніби то не мав самостійности в штуці. Навпаки, порівнюючи з сучасниками він проявив її дуже багато, тільки не в релігійних композиціях, а в побутових й історичних. Він яко офортист тим, власне, й вславився, що не лише слідував за Рембрандтом, а ще й прикрашав його, не лише переймався чужим творчим духом а й сам прикладав до нього свою творчість; але разом з тим нам треба рахувати й на те, що в добу, коли жив Шевченко, схилили голови перед авторитетами, й безпереказовно переймали раз на завше встановлені догми; тим то на його картинах й бачимо часом чуже лице. Але се лиш часом. Взагалі, Шевченко мав свій стиль, — такий що його картини можна відзначити серед тисяч картин. У нього своя світотінь, свої штрихи й моделювання випуклостей, свої способи, композиції й зовсім нові в порівнянні з попередниками, жанрові реалістичні теми.

Певно, що найбільше самостійности мав проявити наш геній на тих роботах, які йому пощастило зробити на заслання,

¹²⁾ Видрукована в Київск. старині за 1896, II, також в „Искусств. й художеств. Промышленности“, СП. 1901 р. к. III.

¹³⁾ Видруков. в „Искусство й художеств. промышленность“ 1901, III. а також в „Огопъку“ за 1910, (СП.)

¹⁴⁾ Переховується в музеї Тарновського в Чернигові.

¹⁵⁾ В церкві в Седневі Чернігівської губ.

¹⁶⁾ В музеї Тарновського.

бо якісь сторонні впливи там, де був пильний догляд за кожним кроком поета, де труси відбирали все що лиш випадково попадало до його теки, там сторонні впливи годі припустити.

Дуже поета інтересувала в неволі смерть Спасителя й його муки. „У мене явила ся думка, пише він в другому листі, змалювати картину розп'ятого Сина (Марії Діви). Молю Бога, щоб хоч коли здійснили ся мої мрії. Коли-б міні дозволено, я бажав був в тутешню церкву (в Оренбурзі) змалювати запрестольний образ, а на тому образі змалювати смерть Спасителя прибитого між двома розбійниками, алеж ксьондз не хоче молити ся перед розбійниками. Що діяти! Мимоволі знаходиш похожість віку XIX і XII... Я не трачу надії, що колись буде край мого нещастя. Тоді поїду в Седнів (до Лизогуба) й там змалюю в церкву образ: „Смерть Спасителя“¹⁷⁾.

Як відомо сего Шевченкови не довело ся зробити, бо після повороту з заслання йому було наказано їхати на Україну й він мусів мало не увесь час жити в Нижнім Новгороді а тоді в Петербурзі.

Шевченко поет горя й страждань людських не міг не прийняти ся страстями Богочоловіка, — тому думка про запрестольний образ не кидала його й в другому заслання, в Новопетровському форті. Але там йому се заборонило ся.

Невідомо, який би той образ був, як би його Шевченко намалював, але, здаєть ся, що поет тут мав перед очима ті трагічні образи Христової смерти, які в багатьох ескізах ми знаємо у тогож таки К. Брюлова, якого чарам тоді були віддані всі російські уми.

Відмова начальства з заборонаю писати образа до церкви так Шевченка вразила, що він назвав її „катастрофою“.

В нього була ще одна надія: йому формально було заборонене лиш писання й живопись, але нічого не говорило ся про заборону ліпити. Хоч Шевченко в свій час сій штуці і не вчив ся, але він хоче спробувати тепер своїх скульптурних сил.

Коло Новопетровського форту він знайшов десь добру глину й алябастр і хтів заходжуватись коло виліплювання фігур. Начальство йому перечило, поки не став комендантом форту Ір. Усков — людина добра й гуманна.

Серед Шевченкових скульптурних проб були й такі, як „Іван Христитель“ та група „Христос перед Жидами“. Сі фігури, однак, пропали й ми маємо лиш опис одної з них зроблений полковником Косарьовим.

Косарьов розповідає, що він бачив чимало статуеток та фігурок виліплених Шевченком і найбільше памятав ту, де був Христос мордований Жидами: Христос сидів у терновім вінку,

17) Киевская старина 1893, II, 269.

а перед ним присів на вколішках Жид та, виставивши языка, дрович Христа. Позаду стояв другий Жид і бив Христа бато-гом по плечах¹⁸⁾.

Вся група, як видко, представляла драматичну подію мук Христа описану в євангелії й певно в формах своїх несла щось подібного до тих скульптур на сю тему, які мав пам'ятати Шевченко з церкви на Україні. По тих скульптурах зібраних тепер в різних музеях можна відреставрувати й згадану Косарьовим групу.

Кінця своєї 12-літньої неволі Шевченко чекав як великої Божої ласки. Там, в неволі (в Новопетровському) він посадив в піску, в спеці зів'ялу вербову ломаку й коли вона, поливана його сльозами, виросла на диво в велике дерево, то він вважав то знаком скорого Божого змилювання. Сей факт свідчить, скільки Шевченко жив, будучи в неволі, в крузі релігійних думок. 20 мая 1856 р. він писав до художника Осипова: „сього літа думаю намалювати її (вербу), звісно по́тай від людей. Верба моя нагадує мені про розбишаку, що за гріхи свої в знак розкаяння три роки носив воду своїм ротом, щоб виростити посажену пустельником ломаку“¹⁹⁾. Ся християнська легенда, про яку згадує Шевченко, мабуть була відома йому не лише з „Житій“, а й з іконографії, бо при такій обстанові в старовину малювали ся де-які сьвяті, як наприклад Іван Колів († 422 р.), що вславив ся таким своїм послухом.

Он де вітають думи Шевченка в неволі! Але-ж, нарешті, прийшла вість в далеку Азію про кінець страшної заборони, і ось поет вибираєть ся до Європи — повний надій — сподівань і страшного жаху від понівеченого життя, що марно пропало для „божественної штуки“.

Одна його мрія тепер та, щоб на старости літ віддатись хоч гравюрі.

Він чує про нову знамениту картину Іванова: „Появление Месії народови“, уявляє собі її, балакає про неї й марить про те, як він її гравірувати ме²⁰⁾. В паралель до сеї ікони Шевченко згадував собі образ Моллера: „Іван Богослов на Патмосі“ й гадав, що картина Іванова не може бути кращою.

Звідси можна вивести, які Шевченкові форми релігійної живописи найбільше подобались. То були форми академічні, з строгою випискою, з холодною композицією, — чужі нам, але зрозумілі для сучасників. Такі мали бути й ті картини Шевченка на релігійні теми, які він задумував писати, і які до нас не дійшли.

¹⁸⁾ Основа 1862 VІІ. 12.

¹⁹⁾ Основа 1862. IV, 24.

²⁰⁾ Основа 1862. XI. 9.

По дорозі з заслання Шевченко користується тим, щоб не пропустити городів наповнених старовиною. Там він малює старі мури, церкви, образи...

До образів церковних він ставився з великою чулістю й постережливістю. Його обурювала та бридкість й неформальність, яку так часто можна натрафити в великоросійських церквах. В церкві св. Юрія в Нижнім Новгороді, побачивши не образ а якесь незугарне чудище намальоване на круглій дошці, Шевченко вжахнувся. „Спершу я подумав, що се Індійський Ману, або Вешад заблудилися до християнського храму, аж ось вийшла з церкви жінка розкішно вбрана, перехрестила її й поклонила перед тим чудовищем.... Де християни?... У мене не стало духу перехрестити її“²¹). Здається, все-ж таки, що Шевченко був зробив собі з того незугарного образу копію, бо біограф його О. Кониський питає, де ті малюнки поділились²²).

В Астрахані, в Саратові, в Казані й Нижнім Новгороді Шевченко змалював тоді багато церков, які вкупі з тими церквами, що він на Україні позмальовував під час своєї командіровки від „Кієвської комісії для розбора древнихъ актовъ“ перед засланням, складають порядний і дуже коштовний альбом. Тоді Шевченко зробив був силу малюнків в Київській Лаврі, в Почаїві, на Волині, на Поділлю, на Лівобережжю в Густинському монастирі збудованому Ів. Самойловичом й понівеченому московським черцем Паїсієм, в Переяславі, де сталася колись наша унія з Москвою, в Ніжині зв'язаній з такими іменами як Стефан Яворський, Теофан Прокопович, Георгій Кониський, Гоголь, Гребінка, Глєбов, — в Андрушах, з відки виходили колись славні борці за свободу української церкви, Мотронинським та Медведівським монастир²³) й т. и.

До сих місцин Шевченко був вельми прив'язаний: будучи в Петербурзі він змалював Україну перед своєю ученицею Катериною Юнге в образі могил, степів, золотоверхих съвятинь²⁴).

Сю свою прив'язаність до релігійних осередків і предметів Шевченко заховував до кінця свого віку.

Вже на схилі літ своїх, коли кохання кинуло на него свій останній промінь, Шевченко дарує своїй невісті ніщо инче як хрест і образ Божої Матері (може й своєї власної роботи).

²¹) Журнал поета за 27 жовтня 1858 р. Про сей образ треба сказати, що мабуть се була ікона св. Трійці, що на Москві подибується, як: в Німеччині в середні віки, в одній голові з трьох лицями.

²²) Кониський. Т. Шевченко. Грушівський II. 180.

²³) Більшість з них видрукована в журн. „Искусство й художественная промисль.“ за 1901. III, дещо в „Кієвск. старині“, а переходять вони в Чернигові.

²⁴) Кониський оп. cit. II, 256.

З релігійних образів Шевченко брав дещо і для других своїх картин. В своїй „казі про смерть“, приміром, він малює смерть в образі костика з косою, а де які портрети (Кочубея) пише зовсім по іконописному.

Під сим релігійним настроєм він писав свої твори, й провадив все своє многотрадальне повне відчаю й обурення, але кротке жите.

Ось зразок того справжнього чутя й Божого страху, які проходять, по словам проф. Сумцова, через весь Шевченків „Кобзарь“:

Дай жити — серцем жити
і Тебе хвалити,
і Твій світ нерукотворний
і людий любити.

Шевченко обурюєть ся на атеїзм (в „Посланії“), в теплих словах говорить про силу молитви, про Київські святині, про чудовні образи.

Цареві Петрові, правда, за його катування над Україною Шевченко вигадав страшну кару:

„на страшному на судищі,
„ми Бога закриєм
„Від очий Твоїх нечистих“.

але в житті він навіть того Юду, що продав його на найстрашніші муки, він і того простив:

„А його забудьте, други
І не проклинайте!“

Наука і артистична творчість Шевченка благочестива й чоловіколюбна. З відти пояснюєть ся й вибір тем для релігійних картин Шевченка, за які ми знаємо й які допіро що оглянули, а також і той задумливий, похмурний характер виконання, який сі картини найбільше відзначає.

Кость Широцький

С. Петербург

28/10 січня 1911 р.

о. СТЕФАН ВІЛИНСЬКИЙ.

Dr. LORENZ KELLNER.

(29/I. 1811 — 29/I. 1911.)

„Во буде час, коли не будуть приймати здорової науки, но після своїх забатанок виберуть собі учителів, які будуть ласкати слух і від правди відвернуть ся, а звернуть ся до байок“. (Тим. 4, 3—4.)

(К о н е ц ь).

З тої причини, если згадую о поділі его діяльності на періоди, маю на думці чисто льокальний поділ, а іменно: діяльність Кельнера як семінаріяльного учителя в Heiligenstadt-і, дальше діяльність его як шкільного радника в Marienwerder-і, а в кінці діяльність его в тім самім характері в Trier і.

Мало хто був так щасливий в виступах із своїми духовими продукціями перед сьвітом як Л. Кельнер. Вже була згадка в тій розвідці, що Кельнер був ворогом сухої, граматичної науки і товчення незрозумілих, а для дитини зовсім нудних, граматичних правил, форм то що. За тое старав ся впливати наукою на розум і будити смак. А щоби надати своїй ідеї зміст і форму опрацював як семінаріяльний учитель один із найкрасших шкільних підручників для семінаристів, який появив ся в р. 1837 в Ерфурті п. з. „Praktischer Lehrgang für den deutschen Sprachunterricht“. Праця та зробила відразу переворот в шкільництві. Підручник сей був так цінний, що пережив 13. видань.

Для Кельнера було се заохотою до дальших студій і до дальшої праці в тім напрямі. Особливо одного бажав, а то, щоби для рідної мови прислужитись через основне пізнане її, зрозумінє і поглибленє. Сильна воля і ту помогла. Як з рога обильности посипали ся неоцінені скарби — твори, що своєю красою обжемчужили рідну, німецку школу. Появили ся: Der Unterricht im Briefschreiben“, „Ausgewählte Musterstücke, Sätze, Sprüche, Räthsel und Gedichte für Volksschulen“, „Der katholische Jugendfreund Lesebuch für die obere Abteilung der Elementarschulen“, „Materiellen für den mündlichen und schriftlichen Gedankenausdruck in höheren Lehranstalten“ і многі иньші під-

ручники, не лиш пригожі для шкіл, але для приватного уживання по домах.

Всі ті підручники мали на цілі одно, а то то, щоби школу звільнити із пут а самій науці надати житєвий кольорит і смак. Рішучим прямованєм Кельнера було, щоб науку зробити найлекшою, найприступнійшою, звязати єї з потребами житя, примінити до понятя і сьвітогляду дитини так, щоб дитина до школи горнула ся, а не щоб єї школою страшено.

Та до такої праці потреба було оглянути ся і за відповідними силами зн. учителями. За се подбав вже Кельнер як шкільний радник в Marienwerder-i і Trier-i. А була се праця не легка. Може більша чим би хто подумав. Треба було подумати і о материяльнім запотребованю і о моральнім піднесеню цілого учительства. Відносини в тім згляді серед учительства були страх сумні. Платня учительска не могла ніяк вистарчити не на прожиток, але навіть на диханє для учителя. О стан учительский ніхто не клопотає ся, бо всі були тої гадки, що учитель має бути на пів селянин, на пів ремісник, а на пів учитель. З того вийшло таке, що учительствованє було лишень підрядним фахом учителя, а побіч него кождий учитель займав ся покутною писаркою, виступав в роли фактора або посередника при процесах, закупнах то що.

І щож робить Кельнер? Перший заводить окружні конференції. Скликує на них учителів, проводить конференциям, заохочує до праці, виціпляє замилованє, загріває до праці над самими собою, в тій цілі завязує в часі ферий приготовляючі. а зглядно доповняючі знанє учителя, курси — одним словом — стає для учителів провідником, батьком і другом. Рівночасно з тим, яко шкільний радник і посол старає ся, всіх сил докладає, щоб сумну долю учительства направити. Побиваєть ся за учительством у правительства, стукає і нічим не зражаючись, ні на хвилю справи не присипляючи, крок за кроком щось виборює, весь свій вплив лишень на се з'уживає, щоб своему учительству поміч нести, а школу на тій висоті поставити, яка їй лицює.

Але з другої сторони в своїй справедливості був і вимагающий. Учитель мусів в школі працювати і то працювати не як наймит для хліба, але з замилуванєм і з самопожертвованєм.

Правда — любив Кельнер нераз говорити: „хто зі школи не годен вижити, не повинен в ній працювати“, (зовсім слушно), але коли знова одного разу учитель, вернувши з нічної забави, пішов від разу в класу, почуз від Кельнера терпке слово: „Ви не маєте понятя, що значить — бути учителем!“

— Яким же повинен бути учитель? — основне се питанє обговорив і обробив Кельнер в трех своїх працях. „Pädagogische Mitteilungen aus dem Gebiete der Schule und des Lebens“, „Zur Pädagogik der Schule und des Hauses. Aphorismen“ і кін-

цеве его діло „Lebensblätter“, — се три жерела, з яких плине животворна вода життя, віри, знання і любови. На ниві історії культури і педагогії — се немов пречудно і вмілою рукою справлені, грядки, що пишануться свіжими, весняними цвітами і дихають милою, запашною вонию.

В свої улюблені „Афоризми“ і „Житєві картини“ Кельнер якби в найкрасшу скарбницю вложив все найдорожше, що лиш мав, а вложив свого духа, своє серце, свою любов, свій запал, одним словом — вложив весь свій педагогічний талант. Дав людськості есенцію того, що сам любив, що пережив, що бачив, що хотів і до чого в цілім своїм гарнім життю стремів.

Найбільше знані і нашій суспільности із письм Кельнера — „Афоризми“. Особливо в педагогічних кругах тішаться вони до днесь найвисшим оціненєм. І не диво. Се не пусті, філософічні софістериї, але золоті гадки, розгріваючі наше остуджене серце, розбуджуючі в нас високі, гарні чувства, се правдиві стації в шкільнім житю, в яких подорожуючий ловить оком своєї душі пречудні образи, краєвиди, вигладжені золотистим піском серед лісів і гір, стежки та дороги безко-нечного, вічного життя. Написані вони так сильно, з таким житєвим темпераментом, так артистично, що хоч автор їх помер, вони живуть, бо в них живе дух Кельнера. Як клясичний, педагогічний архитвір остануть на всегда найдорогоціннішою по ній спадщиною. Афоризми — можна назвати молитвословом, який знаходитись має в кожній школі, в кожній учительській сімї, бо кожний учитель може єдино з афоризмів черпати то, що єму в его праці потрібне.

Попробую з того цвітника зірвати кілька цвіток. Знаю, що може через те нанесу шкоду, бо нарушу цілість, з якої виберу що найкрасше і найвідповіднійше на нинішні наші часи. Але думаю, що ціль, для якої се роблю, буде як раз гармонізувати з тою цілію, яку мав на гадці Кельнер, коли пус-кав в світ свої гадки-думки в афоризмах.

До чого не зближишся, чого не торкнешся хочби най-лекше в афоризмах, всюди один тон, одна арія, одна пісня, один звук — любов.

Любов — після Кельнера — се вихідна і кінцева точка опору для кожного учителя. І тому учитель, що „без любови і замилованя береся до свого заводу, не може звати ся учителем, а найзвичайнішим наємником і то без винагороди. Такий студеною рукою кидає зерно в замерзлу землю“. ¹⁾

— Чи ти також мене любиш? — питає звичайно маленький Моцарт всіх, що его окружали. А коли хто жартом відпо-

¹⁾ Stimmen aus Maria — Laach, 1911. Jahrg. S. 39.

вів, що ні, зараз в очах славного пізнійшого мужика показували ся сльози.²⁾

Учитель повинен всегда мати на очах Того, що колись припрашав солодко до себе малі діти, а до старших від них говорив: — позвольте дітям прийти до мене і не бороніть їм сего, бо їх єсть царство небесне... і обіймав їх і клав на них руки і благословив їх. (Мат. 10, 14—16.)

Вийшовши з такого заложеня, Кельнер розвиває дальше ту гадку і заключає, що учитель не положить більшої заслуги для школи, як лиш коли опре ся о віру і любов, бо віра і любов більше допомогуть в осягненню ціли, чим всі наукові пляни і системи. З бігом часу можуть змінити ся досвіді, погляди, тези — любов остане всегда собою.

Через християнське, релігійне вихованє молодіжи здобуде собі учитель найвисше признанє і довіре у народа, бо нарід лиш тоді полюбить свого учителя і буде єму довіряти, коли сей викаже щиро релігійне житє, буде горнути ся до церкви і в такім дусі буде виховувати молоде покоління, той скарб народний. Колиж учитель оминає церков, помітує або висьміває релігійні почуваня народа, тоді такий учитель цурає ся свого народа, відбігає і відділяє ся від него, від єго душі, серця і єго поглядів, а тим самим тратить довіре у народа, бо сам викопує пропасть між собою і народом.

Учитель повинен в своїм заводі шукати за взорами для себе не в примхах і забаганках сьвіта, а в найідеальнійшій, на любови основанім, житю Найвисшого Учителя т. є. Христа і в єго пориваючій, божій, а любовию навіяній, науці. Сьв. Євангалиє повинно бути невичерпаним жерелом — книгою знаня для учителя. Як Христос притягав до себе всіх без ріжниць любовю, лагідністю, спокоєм, ввічливістю, дружністю і приступністю, так само і тими самими способами і душевними прикметами повинен притягати до себе учитель діти. З тої причини в кожній школі повинен висіти на стіні образ Спасителя, який горне і збирає коло себе діти, учить їх, і благословить. Тоді не одно грубе і терпке слово не вийде з уст учителя і не один раз рука опадє, коли піднесе ся, щоб дитину скарати. Тільки добрий і совісний учитель становить добру школу, а де такого нема, там все, що видає ся на школу, вистарчить лише, щоб викопати їй який такий — гріб.

Дитина любить красу, поезию, а релігія єсть найкрасшою поезию. І на се повинен тямити учитель. Він має будувати в серцях молодіжи спіжеві і нестерті памятники, які мають перетрєвати віки. На чім же їх збудує, як не на релігії?...

Який дивний тон! Вслухуємо ся, а він ледви-ледви чутий. Гомонить як зачарована мєльодия старинної арфи. Якби

²⁾ Dr. L. Kellnera *Pedagogika w urywkach*, opr. przez Z. Sawczyńskiego, str. 9.

не з нинішних днів... заносить чужиною, що найменше духом середніх віків. Наш слух не до того привик. — Проч з релігією! Проч з ретроградством! Проч з всякою запорою науки! — Така музика теперішності і до такої „нути“ ми привикли! Се модні кличі, що прийшли з Франції разом з дамськими капелюхами і обтислими споднями до нас!

А ту бач! — Найавторитетніший муж, найбільший і найплодовитіший із всіх на поли педагогії, такий — зацофаний! Кельнер — ультрамонтаність! Кельнер — ретроградник!

Але годі — жартувати. Кельнерови не дарували того промаху, ні! За свої симпатії для релігії, для молитви, для віри і для любови, за своє гідне апостолованє нападали на него „ліберальні духи“ як фарисеї на Христа, а в часі т. зв. „культуркампу“ важились навіть писати, що сей „ультрамонтан“ себто Кельнер зі зміною системи змінить і свою краску і піде за ліберальною філею. Але помилили ся сердеги, страшно помилились! Кельнер — як був добрим педагогом до смерти, так до смерти остав вірним сином своєї церкви, а тим самим і свого народа. Мимо грізного, школу і церков потрясаючого „культуркампу“ остояв ся, стеріг своїх ідей як ока в голові і як раз тоді, коли повинен був дати ся пірвати „ліберальній, каламутній філі“, він всіх заходів докладав, щоб удержати гармонію між школою і церквою, а так само між духовенством і учительством, та уважав, що лиш в тім лежить добро школи і цілої суспільности.

„Злука церкви і єї житя зі школою як і зі суспільними зарядженнями державними, то висока ідея, спосібна далеко більше піднести і відсвіжити шляхотне серце, чим зимні, на абстракції оперті виображення о цілковитім розділі того, що Бог злучив“ — пише Кельнер в своїх афоризмах.

„Жиємо в часах т. зв. асоціяції, в часах, коли все стремить до злуки, а кожда одиниця бажає прилучитись до гурту. Чи по правді лишень між школою і церквою потрібний розкол? Чи не належало-б скорше подумати о тім, якби то ось ту злуку ще скріпити та на любови оперти? На колиби ся то удало, тоді ті дві сестри — школа і церков — пізналиби в самолюбстві, в звірячій змисловости і в огидливім висміюваню всякого права і віри спільного ворога нинішних часів, станули би сьміло і отверто до борби. а в союзі з думающею — по християнськи — суспільностию виперлиби ворожого соперника зі школи і ціле вихованє зійшлоби тоді на дорогу — правди і любови!“

Такий був Кельнер, так думав і так ділав.

„Західно німецький учительський Союз“ відкликав ся до суспільности, а головнo до кругів учительства, щоб день 29. січня с. р. відсвятковано гідно і достойно як день ювілей-

ний, присвячений 100-літній річниці уродин Др. Льоренца Кельнера. І певно заклик сей не остав без успіху. А єсли так, то се для них самих велика честь! Через ювілейний обхід уродин Кельнера учителі більше самі себе шанують, чим того, для котрого торжества уладжують, бо Кельнер для них жив, думав і писав...Та ще красше — чим празничними, ювілейними обходами — вшанує учительство память того заслуженого, великого і незрівняного, християньского педагога, наколи єго духом перейме ся, того духа в школу внесе і в ім'я християньскої любови і справедливости підопре змаганя церкви і духовенства і братолюбну руку до згоди подасть, бо не в самій школі, але і в церкві — наша будучність!

Чи ми галицькі Русини римо-католики, чи греко-католики?

В одній народній школі склала ся при кінци м. шк. курсу така подія:

Латинський катехит згаданої школи, дізнавши ся з *Gazet-i kościeln-oj* (з д. 28. жовтня 1910. р ч. 44. ст. 550.), що галицькі Русини тої самої віри, що і Поляки, — отже, коли Поляки суть римо католиками, то і Русини повинні себе так звати, або бодай так належить називати їх Полякам — дуже вподобав собі отсе плитке міркованє польского ученого і не розбираючи вже дальше і глубше сеї квестиї, як також не зважаючи на се, що скажуть „люди“, загорядив силою своєї уросеної власти на скликаний, хто знає, чи не передовсім *ad hoc* конференції, щоби вже від тепер писати на шкільних повідомленнях всіх шкільних дітей, отже і руских, греко-католицьких, при рубриці релігії (віроісповіданє): римо-католицька, а обряду: латинського, або грецкого.

Поставив таке категоричне домаганє, покликав ся на таку авторитативну часопись, що то має навіть переходити через руки самого архієпископа перше, заки дістанеть ся до сотрудницьких рук, заапелював до релігійної єдности Русинів з Поляками — і се для учительского збору з управителем на чолі було вповні вистарчаючим, — дарма, що не було на сій славній конференції руского катехита присутного, дарма, що ніхто о

єго опінію не питав ся — але хто би в нас питав ся там о гадку руского катехита?!

І се славне внесенє польского катехита перейшло одногосно, не стрічаючи ся з найменшим спротивом. Порішено, прийнято і за кілька днів греко-католицькі діти від уродження стали ся римо-католицькими.

Поминаю отсе питанє, чи латинський катехит мав право видавати заповіді, що відносять ся до дітей зовсім чужого єму обряду, — поминаю і се, чи навіть оба катехити разом могли завести сами таку інновацію в уживаних доси термінах, поминаю і се, чи управитель школи чув ся в праві допустити до такого рішення — а хочу лиш коротко застановитись над річевою стороною сего питання, себто, чи має яку рацию отсе розумованє „Gazet-i kościeln-oj“, а з нею і лат катехита, котрий отсе міркованє поспішив впровадити в діло і то в області, найменш собі компетентній.

Була вже вправді і в „Ниві“ з 1907. р. ст. 394. порушена отся справа в статі п. з. „Наша церковна термінологія“, де єї автор заявив ся також безпощадним ворогом терміну греко-католик, вказуючи згідно з „Gazet-ою kośc.“ на єго нельогічність і неісторичність, котрої однак на жаль не виказав як слід, бо хоч вказав нам вправді на Йосифа II., яко творця сего терміну, не відкрив нам однакож — що найважнійше — нашої властивої, первісної назви, до котрої ми мали б повернути, себто, як ми звали ся і як нас звали перед Йосифом II.

З тій же статі доходить автор до заключеня, що наша Церков : „римо католицька, греко-славянського обряду на руско-галицькій землі“. Не думаю спорити з о. Волянським, автором сеї статі, що до сеї дефініції, хоч і тут можна би ще поставити великий знак питання, але скажім, що вона з теоретичної сторони добра і правдива — то чи буде мати слухність з річевого взгляду „Gaz. kośc.“, а з нею і латинський катехит, котрий поставив висше згаданє внесенє?

Отже саме тут не згоджу ся ні зі згаданим катехитом, ні з о. Волянським.

З лат. катехитом для того, що ним введений термін в школі є річевим абсурдом, а з о. Волянським о стільки, що в своїм доказуваню не вичерпав цілої змістовости питання і через се спричинив в „Gazet-i kośc.“ повну конфузію, замішанє (може вона як раз користувалась статію о. Волянського?), даючи спроможність служити зг. латинському катехитови за полемічний аргумент проти руского катехита. Бо до него міг би сьміло сказати єго польський товариш : „Прецінь о. Волянський, котрий є звісний зі сумлінної праці і має у вас вироблену симпатію є в повній згоді зі мною і „Gaz. kośc.“ Він — знать — ліпший католик від вас, він свого римо-католицизму не встидаєсь, а ви виступаєте проти нього в себе!“

Отже на се мушу замітити, що рубрики шкільних повідомлень не питають про приналежність до Церкви, але питають про релігію, віру, віроісповіданє, а віроісповіданє хіба рішучо треба від Церкви відрізнити.

І хочби ми в розуміню церковної приналежности, були дійсно римо-католиками, себто такими, що належимо до католицької Церкви, якою в дійстности єсть лиш римска Церков (але жадна иньша! — отже ні російська, ні англїканська, ні всяка иньша!) — то всеж таки з того ще не випливало-б, що ми єсьмо також римо-католики і що до релігійного найменування. Бо щоби понятя „Церков — Ecclesia, хочби навіть і „romana“ і „віра, fides, religio“ були ідентичні, то мабуть по лїпшій розвазі і сама „Gazeta kośc.“ не скаже. Правда, що віра і Церков зливають ся зі собою, гармонізують, йдуть в парі, взаїмно собі відповідають, — бо православна Церков не буде ісповідувати католицької віри, ні католицька віра не буде власностию протестанцької церкви, — але мимо всього з льогічного взгляду віра не те саме, що Церков, тут треба конче зробити дистинкцію, а ні о. Волянський ні „Gazeta kośc.“ сего не вчинили.

Придивім жеж ся отже зі сеї сторони, чи отсей дарунок польского катехита для руских дітий має льогічну рацию.

Коли занехуємо якийсь старий термін, а вводимо на его місце новий, мусимо перше добре розібрати, яке значінє мав він перед тим, до кого він відносив ся, який був его змисл, чи найширший, чи лиш обмежений, бо коли відтак ми сим терміном назвалиб кого другого — річ очевидна — взялиб его не за того, ким він є, але ким є саме той другий, від кого позичено сю назву — себ то треба числити ся в даних обставинах з утертим змислом вислову (*sensus fixus*).

Який жеж отже є утертий, прийнятий змисл терміну: „римо-католик“ ?

Не потребує силуватись аж на якісь особливі докази на се, що то термін обрядовий. За доказ нехай нам послужить отсе дотеперішне розумінє загалу нашого духовенства, загалу духовенства латинського, загалу всіх вірних обох Церков, як і загалу вірних чужих віроісповідань. Римо-католик — то те саме що латинник. В наших обставинах ми по просту не маємо потреби маркувати ріжницї релігійні, маркуємо лиш ріжницї обрядові і зі сим зовсім нам добре. А що воно так єсть, то наведу кілька текстів з письм самих же Поляків.

В куренді лат. Археппа Ксаверия Вершхлейского з д. 25/XI р. 1864., котрою оповіщує ся заключенє конкордії, читаємо зараз на вступі ось що:

1) „Od dłuższego już czasu istniały między Duchowieństwem obrządków łacińskiego i ruskiego w kraju naszym pewne nieporozumienia“...

В уст. В. с)

2) „Każdemu wiernemu wolno zwiedzać miejsca cudami słynące, czy one zostają pod zarządem Kapłanów łacińskich, czy rusko-katolickich“.

В уст. С. b)

3) „Wierni obu obrządków mogą spowiadać się swych grzechów przed Kapłanem łacińskiego lub ruskiego obrządku... Lecz świętej Komunii nie godzi się nikomu inaczej przyjmować, jak tylko w swoim obrządku; to zn. łacinnikom pod jedną postacią i w chlebie praśnym, a rusinom katolikom pod obiema postaciami i w chlebie kwaszonym“.

В коментарі до сего уступу читаємо:

4) „Wierni obrządku łacińskiego tylko od Kapłana łacińskiego Komunię świętą według obrządku Kościoła łacińskiego — a przeciwnie wierni obrządku ruskiego tylko od Kapłana obrządku grecko-katolickiego Komunię świętą według obrządku Kościoła grecko-katolickiego przyjmować mogą“.

А загляньмо ще до книжок сьвітських, особливо таких, котрі мали-б для нас певну з'обов'язуючу силу, передовсім, коли ходить о документи публичні.

В „Регуляміні“ для народних шкіл. Видане: Львів, р. 1909. на ст. 4. в долині читаємо наведені наголовки шкільних заповідів в релігійних справах наших обрядів, а іменно:

Р. Р. Ш. К.

1) з д. 21/VI 1890. ч. 10181. в справі планів науки релігії обрз. лат. в диецеzyi lwowskiej.

2) з д. 25/VII 1892. ч. 8583. в справі планів науки релігії обрз. гр. kat. в диецеzyi przemyskiej.

3) з д. 24/III 1895. ч. 7901. в справі udzielania науки релігії гр. kat. młodzieży nie władającej językiem ruskim.

На ст. 5. того самого Регуляміну, рівнож в долині:

4) Przepisy dotyczące praktyk religijnych uczniów i uczenie religii rz. kat. w szkołach ludowych.

Р. Р. Ш. К.

5) з д. 22/II 1893. ч. 2111. Przepisy dotyczące praktyk religijnych religii katolickiej obz. lat. i gr. w szkołach ludowych pospolitych i wydzielowych.

Р. Р. Ш. К.

з д. 24/II 1896. ч. 18595/95.

Можна-б ще много подібних текстів навести з різних письм, книг і документів, але думаю, що і горі наведених досить, щоби витягнути з них самохіть насуючі ся висновки. Коли говорить ся в них о вірних наших 2-ох обрядів рівночасно, не маркується в них самого віроісповідання, се являє ся зовсім злишним.

„Від довшого часу існували поміж Духовенством обрядів латинського і руского...“

„Вірні обох обрядів можуть сповідати ся зі своїх гріхів перед духовником латинського, або руского обряду..“

Так само, коли говорить ся лиш о вірних обряду лат. окремо:

„Вірні обряду латинського лиш від священника латинського сьв. Причастіє після обряду латинської Церкви можуть приймати“.

„Р. Р. Ш. К. з д. 21/VI. 1890. ч. 10181. в справі плянів науки релігії обр. лат. в єпархії львівській“.

Нігде тут не читаємо про віроісповіданє римо-католицьке і не прийде нам навіть на думку підозрівати латинників о брак сього римо-католицизму, тим більше їм самим!

Вже що иньшого, коли говорить ся про наш обряд окремо. Тут не вистане сказати вірний обр. руского, обр. грецкого, чи гректо-славянського, в такім найменованю були би неясности — і тому такі імена подибуємо лиш виїмково — з правила кажемо, — як зрештою і в згаданій куренді і наведених розпорядженнях читаємо — обряд руско-католицький, греко-католицький, Русин католик, а се тому, що наш грецький, чи греко-славянський обряд є спільний і православним. Щоби отже виключити всякий сумнів і зробити протиставленє до греко-православних, каже ся греко-католик. Я не бачу тут такої великої суперечности в полученю отсих двох понять, як бачить о. Волянський, а з ним і „Gaz. kośc.“, бо тут обмежуєсь не католицизм, а лиш обряд.

Так отже вірний обряду лат. назве себе коротко латинником, с. є. вірним обряду лат., а не потребує додавати, що він католик, а тим більше „римо-католик“, бо латинський обряд є в посіданю католиків і до них лишень належить, або назве себе „римо католиком“ без потреби зазначуваня обряду, бо термін „римо-католик“ єсть саме обрядовим. Мені бачить ся, що Поляки сами не знають, якого вони обряду властиво, бо сказати: обр. латинського, зовсім не вистарчає, так як не вистарчає о нас сказати, що ми обряду грецкого. Прецінь латинський обряд розпадає ся на три діли: 1) Медиолянський 2) іспанський 3) римський. Сей же послідний на два підділи: а) римський з латинською мовою літургічною і б) славянською мовою літургічною. (Пор. „Нива“ т. III. ст. 390.) До котрого отже ділу і підділу зачислять себе Поляки? Сей поділ лат. обряду на висше згадані діли ще більше утверджує мене в переконаню, що термін „римо-католик“ є виключно обрядовим, подібно як в нас „греко-католик“. Рішучо не може бути сей термін чисто догматичним, бо хто коли чував, як торочить „Gazeta kościelna“ („*Rusini należą także do wyznania „rzymsko-katolickiego“!*“), щоби віра, — *fides*, *religio* — була римско-католицька — *romano-catholica*?

Мене вчили на університеті і то навіть польські професори, що „*vera religio est religio Christiana*“ (Пор. *Compendium Repe-*

titorium Theologiae Dogmaticae Vidmar-a ст. 61—72), бо в Христі має свій початок і від Нього одержала свою назву*), як взагалі кожде віроісповіданє бере свою назву від свого Основателя, чи творця: віроісповіданє Мойсееве, магометанське, лютерське, кальвінське... так само і християнське. Щоби однак правдиву, чисту релігію християнську відрізнити від попсутої релігії Христа через різних еретиків, додаємо ще: *religio christianocatholica*, або коротко: „*catholica*“, себ то та віра, що для цілої вселенної всіх віків призначена й не може вже тут бути яких небудь поважних сумнівів. Віра не є лиш римська, але вона є цілого світа, всіх народів, всіх територій, вона є католицька. Правда, що римський Престол є її законним сторожем, є її управленим учителем, інтерпретатором, але не є її виключним посідачем, коли возьмемо річ зі становища суб'єктивного, себто коли ходить о зверхнє заявлюване сеї віри, а саме о се ходить, коли в шкільних повідомленнях, чи інших публичних документах питає ся о віроісповіданє.

Скаже мені може „*Gazeta kośc.*“: якжеж відрізнимо ся тоді від старо-католиків, ми, католики правдиві?

На се я відповім: Чи можна від них відрізняватись коштом фалшивої дефініції, коли можна здобутись на правдиву?

Впрочім спитаю: Де суть в нас сї небезпечні для нас старокатолики, щоби ми мали від них відрізняватись? В наших обставинах мусимо відрізнити себе лиш від вірних обр. римського, вірменського і від православних, а ті утерті вже і віком усвячені терміни вповні до сего вистарчають. В наших обставинах ходить лиш о зазначенє обрядової окремішности, а маркувати релігійні ріжницї ми нічим не єймо спонукувані, бодай що до обряду латинського, чи властиво римського, котрий такий ревно в сїм відокремлюваню. Що до нас, — то ми своїм терміном греко католики зазначаємо походженє свого обряду, як і відріжняємо зразом від православних, котрі також мають обряд грецького походженя. Оттут лежить причина, чому ми лучимо понятє обрядове з понятєм догматичним. Ми католики, обряду грецького, або коротко греко католики, бо суть вірні того самого, що й ми обряду, але не католики, а православні. Поляки, наші сусіди, також католики, але обр. римського, або римо-католики.

Латинники суть в щасливішм положенню, бо не потребують себе відрізняти від латинників чужого віроісповіданя, від якихсь схизматиків — для того той головнє обрядовий термін: „римо-католик“ міг би в них остаточно набрати значіня виключно догматичного і служити для відрізнєня від старокатоликів, але в нас впровадив би лиш замішанє, з'ідентифікував би нас з латинниками, зірвав би нашу формальну спільність обрядову

*) Vidmar ст. 61: „Religioni christianae nomen dedit Jesus Christus Nasarenus“...

з православними, котрі не моглиб зрозуміти, як римо-католики можуть мати грецький обряд, зірвав би всякі нитки, котрі лучать нас ще з православними, утруднив би нам сю велику, невід-кличну місію: „Per vos mei Rutheni...“ бо в нас сей термін мусів би сповнити аж подвійну задачу, між тим, коли в латин-ників сповняв би лиш одну.

Римо-католики отже ми, галицькі Русини, чи такі греко-католики?

Зі сказаного вийде хіба ясно, що ми такі греко-католики, коли зазначаємо свою віру і свій бряд. Колиж ходить кому о нашу залежність від Риму, то ми просто „католики“, бо нам і без всякого додатку відомо, миж прецінь вчили ся так само догматики, як і Покаяки, що лиш в римській Церкві знайдемо не лиш католицизм, але і всі прочі знамена правдивої Христової Церкви: „єдина, сьвята, соборна і апостельска Церков“ — і коли говоримо о католицизмі, то вже само собою розуміє ся, що о римскім, правдивім, чистім, непопсутім, Христовім, а не о его фальзифікаті.

Якжеж проте бездонно глупим видає ся в виду сего мудро-ване „Gaz. kość.“: „W pismach urzędowych wkłada się dziwny a logicznie nieuzasadniony zwyczaj tytułowania: „Greko-katol. urząd paraf.“, jak by obrz. grecki nie był „rzymsko-katolickim!“

По перше, що сей звичай титулювання має вже за собою минувшину, свою історію, набуте право горожанства, право задавнення, отже ніяким способом не вкрадаєсь, а вкрадаєсь нелегальний спосіб титулювання деяких загонистих читачів „Gazet-и kościel.“, як стверджує се наведений мною на самім вступі факт. По друге, що дійсно католицький обряд грецький, не може бути рівночасно католицьким обрядом римським!

Але „Gazet-і Kość.“ не так ходить о фактичний стан річи, як о що иньшого, іменно чи не вдалось би часом при римо-католицизмі впечи своєї польської печені. Ми се дуже добре розуміємо, о що їм ходить, длятого скажемо їм на кінці:

Не гризїть ся нашим католицизмом й не журїть ся сим, як ми маємо себе звати. Не ходить так о назву, як о саму річ. Що по назві, коли названий на ню не оглядаєсь і відбіжить від неї?

Ми будемо себе так називати, як вже раз нас охрестили. Зміняти назву і приймати нову, а ще до того глупу, недорічну, не булоб зовсім для нас підхлібно, дарма, що се вийшло би для декого „z wielkim pożytkiem i korzyścią“. Нам передовсім ходить о правду, бо єсьмо глибоко пересьвідчені, що користь, здобута ложею, підступом, фарисейством не вийде на здоровле, а тим менше на славу. —

о. І. Ратич.

В якій мові відмовляє наш нарід свої щоденні молитви?

На перших зборах „Товариства катехитів“ дня 1 листопада м. р. підніс я моїм рефераті про трудности молодого катехита при научуваню релігії в народних школах немалу трудність, яку викликає церковно-славянська мова при научуваню щоденних молитов. При тім осьмілився я висказати гадку — розуміється дуже обережно, бажаючи радше в тій справі що небудь сам довідати ся від старшої братії, як свою гадку піддавати — чи недало би ся переложити щоденні молитви на живу народну мову і обовязково учити їх шкільну молодіж. Се викликало незвичайно живу дискусію: більшість зібраних була за введенем народної мови в щоденних наших молитвах; зникаючи менша частина тій інновації рішучо противила ся аргументуючи через уста свого головного речника о. Д-ра Д. Дорожинського тим, що церковно-славянська мова в щоденних молитвах — се великий скарб, освячений традицією давніх віків і соток поколінь, проте вводити народну мову в щоденні молитви — се був би прямо злочин против народа. У відповідь на ті виводи о. Д-ра Дорожинського приклонники народної мови в молитві навіть в те не входили, чи сей аргумент історично, а радше онтологічно правдивий чи ні, а радше мотивували своє бажане тим, що молитва, аби мала право на ту назву, мусить бути через того, що хоче молити ся, зрозуміла, а наш нарід щоденних молитов або дуже мало або зовсім не розуміє, проте заходить конечна потреба тому зарадити.

Розцікавлений тою квестиєю постановив я сейчас, о скільки се булоб в моїй можности, пересвідчити ся, чи справді наш нарід церковно-славянський текст молитви вважає собі за так неоцінений скарб, який не легко давби собі видерти. Яко терен своїх досвідів взяв я собі усіх каянників, які у мене в тім часі сповідали ся. А щоб не тратити дорогого часу на розпитування, постановив я собі кожного з них перепитати найлекшу і найбільше зрозумілу молитву в церковно-славянській мові „Отче наш“. — Результати тих моїх допитів випали дуже цікаво, якими вважаю за свій обовязок поділити ся з братією тим більше, що аргумент о. д-ра Д. Дорожинського промовляє очевидно до переконання о. проф. Юл. Дзеровича, котрий в своїй статі „Справа щоденних молитов“ („Нива“ VIII. ст. 101) так пише: Коли говорю молитву в церковно-славянським тексті, таким поважнім архаїчним, то якось аж приємно згадати, що се та сама молитва, яку відмовляли угодники Києво-печерської Лаври, се ті самі слова, якими хвалили наші князі та бояри, наше славне козацтво Господа Бога“.

Від дня зборів себто 1 листопада м. р. аж до часу, коли се пишу (друга половина лютого с. р.) міг я мати у себе понад 300 каянників числячи по тім, що по моїй думці на кожного сьвятоюрського сотрудника випадає пересічно на день що найменше 3. що раз сьвіжих каянників (тих що сповідають ся що місяця або частійше не вчислюю). Зпоміж них напевно 85% було таких, що сказали текст Господньої молитви з більшим — або меншим числом перекручень, 10% сказали текст по-правно, але половина з них поодиноких слів не розуміла а вкінці 5% вчислюю до тих, що уміли молитву тільки по польськи або й так (лишень одиниці), що можна було судити, що її зовсім не уміють.

Відаючи Господню молитву з усіми змінами, які нарід самовільно поробив в церковно-славянським тексті, вона виглядає так: Отче наш, о же (частійше було воже) еси на небесах (інакше ані разу не було), на сьвятить ся імя Твоє, на прийдет царство Твоє, на будет воля Твоя сьвятая, як на небеси так і на землі; хліб наш на сушний (ніколи насущний) дай же (в злуці з „Господоньку“ ані разу поправно „даждь“) нам Господоньку (було і Господеньку), днесь і остав нам довги (рідко-частійше правильно „долги“) наша, як і ми оставляєм довжникам (так само!) нашим, не введи нас на (майже все) іскушеніє, но вибави (все) нас о д (дуже рідко також „в і д“) лукавого, аминь. —

На моє запитанє, що розуміють під словом „о же“ чи „во же“ деякі відповідали: авож (себто дивись) ти є на небесах, а „на сьвятить ся“ і т. п. пояснювали: „най сьвятить ся“, иньші нич не хотіли відповісти, а иньші звиняли ся тим, що не вміють читати, проте й не знають, що воно значить.

Так бачимо, що про освячене церковно-славянського тексту серед нашого народу нема бесіди, бо він вже сам, може навіть несвідомо, переложив собі текст молитви на народну мову отак, як знав і розумів. Дещо йому приміром в Господній молитві удало ся, дещо змінив так, що сам не знає сказати, як се розуміти, а коли має того якесь розумінє, то дуже противне правдивому зміслові молитви приміром в тім случаю, де слово „иже“ переробив на „оже“ або „воже“, що толкує собі через „аво — дивись Ти є на небесах“. Принагідно домам тут, що слова „аво“ у вказуючім значіню уживає наш нарід тоді, коли висказує своє здивованє, затим в нашім случаю замість молитви допускає ся несвідомо ереси, бо дивує ся, що Бог є на небесах.

Таке стало ся з найлекшою і найбільше зрозумілою молитвою, якою є „Отче наш“. А щож сказати приміром про символ віри або иньші молитви? Правдива розпука огортає твоє серце, коли случайно підслухаєш, як наш селянин відмовляє символ віри: виходить там така якась плутанина не зрозумілих нікому звуків, що прямо не знаєш, пощо він то всьо

говорить. При тім не брак тут і комічних епізодів: я сам чув, як зворот „при Понтийстїм Пилатї“ перекручувано на „прибив писком три латї“ або „во їстину воскрес“ на „а їсти не воскрес“. А прецінь символ віри се визнане віри, котру християнин-католик повинен визнавати на підставі її розуміння, бо если не розуміє, то і визнавати не може. Тому й не диво, що наше селянство, особливо старша генерація, попри церковні молитви має свої „старосьвіцькі“ молитви в народній мові, в яких побіч християнських понять є ще не мало забобонів і старославянської мітології, а які наш нарід дуже радо відмовляє. Про такі „старосвіцькі“ молитви серед нашого народу не мало нам скажуть наші фольклористи. Я лишень є того пересвідчення, що забобонів того рода не дасть ся нам викоринити зпосеред народу так довго, як довго не дамо йому в руки зрозумілого для него тексту щоденних молитов.

Ті і подібні недостачі, які за собою потягає церковно-славянська мова в щоденних наших молитвах було причиною, що наше шкільне і парохіяльне духовенство, перше на згаданих зборах „Товариства Катехитів“, друге на Загальних Зборах тов. сьв. ап. Павла заявило ся з винятком кількох одиниць одноголосно за перекладом молитов на живу народну мову.

Се і зрозуміле; воно найліпше знає духові потреби своєї пастви — знає, що наш нарід так якби не молить ся, бо не розуміючи тексту молитов, а при тім завдяки иньшим причинам не маючи достаточного об'ученя в правдах сьв. віри, не має того средства, що підносило би його душу до Бога, інакшими словами, лучило би її з Богом, що є головною прикметою доброї молитви. А що наші щоденні молитви не сповнюють того свого природного обовязку, сего причина, як учить щоденний досвід, незрозумілість їх мови. Даймо їх в зрозумілій мові, тоді легко усі трудности уступлять, а й катехизация в церкві і школі буде лекша, бо нарід уміючи текст молитов на память і розуміючи їх, скорше запам'ятає собі наші науки про правди сьв. віри.

Однак тут стрічає нас поважний закид, що молитви не зрозумілі через нарід не задля їх мови, але задля їх абстрактних понять. „Народ, каже проф. Юл. Дзерович, нерозуміє „Отче нашу“, „Богородице Діво“ та „Вірую“ тому, бо взагалі сі молитви суть для його інтелігенції за тяжкі до розуміння“ („Нива“ VIII. ст. 100).

Конець буде.

Церковна літопись.

Лист сьвятїйшого Отця до Архієпископів, Делегатів Апостольських в Візантії, Греції, Єгипті, Мезопотамії, Персії, Сирії і в східних Індиях замешкалих о з'єдиненню Церков.

Від тоді, як при склонї девятого столїтя почали східні народи відривати ся від єдності з католицкою Церквою, не дасть ся висказати, кілько то трудів вложили сьвяті мужі на те, щоби могли відлучених братів назад призвати до Її громади. А передовсім найвисші Архієреї, Попередники Наші, вже з самого свого уряду, який справували, береження віри і єдності церковної, не залишили ніяких заходів, щоби чи то вітцївскими ушміненнями, чи то явними посольствами, чи то торжественними соборами, усунути сей погубний роздор, що як Заходи вийшов на смуток, так Сходови тяжку заподїяв шкоду.

Сьвідками сеї дбалости є, щоби бодай кількох вчислити, Григорій IX., Іннокентій IV., Григорій X., Євген IV., Григорій XIII. і Венедикт XIV.

А вжеж нікому не є тайним, з якою то ревностію свої душі в найновїйших часах Наш Попередник, бл. п. Лев XIII. задрївав східні народи до сего, щоби назад злучили ся з Римскою Церквою.

Але і Ми самі, як се Вам, Всечесні Братя, добре відомо, не меншим переповнені бажанєм, щоби як найскорше завитав з так великою тугою від сьвятих мужів вигляданий день, в якім би в самих основах цілком розлетїв ся той мур, що вже так довго два народи ділить і щоби їм, злученим так одним союзом віри і любови, прецінь вже раз наново зацвив вимальований мир і щоби настало „єдино стадо и єдинъ пастыръ“.

Коли Ми се так в душі роздумували, подала нам ось недавно нагоду до тяжкого смутку певна статя, оповіщена в щойно заснованім місячнику „Roma e l'Oriente“ під заголовком „Pensées sur la question de l'union de Eglises“. А се тому, що ся статя переповнена стілько і так тяжкими фалшами не лише теологічними, але також історичними, що ледви чи можна би їх більше накопичити на так мало сторонах.

Іменно, там не менше легкодушно як фалшиво промошує ся дорogu гадці, неначе би догма про походжене Духа сьвятого від Сина не випливала з самих слів Євангелія, ані не находила ствердження в вірі старинних Отцїв; рівнож найглуше в сьвітї подає ся в сумнів, чи сьвяті догми про чистилище і про Непорочне Зачатє Пресьв. Діви Марії були признані від сьвятих мужів перших віків; а коли зішла бесїда про устрій церковний,

то наперед відмовлює ся вже давно Нашим Попередником, Іннокентієм Х., осуджений фалш, який мав би промовляти за тим, що сьв. Павла уважає ся цілком рівним братом сьв. Петрови; крім того не менше фалшиво накидує ся там переконанє, немов би католицька Церква вже від перших віків не була одновладною себто монархічною або що примат Церкви римської не опирає ся на ніяких основних доказах.

Навіть не полишено там ненарушеною католицької назви про найсьв. Тайну Евхаристії, бо читаємо там цілком переворотно, що можна прийняти твердженє, яке удержує, що у Греків слова освячення не спричиняють свого наслідку, аж поки не вимовить ся молитви званої епиклезіс, підчас коли противно, є річю цілком доказаною, що Церкві не прислугує зовсім ніяке право що небуť зновляти, що дотичить самої сути Тайн; не менше глупим від сего є твердженє, що мусить ся признати важним Миропомазанє. уділене від якого небуť сьвященника.

Вже хочби із сего зіставленя фалшів, якими переповнена статя, легко зрозумієте Всечесні Братя, що превелике згіршенє подано нею всім єї читачам і що Нас самих незвичайно здивувало, що хтось так дерзко і без обиняків важить ся науку католицьку перекручувати а багато питань, що дотичать історії в справі східної схизми так зухвало занадто до гори ногами обертати.

І так ложно обвинює ся Найвищих Архієреїв Николая І. і Льва ІХ. неначеби найбільше вини за схизму треба приписати гордості і зарозумілості першого а острим лайкам другого, що є те саме, як коли би ревність апостольську в береженю сьвятих законів першого мало ся приписати гордості, а запопадливість в картаню грішників другого мало назвати ся жорстокостію.

А і історичні права тут потоптані, коли ті сьвяті походи, які звано круціятами, зводить ся до ряду розбоїв; або, що ще гіршим, коли Римських Архієреїв обвинувачує ся, немов би змаганє, яким они стреміли до призвання народів східних назад до єдності з римською Церквою, треба приписати жажді панованя, а не стараню апостольському, пасти Христове стадо.

А не меншого здивованя додало Нам ще і се, що в тій самій статі твердить ся, що в Фльоренції Греків від Латинян присилено до підписаня єдності — або що тих самих Греків склонено фалшивими доказами до сего, що прийняли догму про походженє Духа сьвятого і від Сина.

Ба навіть посунено ся так далеко, що знехтувавши права історичні, подано в сумнів, чи можна Загальні Собори, що відбули ся вже по відірваню Греків тебто Собори від VIII. аж до Ватиканського, уважати правдиво вселеньськими; звідси піддає ся спосіб якоїсь половичої злуки, щоб на будуче лишень се, що було в обопільнім посіданю перед роздором, признавано в обох церквах законним, причім промовчує ся цілком все проче, як непотрібні а може і підсунені додатки.

Се узнали ми конечним подати Вам, Всечесні Братя, до відома, не лиш на те, щоби ви дізнали ся про те, що Ми згадані твердження і гадки осуджуємо яко ложні, легкодушні і не згідні з католицькою вірою, але також на се, щоби ви, о скільки се лежить у вашій спроможі, старали ся так страшну пошесть прогнати від народів, вашій печальивости повірених, загрівуючи всіх, щоби в одержаній науці перебували і на жадну иншу не згодили ся, хотай би єї і ангел з неба голосив.

Рівночасно однак усильно просимо, щоби ви довели їх до пересвідчення, що Нам нічо так не лежить на серцю, як се, щоби всі люди доброї волі неутомимо доложили всіх сил, щоби через се тим скорше діпняли сеї пожаданої єдності, щоби в однім визнаваню католицької віри і під одним найвисшим пастирем з'єдинили ся всі вівці, яких розсіяних здержує незгода. А се тим лекше власть ся, коли подвоять ся горячі мольби до Духа Сьвятого — Утішителя, що не єсть Богом незгоди, но мира. Бо через се стане ся, що сповнить ся бажанє Христа, яке Він зі стоном виразив перед тим, як мав віддати ся на послідні муки: „Щоби всі були одно, так, як Ти Отче, в Мині і Я в Тобі, щоб і ови в Нас одно були“.

Вкінці нехай всі увірять, що на марно іде весь труд в сій справі, коли передовсім не задержить ся тої правої і цілої католицької віри, яка передана і осьвячена в сьв. Письмі, Переданю Отців, згодою Церкви, Загальними Соборами і постановами Найвисших Архієреїв. Нехай проте кождий, хто лиш хоче заступати справу єдності, не устає пильної докладати праці в сім найбільше божім ділі а нехай прикладає ся до неї одітий в панцир віри, тримаючи якор надії і запалений огнем любови, а творець і любитель мира, Бог, в якого руках лежать часи і хвили прискорить день, в яким народи Сходу, радіючи, повернуть до католицької єдності а так злучені з Апостольским Престолом і відкинувши всі ложні науки, вийдуть до пристани вічного спасеня.

Сей Наш лист, Всечесні Братя, подбаєте старанно оповістити, переклавши єго на рідну мову кожного, повіреного вам краю.

Коли в конець мило нам повідомити нас, що дорогий Нам Автор статі нерозважно, але в добрій вірі написаної, щиро і з серця перед Нами прийняв ся наук, в сім листі вилжених, а все, що Сьвятий Престол Апостольский вчить, відкидає і осуджує, він рівнож при помочи Божій готов вчити, відкидати і осуджувати, — як запоруку Божих ласк і доказ Нашої зичливости уділяємо вам в Господі з цілого серця Апостольского благословенства.

Дано в Римі при сьв. Петрі дня 26. грудня р. 1910 а Понтифікату Нашого року 8.

Папа Пій X.

Русини в Канаді. Як відомо, Русинів в Канаді є вже доволі, та священиків обмаль. Через те наражені вони з боку пропаганди протестантської і православної. Коли старання о руских священиків до Канади не вінчалися успіхом, дозволив Святийший Отець переходити деяким місцевим латинським священикам на руский обряд і душпастирювати між канадійськими Русинами. Першим таким латинським священиком був перед 10 літами А. Delaire, ігумен монастиря Редemptористів в Jorkton в Канаді. За ним пішли Редemptористи о. Генрих Voels (з Бельгії) і о. Descant (з Канади). Недавно знов двох світських латинських священиків з Канади, о. Sabourin і о. Claveloux дістало позволене від свого Єпископа перейти на руский обряд. Два інші також вже рішилися. Згадані священики учаться рускої мови і обряду у наших ОО. Василян в Галичині.

Гомілетичний курс у Відні. В днях 14, 15 і 16 лютого с. р. відбувся у Відні гомілетичний курс. Програма була вельми богата і цікава. Читано між іншими такі реферати: „св. Письмо в проповідях св. Отців“, „Виголошене і помилки в виголошенню проповіді“, „Проповіднича самостійність і студія св. Письма“, „Питання організації“ та „Проповідничі часописи“. Крім рефератів були також вправи в говоренню і дискусія. — З Русинів брали участь в сьм курсі: о. Др. О. Боцян, ректор дух. сем., о. дек. Донорович, о. Калата, о. А. Редкевич і о. В. Семків.

Преса в Австрії. Після звіту Товариства „Pius-Verein“ за рік 1910 виходить в Австрії 360 ліберальних газет, а лише 90 християнських. Вільнодумна преса має 1,810.000 передплатників, а християнська тільки 460.000. Дальше 63 вільнодумних газет має наклад 1,000.000 примірників, а 13 християнських лише неповна 205.000. Сама Neue freie Presse має 68.000, Wiener Tagblatt 66.000, Wiener Journal 12.000, Wiener Abendblatt 66.000, Oester. Volkszeitung 100.000, Kronenzeitung 160.000, Arbeiterzeitung 56.000, Zeit 35.000, Interessantes Blatt 61.000, Wiener Bilder 35.000. В краях судецких гір виходить 30 вільнодумних газет, а ані один католицький. Вкінці додає Товариство, що ані один католицький газет не може сам удержати ся з причини малого числа передплатників.

Баварські Єпископи виступили недавно проти учительської часописи „Bayrische Lehrerzeitung“, в якій від кількох літ містились статі проти католицької віри і Церкви. Єпископи припоручали приходським священикам заявити католицьким учителям своє розпорядження. В сьм розпорядженню просять Єпископи вплинути на напрям учительського органу, а в противнім випадку не передплачувати його. Се розпорядження викликало серед вільнодумного учительства велике негодоване. В нім побачило воно „вмешуване церковної влади в заводів учительські справи і пробу обмеження прав учителів“! За те католицьке

учительство признало рацію Епископам і почало організуватись в окреме товариство.

Французькі Епископи з ліонським архієпископом кардиналом Куле на чолі виступили з кінцем минушого року вельми остро проти антирелігійної преси, оголосивши в тій цілі спільне розпорядженє. Посланє підписали два Архієпископи: ліонський та шамберійський і одинадцять Епископів. Заборонені часописи накиннулись завзято на Епископів за поставленє їх на індекс. Католицькі часописи із свого боку, захищаючи право Епископів видавати подібні розпорядження, вказують на те, що заказувалось читати патріотичні газети в роді *Echo de Paris* в касарнях і офіцерських клубах за бувшого міністра війни Андре, а й тепер заказуєсь там читати антимілітарні видання. Навіть соціалістична *Humanite* Жореса признає, що до негодованя протирелігійні часописи не мають жадних основ.

Зріст католицизму в Сполучених Державах. Сполучені Держави стають ся четвертою світовою державою католицкою. Католицизм робить тут що раз більші поступи, клир організує ся, число приходів росте. В *Chicago* на 3 мільйони мешканців є нині мільйон католиків. В *Saint-Paul* в р. 1840 було 1.000 католиків; в р. 1857 число їх зросло до 50.000, а нині вносить воно 400.000. Щож до Нью-Йорку, то тут поступ католицизму аж в очі бє. Перед 200 літами було там щонайвище 200 католиків; нині взносять ся що раз то більші церкви, а недавно збудовано катедру св. Патрікія, одну з найбільших в світі, якої будова тревала 50 літ і коштувала 20 мільйонів франків. Підчас торжества отвореня катебри около 300.000 осіб стояло на внї, не могучи помістити ся в обширній церкві. У всіх містах католики числять ся на тисячі, а католицькі школи переповнені дітьми. В однім Чикаго є католицьких шкільних дітей 97.000

Навернення в Англії. Минувшої осени (1910 р.) в однім місяци повернуло 7 пасторів англїканських до католицької церкви. Їх імена: А. R. Cocks, Н. F. Hinde, О. Neuby, J. Knox, Н. R. Prinie, А. Shoppee і E. Shebeare. Всі ці пастори суть мужики старшими, високо поважаними в англїканській церкві. Найбільшим мотивом їх навернення була і є честь Найсв. Евхаристії, яку стало переховує ся і виставляє ся в кожній англїйській церкві. За приміром своїх пасторів перейшло зараз до католицької Церкви 42 світських осіб.

Вистава в Римі а Ватикан. Італійці уряджують з нагоди 40 літної річниці занятя Риму велику виставу. З сеї причини Святїйший Отець не буде приймати в сїм році жадних паломництв.

Католицький театр. В Римі, в діляниці Trastevere, збудовано коштом Кардинала Merry del Val красний і досить обширний театр, званий театром „Союза Найсв. Серця“, якого торжественне отворенє відбуло ся д. 16. січня с. р.

Великоруска часопись католицка стала виходити в Петербурзі під редакцією о. А. Около-Кулака під заг. „Вѣра и Жизнь“ з додатком „Духовна Бесѣда“. Часопись виходить раз в місяць і коштує на рік 2 руб. Адреса її: Петербург, ул. Ушаковская, 22. — В першій числі після програмової статі іде стаття про виступ Кн. Макса („Новий плян з'єдинення Церков“), стаття про діяльність Єзуїтів на поли педагогії і т. и. Часопись представляєсь дуже симпатично. — Додаток „Духовная Бесѣда“ редагований популярно для вірних менш інтелігентних. — *Я. Л.*

ВСЯЧИНА.

З Товариства сьв. ап. Павла.

На засіданню Виділу дня 17. лютого, с. р. ухвалено:

I. Загальні правила для „Видавничої Спілки“, яку має намір Товариство заснувати а се: а) щоби уділ виносив 50 корон з подвійною порукою і б) що членами „Спілки“ можуть бути лише члени Тов. сьв. ап. Павла; в) що на случай розв'язання „Спілки“ майно її переходить на власність Товариства сьв. ап. Павла.

II. Відтак ухвалено, щоби прочі резолюції проголошені на послідніх Загальних Зборах були передискутовані і в своїй часі подані до прилюдної відомости.

III. Ухвалено, щоби всякі ложні обвинення наших членів, які появлять ся в часописах, були відослані Виділом до дотичного члена в цілі опрокинення тої напасти.

За Виділ: *о. Евген Гузар.*

На біжучі теми.

Дуже актуальні, великої ваги і на часі теми підніс в ч. 3 нашого органу Я. Л. в статях „На біжучі теми“. Що они актуальні, бачимо з того, які відповіді і атаки появились от хочби в „Руслані“ в ч. 33.

Дефінітивно, ще не рішено, якою дорогою нам прямувати до осягнення ціли, залежати се буде від того, о скільки жива, річева і безпристрасна дискусія буде провадитись в часописах, соборчиках і зборах, а з другої сторони, що покаже практика житєва і благоразуміце пастирске.

В статях Я. Л. не говорить ся о ніяких консолідаціях і компромісах, лиш об'єктивно представлено, якою дорогою думаємо досягнути ціль нашу і запитує нас, чи то добра дорога?

А ми так холодно розважмо і скаж м собі правду — як ми поступаємо? Самі усуваємось, утікаємої з товариств, напрям преси християнсько-сус. попирають можні світа і вороги нашого народу — одиноку у нас часопись християнську для народа „Основу“ тов. сьв. ап. Павла не хоче взяти на себе, бо се політична часопись, а там якийсь зі станиславівської до „Основи“ пише: „Я радикальні вже викурив, не потрібую вже і вашої“. Правда, се для нас ще найлекше і найвигіднійше в той спосіб розв'язати досить сумну в наслідках kwestію — але се чейже не може назватись акцією християнською. А чому так робимо? Бо правдоподібно за мале є у нас зрозумінє ідеї Христа і ідеї священства.

Яка є властива задача і ціль священства? Ми маємо спасенні наслідки смерти крестної рознести на всі місця, всі покоління і всі часи. Ми єсмо вибраним орудієм Провидіння Божого, до здійсненя головних цілій Сотворителя то є, хвали Ёго і вічного ушасливленя людскости. Чи не взнесла се є місія наша, коли люди — розбігши ся по цілому світу, шукаючи щастя чи то в науці, ремеслі і промислі — затоплюють ся в земских річах, а священство серед того виру забігів, терпінь і старань, стоїть мов тая морска ліхтарня, підносить над світом прапор Божий і кличе: Прийдіте поклонім ся і припадем Ёму і возплачем ся перед Господом сотворшем нас, яко той єсть Бог наш (Пс. 94.)

Коли людскість зведена фалшивими науками, або засліплена намістностями, тратить віру, забуває о Бозі, задачею священства є стати в обороні зневаженого Бога, стати на дорозі заблудившим дітям і дати людскости можність пізнати, що то Красота де Правда, що Святість, де Любов. Треба показати людскости, щоби виділа, що тоє, що голосить ся в церкві, то Боже, то велике, то святе, щоби людскість знала, що з церкви голосить ся слова Правди для всіх людей і всіх станів без виімку. Маємо показати правдиву дорогу серед тисячних манівців і придбати щастя, принести як найбільше добра і прислужитись суспільности, словом все і всюди підносити прапор Божий все і в сюди працювати над осягненем головних цілій сотворіння і в сюди бути, де суть душі людскі, де є можність праці над спасенем душ, для з'єдиненя їх Богу.

А як ми тую задачу виповняємо? Не во гнів собі кажучи, ми в ⁹/₁₀ частий єсмо функціонарями духовними, маємо трошки певної рутини в тім фаху, трошки ревности в виконуваню функцій привязаних до фаху того, то в нашім переконаню, ми ідеалами священства — але се трохи за мало. —

Если ще замкнемо ся в наших християнських товариствах то: 1) схиблемо ціли своїй, бо ми жиємо не лиш для себе і для тих, що нам прихильні і нам схлібляють, але маємо бути провідни-

ками людскости і в сїх провадити витиченою дорогою Краси, Правди і Любови до Хвали небесної і вічного щастя. 2) Не знаємо, чи будемо мати відповідні сили, котрі би не лиш заложили товариство, але провадили аґенди єго ліпше, як вороги і в той спосіб з'єдували що раз ширші круги. — Єсли не знаємо, чи маємо сили, то можемо справу скомпромітувати, а вороги побачать нашу бездушність, лінивство, неробство, зарозумілість і фарисейство.

Для того тепер ще не сьміємо якої небудь справи ставити на вістрю меча, доки не єсмо певними, що побідимо, не вільно нам усуватись і утікати з товариств, але всюди, де лиш можливо, маємо іти і мусимо піти, не уважати на зневагу, яку би нам хто небудь наніс, ба навіть хотяй би нас до товариств не хотіли прийняти, або статут виразно забороняв („Січі“ Триль.) ріжними способами треба нам всуватись там, в тій надії, що може дасть ся там що зробити, якусь душу з'єднати, або боцай зменшити зло, яке там ширило би ся в нашій неприсутности. — Дивись на статю о Дзеровича в „Ниві“ 1909 р. стор. (548—558) „св'ященик між соціялістами“.

З нашої сторони конечно мусить бути виrozumілість і толеранція; бо через тоє зближать ся обі сторони і обі сторони на тім зискали би. — Ми виповнили би ліпше наше післанництво а они пізнали би ліпше Бога і Церков сьв.

Теперішню тактику можна ще направити і треба до недовірків піти і до себе приєднати, бо они до нас не прийдуть. С.

Всправі богосл. факультетів.

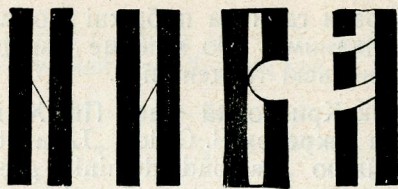
На вічах сьвіцких академіків ліберально поступових в Відни, Празі і Градці солідаризуючих ся з поступовими академіками краковскими в справі проф. кс. Ціммермана ухвалено петицію до парляменту і правительства, щоби вилучити факультети богословські з університету.

о. Йосиф Ганкевич.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св'ящ. Ярослав Левицький.

З друкарні Ставропигійської під упр. М. Рефця.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 6.

Львів, 15. марця 1911.

Рік VIII.

о. Теодозій Галуциньский Ч. С. В. В.

Модернізм — його ґенеза, засади та заключеня.

Вже від довшого часу у внутрі католицької суспільности мож було запримітити тиху, але завзяту борбу проти об'явленої правди Божої, яка ненарушимо і непомильмо замикаєсь в сьв. письмі, в переданю і науці Христової церкви.

Сей ворожий напрям, загально званий модернізмом, визначав ся тим, що з одної сторони легковажив і відкидав церковну минувшину, церковне переданє і авторитет учительского уряду основаного Ісусом Христом, а з другої сторони прибирав неограничену майже зарозумілість до власних сил, сліпе почитанє для позірної науковости, раціоналізму, натуралізму і субективізму. Цілею его було зреформувати церкву та богословську науку і то в підставних їх засадах¹⁾.

Як звичайно кожда нова ересь, так і сей напрям під покривкою науки та поступу, втискав ся нечаянно в щораз то ширші круги образованих верств церковної суспільности, а навіть своєю отруєю заражав, підкопував і не раз цілковито нищив віру у самих сьвящеників та католицьких богословів. Його поява тим була небезпечніша, що укривав ся під плащиком великої преданности для церкви і єї добра.

¹⁾ J. Müller S. J. Zur Verurteilung des Modernismus. (Sonderabdruck der Zeit. f. Kath. Theol.) Innsbruck 1908. S. 7.

Умів він прибирати гарні та побожні форми і в той спосіб укривав перед неоглядними або менше свідомими читачами свої впрост нехристиянські тенденції²⁾.

Однак намістник Христовий папа Пій Х. провидів наближаючу ся небезпеку і декретом S. Officii „Lamentabili sane exitu“, а ще більше енциклікою „Pascendi dominici gregis“ відкрив перед свѣтом цілу наготу і моральну низкість модерної ереси, яка так вміло укривалась під звичними фразами науковости, поступу і реформи³⁾. Показалось, що сей славний модернізм є нічим иньшим, як скупленем всяких вже давно осуджених і відкинутих блудів, та повною капітуляцією перед новочасним ліберальним протестантизмом.

Се рішуче і енергічне опроверженє модернізму через Пія Х. є може найбільшою його заслугою і певно нестертими буквами записане буде в історії католицької церкви. Та щоб як найскорше і найуспішніше зарадити лихови, охоронити несвідомі одиниці з помежи клеру перед тою заразою, а що важніше, змусити нерішучих до ясного становища і замаскованих відкрити перед вірними, зарядив свѣтійший Отець загальну присягу, яку і наші свѣщеники зложили з так похвальною уягlostію і однодушністю.

Проте й не диво, що повисші зарядження і діяльність свѣтійшого Отця стрінулись з таким ворогуванєм безвірних людей.

Сей могучий і геройський подвиг в обороні загроженої віри і непомильної правди окричали вони яко виступ проти науки і поступу. А в тій пекольній борбі проти Христового намістника беруть участь не лишень плиткі і крикливі газетярі, недоучені студенти, але також деякі представителі новочасної науки, мужі державні, а навіть на жаль псевдо-католицькі свѣщеники-богослови. На щастє ті послідні появляють ся лишень спорадично і зглядно в дуже малім числі.

²⁾ Сама енцикліка так характеризує їх діланє: „nihil illis callidius nihil insidiosius: nam et rationalistam et catholicum promiscue agunt, idque adeo simulatissime, ut incautum quemque facile in errorem pertrahant; cumque temeritate maxime valeant, nullum est consecutionum genus quod horreant aut non obfirmate secureque obtrudunt. Accedit praeterea in illis, aptissime ad fallendos animos, genus vitae cum maxime actuosum, assidua ac vehemens ad omnem eruditionem occupatio, moribus plerumque austeris quaesita laus. Demum, quod fere medicinae fidutiam tollit, disciplinis ipsi suis sic animo sunt comparati, ut dominationem omnem spernant nullaue recipiant frena; et freti mendaci quadam conscientia animi, nituntur veritatis studio tribuere, quod uni reapse superbiae ac pervicaciae tribuendum est“. (Encyc. „Pascendi“).

³⁾ Acta Pii PP. X. modernismi errores reprobantis collecta et disposita, Oeniponte 1907.

Думаю отже, що се буде на часі, подати бодай в головних начерках генезу, найважніші засади та заключення сеї модерністичної ереси.

I.

Що є модернізм? Щоб на се питанє належито відповісти треба відріжнити понятє модернізму перед появленем ся енцикліки „*Pascendi dominici gregis*“, а опісля. Передтим звичайно модернізмом називано напрям, який в дисциплінарних справах церкви стремів до найдальше йдучого приноровлення з модерним духом часу. Він проявляв ся в таких фразах як: релігійний католицизм, ограничене ультрамонтанізму, реформа етики і індексу, здемократизоване церковної управи і т. д.⁴⁾. Нині під модернізмом розуміє ся **філософічно-догматична система**, що ніби то мала раз на завсїгди захоронити церкву перед закидами науки, а властиво нищила до самих підвалин її устрій і обявлену правду⁵⁾. „*Seine Anhänger behaupten —* каже Müller — *der Modernismus beruhe zum grössten Teil auf historischen Grundlagen und sei das Resultat historischer Forschung; die Enzyklika zeichnet ihn in scharfen, meisterhaften Zügen als ein willkürliches und absurdes philosophisches System, in das die Offenbarung und das Christentum von den Modernisten gewaltsam eingezwängt und naturnotwendig bis zur gänzlichen Vernichtung verflüchtigt werden*“⁶⁾.

Генези модернізму треба шукати в злуці двох системів філософічних: агностицизму і імманентизму. Притім агностицизм є немов батьком, а імманентизм матерію сеї ереси⁷⁾.

Агностицизм є то система, яка учить, що чоловік в своїм пізнанню не може виходити поза границі досьвіду. Все, що метафізичне, абстрактне а тим більше надприродне є виключене з поза можности пізнання. Є се отже нич иньшого як повторенем засади Ксенофана⁸⁾ (470 пер. Хр.), новоплятоніків, номіналістів, а в кінці новіших позитивістів і голови модерністів Канта⁹⁾. Найлучше пояснює повисшу систему сама енцикліка: „В тій своїй науці модерністи кладуть підвалини релігійної філософії, яку загально називають агностицизмом. Силою її розум люцкий в своїм пізнанню є ограничений до зверхних явищ, т. з. річей, які показують ся і в тім виді, в якім появляють ся. Переступити ті границі розум ні права не має ні можности. Про-

4) Cf. Kirchlich. Handlexikon, слово: Modernismus.

5) Revue pratique d'apologétique 1907 n. 49. i L' univers 1907, le 6 octobre

6) J. Müller, Zur Verurteilung des Moder. S. 9.

7) Serg. v. Grun. Grgimaylo, Die philosophischen Voraussetzungen des Modernismus (Sonderabdruck aus der Zeit. f. kath. Theologie) Innsbruck 1909.

8) Dr. Paul Haffner, Grundlinien der Geschichte der Philosophie S. 116.

9) A. Stöckl, Lehrbuch der Philosophie, I. S. 356.

те не є в силі ні до Бога піднести ся, ані при помочи видимих сотворинь пізнати його істнованє. Звідси заключають, що Бог в ніякий спосіб не може бути предметом знання, а що дотичить історії, то годі коли не будь Бога уважати яко історичний підмет" (Енцикл. Pascendi).

За агностицизмом конечно йде символізм і еволюціонізм.

Коли все надзміслове є недоступне людському пізнанню, то всі поняття та вискази про річи надзміслові, абстрактні або надприродні не подають об'єктивної правди (*veritatem absolutam vel metaphysicam*), лиш є звичайними символами т. з. довільно вибраними знаками, щоб надзміслові поняття зробити в якийсь спосіб приступними нашому умови. Таке символічне значінє мають в особливий спосіб правди віри — догми. Об'єктивної правди вони не посідають. Мусять проте постійно змінитись після відносин часу і степеня свідомости людей. Та хочай зверхня форма позістає та сама, то її внутренний змісл все розвиває ся т. з. підлягає загальному праву еволюції.

Так отже символізм і еволюція — се конечні консеквенції агностицизму.

Таким є модернізм в філзофії. На области релігії і віри модернізм опирає ся на імманентизмі або фідєїзмі. Щоб ті терміни зрозуміти, треба звернутись до засади філзофа Schleiermacher-a, що ціле єство релігії замикаєсь в чувстві. Після нього релігія проявляєсь в почуваню зависимости чоловіка, а заключаєсь у тім, що він чуєсь одно з нескінченостію. Нескінченість і скінченість що до бутя є одно, а се, що ми ту єдність чуємо в собі, витворює релігію. Змістом релігії могуть бути лишень чувства і вражінє. Все инше мусить бути виключене. Релігія не належить до об'єму знання, проте не дасть ся уняти в певні сталі поняття або догми. Вправді через рефлексію розуму на зміст чувства витворюють ся догми, однак до релігії яко такої не належуть¹⁰⁾. Щось подібного учили перед ним Herder, Haman, Jacobi і Lessing.

До властивого значіня повисшу теологію чувства підніс протестанцький богослов А. Ritschl († 1889)¹¹⁾. В новіших часах той сам напрям заступав А. Sabatier, а нині його представитель є також протестант С. Ménégor¹²⁾. Вправді форма сього систе-

¹⁰⁾ Reden über die Religion, Berlin 1799

¹¹⁾ Cf. Wendland, A. Ritschl u. seine Schüler; Kattenbuch, von Schleiermacher zu Ritschl, 1903.

¹²⁾ A. Sabatier. Les religions d' Autorité et la Religion de l' Esprit, Paris 1904; Esquisse d' un philosophie de la religion, Paris 1897. — Lasch, Symbolo-Fideismus, 1901; Haldimann, Le Fidéisme, Paris 1907.

Religiosus igitur sensus, qui per vitalem immanentiam e latebris subconscientiae erumpit, germen est totius religionis ac ratio pariter omnium, qua in religione quavis fuere, aut sunt futura... слова енцикліки.

му тепер троха змінена і зве ся вже фідейзмом, однак в підставних засадах полишив ся той сам, а головним його принципом є, що чоловік не може дійти на підставі логічного заключення до пізнання істновання Бога, лишень через практичне закінчене викликане інстинктовим напором серця.

На злуці отже тих двох систем агностицизму і імманентизму зависить ціла генеза модернізму.

II.

Тепер перейдїм до головних його засад.

1. Поняття віри, обявлення і догми прибирають в модернізмі цілковито иньший змисл. Виходячи з точки агностицизму релігія чи віра не може опирати ся на якимсь зверхнім обявленню, лишень родить ся у в нутрі чоловіка через т. з. релігійну імманенцію, а іменно через чувство бажання Бога. Півсьвідомість сего чувства є початком релігії і зовесь вірою.

Чи не маємо тепер отвертої дороги до всяких можливих блудів? Всякий може вибирати собі, що хоче. Тут є заступлений і псевдомістицизм і пантеїзм і натуралізм і атеїзм. Розуміє ся, що в такім стані річий всі релігії мусять бути рівні і однаково узасаднені, бо всі вони вир остають з почувань люцького серця.

Християнське обявлене — то повільний зріст релігійного чувства в душі Ісуса Христа. Проте і обявлене не є слово Боже, а віра не є признанєм правди на підставі свідoctва Божого. Вона не має ні розумового узасаднення (*iudicium credibilitatis*), ані не є формальним актом розуму. Віра є то продукт інтуїції серця без жадної об'єктивної правди. Розум однак не може остати цілком безділним з'огляду на се релігійне чувство. Він його обрабляє, розширяє і висказує початково тільки в загальних, а опісля що раз докладніших формулах. І ті формули, коли лишень зістануть загально прийняті і церквою затверджені, стають догмами¹³⁾.

Догми також не можуть заключати в собі об'єктивної правди. Вони є лиш релігійними символами, а для віруючих знаряддями релігійного життя¹⁴⁾. А з огляду на се, що впливають з ідивідуального релігійного чувства, проте і змисл їх змінєсь після потреби, обставин, степеня образования вірних і часу.

2. Тайни подібно як догми повстають під напором серця, а то в тій цілі, щоб релігійні почування змислово поняти і на

¹³⁾ De la Barre, La vue du dogme, Paris 1898.

¹⁴⁾ „Originem enim dogmatis ponunt quidem in primogeniis illis formulis simplicibus... Ipsum tamen dogma secundariis proprie contineri formulis affirmare videntur... Quamobrem mediae illae sunt inter credentem eiusque fidem; ad fidem autem quod attinet, sunt inadaequatae eius obiecti notae, vulgo symbola vocitant: ad credentem quod spectat, sunt mera instrumenta“. Encyc.

вні виявляти¹⁵⁾. Сьв. Письмо є то збір внеслих і надзвичайних релігійних досвідів. Вправді писателі його були вдохновені, однак се вдохновенє є нічим иньшим, як бажанєм серця виявити віру словом і письмом¹⁶⁾. Церква повстала з потреби вірних свої релігійні почування розширяти, їх удержувати та розвивати. Є вона знов лишень зверхною формою збірної релігійної сьвідомости. „Largiorem dicendi segetem offerunt, quae modernistarum schola de Ecclesia imaginatur. — Ponunt initio eam ex duplici necessitate oriri: una.. ut fidem suam cum aliis communicet; altera, postquam fides communis inter plures evaserit, in collectivitate, ad coalescendum in societatem et ad commune bonum tuendum, augendum, propagandum. Quid igitur Ecclesia? partus est conscientiae collectivae sev consociationis consciendarum singularium“ (Encyclica). Її управа і авторитет не походить безпосередно від Бога, лиш з волі членів, проте мусить ся всегда приноровлювати до поступу і понять загалу. Уряд учительський є обовязний затверджувати кожочасний обяв розвою релігійної сьвідомости, себ-то проголошувати догми. Межи церквою а державою нема жадної лучности, так само, як межи вірою а наукою. Церква однак повинна у всім підлягати державі, особливо у зверхних обявах свого житя, як віра науці¹⁷⁾.

3. Найважнішою точкою модернізму а zarazом програмою для цілої церкви є: розвій і поступ на кождім поли.

Віра розвиваєсь і поступає на перед, особливо під напором високорелігійних одиниць, якими були пророки і Ісус Христос. Догма також підлягає еволюції головню тоді, коли бореть ся з трудностями, або коли вірні бажають розслідити її тайни. І так приміром поступенно розвинула ся догма о Божестві Ісуса Христа. В тім загальнім розвою люди сьвіцкі є силою порушуючою, а церковна єрархія силою повздержуючою. Результатом тих двох протиділаючих сил є кожочасна догма, культ і внутренна борба в церкві. Переданє церковне в кінци є нічим иньшим, як продовженєм і розвою релігійної сьвідомости Ісуса Христа і вірних¹⁸⁾.

III.

Заключеня. Першим заключенєм модернізму є цілковитий розділ межи вірою а наукою.

¹⁵⁾ A. Loisy, L' Evangile et l' Eglise VI, r. — Енцикл... „Sacramenta autem modernistis nuda sunt symbola sev signa; quam vis non vi carentia“..

¹⁶⁾ J. Müller, O. c. S. 10. — Енцикл. „Eos (sc. libros SS.), ad modernistarum scita, definire probe quis possit syllogem experientiarum, non cuique passim advenientium, sed extraordinariarum et insignium, quae in quapiam religione sunt habitae“.

¹⁷⁾ Il Programma dei modernisti, p. 121.

¹⁸⁾ Billot, De sacra traditione contra novam haeresim evolutionistarum, Romae 1904.

Віра а наука належуть до цілком відмінних областей. До області віри наука не доходить, бо вона обмежується на явища змислові. Віра вправді приймає деякі конкретні явища, приміром жите Ісуса Христа, однак історичну їх вартість понад дійсність переміняє (*transfigurat*) або через неісторичні додатки відмінює (*defigurat*). Що Ісус Христос воскрес — се модерніст яко анагностик мусить заперечити, бо в історії така подія є неможлива. Яко віруючий признає, бо він бере жите Ісуса Христа так, як воно є в релігійній свідомості. Звідси різниця межі Ісусом Христом історичним, а Ісусом віри¹⁹⁾.

В історії і критиці заключене модернізму, то натуралізм і субективізм.

В історії не можна припускати якого небудь надприродного ділання Бога, прим. чуда і пророцтва. Задачею модерніста-історика є вилучити з історії все, що віра і релігійне чувство змінило або додало. Все має бути допроваджене до своєї природности, а усунене те, що не годить ся з природною лучністю поодиноких історичних подій.

Подібно належить поступати в критиці. Тут треба поводитись тою засадою, що події далеко є пізнійші, чим жаданя часу, котрим відповідають. Відтак вилучити все, що противило би ся природному розвоєви. Звідси виходить, що деякі книги сьв. Письма мусять бути узнані яко апокріфи, або що Пятикнижжє Мойсея, та три перші синоптичні євангелія є лиш поступеною компіляцією різних письм.

Що дотичить апологетики, то і єї треба змінити після засад модернізму. Завданєм її є не обороняти дійсности обявлення Божого, лише викликати релігійний досвід, який є одинокою підставою віри. До сеї ціли веде дві методи: предметова (*objectiva*) і підметова (*subjectiva*). Після першої представляєсь в спосіб довільний зародок Христової релігії. Опісля описує ся її задивляючу житєву силу, та доказуєсь, що її великанський розвій не дасть ся достаточо пояснити середниками чисто природними. А через се як раз проявляєсь елемент Божества²⁰⁾.

В субективній методі треба би доказати невіруючому, як у него се релігійне почуванє, котре Ісус Христос оживив і полишив сьвітови, занедбане і приспане. Відтак, що люцка природа має в собі безнастанне бажанє чогось надприродного, яке одиноко може заспокоїти релігія католицька²¹⁾.

В кінци на поли реформи практичної модернізму ставить заключеня, які є чистим радикалізмом. Схоля-

¹⁹⁾ Loisy, L' Evangile et l' Eglise I, 2. i Autour d'un petit livre p. 84.

²⁰⁾ L' action, Paris 1893, Olle-Laprune, Balfour-Brunetieré, Discours de combat, 2 vol. 1905.

²¹⁾ Le Bachelet, L' apologetique tradit. et moderne 1898.

стичну філософію має заступити новіша модерністична, а теологію позитивну-історія догм. Історію, критику, студіюм сьв. Письма та інші предмети належить змінити після найновішої методи та дослідів. Богослуженє приноровити до сучасного духа часу, а управу церковну здемократизувати і етика повинна бути зреформована до сучасних понять, а що найменше треба би усунути ради євангельські.

Взагалі нема ні одної правди, ні одної установи церковної, де модернізм не полишив наслідків зіпсутя і розкладу ²²⁾.

Така є наука модернізму. Тут бачимо заступлені майже всі блуди давніших ересей. Справді годі припустити, щоб при так розбуженій релігійній свідомості, яку завдячуємо діяльності послідних трох папів, могла зродити ся подібна ересь і то серед самих католицьких богословів ²³⁾. Однак історія показує, що і се не є виключене.

Страшна ся філя невірства загрожувала Христовій церкві, але завдяки неомильному учительському урядови, розбилась о непорушиму скалу Петрову, обризгуючи лише єї піною клевет, лайки і хули. Велика проте належить ся подяка сьв. Отцю, що з так неустрашимим мужеством здер перед цілим сьвітом маску облуди і підступу з лиця найзавзятіших ворогів церкви. Через се ясне і вправді незрівнане представленє модернізму, енцикліка віддала науці особлиwsze добродійство. Тут є поставлена програма для правдивої християнської науки і поступу, а католицька теологія має перед собою сьвіже поле до усильної праці, щоб на руїнах модернізму звести нову, гарну будову.

Ось так знов нова ересь покотила ся в минувшину історії, щоб бути колись сьвідком і новим доказом непомильності і авторитету сьв. церкви. Коли глянути на цілу минулу борбу ложі і невірства з об'явленою правдою, то мимоволі бачить ся ту правдиво Танталеву роботу невірного і ворожого для церкви сьвіта. Невірне покоління кожного віку з напруженем всіх своїх сил викочує на гору страшний камінь ереси або ложної науки, щоб ним придавити або розбити авторитет католицької церкви. Однак в тій самій хвили, коли вже гадає досягнути верха, за одним словом Намістника Христового, з страшним лоскотом спадає в пропасть, пригнітаючи своїм тягаром тих, що його підносили на те, щоб слідуюче покоління те саме робило.

І так все лишає ся правдивим висказ Духа сьвятого, що „церковх Богъ жика, столпъ и ѡутверждѣніе истини“ (І. Тим. 3, 15) і „и кратъ ѡдѣлка не ѡдолѣють ей“ (Мат. 16, 18).

²²⁾ Всі блуди, відносячі ся до річей віри і обичаїв є вичислені докладно в декреті S. Officii „Lamentabili sane exitu“.

²³⁾ Загально знані заступники модернізму є: Loisy, Houtin, Le Roy... Органами модернізму є лійонська часопись „Demail“ і медиолянська „Rinnovamento“, і англійська „Times“.

В якій мові відмовляє наш нарід свої щоденні молитви?

(Конець).

Під певним зглядом з тим годжу ся, під певним ні. Годжу ся з тим, що як довго правди сьв. віри не зістануть нашому народови як слід виложені, так довго він і деяких частий символа віри не буде розуміти, хочби вони були навіть в народній мові. Не годжу ся однак з тим, що через виученє правд сьв. віри вже і церковно-славянський текст стане ся йому зрозумілий. Радше діє ся противно: немаючи тексту символа віри в зрозумілій мові нарід не має спромоги виучених і понятих правд сьв. віри собі щораз пригадувати, не має товчка, що його по-пихав би в ті правди вдумувати ся, про те дуже скоро про них забуває. Не годжу ся далі з тим, що розуміне через нарід хочби навіть абстрактних понять приміром в Господній молитві не є вірне і його духовим потребам вистарчаюче. Інакше треба би хіба припустити, що божественний Учитель навчаючи нас молитви „Отче наш“ і з'обов'язуючи кожного віруючого в Себе її відмовляти, дав нам щось несовершенного, що не є в силі заспокоїти усіх потреб віруючої душі. Ми жадаючи народної мови приміром в „Отче наш-и“ домагаємо ся так як раз тому, що Ісус Христос промовляючи до своїх невчених учеників в їх матерній мові, не подав їм тексту тої молитви ані в літургічній мові тогочасних Жидів єврейській, ані в мові тодішньої жидівської інтелігенції грецькій, тільки якраз в мові, якою говорив простий народ. І я відчитуючи молитви в церковно-славянській мові зовсім не маю ілюзії, що я чую самого Спасителя, — радше приходить мені сумна думка, чому то люди через свій нічим неоправданий консерватизм так дуже викривили інтенцію Божественного Автора найкрасшої на сьвітї молитви, котрого було найгорячішим бажанєм, щооби Його всі нищі і найнищі розуміли; шож до предків могого народу-князів і бояр, то завидую їм, що перші їх Апостоли не казали їм відмовляти молитов в незрозумілій грецькій мові, тільки переложили для них ті молитви на ту мову, яку вони розуміли, вкінци славне наше козацтво вважаю щасливішим від себе, бо менше віддалене від того часу, коли мова молитов була всім зрозуміла, могло їх ліпше розуміти від мене.

Не перечу, що архаїчна, поважна мова молитов може ви-кликати в душі чоловіка спомини давної старини, але на те треба ту мову розуміти і старину хоч поверховно знати, а того від простолюдина, о котрого тут головню ходить, вимагати не можемо. Може сего досьвідчити тільки інтелігент, а тому нич

не стоїть на перешкоді відчитувати молитви і в иньшій мові, отак, як приміром інтелігент латинського обряду може молити ся по латині, хоч його матерна мова є польська, німецька або яка иньша.

Остає ще одна трудність, на позір досить велика, іменно трудність передання деяких церковно-славянських слів, як приміром „чрева“ в ангельськім привіті, „сопокланяєма“, „сославима“ і т. п. в символі віри живою мовою. На то я відповідаю так: Лучше, аби стиль молитов був трохи нерівний, а навіть варварський, як дуже гарний і блискучий, за теж незрозумілий. Однак і того не потребуємо побоювати ся, бо наша мова вже досить вироблена і на кожде церковно-славянське слово дасть ся певно знайти відповідне слово в сучасній нашій мові, яке зможе викликати то саме вражінє і ті самі побожні чувства, що і церковно-славянське. Щож до слів „сопокланяєма“ і „сославима“ і других, чиж мусимо їх віддавати в тійже самій формі, що в церковно-славянськім тексті? Як раз ті форми яко *participle* видають ся мені грецизмами, які є чужі духови кожної славянської мови, а вже хіба найбільше нашої. Проте вислів „котрому належить ся той сам поклін“ (не виключую тут можливости лучшого перекладу) може бути меньшим варваризмом як в церк.-славянськім тексті „сопокланяєма“ і т. и.

Вкінці побоюваня перед такими евентуальностями, що приміром слово „отче“ може бути перемінене на „тату“ і т. и. не мають найменьшої основи, бож розумієть ся само собою, що переклад мусів би бути зладжений не так, як кому захотіло би ся, але так, щоби увсім відповідав оригінальному текстови; мусів би бути такий, який узнала би церковна власть.

Такі додатки, які нарід переробив в молитві приміром „да будет воля твоя сьвятая“ або „дай же нам Господоньку днесь“ є радше аргументом за перекладом, як против него. Перший додаток сьвідчить, що нарід молить ся в тім случаю, коли молитву розуміє, не тільки устами, але й внутрішно, роздумуючи приміром в тім случаю, яка то воля Отця небесного. Другий додаток сьвідчить, що він лучить зрозумілу собі молитву з своїм житєм бутєм, а не говорить її бездушно; хто знає злидні і щоденні потреби нашого народу, то зрозуміє, чому то він як раз о „хліб насущний“ просить з так глибокою ніжністю і довірем, як се видно в просьбі: „Дай же нам Господоньку днесь“. —

А то як раз є прикмети, яких вимагаєть ся від доброї молитви. Єслиж проте народна мова пособлювала би тому, то овшім учім нарід як найскорше молитов в народній мові, а вже о зіпсутє тексту не біймо ся, бож обовязок церковної властї а ще більше безпосередного душпастиря подбати, щоби вірні уміли молитву поправно. Впрочім кожний мусить се признати, що сто раз лучший текст молитви попсований того рода до-

датками, чим перекрученнями до непізнання церковно-славянських слів, як се фактично тепер стало ся.

Боязнъ, що народна мова моглаб викликати роздори в церкві тим, що духовенство московільських пересвідчень моглоб використовувати се в напрямі своїх поглядів, а такъ ж, що то грозило би чистоті нашого обряду, а навіть було би перепону в наверненню некатолицьких християн до католицької церкви, є лишені всякої основи.

Що до першого: московільське духовенство іще має на тільки почутя церковної карности, — що не важило би ся переступити масово розпоряджене церковної власти так само, як до тепер не важило ся говорити проповідий в російській мові. Впрочім, єслиб знайшла ся у нас якась група вірних, котрої матерною мовою була-б російська мова, то чому не мали би ми їй признати права молити ся до Бога в своїй рідній мові? Так само я немав би нічого против того, що би греко-католики говорячі виключно по польськи, відмовляли молитви в тій-же мові. Нам-же ходить не о національні згляди, але тільки о чисто-релігійні потреби повіреної нам пастви, які на жаль до тепер не як слід заспокоєні.

Що до другого: всі народи обряду латинського молять ся приватно, а навіть в додаткових публичних богослуженнях в народній мові, а однак нікому з них не приходить на думку перекладати літургію на народну мову.

Що до третього: православного сходу певно не навернемо до католицької Церкви задержанем церковно славянської мови в молитвах. Скріпім релігійно-моральне жите серед нашого народу, зробім його віру живою і діяльною у всякій області жита, покажім практично, що тільки католицька Церква веде до правдивої гармонії між дочасним а вічним житем, а тоді будемо мали те, чим зможемо їх потягнути до себе. При тім пам'ятаймо, що одним, дуже могучим средством до того є молитва, якої на жаль не уміємо. Обрядом нашим, так, як він тепер представляєть ся, ми нікого не навернемо; під тим зглядом ми від них, а не вони від нас могли би неодна навчити ся.

Відповідаючи на питанє, яке ми поставили в наголовку ми змушені відповісти: Лекші і коротші молитви відмовляє наш нарід в макеронічній мові, на половину народній, а на половину в церковно-славянській о стільки, о скільки поодинокі слова різнять ся від слів живої мови хіба тільки формами або закінченнями. Затеж довших молитов, головнo символа віри нарід або зовсім не уміє, або уміє в так попсованім виді, що годі се назвати молитвою. Причину того добачуємо головнo в нерозуміню мови тих молитов. Ми бачили, що рации, які промовлялиб за задержанем тої мови є дуже хиткі або ніякі, за теж рации промовляючі за народною мовою є дуже поважні. Головною з них є те, що молитва не заслугує на ту назву, єсли дана

одиниця її нерозуміє, а неоспоримим фактом є те, що наш нарід молитви нерозуміє, затим є позбавленим так могучого средства ведучого до дочасного і вічного щастя, яким є молитва. В виду того наш обовязок є очевидний на ту хибу дати якусь раду. Як нам поступити, вказує нам сам нарід, котрий по своїм силам Господню молитву і иньші вже собі сам переложив на народну мову. По мойй думці Товариство сьв. апостола Павла або Товариство Катехитів, котрим загал духовенства головнo поручив ту справу до полагодження, повинно розписати до всіх наших душпастирів рід анкети з запитаннями, як вірні щоденні молитви відмовляють по свому, як поодинокі слова розуміють і т. п. щоби на основі зібраного материялу осудити, чи такий переклад є потрібний і як його зладити, щоби був корисний. Можливо, що окаже ся потреба лишень декотрі слова молитов заступити народними, тому що не ходить нам о те, щоби переклад був клясичний, тільки радше о те, щоби простий нарід його розумів. Можливо також, що дещо, як символ віри, котрий властиво не є молитвою тільки визнанєм віри, треба буде переложити на чисту народну мову.

На кождий случай побоювання, що молитви треба буде в такім случаю що кілька або кількадесять літ перекладати, бо жива мова шораз змінюєть ся, не мають ніякого оправданя, бо щоби між теперішною нашою мовою а її змінами в далекій будучности зайшла така ріжниця, яка є між церковно-славянською, а нашою сучасною, на те треба не десяток, але многих соток літ. Ми знаємо, що наша сучасна мова, а середновічна народна мова, яка заховала ся уривками в памятниках нашого середновічного письменства є дуже схожа так, що кождий легко її зрозуміє. Єслиж проте евентуальний переклад наших молитов колись в далекій будучности ріжнив би ся в дечім від живої сучасної мови, то ті ріжниці були би так мінімальні, як се приміром є нині в Господній молитві у Німців або Поляків, у котрих текст Господньої молитви заховав одну-дві форми середновічної їх мови. На тім кінчу, застерігаючи ся заздалегідь, що то, що я сказав, не подиктували мені ані згляди національні ні партийні, тільки головнo сьвідомість того, що мій иарід не уміє молити ся, і щира охота тому зарадити.

о. М. Щепанюк.

о. Ник. Садовский.

Ювілейний Дім реколекційний імени Митрополита Андрея Шептицького.

Не знаємо, чи загал нашого Духовенства міг коли мати таку нагоду зібрати ся у такім числі і то без різниці віку, бо почавши від 70 літних сьвящеників, а скінчивши на 24 літнім сотрудику без різниці партій а еше до того богато з найдальших сторін, — як то мало місце в часі сегорічних реколекцій, котрі відбули ся в Семинари у Львові в днях 27, 28 лютого, 1, 2 і 3, марця під проводом Іх Ексцеленції Нашого Митрополита.

Було всіх майже 300 сьвящеників!

Таке число в часі духовних вправ, се справді нечувана річ!

Адже се трета часть всего Духовенства нашої Архієпархії. А до того еше та часть Духовенства, що прибула на реколекції з власної волі, відчуваючи потребу своєї душі. Се та часть Духовенства, що сьвідома свого високого звання та для справи Божої є одушевлена.

Так велике число зібрало ся також тому, бо рознесла ся була вістка, що реколекції відбудуть ся під проводом самого Митрополита.

Вже десять літ наше Духовенство слухає тих наук реколекційних, спішить із всіх закутків краю охотно і радо, щоби почути з уст свого Владики ті чудові розважання, в котрих відкриває цілу глибіню божої мудрости та любви до Христа і Єго сьв. науки.

Що за розкіш духовна була для учасників сих реколекцій слухати тих огненних слів тих пламенних наук.

А такі науки з уст Владики свого слухає наше Духовенство вже десять літ, а наслідок їх є такий, що Духовенство за тих десять літ духово двигнулось висше, як коли інде за 50 літ.

По скінченю реколекцій дотепер кожного разу учасники збирались разом, щоб подякувати Митрополиті та скріплені на душі вертали домів.

Сего року однак не могли реколекції закінчитись тільки словами подяки.

Триста сьвящеників відданих своєму Владиці і вдячних за пламенні науки, одушевлених розважаннями, мусіли при нагоді

десятьлітнього ювілею в якийсь інший спосіб виявити свою вдячність та любов до свого Владики.

Триста священників дали почин до великого і важного діла

А якеж то діло може бути так важне? питає хто.

Те діло саме насувалося на мисль кождому учасникови сегорічних реколекцій. Кождий відчував, що нема відповідного місця, деби можна було що року, добре і в спокою відправити реколекції. Адже в часі сегорічних реколекцій мусіли всі питомці рад-не рад опустити семинар, їхати домів на кілька днів, наражати ся на кошта; а ті що лишили ся в семинари, мусіли тиснутись по кімнатах, та спати на підлозі. Та і для самих учасників було вельми тісно і недогідно!

Кождий відчував те, що Духовенство немає власного дому, деби можна зібрати ся та реколекції відправити. —

Тисяч священників нашої Архієпископії — сказав оден бесідник — а 3.000 священників всіх трох Дієцезій не мають ані одного власного священничого Дому, ані одного спільного кутика, деб могли зібрати ся на те, щоб скріпити свого духа, щоб спасати свої душі. Є нас усіх 3000! А ми всі не маємо одного власного спільного даху!

Ті самі, що удержуємо гімназії, що ставимо бурси, що складаємо на театри, що будуємо читальні, що сотки тисячів на різні цілі жертвуємо, ті самі не маємо чотирох стін, для себе самих. Ми бездомні люде!

Тому при кінці своєї бесіди підніс гадку, щоби учасники з вдячності за працю їх Екссцеленції на полю реколекційнім, дали почин до поставлення: Ювілейного Дому реколекційного імени Митрополита Андрея Шептицького. — Зібрані приймили сю гадку з найбільшим одушевленням, чого найкрасшим доказом є те, що в протягу одної години підписали деклярації на 10.000 кор.

В дискусії над тим забирали голос о. Н. Садовский, о. Баричко, о. Корольок, о. Богачевский та много інших.

А наслідок дускусії був такий:

1. Всі навіть найбільші пессимісти відчували потребу такого дому.

2. Сей дім має існувати яко стоваришене зареєстроване з ограниченою порукою.

3. Кождий священник повинен після своєї сили причинити ся до будови.

4. Кожда Церква повинна взяти оден уділ.

5. Уділ має виносити 100 кор. а зглядно 50. Сплата може бути ратами до двох літ.

6. Сей дім має бути гостинницею, щоб удержане єго було забезпечене, а в часі реколекцій має бути домом реколекційним. З часом і Санатория має повстати.

7. Всі агенди сего стоваришеня аж до Загальних Зборів переймає на себе Виділ сьв. ап. Павла.

І так учасники дали почин до великого діла! Та ніхто вже не скаже, що се не можливе. Адже оно вже якби в половині доконане.

Подумає собі може хто, що є багато важніших справ! Правда, с у нас багато важних справ. Але нехай хто скаже, чи є справа важніша над спасенє наших душ? А дім сей має бути тим місцем, де ми лиш будемо збирати ся на те, щоб спасати свої души, та в народ спасенє нести.

А може собі хто погадає, що се трудне діло! А ми питаємо, чому трудне і для кого?

Чому нам сьвященикам не є трудно і тяжко тільки жертв поносити на різні цілі? Чиж для себе самих що зробити, мало би нам бути трудно? Чи вільно нам за себе самих забути? Чи вільно нам виречи ся всего для всіх? Так! Ми можемо виречись всего для добра народу; ми можемо жертвувати майно, працю, труд, жите.

Але не вільно нам виречи ся своїх душ! Не вільно нам жертвуважи спасеня наших душ!

Не можна! Не вільно! Не сьміємо!

Тому осьміляємось відозвати до Вас Високопреподобні Отці Декане! Займіть ся сим ділом! Та коли вишло Виділ тов. сьв. ап. Павла деклярації приступленя в члени, промовте щиро за сим ділом!

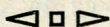
До Вас, Вс. Отці відпоручники, також кличемо: Агітуйте за сею справою!

До сего взиває нас всіх наш власний інтерес; інтерес наших душ; та вдячність і любов до нашого Владики.

А дасть Господь, що той дім реколекційний стане для всего Духовенства тим всім, чого кождий з нас нині бажає; в нім знайдемо всі те, чого нам треба! —

В справі щоденних молитов.

В передпоследнім числі „Ниви“ (4 — з 15. лютого с. р.) помістив о. Юліян Дзерович статю в справі щоденних молитов.

Проти введеня живої, зрозумілої, народної мови в молитвах приватних (отже не публичних, всенародних) — навів о. Дзерович в своїй розправі 10 аргументів. Придивім ся їм ближше.

Введенє живої, зрозумілої мови в щоденних молитвах, мало би ті злі сторони за собою — каже автор — а то:

1. Заколотилоб спокій в нашій церковній провінції. Се здає ся найсильніший аргумент проти живої народної мови. — Однак се лиш на позір найсильніший аргумент, бо він повинен хиба аж на 10 місци стояти, — бо 1 о *nego suppositum*, щоби у нас був спокій і то в церковній провінції, бо „Кое согласіє Христови съ веліаромъ? или кая часть вѣрну съ невѣрнымъ? (2 Кор. 6. 15.) кое бо причастіє правдѣ къ беззаконію? или кое общеніє свѣту ко тмѣ“ (*ibidem* 6. 14.). Наші домородні православні — вже не лиш так упали, що явно, при першій лїпшій нагодї, почуваючи ся на свободї, стають ревними схизматиками, як Обушкевичі, Крохмальні в Америцї і много інших, они і тут зухвало ширять православє словом і письмом; они обожають апостата Наумовича, они виступають проти культу Серця Христового як правдиві єретики, бо заперечаючи сей культ і виступаючи проти него — перечать унію гіпостатичну Божества з Серцем Ісуса Христа.

Чи може о. Дзерович спокійно читати процес Дудикевича, де свьященники і то старі боронять єго гіршаче жите? Чи не читав о. Дз. „Руслана“, де писало ся, що о. Кунанец адорував того самого подвижника розпусти? Чи не знана се річ, як оден з батюшок розібрав ся до сорочки і публично бив ся в Нижневї з начальником стації за якийсь спір в грі, а сему придивляли ся селяне? Чи проте з такими людьми може бути спокій? Чи ми можемо рівнодушно приглядати ся, як они ширять скрізь моральну і релігійну гніль? А чи москвофільскі батюшки не ведуть проти нас завзятої борби, чи не відривають ся від нас всюди і з тов. свв. Павла, засновуючи Общество св. Йоана Золотоустого — і видаючи часопись „Церковный Востокъ“, аби нею побивати „Ниву“ і наше духовенство і наш Епископат? Чи се назве о. Дз. спокоєм? Як би наші православні батюшки сидїли тихо і не виступали так нахабно проти Ексц. Митрополита, проти Ексц. Чеховича, проти Преосвв. Григорія і Сотера — та не ширили зарази схизми, мав би о. Дз. рацию пишучи слова: „будемо мати молитви в народній мові, та за те непотрібний фермент, роздор, колотнечу в церкві“ — але сего не буде, отже і о спокою нема бесїди. Батюшки тепер по процесї Дудикевича так роззухвалили ся, що в станїславській дієцезії заявило ся отверто аж 50 за „Прикарпатское Русию“, коли лиш 1. з українців заявив ся за „Дїлом“ і то з застереженєм. Я не бороню „Дїла“ за єго становиско в справах віри і Церкви і мою гадку що до „Дїла“ і взагалї преси народовецької я висказав на Народнім зїзді 1908 і в квестионари що до часописий на порученє Станїславівського Ординаріату.

Чиж проте, коли схизмофіли виступають проти нашого духовенства, називаючи єго з кпинами: українські попики радикали, пан-вітчики, українські біскупы, називаючи ОО. Василян

Мацохами, — коли в спосіб богохульний виступають проти св. Смуч. Іосафата, проти догми непомильности Папи, проти культу Серця Христового, а апотеозуючи таких просвітителів народу, як Наумович, Цирик, Попель, Дячан, називаючи Унію безпросвітною темнотою, чи з такими людьми є мислимий мир і спокій? Чи за те, щоби їх не роздразнити, ми маємо їм всюди уступати? Ніколи!

2. Другий аргумент о. Дз. є, що москвофіли помітують нашою мовою — а сим кличем націоналізації молитов ми ще більше сю рану роздрапаємо — бо вільно буде народовцям сьвященикам учити дїтвору: „Вірую в одного Бога Вітця“, — то буде вільно москвофілам сьвященикам проводити молитву в той спосіб: „Верую в едінаво Бога Атца“. — Конклюдія та булаб цілком льогічна, колиб признати, що є в нас батьки і діти вживаючі російської бесіди як своєї рідної. І як раз сей аргумент звертаєсь супроти самому о. Дзеровичу. Ми бо маємо на увазі діти з рідною мовою русько-українською. Отже не заперечаючи права і справедливости до заведення молитов в російській бесіді для дітей з російською бесідою, хочемо і мусимо хотіти того права для дітий руских з рускою бесідою. Що однак в нас нема Росиян, то нема нам чого і бояти ся, щоби псевдо-Росияни, москвофільські сьвященики, ломили руским дітям язик російськими молитвами. Се як раз звернуло би проти них опозицію в народі на цілій лїнії — бо аж тоді ясно зрозумів би нарід, що російський шовінізм москвофілів не щадить самої душі діточої. Крім сего ми суппонуємо, що єсть якась власть і она має право зарядити і домагати ся виконання своїх заряджень. Мова народна не може преюдикувати обрядови і авторитетови Церкви — бо прим. Французи не молять ся по латиньки ані Німці — хоч суть католиками римского обряду.

3. Коли читає ся третій аргумент — то він знов фальшиво оснований, бо якби наш Епископат видав яке зарядженє в справі молитов, то оно не було би, як гадає автор, дораджуючим, але приказуючим. Висша власть не звикла радити, але приказувати, бо на те она власть; а приказ власті — се закон. Проте злишна тут обава, що якби помер оден сьвященик народовець, то з того вийшло би баламутство. Оно би вийшло певно, якби власті так нещиро і нерозважно аргументували, як автор. О. Дз. видно забуває, що для Церкви належить заховати безуслівний послух, ані то — *patent portae*.

4. В четвертім аргументі полемізує о. Дз. з більшістю ОО. катехитів, які заявили ся за введенєм народної мови до щоденних молитов, покликуючись на се, що жаден народ, ані Мадяри, ані Поляки, ані Французи не молять ся церковною, але для себе зрозумілою мовою. На се зауважує о. Дз., що жаден народ не є так щасливий, як народ русько-український, якого мова літургічна не є мовою щоденною тогож народа, а все

таки мовою для тогож народа вельми зрозумілою. Дальше каже о. Дз.: „наша церковно-славянщина у відносинах до руско-української мови має ся так, як архаїзми у других мовах у відношенню до їх житевої мови“. Як небудь сей вивід видає ся симпатичним і для церковщини і для живої мови нашої, то однак в цілости не є він вірним, а розтягнений на молитви наші є не лиш невірним, але тим, чим *de facto* єсть: кайданами, що путають не лиш язык, але і саму душу. Коли хочемо бути щирими, то мусимо явно висказати, що народ наш днесь церковного, літургічного языка вже цілком не розуміє, а лиш хватає ухом поодинокі ще слова, не могучи вже собі здати справи із зміслу, зрозуміння цілости того, що чує, чи співває — хіба в дуже виїмкових случаях, приміром в деяких поодиноких псальмах, літургічних зворотах, євангельских уступах. Не самі архаїзми входять отже тут в рахубу, але ціле устрйоство церковщини з її конструкціями речень, окінчення форм і т. п. є днесь чуже живій бесіді, ухови і слухови, смакови і духови народу. А чим дальше буде живий язык розвивати ся, тим процес незрозуміння церковщини буде більший.

Но менше о теорию і назву. Фактом є незапереченим, що молитви в нинішній формі суть вже так з'архаїстичені, що пієтизм до архаїзму не оплатить ніяк тих шкод, які душа народу поносить. О. Дзерович має до діла з молодіжню гімназіяльною, можливо отже, що тішить ся у своїх учеників зрозумінєм молитов. — Признаємо се — хоч иньші катехити твердять инакше, і хоч нам не случилось ся ще ні одного гімназіяста, навіть по 8. класі знайти, котрий би розкусив здорово всі „архаїзми“ в наших молитвах. Але ту не о самих учеників гімн. ходити, а головно о простий народ, що хоче молити ся, а інакше молити ся не може, як его в дитиньстві вивчено. А вивчено его так, як впрочім всім нам відомо, так іменно, що ні одної молитви, навіть Отчешашу і Богородице Діво не виймаючи, не розуміє. —

Чи не досить отже нам, що народу за 1000 літ не навчено молити ся, щобисьмо ще і днесь вводились пієтизмом до „архаїзму“ і тримали душу народу сковану в тих путах?

Додаймо в кінці, що архаїзм дуже красно презентує ся в музеях і архівах, і в серцях та головах избранних *ad hoc* щасливців. Але що душі народу з архаїзму, котра хліба хоче, і то хліба живого, чи скажім сьвіжого, а не скаменілого якогось?!

Маймо на увазі першу і необхідиму ціль молитви — розмову душі з Богом — а не придаткові якісь фантазії, котрі бавлять тих, що в фантазіях мають спромогу любовати ся, але суть цілком не на місци для душі народу, котрому не о фантазію ходити, а о просту розмову з Богом!!

Чує то впрочім безперечно і сам о. Дзер. Єсли бо наводячи перевід Отчешашу на нашу рідну мову, знайшов однак

аж 5 щось слів, котріб треба зрушити, то щож буде з іншими?

5. Цілковите знаціоналізоване молитов щоденних. каже в 5 аргументі о. Дз., годі буде перевести консеквентно і одностайно. Трудність видить о. Дз. в тім, що одні говорили би „отче“, другі „тату“, треті „татуню“ — і каже, що така форма до нашого Отця Небесного буде трохи дикою. Се неправдиве, бо форма „отче“ — від іменника „отець“ — є загально знана нашому народови. Спитаю ся о. Дз., чи не просили его коли селяни сл. вами: отче духовний... а не татуню духовний!

Впрочім є спосіб на те, щоби вибрати і затвердити один текст молитов, а не лишати до волі всякому, як би схотіло ся. Сего прецінь ніхто не припускає, що шукаючи виходу з одної анархії, в якій тепер народ находить ся через нерозуміне молитов, повести его хочемо в другу анархію. А якже порадили собі інші народи? Чи вже ми одні засуджені на безвихідність?

6. Що до шестого закиду, будьто би народна мова мала бути нагодою до більших перекручень, як церковна, то ліпше о ній не згадувати. Не виджу в тім льогічної консеквенції, що як тепер народ додає багато слів до молитви прим. да буде воля твоя сьвятая, і т. д. то як молитва стане народною, то буде ще більше додавати.

7. Підносить о. Дз. закид ОО. катехитів, що народ молитви в старославянськім тексті нерозуміє. — І я признаю се, що він єї нерозуміє, каже о. Дзерович. Отже єсли не розуміє — то дайте єму зрозумілу молитву. Коли хтось не розуміє Демостена, Софокля, в оригіналі, читає его в переводі, старає ся о критичний перевід. Так і тут. В тім аргументі пішов о. Дз. за далеко і доказує більше як треба. Не ходить о се, щоби народня мова мала асунути незрозуміне деяких догматичних понять, які в словах містять ся. Прецінь і в слові „Отче наш“, криє ся глибінь догматичних тайн, в котрих сповите є вітцївство Бога до роду людского, як Творця, як Відкупителя, не говорячи о вітцївстві вічним до Его вічного Сина. Те саме, сказати-б, в кождім слові: Богородице Дїво — Царю небесний — і т. д. Се-ж слова, що містять в собі однак численні тайни, котрих і теолог не зглубляє вповні. —

Ходить однак о се, щоби слово молитви само з себе, і з першого, природного свого звуку і значіння не було каменем для простого уму і серця, але творило в душі молячого ся той бо-дай змисл, те понятє, яке оно творить в житю звичайнім, в бесїді звичайній. До науки катехизму і проповіді належить опісля по можности понятє звикле розвинути чи розширити чи ублагороднити там де треба і як треба. Живе однак рідне слово є в тій праці для катехити чи проповідника могутчою плодною точкою вихідною і зачіпною, підчас коли незрозуміле слово, хоч і пояснить ся, не на довго підтримає в душі се пояснене догматичне, котре до него навяже катехит чи проповідник, саме

для того, бо оно незрозуміле. Душа, хоч опісля буде нагадовати собі пояснене, часто однак не пригадає собі, чи се пояснене тичить ся сего слова, чи іншого, особливо, коли їх стілько в молитвах. Процес той душевного баламуцтва знаний кождому, хто працював над его усуненем.

8. В осьмім закиді каже о. Дз., що хто сказав а — скаже з. Раз ми щоденні молитви націоналізуємо, шоби їх ліпше розуміти, то чому не малоб се стати ся і з нашою Літургією, каже о. Дз. Уважаю се за жарт о. катехита, бо не припускаю, шоби не видів кольосальної різниці в ціли, яку маємо в молитвах для народу а в Літургії. Тримаймо ся того, о що ходило і ОО. Катехитам і народови ходить. О зміні мови літургічної нема бесіди — бо і нема раций. Тут ходить — як о. катехит сам написав в наголовку своєї статі, о справу щоденних молитов.

Із слів папи Урбана VIII. „*Per vos mei Rutheni orientem convertendum spero*“, о. Дзерович витягає той закид, що каже, чим мали би ми Русини той восток до звязи з католицкою церквою притягнути, як не архаїчними молитвами. На се позволю собі спитати ся о. Дз., чи багато ми Русини навернули з того востока за цілих 300 літ Унії — тими молитвами в старославянській мові? Відай не багато — а здає ся і ані одного. О. Дз. каже, що можна притягнути обрядом! Гаразд — сего і ми неперечимо — але обряд — а молитви щоденні в рідній мові, то прецінь дві окремі річі! Чи не так? Для чогож о. катехит конклюдує: „а так модернізуючи все — ми самі знищилиб ту важну нам призначену місію“? На те скажу коротко, що ми не хочемо модернізувати все, бо ми є антімодерністи, але то що розум і конечність каже, можемо і повинні змодернізувати. если не хочемо завмерти.

9. Каже ad 9) о. Дз., що єму „аж приємно згадати, що коли говорить молитву в такім поважнім архаїчним тексті, то се та сама молитва, яку відмовляли угодники Києво Печерскої Лаври, се ті самі слова, якими хвалили Бога наші князі і бояре, наше славне козацтво. — Мені здає ся, що я чую самого Христа Спасителя, — (ов!) як учить своїх апостолів молитви — (чи може по старославянськи?) — а народна мова мені сеї іллюзії не дасть! мені тих дум старини не навів“. Не перечимо. — Але й нікому, абсолютно нікому, навіть о. катехиті Дзеровичови, не радилибисьмо, при відмовляванню молитов шукати, або хочби й призволювати на повисші іллюзії! Они і в „Ниві“ не конче — то рекомендують значіне молитов, а тим менше учителя молитов!

Нехай не боїть ся о. Дз., що за пару літ треба буде робити новий автентичний переклад молитов, бо мова змінє ся, язык живучий підпадає змінам. Так пише о. Дз., але зараз в слідуючім реченю каже: „А сего жаден нарід не робить, бо прим. Поляки і Німці мають той сам текст, який мали в XIV. столітю — і ані їм через гадку не приходить його змінити“. —

Не знаю, чи се правда, що польські і німецькі молитви з XIV. в. і то без зміни, але знаю, що в XV. і XVI. в. була мова польська відмінна трохи від теперішних молитов, а не то в XIV. А припустім навіть се, що каже о. Дз., що польські молитви суть незмінні ще від XIV століття, отже вже шесте столітє, чому саме наші молитви мали би змінити ся що пару років? Найперше, не що пару років, але бодай раз на 1000 літ. Аргумент був би може льогічним, колиб о. Дз. доказав, що нинішній язык в молитвах польских є той сам, що був в X, XI. в. як річ має ся з нашим. А може би і ми не писали днесь про потребу зміни молитов, колиб наші батьки в XIV. в. були зробили се, що зробили тоді Поляки. Коли аргументуємо, то аргументуймо в повні аналогічно.

10. Наводить вкінци о. Дз., що на Зборах сьв. ап. Павла чув такий аргумент — за знаціоналізованем молитов, що десь в якійсь гімназії самі ученики собі молитви знаціоналізували і так зачали молити ся. Щож в тім за крімен, о. Дз.? Видно, що се були сьвідомі ученики, они хотіли, аби самі розуміли молитви — а я би їм був ще до того поміг. Виходить з того, що і ученики домагають ся молитов народною мовою — і зажадали сего Збори сьв. ап. Павла, більшість Катехитів, домагає ся сего народ, — а найбільше домагає ся сего потреба серця і розуму, щоби чоловік висказував свої чувства зрозумілими словами а не махінально, не розуміючи їх значія.

Розуміє ся, що переклад молитов мала би перевести комісія із знатоків і богословя і лінгвістики.

о. Макарій Каровець Ч. С. В. В.

Реколекції Товариства сьв. ап. Павла.

Реколекції для членів Товариства сьв. апостола Павла відбулись, як се було заповіджено в „Ниві“ (ч. 3. стр. 96), в днях 27 і 28 лютого та 1 і 2 марта с. р. в Духовнім семінарі у Львові. Як в попередних роках ті духовні вправи представляли ся мізерно, так сего року вони випали дуже величаво; учасників було 302. Сего і можна було сподівались; то одушевлене, яке наше духовенство оказало для божої справи на послідних Зборах Товариства дня 8. грудня м. р., та єдність і солідарність в поглядах і стремліннях, що охоплює на наших очах духовенство, давали об'єктивному обсерваторови повну надію, що вже близь-

кий час, коли Божя благодать зійде і в наші опустілі серця. Ті наші надії, той оптимізм, який ми на адресу нашого духовенства висказали в нашій статі „Вражіння з послідних загальних Зборів тов. сьв. ап. Павла“ („Нива“ ч. 1. стр. 25.) починають справджувати ся. Духовенство, що без згляду на свій вік (майже половина учасників реколекцій були сідоголові старці), на всякі недогідности подорожи, недостачі приміщення і т. п., без ніякого примусу ані наказу з гори спішить з найдальших закутин нашої дієцезії, аби зачерпнути цілючої води з істочника Божої благодати, потрібної до доброго сповнення душпастирських обовязків і особистого духовного житя, виказує вже високий ступень сьвідомости своїх душпастирських обовязків і релігійного житя. Справді нам не остає ніч иньше, як тільки з цілого серця дякувати Божему Провидіню над нами і усильно молити, щоби духовенство з дороги, на яку раз вступило, не зійшло, а від себе доложити усіх сил, щоби одушевлене не погасло.

Провід в реколекциях зволили обняти Їх Преосвященство Митрополит. Найдостойніший наш Архипастир в своїх прекрасних, приступних і дитині, здасть ся, зрозумілих, коротких а повних глибокого змісту науках старав ся нам вщепити в серця то, чого нам найбільше недостає, іменно: духа християнської молитви і почуте свого душпастирського обовязку, а зглядно не так обовязку, як радше душпастирської ревности в виповнюваню того обовязку в церкві. При тім були ті науки висказані в так благородній формі, що нікого не ображали, нікого не дотикали, а всіх змушували до застанови над своїм житем і до покаяня. Годить ся ще і то згадати, що сї науки чи — радше — сказати терміном прийнятим в аскезі — точки до розважання не тільки вели слухачів до ціли, яку мають кожді реколекції, але також учили способу доброго розважання. В міжуступах і в коротеньких поясненнях, які Високопреосвящений Митрополит подавав до кожного розважання, містило ся премного цінних вказівок, як брати ся до розважання, як його перевести, як охоронити ся від розсіяння або незамітного переходу на иньший предмет, як його закінчити, щоби вони принесли хосен в першім згляді нашій душі, а по тім душам тих, котрі повірені нашій духовній опіці. Ті теоретичні, короткі уваги були через учасників реколекцій випробовувані практично. Кожде нове розважане узгляднювало якийсь иньший метод чи спосіб легкого, а корисного розважання. Тим то ті реколекції стали ся для нас справді неоціненим скарбом на ціле житє, но може неодного з нас навчили того найкрасшого способу молитви, який лучить людську душу безпосередно з Богом, а якого примір дав нам Спаситель в Гетсманським городі.

Змісту реколекційних наук, а далі розважань годі нам на сім місци передати. Перших тому ні, що то забрало би нам много місця, що до других, воно випало би може не вірно, занадто суб'єктивно, тому, що були вони подавані так, що кождий

з осібна знаходив в них свою власну душу і свій власний предмет до розважання; проте, колиб ми хотіли задоситьучинити тому бажанню, ми мусіли би знайти ся в положенню душі кожного учасника з осібна, а се і морально і фізично неможливе. Згадаю лиш загально, що перша частина розважань мала за тему: пізнай себе, а друга: пізнай Ісуса; заключене першої части було: відверни ся від свого дотеперішного життя, заключене другої частини: Іди слідом Ісуса. Слезі розкаяння викликували в учасниках чудесні гадки, висказані Високопреосвященим при аналізі гріха на підставі упадку сьв. Петра, а далі з правдивим натхненем висказана характеристика величчя жертви, яку Ісус Христос поніс для нас, та бажання Його, щоби ми в ділі спасення людського роду з Ним співділяли. Словом, реколекції були для нас учасників правдивим духовим пиром; вони певно не одному душу справили на властиву дорогу, а не одному запевнили навіть тревале вічне житє. За те належить ся від нас Божому Провидінню сердечна подяка, а для нашого Найдостойнійшого Провідника синівська любов — і все-тревала приязнь. Дай Боже, щоби ті узи любови і високого поважання, які в протягу тих трох днів Божя ласка навязала між нами а нашим Архипастирем, іще більше скріпили ся, а тоді певно дійдемо до того, що є ідеалом Христової церкви і Самого Христа, єдності духовенства з своїми єпископами, а вірних з своїми пастирями, єдиного стада з єдиним пастирем на чолі, якої мініатюрним образом було спільне сьвяте причастіє учасників реколекцій в п'ятницю рано, себто 3. марта с. р. в день закінчення реколекцій.

На закінченє іще кілька уваг, які отак насильно насують ся. Послідні реколекції, коли зважимо їх чисельність, є вже дуже великим поступом нашого християнського життя, однак якоїсь досконалости, а навіть, скажу сьміло, її половини ми іще неосягли; се щойно перші сьмилівійші кроки на тій дорозі. Тай взагалі, було би то хибне розумінє християнського життя, колиб ми собі сказали: маємо осягнути такий або такий степєнь досконалости, бо вже то саме зраджувало би певний застій в тім житю, котрого головною, суцною цїхою є те, що воно означає безнастанний поступ в перед, поступ без витхненя аж до гробу, ба поза гріб. Проте ставити собі на тім сьвіті певну мету, не сягаючу далі поза туземне житє; значило би взагалі зрезигнувати з християнського чи як хто хоче духового життя.

Однак той погляд на суть християнського життя не стоїть в перешкодї тому, щоби ми кождий наш крок на тій дорозі не мірили, необсервували так, аби слідуєчий крок був ліпший і певніший. Так і в тих реколекциях показала ся не одна хиба, яку на будуче треба рішучо усунути. Першою хобою, що так ярко була в очі, се брак приміщення для реколектантів. Колиб ми мали якийсь дім, призначений виключно на духові вправи, так реколекції могли би відбүти ся не раз або два рази, але

десять і більше разів до року. Тоді духовенство не потребувало би збирати ся так численно, бо кождий знав би, що, хоч не відбув реколекцій припустім в марти, то напевно може відбутися їх в цвітні або тоді, коли йому догідно. Такі реколекції були би і свобіднійші та не слідно було би в них приміром не заховання мовчання, так конечного до доброго відбуття реколекцій, якого прямо неможливо задержати при такій тісноті, як се було в часі послідних реколекцій. Добре ще, що хоч теперішній Всев. о. Ректор духовного семинара на тільки відданий справі Тов. сьв. ап. Павла, що з'умів побороти усі трудности в приміщенію і заосмотренню так великого числа людей. Памятаймо однак, що іще недавно в Звітах діяльности виділу Тов. сьв. ап. Павла видніло стереотипово: „реколекції сего року не могли відбутися задля браку приміщення для отців-реколектантів“, памятаймо, що і вбудучности помимо найбільшої прихильности компетентних осіб для нашої справи та прикра евентуальність не є виключена.

Сю потребу зрозуміло духовенство зібране на послідних реколекціях. Тому зараз третого дня по скінченню реколекцій виринула серед него думка побудувати у Львові реколекційний дім ім Митр. Андрея Шептицького, а много зложило сейчас декларації на певну квоту, потрібну на ту спасенну ціль. Думаю, що красшого дарунку в десятилітє апостольської праці нашого Архипастира над нами духовенство не могло йому зложити. Йому ніч немоглоб зробити такої приємности як то, що має заповнити для нас тревало можність черпати з невичерпаної скарбниці Божої ласки.

Вправді дадуть ся чути голоси, що реколекційний дім для таких бідаків як ми се за великий люксус. Однак на то можна так відповісти: Де йде о вічне спасенє людських душ, там ніякий видаток не може бути люксусом. Впрочім ми можемо а навіть повинні надати сему домови ширшу ціль; ніхто не заперчить, що наші дотеперішні здобутки на церковній ниві, як сьвященічі часописи „Нива“ і „Катехитичний місячник“, релігійна часопись для народу „Основа“ будуть так довго проблематичні, як довго будуть залежали від доброї волі ідейніших одиниць, котрі повнять в одній особі обовязки редактора, адміністратора — і чого собі хочете, а свого помешканя не жалують на їх приміщенє. На случай посідання свого власного дому можна би тим часописям надати тривкійшу основу, а і наші товариства як „Тов. сьв. ап. Павла“, „Тов. Катехитів“, і „Рафаїла“ і т. и. не мусілиби тинятися по чужих кутах, іно знайшли би приміщенє у власній хаті. В виду того думку постарати ся о власний дім треба вважати за дуже щасливу; дай Боже, аби як найскорше здійснила ся.

Але, колиб ми навіть припустили, що дім такий був би посьвячений виключно на місце відбування реколекцій, то чиж то саме не заслуговувалоб на наше понертє? Реколекції яко такі

мають вартість не тільки для самих учасників, але не в меншій мірі і для їх парохіян. Се більше як певне, що душпастир, котрий відбув реколекції, буде з подвоєною ревністю працювати в парохії. Релігійно-моральне жите серед нашого народу потребує рішучо обнови, а та не вийде ні звідки, тільки від ревного, свідомого своїх завдань, дбалого о вічне щастє своєї пастви духовенства.

На се й звернув увагу в своїй програмовій бесіді Вспреосв. Митрополит, котру по скінченню реколекцій виголосив, — як се сам зволив зазначити — не яко Провідник реколекцій, тільки яко Настоятель, Архиєрей. Три сторони релігійно-морального життя нашого народу потребують на погляд Вспреосв. Митрополита поправи, а се: 1) родинне жите серед народу 2) культ, належний пресв. Евхаристії 3) організація церковних брацтв.

Ми се розуміємо, що колиб нам ті три точки програми удало ся зреалізувати, так християнське жите нашого народу поширило би природним, собі питомим руслom. Здійснене першої точки дало би трівку основу нашому національному житю, здійснене другої пособлювало би не мало християнському житю, дало би силу нашій церкві, а вкінці поглиблений і поширений культ пресв. Евхаристії, дав би то небесне світло, без якого релігійне жите не мислиме, дав би нашому туземному житю вище, духове пятно.

О такій світлій будучности можемо щойно тоді думати, коли на то будуть робітники, котрих зроджує Божа ласка, о яку треба усильно старати ся, усильно Бога молити.

Ближ воно так є, то ясне заключенє, що реколекційний дїм, даючий духовенству спромогу черпати з жерела тої ласки — се не якийсь там люкеус чи річ зайва, до якої ми іще не доси, але культурно релігійна потреба, без котрої нашій церкві і народови не обійти ся.

Нехайже наше духовенство через скорє додержанє слова, даного Архиєреєви, дасть доказ, що ті теплі слова подяки, преданности, синівської любови і глибокої пошани, які через уста старенького о. Стрільбицького з Янова зложило свому найдорожшому Провідникови і Архиєреєви не були лиш хвиливым поривом серця, а впливом зрілої розваги і глибокого пересвідчення. Тоді можемо бути певні, що то архиєрейське благословенство, яке у відповідь на теплу промову о. Стрільбицького було дане дрозачою зі зворушення архиєрейською рукою для Тов. сьв. ап. Павла, учасників реколекцій, їх родин і вірних злучить всі, розєдинені житєвими сиравами серця в одно живе тіло, свідоме своїх завдань і своєї світлішої будучности.

о. М. ІІІ.

Огляд преси.

„Учитель“, орган Руского Товариства Педагогічного, помістив в ч. 1 і 2 с. р вступну статтю під заголовком: „Митрополит Андрей гр. на Шептичах Шептицкий (1901—1911)“. Стаття, прикрашена портретом ювілята, написана дуже тепло. Знаменний головню послідний її уступ: „А якжеж ми українські учителі, як ми маємо віднести ся до Високодостойного нашого ювілята в десятилітню річницю Його вступлення на митрополичий престіл? Думаємо, що найкрасше прислужимо ся Йому при „складаню Ним цегол“ під будову красної будучности Вітчизни, коли змагати мемо усіми нашими силами до сповнення отсих Його задушевних мрій і замислів:— Господи, возьми в опіку молодіж сего краю! Дай їй в карности і страху Божім зростати на славу Твою і на пожиток, не на погибель народу. Стережи єї від всякого згіршення, а в серця тих, що суть її провідниками, влий духа вітцівської опіки. Провадь руку тих, котрі провідниками народа! Дай їм пізнавати, в чім Його правдиве добро“!

„Вѣра и Жизнь“, великоруский католицкий журнал Петербургский, подає в статі „Среди книгъ и журналовъ“ (ч. 2 с. р.) короткий а вірний огляд наших нинішних церковних відносин, а вкінці згадує про „Ниву“ (дуже прихильно) і „Церковный Востокъ“. Про „Церковный Востокъ“ пише: „... журналъ въ преданности римскому престолу различаетъ „любовь только въ умѣ“ и „любовь по чувству“, и сознается, что въ проявленіяхъ сей послѣдней любви онъ будетъ держать себя „осмотрительно“... Можетъ быть отношеніе новаго общества и журнала къ св. Престолу выяснится болѣе впоследствии... Вступительное слово, одна статья и библиографія написаны на великорусскомъ языкѣ, съ примѣсью однако провинциализмовъ и съ многими грамматическими и стилистическими ошибками. Читатель въ недоумѣніи, что люди, считающіе великорусскій языкъ собственнымъ литературнымъ языкомъ, до того плохо изъясняются на немъ“... — Bravo! Щож доперва сказала би редакція журналу „Вѣра и Жизнь“, коли би знала, що тим, що пише так поправно по великоруски в „Церк. Востоцѣ“ се — сором виявити — професор університету!!

„Hlídká“, чеський церковний місячник, що виходить в Бернї, наводить в статі „Ze života náboženského“ (ч. 3 с. р.) зміст статі о. Дзоровича з ч. 4. „Ниви“ („Справа щоденних молитов“), а відтак, не подаючи жерела (та ми єго знаємо, се „Gazeta kościelna“) говорить про мнимо ухвалу зборів тов-а св. ап. Павла, аби бойкотувати священників русофілів та не

нести їм жадної сусідської помочи в душпастирських обов'язках. — Що подібну клевету помістила польська „Gazeta kośc.“ сему ніраз не дивуємося, але щоби її мала повторити чеська „Hlidka“, яка дістає „Ниву“ в обмін (а з „Ниви“ могла була редакція „Hlidk-i“ перекопати ся, що се клевета) — то се вже для нас велика несподіванка! Коли так будуть поступати католицькі журнали з своїми католицькими братами, то не велика буде з них користь для католицької справи!

„Діло“ (ч. 45 с. р.) містить передовицю „Римо-католицизм на услугах польонізації“, де стверджує звисне загально душехватство польського духовенства, яке при помочи „польської віри“ польонізує Русинів. Статтю кінчить „Діло“ таким уступом: „Ось в що, в оруді польонізації обернув ся римо-католицизм в польських руках. На се ми й звертаємо увагу руського духовенства, особливо, що те польонізаційне оруді прикладає сокиру до нашого національного дерева з двох сторін: Русинів латинників на Поділю переробляє ся на Поляків, а на Лемківщині йде масове душехватство зі сторони польського духовенства, яке „навертає“ Лемків найперше на рим. кат. обряд, щоби їх сим способом зробити податливими на польонізаційні впливи. Ось де терен діяльності руського духовенства, а не в тій „боротьбі з вітраками“, на яку закликає руске духовенство руский орґан намісника Божиньського (значить — „Руслан“)“... — Признаємо, що протиділанє душехватству польського клира, побіч протиділаня православної пропаганди, се нині оден з перших і найважніших обов'язків руського духовенства, але годі єму також не вести домашної борби з руским лібералізмом і радикалізмом, яка знов зовсім не є, як се зволило ласкаво назвати „Діло“ „боротьбою з вітраками“... Колиб се були „вітраки“ то з ними певно загал нашого клиру не боров би ся, але цілої своєї енергії з'ужив би на боротьбу з посторонними ворогами. Тоді не тільки зискала би на тім руска Церква, але еще в більшій мірі — руский нарід. А так ті „вітраки“ лише роздвоюють сили духовенства, при чім деяких слабодухів знеохочують до всякої народної праці, а деяких, менше відпорних, пхають силоміць паньські передпокої.

„Громадський Голос“ приносить в чч. 8 і 10 с. р. дві статі п. Володимира Гіжовського, а се: „Учительство а духовенство“ (ч. 8) і „Духовенство і школи“ (ч. 10). П. В. Гіж., хоч не є учителем, хоч на справах шкільництва і на відносинах між духовенством а учительством цілковито не розуміє ся, помимо того радикальна совість не перешкадає єму писати про сі справи. Товчок до писання дала єму статя учителя п. Ющишина в „Ниві“ (ч. 23 і 23 м. р.), з якою, як запевняє п. Гіж., більшість учительства не годить ся. Він, себто п. Гіж., сам о тім переконав ся! На думку п. Гіж. зближенє між учительством а духовенством не можливе, бо се послідне є найбільшим ворогом школи і просвіти. Не вірите? Автор дає докази:

У давні часи учитель був рівночасно і дяком та мусів чистити сьвященикови чоботи. В Тироли не рідко учитель викидає „попівський“ обірник на віз. В Еспанії, де школи в руках духовенства, народ бідний і темний. Феррера, що закладав нові культурні школи, „клерикали“ замордували. І взагалі, „нікому не тайно, що де коли попівство мало школи під собою, то нарід був темний, як ніч. У нас лише виїмки з духовенства працюють над просвітою народа і то не з релігійного, а з горожанського обовязку! — У другій статі („Духовенство і школи“) автор повертає до того самого предмету, додаючи до Тиролю і Еспанії еще Італію і Португалію, де також перед поверх 100 літами школи були в руках духовенства, з таким вислідом, що на тисячку людей лише трех було грамотних в тих краях. Те саме діє ся і в Туреччині, бо „то все одно, чи се турецькі чи християнські попи... духовенство всіх вір і обрядів має все подібну душу і переконаня“. Не инакше було перед сто літами і в Австрії. Ось в р. 1820 шкільництво було в руках духовенства і тоді видатки на школи виносили один міліон злр. В р. 1869 перейшли школи на державний скарб. І що бачимо? В р. 1890 виносили видатки на шкільництво вже сорок міліонів! То значить, що попи жалували гроший на народну просвіту“... — Такою „аргументацією“ хоче п. Гіж. переконати учительство, що воно не повинно жити в згоді з духовенством. Чи знайде ся який чоловік, що ему промовилиб до розуму повисші виводи п. Гіжовского, ми сумніваємось. Тепер і учителі не то, що давнійші дяко-учителі, тепер і час пішов о сто літ вперед, тепер і духовенство не бажає зовсім загарбати школи в свої руки — та вкінці і в Галичині ми живемо, а ні в Еспанії чи Португалії.. — Я. Л.

ВСЯЧИНА.

З дискусій про „Біжучі теми“.

Протягом кількох послідних тижнів дістали ми, головни з станиславівської дієцезії, дуже багато дописий про порушене нами в ч. 3. „Ниви“ питанє (статя „На біжучі теми“.) Містити всі ті статі се річ для „Ниви“ і не можлива задля її малого обему і не конче потрібна, бо зміст їх один і той самий. Як зразок подаємо низше одну таку допись, але і то лише в виїмках, пропускаячи передовсім відповіди на безпідставні і самі

себе осуджуючі закиди противної нам сторон. Шан. о. автор пише:

„Руслан“ в передовиці ч. 33. помістив статтю „Священника“ п. 3. „Нові течії в „Ниви“, де безпощадно виступає проти Автора „На біжучі теми“, а представивши в своїм освітленю Автора яко явного гіршачого грішника, кидає на него анатему і взиває напослідок, щоби відрік ся всіх своїх блудів, все дочита відкликав і так щоби міг остатись на дальше порядним редактором. Не моя річ входити в те, як собі поступить о. Я. Л. а цілюю сеї моєї дописи єсть передати гадку многих сьвященників на провінції, з котрими я мав нагоду о тій справі дискутувати. — Отжеж з гори скажу, що справа з єресями о. Левицького не так дуже зле стоїть, як то видаєсь горячому критикови з „Руслана“.

Отже з погляду засадничого — о. Я. Л. має найповнійшу слушність, коли яко редактор торкаєсь справ може декому не милих, — а з окрема кождому вільно мати свободну гадку в справах тактичних і публичної натури. — Часопись церковна навіть обовязана порушати справи дотичачі єї обсягу ділання. На порушуваню таких справ зискує так редакція, як і читачі — бож вивязуєсь критика — а вслід за тим обережне поступованє в поодиноких случаях. Такої власне безоглядности і отвертости в справах надаючих ся до публичної дискусії, провінція сподіє ся і жадає від Редакції „Ниви“.

Що погляди о. Редактора „Ниви“ не суть такі грішні, так гіршачі, як то здаєсь сьвященникови з „Руслана“, то покаже ся, коли холодно розглянемо ся, що закидаєсь „Ниви“? Читаємо 1. „Нива“ пропагує нездорові засади, які не схожі суть з християньскою етикою. По думці о. редактора вільно кождому, що належить до казина, читати всі часописи, хочби они були заборонені церковним а навіть природним правом і пр. [Відповідь шан. о. автора пропускаємо, бо се питанє основно обговорне о. Др. Яремком в ч. 4. „Ниви“ („Нива“ а „Руслан“).]

2. Беручи на згляд становиско сьвященника яко члена суспільности [а він ним ніколи не перестане бути], мусимо придержувати ся певних єї прав, звичаїв і постанов. Питанє, чи сьвященник взагалі може або повинен належати до товариств національних руских? Рішучо повинен — а то знов для співділання в добрім, а проти ділання злому. Виступити з товариства єсть обовязаний сьвященник, наколи або проти єго духовному характерови ворожо виступають деякі або усі члени, або проти стану духовного. Навіть на случай, наколиби був ворожий дух вірі християньській, то і тогди не треба бути, як виражаєсь критик „уцікінером“, але боронити віру, приєднувати сторонників своїм поглядам, а доперва по безуспішности сего старання опустити місце згіршення. — Всего того в „Бесіді“ в Станиславові чей не було, а питанє, чи оно вже не є? І якаж користь для справи християньскої? Пастирі лишають вівці, замикають

за собою двері і ликують, що спасли повагу пастирську! Отже випадає, що не „Нива“ понизила повагу станисл. священиків, але такі они сами.

Маймо на тямці, що злі не нас, але ми злих маємо шукати. — Іс. Христос мовить: не прийшов я праведних, але грішників взивати до поправи“, а св. апостол Павло признає ся, що Бг били і палицями — а проте він їх не уникав, але приєднував до голошеної науки. Впрочім і наш Пр. Митрополит йде сею дорогою — бачить ся отже, що така тактика можлива. Миж прецінь по воли Христа „світ міра“ — треба світити там, де темнота, а не ховати свічник під стіл. —

Дальше закидує „Ниві“ критик З. „О. Редактор в супереч з приписами з християнськими похваляє та припоруває недобрі та навіть злі речі а) по бажанням о. Левицького христ. суспільна партія не сьміє входити на дорогу угодову, але повинна офензивно поводити ся з иньшими партіями, хочби навіть не було до сего достаточної причини“... „щоби християнсько суспільній партії надавати а рїгїю марку угодовости, з сим ніколи не згоджу ся — коли має повстати партія християнська, тоді она мусить мати свою независиму пресу, мусить вести політику вільної руки. Се слова о. редактора“ — так кінчить критик свій другий закид. Я скажу знов, що се не тільки слова о. редактора, але всего — а бодай значної більшости духовенства.

Розгляньмо ся ближше, деж тут є хотьби тїнь нехтованя „приписів“ християнських та препоручуванє злих рїчей? Безперечно для „Руслана“ така теорія зла, але нїяк для справи християнської. Догадую ся, в чім то лежить нехтованє „приписів“ християнських... Повинувати ся власти, котра єть від Бога — і покора християнська, котрій власть дав Христос в „блаженствах“. — Та се прецінь не противить ся пресї независимій, а) яка, яко така, не буде чейже мовчати і на гріхи своїх протекторів. А чомуж „Руслан“ ч. 34. в статї „Більше рішучости“ пропагує отверту війну з ворогами поглядів християнських? А якуж цілї має независима преса? боронити безоглядно правду — поборовати неправду і зло, з якої небудь оно сторони походило би. б) Проти гнобителїв народа свого, проти єго ворогів, є дозволена оборона і правом Божим і засадами чисто християнськими...

Наколи хто людям відбирає або укорочує їх права, то мають они обовязок тих прав боронити, за ними постояти не тільки словом і пером, але і силою оружною (яко держава). — На те єсть в требнику благословенство церковне — „войнам на брань ідущим“, а щоденно в Літургії читаємо молитву на покоренє „под нозі всякаго врага і супостата“. в) Коли хочемо, щоби пропаговане ідей християнських було успішне, мусимо числити ся з голосом — і настроєм суспільности, інакше наш

голос, наші ідеї будуть для неї чужими, що більше, зненавидженими. Застерігаюсь, що маю тут на думці кличі, немаючі нічого спільного з вірою. Св'ященство єсть членом суспільности, для неї працює, пропагуючи здорові засади християнського світогляду, чиж проте мислимий успіх его роботи, наколи знехтуємо его народні ідеали — борбу о его права горожанські — о язик — школу, о піддвиженне економічне і пр. его справедливі постуляти? Вийти в нарід з Христом, з Его наукою, може лиш преса незалежна, патріотична, а певно не „Руслан“, — який стає в обороні преси зависимої...

Не від річи буде після моєї і многих інших св'ященників думки зробити на сім місці увагу дописувателям „Руслана“, щоби обережніше обходились з особою так високого достойника, який єсть Єпископ — не належить майже в кожній дописи брати за тему особу Єпископа станиславівського, бо то робить не миле вражінє. Боронім ідеї ним пропаговані, а не Его особу, а тоді і личність пропагуюча буде достаточна і о много успішніше боронена. Цілком природно, що з нагоди таких дописей можуть повстати полеміки на шпальтах газет ворожих — а нехибно повстають дискусії над Особою, а не над темами, що для так визначних личностей не єсть пожаданим. Дивно, що „Руслан“ того понятти не годен! — *о. Іларій С.*

„Що поник то типик“.

У нас панує велика ріжнородність обрядова при відправі богослужень і тому твердженє „що поник то типик“ не без підстави. Сим разом зверну увагу на обрядову ріжнородність в відправі Літургії Пржедєсв'ященних Дарів, бо се на часі, а наших ритуалістів прошу, нехай зволять дати відповідь, як властиво має бути?

1. Типик перемиский з 1903 р., устав поміщений в сегорічнім львівськім шематизмі, уложений о. Гургулою, приказують по скінченню екстєнії „Миромъ Господу помолимся“ замикають царські врата. То само вчитасмо в літургіці Пелеша. За то типик о. Дольницького (після мене найбільше міродатний) каже лишати царські врата отвореними. Якже властиво має бути?

2. Єсли царські врата по екстєнії „Миромъ Господу помолимся“ замикають ся, то з якого місця співати малі екстєнії, чи від олтаря, чи вийти перед царські врата? Я бачив в тім взгляді на власні очі потрійну практику: одні скидали фелон і в епітрахили виходили на малі екстєнії перед царські врата, другі співали їх від олтаря, а треті опускали зовсім, лиш дяк відчитував „Господи помилуй 2 р Тебі Господи, Амінь“. Як властиво має бути?

3. На „Слава: и нынѣ“ після типика о. Дольницького царські врата будуть вже отворені, після иньших типиків треба їх доперва отворити, слідує вхід з кадильницею. „Свѣте тыхій“, прокімен і т. д. Коли хор співає другий прокімен, св'ященник бере в обі руки кадильницю і трисвѣчник та обернений до престола каже „Премудрость прости“, відтак обертає ся до на-

рода і кінчить „Свѣтъ Христовъ просвѣщаєть всѣхъ“. Так після устава поміщеного в сегорічній шематизмі. Типик перемиский каже брати кадильницю і одну свѣчку. Так само учить літургіка Пелеша. В типіку о. Дольніцкого читаємо: „єрей приємъ обѣма руками трисвѣчникъ со свѣщою“, отже о кадильниці нема зовсім згадки. Якже властиво має бути? Чи брати в руки кадильницю і свѣчку, дальше чи одну свѣчку чи трисвѣчник?

4. По „Свѣтъ Христовъ просвѣщаєть всѣхъ“ роблять всі вірні і священник три глибокі поклони, типик о. Дольніцкого каже, що священники увільнені від тих поклонів. Якже властиво має бути, чи робити поклони чи ні?

5. Перед „Да исправится“ замикають ся царські врата, нарід упадає на коліна, а священник стоячи починає співати перший стих, відтак клякає, а нарід встає і співає то само. По скінченню „Да исправится“ царські врата отвириють ся, всі роблять три великі поклони, відтак починає священник співати особливим напівом ектенії „Рцѣмъ вси“. Декотрі однакож співають тим особливим напівом вже малі ектенії „Паки, паки миромъ Господу помолимся“ (о скільки собі пригадую, навіть в катедрі в Перемішли). Якже властиво має бути? Коли починати той особливий напів — о. Йосиф Кравчук.

О Конкурсі на 1. стипендію ім. св. Петра Гіля.

Сим оголошує ся конкурс на 1. стипендію ім. св. Петра Гіля на 160 кор. Умовія суть слідуєчі: убігати ся мають о ту стипендію тільки ученики гімназіяльні виключно селянські сини рускої народности з повітів: гусятинського, чортківського і борщівського.

Видаване тої стипендії прислугує після волі бл. п. тестатора Епископській Консисторії в Станиславові.

В тій цілі визначаєсь речинець для убігателів до кінця марця року 1911. а петенти мають предложити слідуєчі документи:

1) Метрику крещеня 2) свідощтво шкільне 3) свідощтво моральности від Уряду парохіяльного 4) свідощтво убожества виставлене від дотичного пароха і 5) посвідчене від Уряду парохіяльного, що отці петентів заслугують на се, аби їх синам уділено стипендію.

Прошеня заосмотрені повисшими документами належить вносити посредством Уряду парох. впрост до Епископської Консисторії в Станиславові до кінця марця 1911.

3. „Братского Союза“.

Дня 6. марта 1911 помер о. Йосиф Нижанковский, бувший парох в Дідушиях — член „Братского Союза“. Просим о відправлене Сл. Б. за Ёго душу і о прислане дальшої корони на слідуєчий случай.

За „Бр. Союз“ о. Теодор Цегельский, Струсів.

Видає „Редакційний Комітет“. — Редагує і за редакцію відповідає
св.ящ. Ярослав Левицкий.

З друкарні Ставропігійської під упр. М. Рефця.